MISCELLANEA HISTORICA REGNI BOHEMIÆ,

QUIBUS

NATURA BOHEMICÆ TELLURIS; PRIMA GENTIS INITIA; DISTRICTUUM SINGULORUM DESCRIPTIO; FUNDAMENTA REGNI; DUCUM ET REGUM IMPERIA; LEGES FUNDAMENTALES, CONSTITUTIONES, COMITIA, JUDICIA; BELLA, PACES, FÆDERA; FEUDA, PRIVILEGIA; MONETÆ RATIO; MAGISTRATUUM REGNI SUCCESSIONES; PUBLICA, ET QVÆDAM HÆREDITARIA MUNIA; ORIGINES OMNIUM COLLEGIATARUM ECCLESIARUM, ET CŒNOBIORUM; VIRORUM PIORUM ET SANCTORUM EXEMPLA; DOCTORUM LUCUBRATIONES ET NOMINA; HÆRESEOS ORTUS, PROGRESSUS, ET INTERITUS;

ORIGINES ITERUM UTRIUSQVE NOBILITATIS, TUM EDITA A NOBILITATE ILLUSTRIA TOGA, SAGOQVE FACINORA; CIVITATUM FUNDATIONES, FORTUNA ET STATUS;

ITEM

Hiſtoria brevis Temporum cum Chronologico examine; aliáque ad notitiam Veteris Bohemiæ ſpectantia, indicantur, & ſummâ fide, ac diligentiâ explicantur.

AUTHORE

BOHUSLAO BALBINO
è SOCIETATE JESU.

OPUS INGENS, VARIUM, DIFFUSUM, ALIQVOT ANNORUM DECURIIS ELABORATUM; DOCUMENTIS ANTIQVISSIMIS, ET CERTISSIMIS; MIRIS ET RARIS EVENTIS; PRÆCEPTIS POLITICIS, ET POLEMICIS; TUM ETIAM VITÆ SPIRITUALIS ET SANCTIMONIÆ EXEMPLIS AC MONITIS REFERTISSIMUM; DENIQVE OMNI HOMINUM STATUI ACCOMMODATUM.

PRAGÆ: TYPIS GEORGII CZERNOCH M. DC. LXXIX.



IN GENTILITIUM AUGUSTISSIMÆ DOMUS AUSTRIACÆ CLYPEUM, SIMULQUE IN EO ADUMBRATAM BOHEMICÆ TELLURIS EFFIGIEM.

EN *Decus Austriadûm!* retulit quod mœnibus Urbis
Aicona Austriaci dextra cruenta *Ducis!* *
Sangvineo lucet regalis *Purpura campo*,
Quem media innocuo *linea* lacte lavat;
Excubat hinc oculis torvùm vigilantibus *Ales*,
Inde coronatus pro statione *Leo* est;
Scuta *metalliferi* defendunt undique *Montes*;
Hæc sunt *Austriacæ signa* vetusta *Domûs*.
Irro! hæc est (video) Telluris imago *Bohemæ*!
At simul *Austriaci Principis* arma nitent.
Sudetos Montes lego, *Gabretámque* comantem,
Agnoscóque tuum, *Terra Bohema*, situm:
Est *noster*, toties rubuit qui sangvine *Campus*,
Et *Multa*, & niveas qui vehit *Albis* aquas;
Hæc Ales Veteris *Czechi*, Regúmque priorum,
Estque *bicaudatus* pro statione *Leo*.
Expressa in nostris fulgent Tua stemmata campis
CÆSAR! signa Tuæ sunt, *LEOPOLDE*, Domûs.
Consilijs præstas *Aquilam*, Virtute *LEONEM*,
Seu *LEO*, sive *Aquila* es! *Nos* Tua Cura sumus!
Hoc erat in Fatis, quod Tellus ipsa figurat:
Austriaci ut gererent *sceptra Bohema Duces*.
Ipsa facit nos Terra Tuos, Ter *MAXIME CÆSAR*!
Naturâ *Austriadûm* sub ditione sumus.
Tu modò, *CÆSAR*, opem *Patriæ* nè subtrahe nostræ,
Spes Patriæ vitâ vivit; agitque Tuâ.
Ergo donec erit, quod contegit omnia Cœlum,
Donec erit nascens, occiduúsque dies,
Dum stabunt *Campi*, dum ripas *Albis* habebit,
Dúmque triumphali *Muldava Ponte* fluet,
Laus sua donec erit *gemmis*, pretiúmq; *Metallis*,
Dúmque suo stabit *Terra Bohema* loco,
AUSTRIADUM CLYPEUS NOSTRIS REGNABIT IN ORIS,
POSTERITASQUE TUÆ, REX LEOPOLDE, DOMUS!

* *Cuspinian. in Austria, id narrat de Leopoldo Austriæ Duce. Putean. in Purpura Austriaca, f. 20.*

LEOPOLDO
ROMANORUM
IMPERATORI
SEMPER
AUGUSTO
PIO, FELICI, PACIFICO;
GERMANIÆ, UNGARIÆ,
BOHEMIÆ, DALMATIÆ,
CROATIÆ, SLAVONIÆ &c.
REGI,
SERENISSIMO,
POTENTISSIMOQVE,

VITAM, FELICITATEM,
ET PACEM.

SCire omnia quæcunque ſciri poſſunt, & omnem æternitatem temporum comprehendere uni DIVINITATI proprium eſt, IMPERATOR AUGUSTE; ſcire Naturas rerum, earûmque cauſſas penitùs perſpicere *Philoſophorum, & Sapientûm*

eſt opus; at noſſe omnium ſubjectarum Provinciarum, Regnorum, ac totius Reipublicæ ſtatum, hoc verò jam REGIUM & IMPERATORIUM NEGOTIUM eſt, ac Principibus & Regibus maximis digna occupatio cenſetur. Vix dici poteſt aliquid poſſidere, qui, quid poſſideat, neſcit. Ut *Divinitatis* præſentiâ Mundus, ita *Principis* ſui mente, omnia CONSILIO & INDUSTRIA (ut ad ſymbolum Tuum, SACRATISSIME CÆSAR, alludam) obeuntis, fæliciſſimè Regnum impletur. Ambitus Patriæ ſine Principis oculo, eſt Annulus ſine gemma, cæcus, caſſus, in quo nullum eſt principium, nullus finis. Ea eſt conditio imperandi, (a) ut non aliter ratio conſtet, quàm ſi uni reddatur. Vidit hoc Imperatorum abſolutiſſimum Exemplar DIVUS AUGUSTUS, qui Succeſſori ſuo TIBERIO tres Commentarios auguſtâ ſuâ manu conſcriptos moriens reliquit; in quorum tertio (quem *Rationarium Imperij* appellat SUETONIUS) (b) totius Imperij ſtatum, Provincias, earúmque vires, *opes publicas, quantum Civium, Sociorúmq; eſſet in armis* (ut primo Annali loquitur Corn: Tacitus) *quot claſſes, quot exercitus, tributa, vectigalia, neceſſitates ac largitiones*; deinde locorum omnium opportunitates, limites Provinciarum (addito conſilio coërcendi intra terminos Imperij) tum quâ parte Provinciæ paterent hoſtibus, ubi mari, fluvijs aut montibus defenderentur, ubi *Stativa* ponenda, ubi *Mars vigila!* aſſiduè inclamandum, tandem vicinorum Regum ac gentium ſuſpectas amicitias, fluxam fidem, clandeſtina fœdera, tempori datam Pacem, aliáque *Imperij Arcana* annotaverat; quam rationem ſecuti Romani Scriptores NOTITIAM ROMANI IMPERII licet ſuperficialem tantùm, loca potiùs, quàm ſtatum deſcribentes, evulgarunt, quem Librum velut faculã ad Romanam Antiquita-

tem

(a) *Saluſt. hiſtorici nepos apud Tacit. l. 1. Annal.*

(b) *Sueton. in Auguſto. Dio in hiſt: Rom. Tacit. l. 1. Annal. Lipſius in l. 1. Taciti N. 54.*

tem cognoſcendam ducentem, hodiéq; aſſiduè volutant Eruditi. Equidem AUGUSTISSIME IMPERATOR, actum agerem, ſi quæ penitùs & intimè nôſti, ſupervacuè in meis hiſce MISCELLANEIS pertractarem, *Davus ſum non Oedipus*, ait ille. Sed enim humana *Prudentia tres habet vultus*, quorum primo præterita, altero præſentia, tertio futura contemplatur

Quæ ſint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur,

Primum ei vultũ concedit HISTORIA, quo induta, ex præteritis præſentia videt acutiùs, & de futuris non vanè conjectat. Quippe humanis in rebus tempora prætereunt, perſonæq; amittuntur ex oculis, eædẽ tamen cauſſæ, & ijdem eventus recurrunt: *ſemper* Imperia per eas res conſervantur, per quæ primùm fuêre producta; *ſemper* Pietas bonos Principes etiã miraculis defendit, ut non modò *Ancilia*, ſed etiam ipſæ manus è cælo in auxilium cadere videantur; *ſemper eſt ſalus ubi multa conſilia* (a); *ſemper* verum eſt: *(b) Rex qui judicat in veritate pauperes, thronus ejus in æternum firmabitur; ſemper* tutius Imperiũ eſt, quod Principis in ſubditos, & ſubjectorum in Principem amore & charitate, quàm timore munitur; hæc omnia, quæ *ſemper* fiunt, aliáq; hujusmodi, quæ *(c) S. Syneſius in aureo ſuo libro de Regno ad Arcadiũ Imperat:* inculcat, in his meis MISCELLANEIS (quæ vicenos & ampliùs libros conficient) domeſticis, pulcherrimis ac raris firmabuntur Exemplis. In præſens *tres* primos hujus Operis magni libros MAJESTATI TUÆ ad NOTITIAM VETERIS BOHEMIÆ parandam exhibeo, dedicóq;. Qui ædificaturi ſunt, Areã ante omnia deſignant & metiuntur, ſequitur ædificij totius deſcriptio; ad hoc exemplum *Primus Liber Hiſtoriam Naturalem Bohemiæ*, Secundus *Originem Bohemæ Gentis à Czecho*, Tertius *Diſtrictus* quos vocamus, & Regiones, tum ea quæ Telluri inhærent, continebit. Ut

 à *Jove*

(a) *Prov: C. 11.* (b) *Prov: C. 29.* (c) *S. Syneſ: ex edit: Dionyſij Petavij S. J. in Biblioth: SS. PP.*

à Jove principium Musæ, ſic *Hiſtorici* à Principibus, & terrarum Dominis arceſſunt principia, ídq; meritò, cùm *ejus ſit fructus, cujus arbor extiterit.* Quanquam quid ego cauſſas accumulo, cur mea omnia MAJESTATI TUÆ, noſtræ hujus Telluris Domino debeantur? ſi mitiſſimo imperio & ſignificatione adactum me dixero, omni me audaciâ, Auguſtæ voluntatis nutus abſolvet. Properat igitur ad AUGUSTALE Tuum, & ad Purpuram adorandam LIBER meus, Tuísq; unà mecum genibus, CLEMENTISSIME CÆSAR, advolutus, militare illud ac Romanum repetit: *factum eſt, quod imperâſti!* Sed, ut *Obedientia* mea non modò *cæca* (quod laudatur in primis) ſed etiam *muta* ſit, finem verborum facio, nunquam finem Votorum facturus: ut DEUS Opt: Max: MAJESTATEM TUAM cum Tuis omnibus, Religioni & Eccleſiæ, Imperio & Regnis, Patriæ, & AUGUSTISSIMÆ DOMUI, quàm diutiſſimè ſervet incolumem!

ità vovet

MAJESTATI
TUÆ

devotus æternùm

Pragæ in Collegio ad S. Clementem, 23. Sept.
Die fortunatiſſimo Adventûs Tui,
Anno CIↃ. DC. LXXIX.

BOHUSLAUS BALBINUS
è Societate JESU.

FACULTAS
REVERENDI PATRIS
PROVINCIALIS
BOHEMIÆ.

CUm LIBRUM PRIMUM MISCELLANEORUM HISTORICORUM BOHEMIÆ, qui NATURALEM HISTORIAM ejusdem Regionis continet, à P. BOHUSLAO BALBINO Societatis JESU conſcriptum, tres ejusdem Societatis Theologi, quibus id commiſſum fuit, recognoverint, ac in lucem edi poſſe cenſuerint, poteſtate acceptâ à PATRE NOSTRO JOANNE PAULO OLIVA Societ: JESU PRÆPOSITO GENERALI, Facultatem concedo, ut LIBER typis mandetur. In quorum fidem haſce litteras manu meâ ſubſcriptas, & Sigillo Officij munitas dedi.

PRAGÆ in Collegio ad S. Clementem, 5. Maij, Anno M. DC. LXXIX.

(L. S)

MATHIAS TANNER.

PROTESTATIO
AUTHORIS.

INsistendo Decreto SS. D. N. URBANI VIII. ejúsque confirmationi ac declarationi, observantiâ, ac reverentiâ, quâ par est; profiteor haud alio sensu, quidquid in hoc, & sequentibus omnibus MISCELLANEORUM HISTORICORUM VETERIS BOHEMIÆ LIBRIS in laudem cujusquam refero, quod speciem Sanctitatis, aut miraculi habere videatur, accipere, & accipi ab ullo velle, quàm quo ea solent, quæ humanâ duntaxat authoritate, non autem divinâ Catholicæ Romanæ Ecclesiæ, aut S. Sedis Apostolicæ nitantur; ijs tantummodo exceptis, quos eadem S. Sedes Sanctorum, Beatorum, aut Martyrum Catalogo adscripsit.

BOHUSLAUS BALBINUS
è Societate JESU.

MISCEL-

MISCELLANEORUM HISTORICORUM BOHEMIÆ DECADIS I. LIBER I.

QVI

HISTORIAM NATURALEM BOHEMIÆ complectitur.

CAPUT I.

Situs Bohemiæ ad longitudinem & latitudinem Cœli relatus; cui peculiariter signo cœlesti subsit; Quæ telluris nostræ figura? umbilici, monilis, cordis, citharæ, ovi, rosæ, Amphitheatri; naturâ locorum Bohemiam ab hostibus utcunque defendi.

Longitudo & latitudo Cœli Bohemici.

QUi Terrarum & Urbium situs ad Cœli & Siderum certam, & minimè omnium fallentem mensuram ac regulam revocant Viri clarissimi, & ubi quæque Urbs quærenda sit *in terris*, ostendunt *ex Cælo* (in quibus sunt *Clavius*, *& Blancanus* Nostri, tum optimus Ptolemæi interpres *Josephus Moletius*, ac denique accuratissimus & veteris ac novæ Geographiæ scientissimus *Philippus Cluverius*) Bohemiam, inter *longitudinis* gradum trigesimum quartum & quintum, paulò etiam ultra trigesimum octavum, inter latitudinis verò gradum quadragesimum octavum & nonum, usq; ad quinquagesimum primum consistere docuerunt. *David Origanus* Glacensis, insignis Patrum memoriâ Astronomus (ut editi ab eo libri testantur) asserit

Clav. in Sphæra. Molet. in Comment. ad Ptolem.

Cluver. in Introduct. Geometricis. Stransky in Rep. Boh. C. 1.

Origan. in Introduct. ad Ephemerides. A. 1599.

Cui Signo cælesti subsit Bohem:

Bohemiam sub *Leone* cœlesti, superiorem *Silesiam* sub *Ariete*, inferiorem cum Wratislavia sub *Virgine* stare; *Moraviam* verò à *Sagittario* respici, quæ omnia arbitrio eruditi Lectoris submitto. Figuram quidam Chorographi circularem Bohemiæ dederunt, inter eos *Philippus Cluverius* cùm imaginem formosissimæ Reginæ *Europæ* dedisset, ex *Bohemia* fecit *umbilicum*; *Nostro, inquit, ævo quidam Geographi Europæ fæminæ sedentis speciem tribuerunt, cujus caput Hispania, collum extrema Gallia, quâ Pirenæis subjacet Montibus, pectus ipsa Gallia, Brachia Italia, ac Britannia, venter Germania, umbilicus Bohemia, reliquum corporis sub vestibus latè circa sedem diffusis implent Norvegia, Dania, Svedia, Fionia, Livonia, Litvania, Prussia, Polonia, Vngaria, Slavonia, Croatia, Græcia, Dalmatia, Thracia, Servia, Bulgaria, Transilvania, Valathia, Moldavia, Tartaria Precopensis, & Moscovia.* Hactenus Cluverius. Unde si argutari obiter hîc liceat, cognoscimus, quanto in periculo versetur *Europa*, si cruenta bella *jam ad umbilicum* (ut est in proverbio) pervenisse dicantur. *Henricus Bunting* & ipse Evropam Virginis instar depinxit; in cujus tamen *corde Bohemiam* locavit, quasi aureum Nummum, aut Monile, quod Virgines ad Mamillas, vel ad cor gemmis ornatum gestare consveverunt; nec multum inde abludit magnus alioqui fabulator Aventinus: *Bohemos, inquit, Hercynia Silva pro nativo muro in modum cordis, citharaq; munivit.* Alijs (ut ad institutum redeam) *Bohemia* ovali figurâ pingitur; quo argumento forsitan *Stengelius* noster *Ovum* Ferdinando III. tum non ampliùs, quàm *Bohemiæ Regi* dedicans, ejus effigiem (quam *Bohemicam* vocat) in ovo expressit; huic figuræ ipsa *Bohemiæ* Topographia, si diligenter inspicias, subscribit; Nos *Bohemiam* nuper *Rosæ* instar excudi curavimus. *Amphitheatri* cujusdam amœnissimi formam *Bohemia* repræsentat, atque ut in illo, extrema & gradus & subsellia altiora fuêre, sic circum *Bohemiam* editissimi montes stant, qui eam, velut perpetuâ quadam Coronâ incingunt; in quibus montibus tantum olim antiquis Bohemiæ incolis erat præsidij & fiduciæ repositum, ut (quod narrat alicubi *Sylvius*) *Bohemiam* velut nativis vallis, & munimentis propè inexpugnabilibus septam, crederent, nisi domesticorum proditione, ultróque accersitis hostibus adiri, multò etiam minùs expugnari posse. Et sanè tantæ rei fidem conciliant angustiæ locorum ad *Przisezsnicium* & *Brzesnitz.* Et quid opus est enumerare singula? ad Bavariam, Voytlandiam, Misniam, Lusatiam, Silesiam, ut quod ipsi oculati limitaneorum inspectores affirmant, & nos vidimus, paucissimo milite hostis arceri & prohiberi *Bohemiæ* aditu possit; infirmissimi montes ad *Moraviam* sunt, maximè impervij ad *Bavariam* censentur.

Cluv. l. 2. Introd. in Geograph. C. 1.

Figura telluris Bohemicæ.

Umbilici.

Bunting. in Itinerario S. Scripturæ P. 1. Cordis.

Avent. l. 1.

Citharæ.

Stengelius in Ovo. Ovi.

Rosæ. Amphitheatri.

Montes defendunt Bohemiam.

Æn. Silv. in Hist Bohem. init.

Angustiæ locorum in aditu Bohemiæ.

AdPrachaticium collis est angustissimus (*aureum* vocavit antiquitas) sic ut Equos clitellarios tantùm admittat, qui sale onusti ab agasonibus in *Bohemiam* aguntur, ac rursus frumento graves domum redeunt. Omnes illæ quidem angustiæ bellis proximis latiores sunt redditæ, natura tamen locorum omninò expugnari non patitur, eorúmque montium, & silvarum præsidio freti Veteres Bohemi, multas de Cæsaribus, Regibus, ac vicinis Principibus reportârunt victorias: legantur bella *Brzetislai Ducis* nostri, tum aliorum Regum ac præcipuè adversus hostes Cruce signatos *ad Domazlicium & Tachoviam*, alibique gesta.

Hagek in Annal. Boh. Zachar. Theobal. senior & junior in bellis Hussitiis.

CA-

CAPUT II.

An Bohemia tridui itinere possit percurri adversus Silvium? an Geographi, & Historici magnitudinem regionis ex ambitu rectè colligant?

FAcere non possum hoc loco, postquam de Bohemiæ figura agimus, quin obiter errorem eorum, qui de *Bohemia* scripserunt, castigem; inter eos agmen ducit *Æneas Silvius*, eúmq; secuti cæteri, qui ut ostenderent *Bohemiam* amplam non esse, ex eo potissimùm efficere voluerunt, *quòd ejus diametrum trium dierum expedito itinere pateat*, ut loquuntur. Primùm, quis unquam tridui spatio diametrum *Bohemiæ* percurrit, aut percurrere se posse jactavit? ducatur linea rectissima *Egrâ* (quæ Urbs in ingressu *Bohemiæ* stat) per *Pragam* & *Reginohradecium* usque *Mittevvaldam* primum in confinibus Comitatûs Glacensis Oppidulum (excludo fiduciæ caussâ totum *Comitatum Glacensem*, quem Bohemæ telluri annumerare possem) inveniet *Egrâ Pragam* milliaria grandia decem & novem, *Pragâ Reginohradecium* tredecim, hinc *Mittevvaldam* sex & ferè medium, atque ita in summa, milliaria *triginta octo* explentur; hæc ab *Occidente* in *Orientem*. jam à *Septentrione ad Meridiem* ducatur linea ab *Hanspach* maximè Septentrionali Bohemiæ ditione Excellentissimi Comitis *Joachimi Slavatæ*, *per Pragam*, aut ponè *Pragam* usque *Freistadium* (quæ prima Civitas *Budvicio* & *Caplicio* in Austriam euntibus occurrit) inveniuntur milliaria triginta quatuor, & ampliùs. quis oro, satis sanus, triduo (noctes, & cursorias veredorum parasangas excipio) tot milliaria usitato profectionis modo, speret se posse conficere? adde quòd milliaria nostratia, & vallium & montium ubiq; propè occurrentium, & alijs itinerum difficultatibus, & ipsâ mensurâ, totius *Germaniæ* longissima habeantur, ut ad unum Bohemicum aliquod milliare superandum, plerumque duæ, sæpe etiam tres horæ (ad peritos nostrorum itinerum provoco) requirantur; *Clatoviâ Brzeznicium*, aut *Pragâ* saltem ad *Aulam Regiam* iter faciat, si quis mihi fidem non habet.

Silv. C. 1. hist. Boh.

Tridui spatio non potest percurri Bohemia

Linea diametralis Bohemiæ quanta sit.

Jam illud alterum *Silvij* de diametro prolatum, majoribus etiam erroribus est obnoxium, nisi enim in figura Regionis extremitates spectentur, inutilis evadet hæc metiendi ratio. Potest enim esse figura, quæ maximam amplitudinem & aream complectatur, per quam tamen mediam ducta linea sit brevissima; contrà verò alia, quæ aream claudat minimam, per cujus medium ducta linea, fit longissima; quod ex prima *Euclidis* inspectione cuilibet datur intelligi. Nec minùs insigniter falluntur ij, qui notatis diligenter in circuitu regionis alicujus passuum millibus, ex solo ambitu & extremis lineis ac filis, cujuslibet Provinciæ planum, & aream, quàm hæc ampla, aut contrà quàm arcta, & angusta sit, clarè se demonstrâsse putant, qui satis communis est historicis, etiam valde illustribus, error in erudito Geometriæ pulvere facilè refellendus. Primus id me docuit *Joannes Bodinus* scriptor alioqui suspectæ fidei, & sui sensûs, sed in Mathematicis dux bonus & fortis: *Animadversione dignum est*, ait, *quòd omnes non modò historici, sed etiam Geographi (excipio Polybium & Ptolemæum) Insularum, ac Regionum magnitudinem ex ambitu colligunt; & quarum circuitus æqualis est*

Regionum amplitudo non satis tutè colligitur ab extremis.

Bodin. in Methodo histor. lib. 1. C. 4.

cyniæ proles & coloniæ dici possunt. Ad Silesiæ & Lusatiæ fines stant altissimi, ac plurimi montes *Hermundurorum*; inter eos montes *Gigantei* ad fontes *Albis*, spectro, quod Incolæ *Ribenzall* appellant, infames, de quo aliàs; tum post Austam ac Przisleznicium Montes *Sudeti*, ut verum denique esse videatur, quod antè ex *Silvio* attulimus, Montes & Silvas nativum quoddam munimentum Bohemiæ præbere. Observandum tamen est hoc loco, in Bohemiæ Silvis & Montibus appellandis non consentire Scriptores. *Philippus Cluverius* Geographiæ Scriptor nobilissimus: *Sudetos Montes* ait, alios non esse, quàm qui hodie *Bohemici* aut *Hercynij* dicuntur, totámq; ambiunt Bohemiam. *Fabricius* partem quandam tantummodo Bohemiæ *Sudetis*, vel ùt ipse vocat *Suditis* incingit, quà *Zatecensis* & *Cubitensis* Districtuum confinia porriguntur. *Henelius* contrà pugnat, censétque *Sudetos* Montes esse, quos alij *Cerconossios*, *Riphaeos*, *Giganteos*, & Germani *Nivosos* appellant. Idem *Henelius* Glacenses Montes, qui usque ad Carpathi juga in Principatum Silesiæ *Tiessinium* pertendunt, Moravósque à Silesijs dirimunt, vocat *Moravicos*, vel *Nissenses*; *Ælurius* Germanicâ voce das Gesencke. Hæc omnia nomina tolerari possunt; at quod de suo *Ælurius* adjicit: *Glacium* in Silva *Gabreta* intus jacere, mihi nunquam fidem fecerit; qui optimorum Scriptorum consensu fretus, *Gabretam*, prorsus è diametro, ad *Voitlandiam*, *Palatinatum* & *Bavariam* collocârim. Mediterraneos Montes, ut ita loquar, à limitaneis hoc loco secerno; illi plurimi sunt, & in ipsa interiore *Bohemia* jucundè spectantur, tanto numero, ut montosior potiùs, quàm planior regio habeatur; quæ causa fuit Scriptori cuidam nupero obtrectandi *Bohemia*, quòd non ut *Polonia*, plana & æquabilis esset, sed montosa. Quam accusationem ex ignorantia profectam, pridem aliarum terrarum exemplo, rejeci, docuíque pulcerrimas Provinciarum, qualis quondam *Thessalia* & *Judæa* fuit, montibus commendari. Multa in his montibus miracula reperias, multásque naturæ divitias: aurum, argentum & metalla cætera, tum gemmas, ut dicam postea, herbarum & radicum salutarium maximo proventu. Hìc Thermarum scaturigines, hìc fontes acidi defluunt, hìc flumina cadunt, & hydrophylacijs & aquarum crateribus in vastis & occultis cavernarum finibus commiscentur. *Crocus* herba est non ignobilis, quem in Montibus Bohemicis sponte nascentem, nihil sativo concessurum, succi, odoris, coloris vivacitate reperies. *Dictamnum* utramque *albam* & *nigram* nostri quoq; montes ferunt, & memini me ipsum olim in *Bilinæ* monte dictamni radices collegisse. Porrò de Montibus Bohemiæ celebratis, quos nominibus suis honoravit Antiquitas, suus erit dicendi locus, & alter cùm de Arcibus Bohemiæ (quæ plerumque in arduis montibus collocantur) agere cœperimus. Quod sequitur, an fabulis, an historiæ accensere deberem, diu multúmque dubitavi, *Dionis* tamen *Cassij* Viri gravissimi & Romani Consulis narratio est: *Drusum* (qui à morte primùm *Germanicus* est appellatus, & ad ipsum Rhenum tumulatus) cùm omnem propè Germaniam populationibus peragrasset, ad *Albim* usque, qui (ut ait Dion) *ex Vandalicis montibus profluens, in Oceanum Septentrionalem auctus mirum in modum effunditur*, accessisse, neque eum transire potuisse, præcipuè viso territum: Mulier quædam humanâ formâ augustior *Druso* occurrit, & quo tandem *Druse* properas, inquit, quem cupiditati tuæ, & victorijs modum impones? ad ea quæ ultra Albim sunt videnda, scito te fatorum lege arceri! quin igitur abis! *Albim* superare tibi

non

Montes Gigantei.

Sudeti mõtes.

Cluver. in antiq. Germania l. 2.

Fabric. l. 7. Origin. Saxon.

Henel. in Silesiograph. C. 1.

Ælur. in Glaciogr. l. 1. C. 1.

Bohemiæ regio montosa.

In hist. S. Mști.

Plin. l. 4. hist. Nat. C. 8.

Montium nostrorum brevis commendatio.

Albim transire vetitũ Germanico.

Dio Cass. l. 55. hist. Rom.

non eſt conceſſum! ſatis collegiſti gloriæ, ſatis commeritus triumphorum; jam & operum tuorum, & vitæ terminus inſtat. Itaque *Germanicus*, poſitis ante *Albim* trophæis, & aris, ſtatim retro flexit iter, & in itinere, priusquàm *Rhenum* attingeret, morbo deceſſit. Ex hac narratione facilè datur intelligi: Romanis fato negatum inter *Danubium* & *Albim* dominari, intactámque victorijs Romanorum, regionem noſtram divino munere ad *Przemiſlæam* ſtirpem, deinde ad alias, ac noviſſimè ad *Auſtriacam* pervenire debuiſſe.

CAPUT IV.

De Altitudine Bohemiæ argumento fluviorum in ea naſcentium, quibus iter eſt per univerſam Germaniam in Septentrionem, Orientem, Meridiem & Occidentem. Egra unicus Fluviorum Bohemiam ingreditur. An Danubius in Bohemiam deduci poſſit, quod tentaſſe dicitur Carolus Imperator?

ALtiſſimo in loco ſitam eſſe *Bohemiam*, Fluvij apud nos nati (quos vicinis regionibus propinamus, & infundimus) manifeſtum præbent indicium. *Aquas*, ait Stransky, *non niſi domeſticas bibit Bohemia*; unde *perpendere potes* (verba ſunt vetuſtiſſimi Scriptoris Coſmæ Decani Pragenſis) *quàm in alto aëre, hac pendeat regio.* Obſervant, & demonſtrant Fluviorum menſores & Aquilegi, ſi fluvium, aut rivum aquæ deducere velis, poſt mille paſſus, *uno minimum pede* alveum tibi demiſſiorem eſſe faciendum; quantæ igitur altitudinis argumentum erunt, tot fluvij à nobis tanto impetu in Oceanum Mare, Euxinúmque miſſi, quorum uterque non paſſuum millibus, ſed, ſi Mæandros fluviorum computes, myriadibus, Bohemiâ diſtant? quis enim neſciat, niſi in declivia, flumina non cadere, cùm pondere ipſo deorſum præcipitentur? *Albis* primùm, ut loquitur *Xiphilinus*, ἐκ τῶν οὐανδαλικῶν ὀρῶν, *fluit ex Vandalicis montibus* (Montes Giganteos, vel à *Plinio*, & *Ptolemæo* dictos *Cerconoſios* intelligit) in eum pleriq; alij Bohemiæ fluvij exonerantur (quos alibi enumeravimus) cúmque *Albi* in *Miſniam*, *Saxoniam*, aliáſq; deinde ampliſſimas regiones, *Hamburgum* uſquè, ac tandem in Oceanum Septentrionalem deferuntur, ut meritò *Albim* quaſi *Halb* appellatum *Scaliger* exiſtimet, quòd mediam ſecet Germaniam. Jam ab Oriente *Morava*, fluvius (unde Moraviæ nomen) *Svvatava*, *Svvartzava*, *Igla*, *Teya* (ejuſdem Moraviæ fluvij) aut in *Bohemia*, aut propter limites ejus, ex fontibus & crateribus enaſcuntur, ſuóſque fluctus amiſſis nominibus ad meridiem *Danubio* donant, quibus ille auctior, percurſâ *Ungariâ* universâ ad Orientem curſu contendens novem oſtijs, ut *Arrianus* deſcribit, *Euxinum* ſubit. Idem de pluribus alijs fluminibus & fluvijs dici poteſt, ut de *Steina*, *Warta & Niſſa*, qui in Comitatu Noſtro Glacenſi nati, *Oderam* intrant, & ad *Lubekam* effunduntur in mare. Alterâ parte ad Occidentem *Mænus* & *Sala* fluvij non procul *Egrâ* naſcentes, tum *Nabus*, *Pfremdt* & *Regen* (unde Germanicum *Ratisbonæ* nomen) ut alios prætercam, in noſtris

Stransky C. 1. Reip. Boi. §. 2. — *Coſmas lib. 1. Chronici Boh. init.* — *Georg. Behm. S. J. in Meteorolog. theſi 5.* — Bohemiæ altitudo ex fluvijs probatur. — *Xiphil. in Epitome Dionis.* — Albis ad Septentrionē. — *Scaliger orat. in laudem Militum Viennæ cæſorum.* — Morava ad Orientem. — *Arrian. in Peripl. Ponti Euxini.* — Fluvij plures à nobis ad Occidētem properant.

ſtris Silvis & montibus (quibus quaſi vallis & coronâ ab ipſa natura *Bohemiæ* Regnum incingitur) erumpunt, & *Nabus* quidem & quis fuit alter? *Danubio* ad *Ratisbonam* miſcentur, & cum eo per Meridiem in Orientem, ut dicebá modò, decurrunt; *Sala* innumeris auctus fluvijs in *Albim*, *Mœnus* amiſſo nomine in *Rhenum*, in *Hollandiam* deinde, ac mare defertur. Præclarè ad rem noſtram facit egregij Poëtæ Germani *Conradi Celtis* (quem primum fuiſſe laureatum Poëtam in Germania tradunt) de *Bohemiæ* altitudine, ejúſque fluvijs teſtimonium, in quo *Bohemiam Tempe* nominavit:

Alij ad Meridiem fluvij feruntur

Celtes in Danubio.

Qualiter in Graijs memorantur Theſſala Regnis
Æmathijs Tempe ſepta fuiſſe jugis,
Taliter Almannis ſe læta Bohemia Terris
Erigit, & largis flumina fundit Aquis.

Plura de *Bohemiæ* fluvijs in *Epitome hiſtorica*, quam nuper vulgavimus, curioſus lector inveniet, illud modò in cauſa maneat: omnes terras, quâ fluvij labuntur, terris in quibus naſcuntur, & origine ſuâ, demiſſiores eſſe; non hæc ita diſputo, quaſi univerſim *Bohemiam* ejúsq; omnes partes omnibus vicinis Regionibus altiores eſſe pervincere velim; nam *Litomericenſis* Bohemiæ *Diſtrictus* (ut vocant) tum etiam *Cubitenſis* ac *Zatecenſis* omnibus cæteris Bohemiæ Regionibus profundiores, *Egram* fluvium admittunt, qui aut *Egræ Urbi* nomen dedit, aut ab ipſa nomen accepit; quanquam & hoc defendi poſſit, cùm *Egram* ad Regnum Bohemiæ hodie pertinere ſciamus, neque ita procul à nobis (quod ad id quod propoſueram ſatis eſt) oriatur.

Egra fl. in Bohemiam ingreditur.

Unus negotium nobis faceſſere poteſt *Dubravius Olomucenſis Epiſcopus*, qui Hiſtoriæ ſuæ Bohemicæ libro vigeſimo ſecundo, poſt mirificas eáſque juſtiſſimas *Caroli IV.* Imperatoris, ac Bohemiæ Regis laudes, *hoc* inquit, *omnium utiliſſimum opus toti Regno* (Bohemiæ) *futurum erat ſi abſolutum fuiſſet, quod in finibus Bavariæ, quâ parte Vultavia fluvius* (Moldavam vocant alij) *qui Pragam interfluit ortum habet* (Carolus) *inchoavit, miſſis libratoribus, qui locum idoneum per libellam invenerunt, in quo Danubius cum Vultava commiſſus, omnes ex Italia & Germania advectas merces Pragam tranſmittere poſſet. Apparent etiamnum tanti conatûs veſtigia, ſed irrito effectu, vicinis novum opus prohibentibus, nè in jacturam illorum Danubius averteretur.* Hæc Dubravius. Si itaque *Danubius* in *Wultavam* deduci poteſt, neceſſe eſt illud de altitudine Bohemiæ aſſertum concidere. Ego exiſtimo, planéque ſentio: *Carolum Imperatorem*, non quia prohibebant vicini (quis enim, rogo, tam glorioſo & victorijs illuſtri Imperatori, qui toties æmulos Imperij, hoſtéſque cæteros ad officium compulerat, & ut loquitur Raynaldus, *per Bavariam ac Wirtembergiam ferrum Bohemicum, flammáſq; circumtulerat*, prohibere potuiſſet?) ſed deſperatione ab opere ipſo ceſſaſſe, & nè victus, operis ut ſic dicam, impoſſibilitate videretur, invidiæ aut gratiæ vicinorum id dediſſe, ut conatum abrumperet. Quâ enim ratione deduci in Bohemiam poſſet *Danubius*, in quem longè altiùs, tot in Bohemia naſcentes fluvij exonerantur? *Nabus*, *Frembt*, *Regen* tantò ante, & quà maximè *Danubius* Bohemiæ propinquat, item ad ipſum Paſſavium, *Iltza* nigris fluctibus fluvius (quem *Bohemicum* fluvium incolæ vocant: à quo illa Urbis regio quam alluit, *Iltzſtad* appellatur; uti diverſa *Inſtadt*, quam ſcilicet Œnus allambit) tum alter à *Freiſtadio*, uterque ex montibus Bohemicis orti in *Danubium* præcipites cadunt, ut nè concipi quidem cogitatione illa derivatio & deductio *Danubij* in *Moldavam* poſſit; occurrerent enim ſibi fluvij, & (quod in tractatione *de perpetuo motu* fieri poſſe negatur) fontes & flumina redirent in caput.

Caroli IV. conatus Danubium in Boh. inducendi.

Odoricus Raynald. in An: Eccleſiaſt. in Carolo IV.

Fruſtra Carol⁹ IV. Danubium in Boh. tentavit inducere.

CA-

CAPUT V.

Salubritas aëris & dulcedo aquarum in Bohemia, & unde probetur? Tycho Brahe Cœlum Bohemicum commendat; Bohemia semper à fortissimis gentibus habitata. Hermunduri qui olim ad Albis fontes sedebant, formidati Romanis ex oraculo Augusto Cæsari dato. An verum sit, Imperia in Austrum propagari? Germani cur aliquando à Romanis victi?

Comendatio regionis alto loco sitæ.

EX hac *Bohemiæ* altitudine forsitan fæcunditas & salubritas aëris, & regionis ipsius agnoscitur: ferè enim quæ altiora sunt, eadem salubriora, fæcundiora & vivaciora, magisque experrecti vigoris; unde & Vegetius: *Optimus miles ex confragoso venit*; herbæ ipsæ, & plantæ aliæque stirpes montium, imò & lapides, & gemmæ, tum metalla, & crystalli, duratiores sunt illis, quæ in regione plana nascuntur. Hanc telluris altitudinem spectasse *Czechum* gentis auctorem in eligenda regione, cùm plures vacuæ cultoribus occurrerent *Cosmas* est author, & argumento omnium elementorum hanc unam cæteris prætulisse. Dulciora sunt flumina & puriora, quò altiora; hanc aquæ dulcedinem *Salmones*, sturiones, ac cæteri pisces petunt, verúmque est etiam apud eos, dulcius ex ipso fonte *aquas* gustari. *Aër* quoque quantum altitudine, tantum ferè subtilitate, & bonitate præcellit; hæc bonitas ab avibus procul & sentitur & petitur; hinc tot avium, etiam peregrinarum, & rarissimarum greges (quales sunt genuinæ & gnisiæ *Aquilæ*, non tantùm illæ saxatiles grandes & pigræ, *quas*, ut ait Plinius, *corvi verberant*, sed minores & nigerrimæ (quæ vera est generis nota) falcones, & omnia *Accipitrum* etiam minorum genera, præcipuè ad *Launam* & in Monte *Zrzip*, tum etiam *cygni*, quos ipsi in Piscinis natantes vidimus, aves noctilucæ, *garruli Bohemici* apud *Aldrovandum*, & *Gesnerum*, *capreæ volantes* & cætera *volucrum sæcula*, (ut Lucretinè dicam) *Ficedulæ* certè, ac *Turdi* cùm alibi generentur, sub autumnum & primam hiemem tantis Examinibus *Bohemiam* implent, ut aliquando in foro duas uno crucifero venditas esse meminerimus; alta amat, quod pennas habet, & si daretur, libertatis amore, Cœlum peteret volatu.

Veget. lib. de re militari.

Odoricus Raynald. in An: Ecclesiast. in Carolo IV. Frustra Carolus IV. Danubium in Boh. tentavit inducere.

Cosmas lib. 1. Annal. Boh.

Aldrov. in Ornithologia. Gesner. in Avibus.

Cœlum Bohemicum salubre.

Illud etiam ex hac altitudine consequitur *Bohemia*, quod maximè transpirabilis sit, & ventis sæpius everratur, quod ad salubritatem Regionis facere in *Problematis* docuit *Aristoteles*; adde montes nostros calvos non esse, sed ut feracitatem agnoscas, omnes arboribus glandiferis, ac frugiferis contegi; plurimæ silvarum pineis, cæterísq; calidis arboribus constant, quæ cùm plurimum exspirent, aërem serenant & purgant. Nec illud ratione carere potest (quod alicubi *Slavata Cancellarius Regni* in Regibus nostris ingeniosè observat) omnes quicunque ex *Regibus* ægroti vel in Austriam, vel Ungariam aliovè deportari se ex *Bohemia* jusserant, brevì sine remedio obiisse, contrà verò qui infirmâ valetudine in *Bohemiam* advenerant, plerósque sanitatem pristinam recepisse, *Sigismundi*, *Maximiliani II. Mathiæ*, & *Ferdinandi III.* Cæsarum, *Annæ Imperatricis Mathiæ* conjugis, pluráq; alia, etiam privatorum hominum exempla, si id ageretur, possem adducere. *Cæli*

Mathiolus Côment. in L. 1. Dioscoridis C. 74.

In M. S. Apologia advers. Mathiam C. à Turn. P. 8. quinter: 75.

li Bohemici salubritatem, benignósq; in Bohemiam præcipuorum Cœli siderum aspectus & influxus multis quoque Epistolis deprædicat cœlestis ille Vir *Tycho Brahæus*, ut *Petrus Gassendus* Vir clarissimus è Gallis in vita *Tychonis* annotavit. *Jesseny* quoque in eam rem testimonia adferentur, cùm agemus de *Praga*. Ipse incolarum *Bohemiæ* vultus loci sanioris præbet indicium, optiméque & velut oraculo dixisse *Catonem Dalecampius* notat: *in bona est regione bene nitere* (id est bonæ regionis argumentum debet haberi, cùm vitales & nitidi vultus sunt incolarum;) dici illud *Homericum de Bohemis* non potest, quod *Canniis* semper pallentibus, & luridis aptavit nescio quis apud Plutarchum.

Gassend. l. 5. vita Tychonis Brahe.
Jessen. lib. de Peste.
Dalecamp. in l. 18. Plin. C. 5.

Tale quidem genus est hominum, quale est foliorum; robusta & grandia videas incolarum corpora, & quod *Terentianè* dicam: *color verus, corpus solidum, & succi plenum;* læta quædam & exporrecta in pueris, atque in omni ætate & sexu vivacitas, & venustas, ut non vanè in *Icone animorum Barclayus* observârit, *Bohemicæ gentis Genium procul à tardis & morosis quarundam Gentium moribus* distare, nihilque cum iis habere commune. Fateor salubritatem loci non semper incolarum colore detegi; at ubi plura hujusmodi, ac ferè semper, eodémque in loco concurrunt, dubitari non poterit, perinde ut ad cætera mortalium bona, cœlum plurimum contulisse. Plura de Altitudine, situ, & salubritate *Bohemiæ* non addam, sed ex his apparet, quantis locorum præsidiis natura nos sepserit, quámque benignè nobiscum egerit, ut ad summam senectutem & longævitatem (quod de Majoribus nostris passim jactatur) pervenire possimus; at nos hodie vitiis nostris brevem vitam nobis facimus, &c. Ex his quæ paulò antè, de fluviis nostris, ac præsertim de notissimo *Albi* flumine diximus, satis apparet quos (antè quàm *Slavi* advenirent) Incolas habuerit Septentrionalis Bohemia, videlicet ubi nunc Districtus *Boleslaviensis* & *Reginohradecensis* porrigitur. *Tacitus* certè in *commentario de Germania* disertè docet: *Albim apud Hermunduros oriri, eósq. ad fontes Albis habitare;* observandúmque est, neque parum ad gloriam facit: *Bohemiam* omnibus sæculis à fortissimis gentibus habitatam. De *Boiis* (unde Genti vetus nomen) Vir clarissimus *Welserus in Boicis* consulatur; de *Hermunduris Tacitus* ipse ultro fatetur: *Solis Hermunduris* (verba ipsa annumero) *Romanorum Imperium patuisse*; lege quæ in *Tacito* sequuntur; nimirum velut amici & fratres Populi Romani colebantur; *tanta erat nobilissima Gentis fortitudo*! Jam & *Marcomannorum* (quos in *Bohemia* habitâsse meliores scriptores, ut postea docebimus, affirmant) præcipua gloria, & vires; eorum virtus militaris, Romanos rerum Dominos multum exercuit, ac sæpius Majestatem Imperii in grave discrimen adduxit. Fato tamen id non virtuti earum gentium adscribebant Veteres Romani, memini que legisse me in Romano scriptore: *Augustum Cæsarem* oraculo monitum: nimis irritabilem gentem esse, quæ trans Danubium habitaret, ab eáque exitium Romano Imperio imminere, ideóque eum semper ad Danubium stantes Exercitus & ad ejus ripam pro salute Italiæ excubantes aluisse. Vide quæ paulò ante attuli, cùm dicerem: *Romanis Albim transire fato negatum fuisse.* Observare tamen convenit, quod diligens author *Bodinus* observat: *Incredibile*, inquit, *est*, *verum tamen*: *Imperia versus Austrum propagata semper fuisse, vix ab Austro versus Septentriones: sic Assyrii Chaldæos, Medi Assyrios, Græci Persas, Parthi Græcos, Romani Pœnos, Gothi Romanos, Turcæ Arabas, Tartari Turcas, fregerunt; at Romani ultra Danubium progredi noluerunt. Galli ab Anglis sæpe victi, Angli verò à Scotis. Omitto Scytharum, Gothorum, Hun-*

Terent. in Eun.
Bohemi Veteres lõgævi.
Hermunduri quam Bohemiæ partem olim tenuerint.
Tacitus comment. de situ & moribus Germaniæ. fine.
Vetusti cultores Boii Bohemiæ.
Et Marcomanni.
Tacit. l. cit. V. l. 2. Miscellan.
Romani transdanubianas gentes timuêre.
Bodin. in Methodo histor. C. 5.
Quò magis Boreales Populi, eò plerumque fortiores.

Hunnorum, & cæterorum incursiones, sed infinitis ea res probari potest exemplis; atque illud est, quod Propheta toties ab Aquilone bella comminantur. paulò post, de ijs hoc intelligendum esse putat, *qui à gradu quadragesimo quinto, usque ad Septuagesimum quintum habitant, cæteros enim qui ultrà habitent, nimio frigore peruri.* Hæc *Bodini* verba sic accipienda puto, ut id sæpe factum, non semper fuisse, aut futurum credamus, cùm disciplina militiæ, præsens militum animus, quibus aut vincere, aut mori decretum sit, armorum genus, artes & doli militares, aliáque ejusmodi, duritiem illam corporum, si absint cætera, longè superent; probatúmque est proximis annis (nè ullam Gentem nominem) quæ post nos ad septentrionem porriguntur, cùm adest virtutis audacia, fæliciſſimè vinci posse. Sagaciſſimè istud *Seneca* Stoicus in Veteribus & adhuc Barbaris Germanorum nationibus notavit, quæ etsi audaciores, & vitæ ultra omnes gentes prodigæ, tamen ex alijs caussis, & vel maximè ob belluinam quandam in bellis rabiem sæpiſſime à Romanis vincebantur. Digna notatu verba exscribam: *Germanis quid est animosiùs? quid ad ● cursum acriùs? quid armorum cupidiùs? quibus innascuntur, innutriuntúrque, quorum unica illis cura est, in alia negligentibus. quid induratius ad omnem patientiam?* (notent ait hoc loco *Lipsius* Germani in laudem suam, sed & in cautionem) *hos tamen Hispani, Gallique, & Asiæ, Syriæq; molles bello Viri, antequàm legio visatur, cædunt, ob nullam rem aliam opportunos, quàm ob iracundiam. Agedum, illis corporibus, illis animis delicias, luxum, opes* (olim) *ignorantibus, da rationem, da disciplinam; ut nihil ampliùs dicam, necesse erit nobis certè mores Romanos repetere.* Hæc igitur tantò antè in Germanis timebant *Romani*, qu● cùm isti adhibuiſſent, Romanum Imperium ad se traxerunt, hodiéq; in nostra gente consistit.

Seneca l. 1. de Ira C. 11.

Ira obnoxios hostibus milites facit.

Lipf. Notis in Senecam.

(+)

CAPUT VI.

De Montibus Gigantûm, quos Germani Riesen-Gebürge vocant; à Bohemis deductâ à Græcis voce (κερκονόσσιοι ὄρη) Krkonošký Hory appellantur.

INter admiranda Telluris Bohemicæ reponuntur ab omnibus *Gigantûm montes*, qui Bohemiam à Silesia dispescunt; *Riphæi* paſſim à Scriptoribus appellantur, cujus nominis difficilis est ratio; aliqui existimant: *Riphæos* pro Gigantibus sumi, & nescio quem è *Centauris* aut Gigantibus *Riphæum* adducunt; non multum ab his abludunt, qui in ijs montibus portentosæ magnitudinis & pene Giganteæ proceritatis homines habitâsse scripserunt; *Schickfusius* Silesiticorum Annalium conditor tradit: cum *Czecho & Lecho* Slavorum Ducibus, *Riphæos Populos* Septentrionales, Riphæorum montium in Scythia accolas, in has oras venisse, & *Hermundurorum* desertas terras (ad fontes *Albis*) occupâsse, à quibus ipsi *Montes Riphæi* sunt appellati; alij simpliciùs *Riphæos montes* ab illis alteris, Scythiæ montibus nomen accepisse, quòd *Riphæum gelu*, frigoribus, pruinis & ventis, & cacuminibus ad multam usque æstatem nive contectis imitentur; unde etiam

ontesGi ntũ cur pellentur phæi.

Schickfus. l. 1. hist. Silesit. C. 6. & l. 4. C. 3.

etiam passim à Silesijs das Schnee Gebürge, id est *Montes nivosi* nuncupentur. utut sit, *Bohemicos montes*, tum *Silesij*, tum *Lusatij*, & *Misnij*, tum *Saxones* appellant: quòd videlicet major eorum montium pars (ut Geometrâ, & mensore regni Bohemię referente didici) Bohemiæ finibus includatur; *Curai* Silesiæ historici verba sunt: *Montes Gigantæi*, inquit, *aut potiùs Riphæi absunt paucis milliaribus à finibus Silesiæ.*

Curæus in Annal. Siles. init.

Decem non minùs abierunt anni, cùm amicissimum & Reverendum admodùm Virum *Maximum Steiner*, non procul *Welsio* Civitate Superioris Austriæ *Curatum* inviserem, ejúsque Viri doctissimi illustrem Bibliothecam multis millibus comparatam inspicerem, memini vidisse me recèns tum Typis editum Libellum (Lipsiæ nisi fallor, aut Noribergæ) cum titulo *De Montibus Gigantûm Bohemicis*; quo libello Auctor, omnia quæ de his Montibus audierat, diligenter complexus est, tum de *spectro* quo infestantur, multis, unde illud & quale sit, disputavit, non est nunc ad manum, neque posthac unquam librum illum videre contigit, sed nihil singulare (quantum meminisse possum) præter exempla Spectrorum adferebat; Ego rarissima quædam, & in vulgus ignota narrabo, quæ aut ex arcanis libellis excerpsi, aut ab oculatis & fide dignis testibus didici, pauca quæ *Schickfusius* ex libro *Caspari Schvvenckfeldij* hæresiarchæ, quem de *Thermis Hirschfeldensibus* edidit (*Thermæ enim Hirschfeldenses* ad radices illorum montium erumpunt) descripsit, attingam.

Historia istorũ Montium Typis edita, quid potissimùm contineat.

§ I.

Quæ res præcipuè de his Montibus memoratu dignæ videantur.

PRincipiò tribus maximè rebus *Cerconosij Montes* celebrantur: *significatione* & prognosticis omnium tempestatum, *Raritate herbarum, Lapidum & Gemmarum*, ac denique *Spectro mirabili*, quod Incolæ *Ribenzall* appellant. De *significatione* tempestatum minuta nolo persequi, sed pro confesso habetur, quantumcunque serenissima & illimis dies rutilet, Sol formosissimus, Cœlum innube, si *Cerconosij* fument, non sic abituram illam diem, quin statim pluviæ aliæque Cœli injuriæ consequantur; imò adeo ex fumi, & exhalationum tristi colore, ac multitudine imminentium aut nascentium nubium, eorúmque altitudine, pronissimum est conjicere, quid Regiones subjectæ aut sperare aut timere possint; sic ut rustici ætatis maximæ, solâ illorum montium vespertinâ aut matutinâ observatione, omnem œconomiam, & labores rusticos auspicentur, aut prosequantur, aut abrumpant. Quia verò *Bohemia Silesiâ* longè altior est, fit, ut *Montes Gigantûm* longè minores appareant Bohemis, ac ferè tantúm ex *Boleslaviensi & Reginohradecensi* Districtibus spectentur; contrà verò in Silesia longè eminentiores & spectabiliores evadant; itáque fit, ut ab istis, quàm ab illis observentur magìs, ideóque à *Silesijs Compassum Bohemicum*, aut Indices temporis appellantur, De *herbis & gemmis* (quod alterum & tertium erat caput) aliqua antè dixi: harum rerum gratiâ hodieq; ab Italia viros & mulieres cumulatim huc properantes vidimus & videmus: *Topasios, Amethystos, Crystallos, Jaspides, Corneolos, Sapphiros, Turcosas*, aliáque gemmarum genera copiosè in his montibus provenire testatur *Anselmus*; qua de re in tractatu de *Gemmis multa.*

Ex Montibus Giganteis præsagia tempestatum petuntur.

Montes Gigantæi cur ex Bohemia aspicientibus minores videantur.

Ansel. Boëtius Brugensis L. 1. de Gemmis C. 12.

§. II.

§. II.

Descriptio Montium ex narratione Itali Mercatoris, & explicatione nostra.

Veneti Mercatoris per hos Montes itinera.

CElebris est, & à *Schvvenchfeldio* & Schickfusio tradita de *Veneto* quodam narratio; is Anno 1456. duobus paris animi, & audaciæ comitibus stipatus, comparatâ in octiduum annonâ, sociisque omni telorum genere instructis Montes illos & valles permeare, & penetrare constituit; sudo & serenissimo Cælo ingressus est iter, ac primùm vallem, Riesengrundt dictam (habent enim apud peritos sua nomina) diversis viarum anfractibus & ambagibus intravit. In ea valle *pratum* se invenisse narrabat, virore lætissimum, in cujus umbilico grande Saxum biceps surgebat; cavum saxi illius, quà meridiem spectat, primùm subiens, modicè tentatâ fossionibus tellure, purissima auri grana quàm plurima, pisis majora, quædam etiam nucis juglandis magnitudinem superantia lætus effodit, quæ omnia ipso Italo narrante, Majores nostri didicerunt, & consignavêre litteris. Obitâ *Valle Gigantûm*, cùm nihil ampliùs ex quo ditescere possent, appareret, in alteram Vallem Aupengrundt conatu perdifficili, altero alterum, ut poterant, adjuvante, dimittunt sese; repertæ ibi sunt in prato aliquot hominum calvariæ, ac ossa humana cætera, eorum videlicet (ut conjici potest) qui commeatibus & cibarijs malè instructi, cùm aberrâssent & viam expedire non possent, fame interierunt, non siti; aqua enim in vallibus illis suppetit abundanter, multis per ea loca fluvijs nascentibus; ut *Albi* quem ex undecim fontibus oriri proditum est (unde Fabricius *Elb* quasi *Elff* à numero fontium nomen accepisse fabulatur) ut *Giserâ* duplici, majore & minore, quorum prior in solo Silesitico, *minor* in Bohemico erumpit, ac uterque in Bohemiam effunditur, ut *Nissâ* (qui per *Lusatiam* superiorem, & inferiorem labens post *Crossnam* in *Oderam*, atque inde in Mare decidit) ut *Polsniciâ*, rursus duplici (quorum alter in ipsis Bohemiæ limitibus *Albi* conjungitur, alter in *Silesiam* ad *Strigam* descendit) ut *Steinâ* (qui post Glacium alteri *Nissæ* sociatus, tandem post errores varios in *Oderam* influens, devoratur) ut *Boberum*, ut *Metuge*, ut *Wittigonem*, *Zackenum*, *Wistricium* plurésque alios prætercam, qui omnes *Riphæis* hisce montibus suam debent originem; duos quoque ad Giganteos illos montes, immensæ profunditatis *Lacus* latè jacentes in sua *Silesiographia* describit *Henelius*; sed nos in vallem nostram relabamur: hominum fame illâ sonticâ consumtorum flaccidas, & vetustate nimiâ corruptas vestes excussit *Venetus* noster, & non paucos miræ venustatis & pretij lapillos, quos illi sibi collegerant, excepit. Itum deinde ad *Zackeni* pratum non procul ab origine fluvij; hîc sub petris altissimis ingentes effossæ divitiæ, auri purissimi & defæcatissimi grana multa justi ponderis, & propiùs ad *Zackenum*, *Amethysti*, *Topasij*, *Smaragdi*, *Chalcedonij*, aliæq; gemmæ non vulgares collectæ; inter hæc narrabat, obturbâsse sibi, simulacris varijs assumptis *Dæmonem* (de quo paulò post) & laborem fossionis impedire voluisse, at se omnia insuper habuisse, dum gemmas legeret, & quasi nihil videret, laborem perpetuâsse. Ita multis onusti & onerati copijs *Veneti* (quas Incolis ostendebant) domum in Italiam abiêre; nec tantum animi quocunque successu invitante habent Incolæ, ut sequantur, cùm *Spectrum* illud, ut ipsi falsò credunt, plurimis collum obtorserit.

Quinã fluvij his Montibus originẽ debeant. *Fabr. in Misnicis, seu Annalib. Urbiu Misnia.*

Henel. in Silesiograph. C. 3.

Dæmon cõtemtu tutissimè pellitur.

§ III.

§ III.

Ulterior Cerconossiorum descriptio.

De Vallib⁹ montiū Giganteorū.

POrrò plurimæ aliæ Valles suis discretæ nominibus, pretiosa pericula continentes celebrantur: Risengrundt / Aupengrundt (quas paulò antè nominavi) Teüffelsgrundt (vallis Dæmonis) Goldtgrundt (aurea vallis) Mittagsgrub (Meridionalis vallis) Rummelgrundt (hæc postrema feracissima est Metallorum, quæ commixta gignuntur; éstq; notior cæteris, quòd in aditu montium prima se offert, in ea aurum & gemmæ lavantur, & separantur) tum *Isera* pratum, *Zackena* pratum, aliáque ignotiora; omnium profundissimæ & maximè depressæ valles sunt *Nivosi Montis* (Schneeberg) tres numero, ob nives altissimas vix adeundæ, alioquin omnium ditissimæ; rarò evenit nisi maximâ siccitate ut nives liquescant; quod tempus curiosè Veneti observant. Vidi ipse, cùm ex *Niems* seu *Mimone, Zittaviam Lusatiæ* Urbem iter haberem, *Valles montis Nivosi* calidissimo anni tempore, caniculâ in Cœlo latrante, altissimis nivibus prorsus obsitas, eásq; ab uno alteróve Milliario optico tubo visum adjuvante, diu sum contemplatus, ulteriora videre non potui, cùm tempus non sineret. *Nivosus Mons* Schneeberg abruptissimus procul in præceps patet; in ejus cacumine sæpe humanâ specie *Spectrum* illud sedere, & pedibus supra præcipitium montis positis plaudere, & micare, ut sic dicam, & argutari pedibus, tum clamores terrificos edere, nullo tamen vocis flexu, sed uno tantùm tenore vociferari, Incolæ qui me comitabantur, narrabant, simúlqe sedile illud horridum digitis ostendebant. Idoneos imò & Religiosos in hoc Authores possum adducere, qui se *annorum sexdecim Nives* in valle, ubi *Gizera* oritur, vidisse, earúmque nivium colore discrimen notâsse, mihi confirmabant; vetustissimæ, coloris erant subrufi, nitidiores recentiores, pallidiùs semper lucebant, quæ antiquiores fuissent, eásque sexdecies replicatas se numerâsse. Sed ad Simulacrum illud hominis quod in hos montes dominari videtur, veniamus.

Mons nivosus Dæmoni sedem præbet.

§ IV.

Quid illud Spectri sit, quod in his montibus regnat, atque unde nomen Ribenzall natum esse videatur, & quædam de eo miræ narrationes.

Sententiæ virorum doctorum, de Spectro in montib⁹ Giganteis apparente.

INter Authores parum convenit, quid illud *Spectri* sit, aut unde nomenclatio *Ribenzall* (ita enim ferè vocatur) petitâ. Quidam asserunt: *Dæmonem* qui corpus humanum occupârat, sacris Ecclesiæ Cerimonijs & carminibus pulsum, in hos montes à Sacerdote Religioso relegatum nè amplius noceret, quòd crederet eos Montes à nemine inhabitari; ajunt id factum in Comitatu *Russilionensi*, quem Hispani æquè ac Galli *Ronzevvall* appellant, hinc vocem esse paulùm detortam vulgúmque, ut amat fieri, ex *Ronsevall*, errando *Ribenzall* appellâsse; *Montanus* Chymicus magni inter *Silesios* nominis, qui *Strigæ* non ita ab his Montibus procul, Medicinam faciebat, tradit: quendam ex illustri apud Gallos familia, cui *Ronsevall* nomen fuerit, hominem profundâ avaritiâ, & opum sitientissimum, dum vita manebat, DEO pœnas sumente ejectum in hos montes, ut thesauros servaret; huic sententiæ aliquâ parte subscribere videbatur probatissimæ Sanctimoniæ Vir *Martinus Stredonius* è *Societate JESU*, qui dicere solebat (quod

(quod ipse ex eo audivi) sibi semper videri, non aliquem malum Dæmonem, sed animam potiùs humanam à corpore separatam, Montes illos incolere; satis esse argumenti, quòd nihil unquam injuriæ obvijs inferret, neque aliquid ex quo Divinum Numen possit offendi, moliretur, aut procuraret; abhorrere istos mores à pravis Dæmonibus, quibus, ut ait *Synesius*: *calamitates populorum, convivia sunt*; Exemplo esse desertas arces, domos, silvas, nemora, in quibus non tantùm Dæmones, sed sæpius Manes, & Defunctorum animas hospitari plurimis documentis sit cognitum, ut de *Alba Domina* (quam vocant) *Novadomi & Crumlovij*, tum in *Arce Perenstein* formosa Virgine, aliisque ejusmodi Animarum Spectris (*Chanovvsky & Tannerus* nostri commemorant. Sunt qui existiment vetere Gallorum linguâ *Roy de Valle spectrum* hoc appellari, id est, *Regem Vallis*, quòd *Vallem* potissimùm *Dæmonis* dictam, occupet, idque nomen Montis accolas corrupisse. Ego facilè adducor, ut credam ex *Ronzevall* nomen *Ribenzall* nasci potuisse, & perperam ab ignaris rusticis efferri; at unde ipsum *Ronczeval* natum esse dicemus? quid si imitatione *Hammelensium*? nota est fabula, seu historia de Hammelensibus pueris, quos in montem quendam simplicitate puerili abusus Dæmon abduxit. Vide *Cosmographiam Munsteri*, aliósque Germanicarum rerum Scriptores; id verò quidquid est Spectri, *Ronzevall* quoque dicebatur, ut tradidit *Theobaldus*; quis igitur vetat, quin ab illis Montibus qui Rammelsgebürg appellantur, fossores & Metallarij, vocabulum ad nostros *Cerconossios* transferre potuerint, vel ipsâ similitudine gestorum caussam præbente? cùm & hospes iste, ut *Hammelensis* ille, formas se vertat in omnes, & modò *Monachi* cucullum induat, modò fossorum habitu, modò venatorem repræsentet, modò decrepitum, & vix cubitalem senem barbâ humum verrente, modò etiam *Equi* indomiti, modò bufonis maximi & fœdissimi, modò Galli gallinacei, modò Corvi insidiantis specie viatoribus offeratur; idq; tum præcipuè facere traditur, cùm læsus, vel risu contemtus indignatur, alioquin humanâ se offert imagine, colloquijs humanis oblectatur, comiter monstrat viam, multa etiam arcana Naturæ, quæ in montibus illis reperiri fatetur, docet, sæpe etiam radices & munera hujusmodi offert, nec sese nisi verbo, vel injuriâ provocatus ulciscitur. *Ribenzall* vel *Ronzevval* nomen sibi imponi, ferre non potest, sed *Custos Thesaurorum* gaudet appellari, illoque *gazophylacis* nomine se jactat & gloriatur. At offensus & cachinno priùs, aut maledicto provocatus, statim monstrosâ Imagine assumptâ conterret, & cælum confundit; emicant continuò fulgetra, & fulmina, pluviæ, imbres, intolerabile frigus, & vel mediâ æstate hiemes sæviunt, *nivésq. deducunt Jovem*. Hujusmodi exemplis plena est omnis illa vicinia, nemo tamen unquam dicere potuit, aut nominare hominem ab hoc *Spectro* vulneratum, minùs interemptum; ultionem scilicet intra terrorem & ludibria continet, naturâ benignus, aut altiori potestate impeditus, quæ eum ut cæteros Dæmones furere, & rabire non permittat. Audivi Religiosos è Societate nostra Viros, qui cùm hostem Svecum ex *Collegio Giczinensi* fugerent, & per hos montes velut tutissimos, in fuga iter facerent, obvium habuisse *Venatorem* ardentibus oculis, nullo aliàs indicio; qui cùm humaniter ultro appellasset, & quò pedes? rogasset, statim errare illos (ut revera fuit) dixit, & suo ductu errorem jussit corrigere, ac sequi; tum brevi & certo calle, promptissimè eduxit, ut cùm se intra altissimos Montes crederent, jam *Silesiam* illis ostenderit, & semitam quam tenere semper oporteret, descripsit; multa inter collo-

Mons nivosus Dæmoni sedem præbet.

In Vestig. Boh. Pie.

Theobald. in Arcanis Naturæ sect. 21.

Metamorphoses spectri Gigant:

Ribenzall nomen suum odit.

Historia de spectro illo religiosis testibus approbata.

loquendum *Venator* quærebat, cúmque de Thesauro, seu argentea Templi supellectile mentio injecta fuisset, prodidit continuò locum, ubi absconderat Ecclesiæ Præfectus, dixítq; non esse illum satis tutum locum, cui fidere possent, hostes tamen locum non reperturos, atque ita feliciter irent, optavit, multa cum significatione honoris; Suspicionem *Ribenzallensis spectri* illud maximè Socijs fecit, quòd subitò cum ductori gratias agere vellent, subduxerit sese, atque ex oculis sit amissus. At contrà malè malis, & quibus mala mens, malus animus fuit, malam etiam fortuna se præstitit: ante non multos annos, (narrat ex *Schvvenckfeldio Schickfusius*) Fossores quosdam montanos (quod genus superstitionibus & dæmonum familiaritate quàm maxime gaudet) sociasse consilia, & ad hos montes properasse, nihil certius quàm thesauros somniantes, quos se evocatis Dæmonibus (ut erant magicorum carminum & institutorum periti) reperturos & domum relaturos credebant. Ab *Occidua* Cæli parte (quod etiam fortè ad superstitionem pertinuit) montes ingressi per Montem qui *Fintzberg* dictus est, in Gigantûm Vallem descendunt; capto statim loco, prolatis, quæ scelerata ars poscit, rebúsque omnibus instructis, *circulum* describunt; vix murmurare cæperant, offert se aspectabilem *Ronzevallius* terribili aspectu, & lineas omnes confundit; tum, ut iratum intelligeres, sublimè elatus, tanto strepitu & fragore in subjectos intonuit, ut propè exanimati terroribus, non Cœlum sibi tantùm, sed ipsam terram sub pedibus discedere, ac perire existimarent; secuta sunt fulmina, fulgura, grandines, venti, ad extremum etiam Nives deciderunt tam copiosæ, ut naturam omnem commovisse ab imo videretur. Illi pavidi circumspectare sese, & quia tota erat in reditu salus, redirent quàm primùm pro se quisque monebant, & hortabantur cessantes, sed confusa erant vestigia, & immemores locorum huc, atque illuc ferebantur incerti, dum tandem tertio die per devia, & invia (quo toto tempore diu noctúq; horribilis illa tempestas desævijt) in certo gradu consisterent. Satis constat non paucos ex ijs, quos dixi, fossoribus, hiemis illius sævitiâ, pedibus frigore adustis, longam *Ribenzallij* circumtulisse memoriam.

Schwenckfeld. lib. de Thermis Hirsbergensibus.

Iter quorũdam fossorum ad Mõtes Gigantæos infeliciter expeditum.

§ V.

De Herbis & quibusdam Stirpibus hîc nascentibus.

IN hisce Montibus saluberrimas herbas oriri *Mathiolus* quoque in *Herbario* suo (quod *Commotovij* in Bohemia scripsit) notavit; *Hubertus* ejus Libri Bohemicus interpres idem de *Cerconossijs* affirmat, ac de nomine laudat *Serpentariam*, *Caryophyllatam* prorsus alijs ejus nominis herbis præstantiorem (quæ l. 4. c. 23. describitur) eámque lætissimè & copiosissimè in his Montibus provenire, tum *Ericam Bacciferam*, *herbam Gentianam*, *radicem Rhodiam*, *Angelicam duplicem*, *Asterem Atticum*, *Crocum* & hujusmodi plures herbas, quas dum de floribus & herbis agendum erit, adferemus.

Hubertus Præfat. in Mathiolum.

Præcipuæ bonitatis herbæ in his Montibus enumerantur.

Mathiolus in herbar. C. 38.

Fide dignissimum hominem nuper reperi, herbariæ seu ut vocant, botanicæ rei & medicationis perstudiosum inprimis, & percallentem; qui in scripto (quòd à me rogatus de montibus Giganteis, à se ter omnino peragratis, confecit) sanctè affirmat: se in rupibus illis, *Angelicam* defregisse potiùs manu suâ, quàm decerpsisse, aut eruisse; nam altitudine hominis staturam, crassitudine humanum brachium longè superabat; testem adduxit *Civem Pragensem* virum honestum, qui

qui radícem illam & herbam ab illo *Pragam* allatam, viderat, & manibus tractârat. Vidit idem ille in montibus *Cerconoßijs*, & collegit *Serpentariam*, *Anthoram* utriusque sexûs, *Napellum* ultra modum, ut ille loquitur, *galeatum*, *Gentianam & Sabinam* ingenti proceritate, *Carlinam* quoque seu *Chamaleontem album* Bohemis *Pupavam* (etsi eam nonnisi in æstuosissimis regionibus nasci, & totam Germaniam eâ carere *Mathiolus* disertè affirmet) tum alias peregrinas, & alibi nunquam à se visas plantas, herbas, & flores. Addit: omnes propè quas ibi agnoverit (ut est herbarum peritissimus) geminas ibi se deprehendisse, ut internosci sexus herbarum posset; deinde omnes hasce montanas, magnitudine, vi & efficacitate eminere, & hortenses nostras ac cæteras quæ in planis regionibus nascuntur, pumilas & imbecillas videri, si cum hisce *Giganteis* stirpibus & plantis conferantur.

Math. l. cit.

§ VI.

De Itinerarijs Giganteorum Montium, déq; eorum locorum admirabilibus ex auro & gemmarum copia, divitijs; quæ nostrâ etiam sententiâ confirmantur.

POstquam hæc omnia de Giganteis Montibus scripseram, en adest Amicus (qui se nominari non patitur hoc loco) & libellum offert tenuissimo & antiquissimo scripturæ genere, lectu difficillimum, lingvâ Tevtonicâ, mole exiguum, sed rerum pretiosissimarum indicibus, quæ in his Montibus reperiantur, & ubi illæ quærendæ sint, confertum. Deus immortalis! quæ ibi non legi? nihil sunt omnes cæteræ per *Bohemiam aurifodinæ*, nihil gemmæ, uniones, lapides, nihil rivi, nihil flumina aurea, si cum Gigantûm Montibus conferantur! sunt Tractatus diversorum Authorum facilè octo, *Petri Thomæ*, *Martini Prausij*, *Gentilaneri Veneti*, ac plurium, quos tamen unus aliquis ex Italorum, qui in ijs locis diu versati sunt, certissimis narrationibus, & propriâ experientiâ in hunc librum congessit, is se ficto nomine *Sagittanderum* appellat; *Silesia*, *Polonia*, *Moravia*, *Bohemia* auriferos montes enumerat, sed præcipuè *Giganteos* nostros tam luculentè describit, ut cùm legeris, valles omnes, arbores & saxa videre & manu tenere te putes: octo dierum cibaria præparari jubet, duos, trésve socios imperterritos ad pericula, & sibi inter se fidos, & amicos, quódque maximè commendat, concordes eligi; occursura monstra prædicit, sed silentio superandum monet timorem, nihil enim posse in bonos; jubet mentem, ut noxâ omni careat, emundari priùs; nullius atrocis criminis, nè quidem designati, sibi conscium esse, neque affectu quocunque violento impelli, ac trahi; tandem plures aditus ad Giganteos Montes ostendere, & ex pagis locísque vicinis, maximè *Hirßpergâ*, ducentes vias aperire aggreditur, tam solerti diligentiâ, ut si hunc solum libellum manu teneat peregrinus, aberrare non possit, certissimóque ad venas auri sit perventurus. Designationes potissimùm ex quatuor Cœli plagis, ex silvis, figurâ montium, saxis grandioribus, pratis ac rivis occurrentibus petuntur; sæpe passus numerantur, tum rupes & in ijs cavernæ; lapides certis figuris incisi, arborum etiam species, quæ indicium facturæ sint, nominantur. Credo facilè quadraginta, vel sexaginta aurifodinas ditissimas, & pretium provinciarum, ut ipse affirmat, æquantes, & quæ universum Regnum ditare possint, annotari; tum rivulos ac fontes, in quibus aurum maximo numero (pi-

Libelli Mõtium octo.

Documenta & monita itineris ad Montes.

(pisorum aliquando, aliàs etiam ovorum columbinorum magnitudine) crescat, ac colligi possit, recenset, idque in Giganteis istis nostris montibus ab *Hirsperga* inchoando iter usquè ad interiorem *Bohemiam*. *Auri* deinde diversas species persequitur, quas omnes in fodinis illis distingvit; postea gemmas ac fodinas gemmarum consignat, videlicet fodinas *Rubinorum*, *Granatorum*, *Jaspidum*, *Amethystorum*, *Topaziorum*, & ubi albi *Sapphiri* delitescant; potiores divitiæ istorum montium ex *auro* constant, tum ex gemmis secundæ, minimæ omnium ex argento; in summa mirari subit: eam in Patria hactenus negligentiam fuisse, ut nullam ipsi opum, quæ facillimè colligi possunt (cùm vix ullæ istorum montium fodinæ, ut ipsimet Itali affirmant sex ulnas profunditate superent) curam susceperint, maluerintque alios ditari, quàm suos; hoc illud est quod in sacris literis legimus: *comederunt alieni robur ejus, & ignoravit*; tot commeantibus quotannis ab Italia, aurúmq; & gemmas, ut constat, herbarum prætextu efferentibus; optarem ejus libri copiam fieri ijs, qui Regia commoda procurant in Patria, neque temere alienigenas in montibus his vagari sinere. Idem iste montium descriptor aliquot in locis innuit, irridétque *Bohemorum*, *Moravorum*, *Polonorum & Silesiorum* negligentiam & cessationem; narrat eousque exterorum hominum priore sæculo audaciam processisse & procedere, ut sibi fodinas in montibus istis dividant, quas alijs tentare non liceat; *Gentilanerum Italum* hominem, fodinas in *Moravicis* montibus coluisse, nullo nisi Italicis suis scientibus & ad maximas in Patria opes pervenisse; adjicit has clandestinas fossiones Exterorum, sine dubio aliquam injuriam continere, & hypocrisin quandam nummariam, mirarique se, ac diu id non futurum prædicit, quin tota res prodatur Regibus, & in apertum efferatur. Hæc ille. Quæ ejus vaticinatio nondum (ut videmus) finem accepit. Tantarum opum gazæ, de qua nunc egimus, in montibus Giganteis, fidem adstruit, & omnia firmat universæ Bohemicæ antiquitatis sensus, pretia Regnorum à *spectro* illo servari asserentium, notúmque est Bohemorum proverbium, quod etiam Itali usurpant: in *Bohemia* (*Vysokam* potissimùm nominant, est pagus situs in radicibus Giganteorum montium) *ad Vysokam pastores vaccas lapidibus incessere, qui vaccis ipsis sint pretiosiores.* Nec illud est de nihilo, pagos quàm plurimos in illa montium vicinia *Seüffen* appellari: *Hermansseüff*, *Brunseüff*, aliáque hujusmodi villarum & pagorum nomina, quæ nihil aliud apud peritos significant, quàm lotionem, cùm scilicet aurum lavatur, quod artem certam continet, idque agere lavando, Seüffen illi dicebant; unde Hermanseüff, exempli gratiâ, locum significat, ubi primitus *Hermannus* aliquis auri lavandi Officinam statuisset, Brunseüff, ubi Bruno aliquis aurum ab arena separabat, aut ubi in fonte aurum lavaretur; idémque est de reliquis, quæ pari nomine gaudent, judicium; tum propè stat Arx olim invicta *Schatzler*, quam à Thesauris asservandis dictam, nemo Germanorum erit, qui dubitet. Mea conjectura est: *Hermunduros* veteres, quos ad *Albis* fontes consedisse inter Authores constat, non vanè hunc sibi legisse locum, neque otiosos in auro quærendo fuisse; ab ijs igitur illa pagorum & villarum nomina ortum & nomen habent; sed ad scriptores nostros, quos initio citaveram, redeamus: additus est in fine Tractatus, cui fictus ille *Sagittanderus* titulum fecit: de *Conjecturis montanis*, ubi ex intima artis illius metallicæ scientia probat: montes *Poloniæ* utriusque, tum *Bohemiæ*, *Moraviæ*, ac præsertim *Silesiæ*

Montes Gigantûm auri præcipuè sunt feraces.

Itali ex mõtibus Gigãteis ditati.

Paulus Aretinus in Tabula Bohemiæ.

Pagi ab auri lotione nomen trahentes.

Tacit. comment. de Germania.

fic auro & gemmis pretiosis ad miraculum abundare, enumerátque iterum innumera loca in quibus aurum & gemmæ excrescant; sed hæc si vera sunt, nisi ijs, ad quos summa rerum spectat, publicanda non censeo.

§. VII.

De Itinerario Joannis Majer Augustani, déque alia quadam Descriptione Montium istorum ab Amico homine, qui ea loca sæpius peragravit, in gratiam mei confecta.

Paulus Aretinus in Tabula Bohemiæ.

VEnit in manus meas alius quoq; libellus, authore quodam *Joanne Majer Augustano* olim mercatore, qui cùm ære alieno oppressus, inter ærarios relatus, Patriámque, & Conjugem, ac parvos liberos deserere coactus esset, consilio senis cujusdam Itali usus, ad Montes *Cerconossios* profectionem suscepit, & indicatis ab eodem Sene auri, & gemmarum fodinis, feliciterque inventis, pristinas opes, quæ ad octo millia ascenderant, recuperavit, & se Patriæ, Collegióque Mercatorum reddidit. Recitat igitur totum iter à *Thermis Hirspergensibus* sursum ad montes Giganteos per pagum *Hermersdorff* (quem ego ab *Hermunduris* accepisse nomen suspicor) sub *Kinast* jacentem; & ex eo in *Weckersdorff*, in pagellum *Schreiberska*, & ab hoc in *Montem nigrum* appellatum, ante quem *pinus* ingens multis notis (quas indicat ex ordine) incisa sit occursura; pergit deinde complures rivulos, in quibus aurei globuli volvantur, recensere, eósque partim apertos & Soli expositos, partim musco opertos, & tacitè subter labentes, signis omnibus & passibus enumeratis, ubi aurum obryzum aliquando pisi magnitudine à metallorum perito colligi possit. Mirabilis prorsus ibi est narratio de *Antro*, cujus aditum lapis perforatus obtegat, in quod foramen vecte immisso, emoveatur lapis & pateat antrum, in quo maximæ sint opes auri repositæ. Magis mira est de *Subterranea Cruce* narratio, ubi auri tanta sit feracitas, quanta paucis in locis: docet Scriptor claustras esse fores, at simul indicat saxum, sub quo clavis reperiatur; de hac *Cruce* (mirâ concordiâ) omnes qui de *Cerconossijs* egerunt, faciunt mentionem, & in omnibus rebus indicandis conveniunt. Narrat deinde Author antè laudatus *Joannes Majer*, aliquas *Spectri* illius Gigantei, sese ut *Protheum* in varias formas vertentis metamorphoses: aliquando ut *Monachum* cinerei coloris habitum Indui, testudinem musicam tenere, tantâ vi chordas ferire, ut terra subtus tremere videatur: efferri aliquando volatu, super altissimarum arborum cacumina, mox testudinem abjicere cum tonitru; aliàs corripere arbores turbine, & in gyrum rotare cum fragore, & tristitiâ quadam totius naturæ; aliàs *Hirci peregrini*, & nostro orbi ignoti formam assumere, aut alterius monstri similem fieri, ac modò flammarum globos faucibus ejectare, modò aquarum flumen ore profundere in Aurilegos, modò ascendentes arcere fulminibus; sed addit: hæc omnia esse oculorum ludibria, quibus arte suâ illudat, ac proinde nihil pertimescenda; & si nihil moveâre, sponte ad priorem statum omnia reditura, nullo damno relicto. Pro coronide libri enumerantur quidam rivi aureas arenas vehentes ad *Kinast*, ad *Hermersdorff*, & de Saxo *Mannstein*, ubi fabarum instar repertum sit aurum, déque alijs eorum locorum divitijs. Hæc ex *Joannis Majeri Manuscripto*.

Pancherot.

Pagi ab auri lotione nomen trahentes.

Aliud iter ad Montes aperitur.

Tacit. commēt. de Germania.

Spectrum aspectabile in Montibus Gigantum formas se vertit in omnes.

Aliud ad *Montes Giganteos Itinerarium*, mansionibus omnibus *Pragâ* usque ad apices & crateras illorum montium

Descriptio horum Mōtium ab homine Amico.

tium

tium (nam aliquid crateribus simile in summo repræsentant) consignatis, ab homine Amico (qui ea loca adierat) conscriptum summâ fide, mihique oblatum diligenter servo. Mentio in eo *Itinerario* fit antiquarum fodinarum auri, quæ nunc obcæcatæ & desertæ jaceant; *Vitriariæ* cujusdam officinæ, ubi videlicet *vitrum* conficiatur (*Huti Rokytnice* à Majoribus appellatam invenio) tum villæ cujusdam, quam *Vetulæ* discerpserint; deinde commemoratur, quàm ibi nivosæ hiemes regnent; casas omnes & villas nivibus contegi ad summum sic, ut culmina vix apparere possint; commendantur præcipuè ex montibus duo, quos *Craterum* instar aut *Tympanorum* conformârit Natura; ad alterius *Crateris* radices fluere aqvulas limpidissimas, ponè *Crateris* labium supernè jacere lapidem, ut sepulchrales esse solent, aptissimum ad sedendum & capiendam quietem, longum orgyias duas, latum dimidiam orgyiam. Non procul abinde cumulum esse confertissimû multorum millium lapidum sectorum, aut sectis lapidibus persimilium, portarum magnitudine. Ab illo, de quo dixi lapide, *Hirschbergam* viam aperiri, quæ est unica; nam cætera omnia dextrâ & sinistrâ parte inaccessis rupibus & petris, & grandium saxorum ruinis defendi. *Vallem* quandam lætissimam monti subesse, unde mirifici & gratissimi variorum florum odores efflentur, eâ se voluptate delinitum recreari, & novam quandam animam trahere sibi visum esse. In eadem Valle aquas purissimas *Crystalli* instar lucentes fluere, ibidémq; pasci armenta plurima, quæ vicini pagi in hanc vallem mittant. *Herbas* illas tam raras, támque salutares Lac innocentissimum gregibus & armentis præstare; unde & caseus conficiatur gratissimi saporis, & primæ per eam viciniam authoritàtis. Porrò *Craterem alterum* tentatum jam pridem esse fossionibus, & in ejus visceribus aurum quæsitum; ejus rei indicium præbere fossas, quas manu factas esse constet, in earum aliquam se ingressum, glebas lapidum extulisse, qui semina quædam metallorum, ac potissimùm *cupri* continerent. Ab hoc *Cratere* multas esse vias, tum *Hirschbergam*, tum in *Gabel*, tum in alia loca ducentes; ipsos verò montes ad multa milliaria porrigi, nec sine periculo, nisi cum socijs pluribus, ob nequitiam illorum hominum, qui ea incolunt loca, atque etiam ob *Venatores Kinastianos*, adiri posse. Hæc est summa Narrationum de *Montibus Giganteis*; quid ipse sentiam, quid probem, quid sequar, non addo; penes Lectoris arbitrium relinquo.

§. VIII.

Status Cerconossiorum, & aliorum Montium Rudolpho secundo in Bohemia Regnante.

Rudolphi II. diligentia in Fodinis colendis.

MAximum Admiratorem & Amatorem gemmarum *Rudolphum* secundum *Cæsarem* fuisse constat inter omnes, & Cap. XXXV. hujus Libri probabimus; itaque sagaciter sæpius scrutatus sum, quæ potui, pervestigavi omnia, ut rescirem, qualem se in hoc gemmeo & aureo negotio gesserit Curiosissimus, & cujusvis generis Metallorum, & Gemmarum maximè Intelligens Imperator: nam si ille *Cerconossios* negligeret, satis potens argumentum haberemus, non esse id quod de ijs dicitur, montium illorum uteros auro, gemmisque gravari; tandem omnia rimando, comperi: *Rudolphum Cæsarem* jam ab initio Regni sui nihil quæsivisse magìs, quàm ut in *Bohemia*, præsertim in *Gigantûm Montibus*, Aurum, Ar-

Argentum, Metalla & Gemmæ investigarentur; omnibus Comitijs admonitu Cæsaris inculcatur, ut *Incolæ Regni Bohemiæ* diligenter explorent, ubi quid pretiosum in *Tellure Bohemica* delitescat, libertas quærendi datur omnibus, & præmia maxima inventoribus decernuntur. Anno 1585. Inter *Cæsarem & Regni Ordines* conventum: ut ubicunq; locorum, aurum, argentum, & cætera metalla impune quæsita & reperta fuerint, fundi Dominus certâ pensione, juxta leges montium acceptâ, si ipse fodinas excolere nolit, Regios Operarios laborantes non turbet, sed adjuvet. Eadem cura de antiquis fodinis *Rudolpho* imperante fuit: mittuntur frequenter ex Comitijs *Cuttenbergam, Jochemsthaliũ, Cninum, Przibramum, Crupnam*, aliáque in loca, qui statum fodinarum examinent, intelligant, & quid desideretur, quidve corrigi possit, quid ad utilitatem Regni adjici, scripto comprehensum, ad *Cæsarem & Ordines* perferant; non mirum igitur *Rudolphi* temporibus felicissimè laboratum in montibus: Ipse multis in locis (præcipuè dictâ abs se *Rudolphopoli* ad *Budvicium*) argenteos montes invênit, Ipse *Przibramenses* argenti fodinas redemit, & diligentissimè coluit magno proventu, ut in *Historia S. Montis* ex Rationarijs Libris ostendi, (vide Caput XV. hujus Libri) denique nullæ per *Bohemiam* erant fodinæ, quas resuscitandas & restituendas non susceperit *Rudolphus*; hinc aureorum & argenteorum laterum exstructi ordines, hinc tanti in *Bella Turcica*, in *Aulam & Principes*, in *Ludos & Spectacula* liberalissimè profusi sumtus. Hæc ejus erat certior *Chrysopœja*, quàm ea, quâ domi aurum dilapidabatur pro lapide. Sed neque *Cerconossios Montes* omisit *Rudolphus*, Gemmarum & auri si quis alius locus, feraces: effodisse eum quàm plurima pretiosa ex montibus illis satis indicant *mensæ, coronæ, torques, annuli* de quibus Capite XXXV. dicemus; misisse ad eos montes, ac reliquos per *Bohemiam*, ad pretia rerum inquirenda *Anselmum de Boot* Gemmarium suum Virum his in rebus versatissimum, *Anselmus* ipse in *Libris de Gemmis*, quos *Rudolpho* dedicavit, sæpius testatur; sed hæc jam senescente *Rudolpho*, cùm jam eum gubernationis difficillimæ, & fraternæ rivalitatis pertæderet, gesta esse existimo. Venêre in manus meas benignissimè ex *Camera Regia* communicata, quædam *Cæsaris Rudolphi diplomata*, quæ satis indicant, quàm altè in animum prudentissimi illius *Cæsaris de Montibus* cura descenderit, & quem investigandis montium divitijs modum ac viam *Quæsitores* illi tenuerint. A. 1595. 29. Januarij *Joanni Eckstein & Leonardo Stadler*, qui se certa loca in *Bohemia* auri, argenti, æris, ac ferri feracia scire, & indicium facturos promittebant, dat *Rudolphus* amplissimam facultatem ubivis (præcipuè in *Zbiroh*, ubi ferrum illi gigni maximâ copiâ affirmabant) quærendi, fodiendi, operas ex legibus metallicis conducendi, & universam illam monetariam œconomiam ordinandi, tam in *Regijs* quàm *Procerum* bonis, salvo tamen jure fundi, propter quod usitatum & pridem legibus statutum pretium Dominis penderetur; hoc amplius statuit: ut omne aurum & argentum infectum, quod effoderint, ad *Monetariam Regis Officinam* deferant, tantundem argenti signati recepturi. Anno 1595. 8. Julij, *Rudolphus* Imperator cuidam *Joanni Kocaur* concedit, *Montes* omnes præsertim Giganteos perscrutari & gemmas quærere sine omni à Dominis locorum impedimento, hâc unâ lege ut priùs *Cæsari* emendas offerat, *quibus* ait Imperator, *plurimùm nunc egemus*; eidem quod semel concessit alijs literis Anno 1601. 19. Novembris confirmat.

Cura fodinarũ Avorum & Patrum memoriâ.

Rudolphi II. diligentia in Fodinis colendis.

Anselmus de Boot Rudolphi II. gemmarius.

At non meliùs consvetudo eorum temporum in gemmis perquirendis quàm

quàm ex literis alijs ejusdem *Cæsaris*, intelligitur: *Simon Thaddæus Budeccius de Falkenberg Parochus in Tina Rovenska sub Montibus Cerconossijs*, supplicabat: liceret juxta memorias sibi à *Patre* & *Majoribus* suis relictas, metalla & gemmas in *Cerconossijs* quærere, esse in ijs *Montibus* ferum & silvestre hominum genus, proinde postulare, ut authoritate Regiâ adversus eorum vim muniatur. *Cæsar* dato diplomate concedit *primò*: ut *Budeccius* non modò in Giganteis, sed omnibus alijs per *Bohemiam* montibus ubivis locorum, nullo Dominorum prohibente, quatuor aut pluribus, quos sibi esse comites voluerit, stipatus, tutò & liberè aurum, argentum, & pretiosos lapides investigare, & effodere possit. II. Ut authoritatem & potestatem habeat, in eos inquirendi, eos capiendi, & in carceres detrudendi, quicunq; sine *Bohemiæ* Regis permissu ac nullo Regis diplomate muniti, ex alijs terris advenæ, gemmas, aliáque Telluris nostræ pretia, colligunt, effodiunt, atque hoc pacto *Regnum* Thesauris suis exspoliant; mandat ut pagorum judices, Urbici senatores, Domini, ac cæteri omnes regni incolæ, adversus eos, *Budeccio* assistant, & à *Budeccio* indicatos in carcerem compingant. III. *Cæsar* ad authoritatem viro conciliandam *Diploma* in grandi membrana descriptum, patens ut ab omnibus legi possit, *Budeccio* traditurum se promittit, quo si qua vis ingruat, tueri se ac socios possit. IV. Concedit, ut *Budeccius* aliquod *Vexillum* parvum curet, in quo depicta sit *Aquila* nigra in campo sanguineo, quod vexillum ipsi in periculosis locis præferatur, atque ita sciant, *Montium* illorum incolæ, cæterique omnes, *Budeccium* authoritate Regiâ munitum venire, metalla ac gemmas legitimè quærere cum potestate, secùs quàm illi, qui in has terras aliunde adveniunt Regnum deprædaturi.

Severitas Cæsaris in eos, qui in Boh. ad gēmas colligendas adveniunt.

Vexillum Cæsareum in gemmarum inquisitione.

Datum in Castro Pragensi A: 1601. Die Lunæ post Dominicam Invocavit. Notanda diligenter sunt verba Cæsaris in ejus diplomatis principio: *Satis jam nobis constat, exploratúmq; est, Regnum nostrum Bohemiæ DEI optimi benignitate & liberalitate singularibus prorsus donis, & variorum Metallorum, Auri, Argenti, Gemmarum, ac pretiosorum Lapidum thesauris abundare, illud unum semper querimur dolenter: destitui nos hominibus, qui ejusmodi gazas & bona Telluris intelligant, & quærere noverint, totósq; se huic labori impendant; nam etsi olim fuerint, qui initium fecerint laboris, tamen cùm non statim (ut fit) operi præmium respondisset, concidentes animo, brevi omnem cogitationem & simul conatum abjecère, &c.* Hæc Cæsar. Gemina sunt omnia, quæ ab eodem Cæsare, cuidam *Wilibaldo Heffler* conceduntur; is *Cæsari* obtulerat ex *Achate* pretiosum globum ad instar humani vultûs conformatum, & ex auro obryzo artefactum quiddam, utrumque in Bohemia repertum; affirmabat idem, scire se in *Bohemia* locos, ubi *flavi Topazij, tum Adamantes & Jaspides* crescant; Item *Pragâ sexdecim milliaribus scrutando deprehendisse fodinas Marmoris nigerrimi, & alteras candidissimi instar Cretæ*, unde effodi ingenti copiâ marmor possit. *Cæsar* igitur promissis lætus, certis conditionibus concedit, ut unà cum Familia sua ubivis locorum scrutetur, exploret, colligat, effodiat, tum prædictū Marmor, tum alios quoscunque pretiosos lapides & metalla, modò locum indicet Regi, & offerat emendos. Datæ literæ *Pragæ* A. 1607. *die Lunæ post Dominicam Oculi.* Ex his, tótq; alijs *Cæsaris* diplomatis satis patescit eorum temporum consvetudo, & *Rudolphi* in Metallorum secturis ac fodinis avidissima diligentia.

Querela Cæsaris de paucitate eorum qui gemmas intelligant, & quærere noverint.

Achates.

aurum obryzum.

Marmor nigrum & parium.

(+)

CA-

CAPUT VII.

De celebrioribus Bohemiæ Montibus, & quæ in ijs reperiantur memoratu digna. Montes limitanei Bohemiæ. Mons mediterraneus Zrzit, vel Zrzip. Mons Petrinus. Mons Albus. Montes originarij hæreticorum.

Querela Cæsaris de paucitate eorum qui gemmas intelligant, & quærere noverint.

Montibus incingitur Bohemia.

MOntibus coronâ incingi *Bohemiam*, aut quasi mœnibus silvarum & rupium naturali muro circumdari, docent, quicunque de *Bohemia* egerunt; idem Tabulis Chorographicis expressum videmus, denique etiam oculorum fide discunt, & experiuntur, quicunq; ad limites *Bohemiæ* perveniunt, quacunque demum viâ ad nos intrent, aut exeant à nobis, Montes sibi occurrere & calles angustos rupibus, & saxis excisos superandos esse noverunt; lenissimum & proclivissimum iter ad Moravos est, multis tamen in locis impeditum, & tortuosum; reliqua *Bohemiæ* limitanea altis montibus, & profundis vallibus, horridis Silvis, inaccessis Rupibus, sæpe etiam àquis ex alto cadentibus, aliisque diverticulis muniuntur; adde arces idoneis locis, & montibus impositas maximo numero, de quibus pòst agemus, ut parvâ manu, præsertim si locorum periti, & montani homines adhibeantur, defendi possint, narrátque Æneas Silvius: Majores nostros, ut antè dixi, jactare & gloriari solitos propè inexpugnabilibus munimentis Bohemiam naturâ defendi, quod sæpius malo suo hostes incautè Bohemiam ingressi, ut in Historijs legimus, senserunt. At *frustra sunt foris arma, si deest consilium domi*, & vel maximè, si proditione Patria oppugnetur, invia nulla via est. *Oriens æstivus* Bohemiæ, magnâ parte montibus & silvis altissimis à *Krulich & Schildtberg* (unde monti nomen) supra *Moravicam Treboviam*, inde procul per limites Moravicos euntibus defenditur; *hibernus Oriens* silvas impervias ad *Policzkam*, quasi diceres decipulam) *Heralecz & Zdiarium* munitur; *Meridies* silvis Richnoviensibus & Bistrzicensibus in Bechinensi Districtu, deinde innumeris montium altissimorum ordinibus post Crumlovium & Rosenbergam *Passavium* versùs, itinere impeditissimo per *Hasloch* (novère difficultates quibus illac iter aliquando fuit) prætenditur; *Occidens & Septentrio* Bohemiæ munitissimus censetur; nam Occidentem totum, imò & maximam Meridiei partem, magna *Hercyniæ* portio, & *Gabreta*, & *Luna* occupant silvæ; ad *Septentrionem*, eadem *Gabreta*, tum *Sudeti* Montes, tandem occurrunt *Gigantei*, eâ semper continuatione & serie succedentibus montibus, ut nulla murorũ potior custodia, nulla altitudo, nulla manufacta profunditas, vel excogitari possit; quod spectaculum me attonitum sæpiùs tenuit, atque etiamnum cogitantem delectat, nam ferè omnes limites obivisse me, merito ùt existimo, & glorior & gaudeo. Sed de silvis & montibus Bohemiam circumeuntibus initio hujus tractationis aliquid scripseram, de montibus nunc aliquid scribere propositum est; nam montosa & alta Regio (qualem esse *Bohemiam* probavimus) sinè dubio Montibus & Montium gloriâ triumphat; *Mediterraneos* verò hoc loco tantùm, ut sic loquar, qui videlicet in ipsa Bohemia stant, & foras non pendent, (ut sunt *Gigantei*, seu *Cerconossij*, Lunares & in silva *Lunæ* aut *Gabretæ* positi) persequemur, sed qui verè *Bohemici* & nostri sunt ditione

Orientalis Bohemiæ pars quos habeat limitaneos mõtes.

Quinam montes ad Meridiem.

Ad Occidẽtem & Septentrionẽ altissimis montibus Bohemia permunitur.

Digitized by Google

ne totâ, totísque radicibus. *Mediterraneus* idémque Bohemiæ & Czecho ipsi gentis authori notissimus ad Raudnicium stat mons sine rivali, sine æmulo, quippe solus in lata, lætâque planitie *Zrzit* nomine, velut si *speculam* dicas; in eum montem cùm silvis tegerentur omnia, ut vetustissimi annales perhibent, *Czechus* evasit, & perlustratâ circum regione sedem fixit; consedêre non procul inde, & qui unà advenerant Proceres *Bssovij*, *Wrssovecij* aliique, sed Przemisl cis Ducibus *Wissehradum* postea, eáque regio præplacuit. Ad radices hujus Montis paternè prorsus Populum judicavit *Czechus* multis annis, fatóque suo defunctus, cum veris suorum lacrymis est humatus, inde datum Villæ nomen *Ctinovves*, id est *Honoris Villa*, ob tumulum scilicet, & loculum honorarium, quem Parenti publico *Czecho* rudis ille Populus magnifico opere ut putabat, exstruxit; *Pulkava* qui sub Caroli IV. initio, historiam scripsit, docet: *Czechi* tumulum ætate adhuc suâ monstrari solitum à Viatoribus, & nescio quo arcu, vel suggestu notabilem fuisse; perlustravi cum socijs curiosè omnia, nullum usquam vestigium deprehendi. Summa igitur hujus Montis gloria est: *Czecho* primo gentis Duci familiarem & speculæ vicem præbuisse, & ad eum sine dubio supremâ voluntate voluisse componi; In Apice montis Sacella spectantur cum Campana & turricula non indecente, quæ Majores ita ædificatione junxêre, ut ædem *Virtutis & Honoris* exhibeant, & per primum ad secundum, & tertium eatur, ideóque ab omnibus abolito vetere nomine *Zrzit*, *Mons S. Georgij* appelletur; celebratur supplicationibus S. *Georgij* sacro die, & *Raudnicio* tum ex vicinis Pagis à Sacerdotibus populum ad sacra & conciones adduci, narrant qui audiêre; humantur circa *Sancti Georgij* Sacellum quorundam Pagorum incolæ, ac nominatim Pagus *Rovvna*, in Monte *Sancti Georgij* sepelitur. Sacellum illud B. *Henricus Zdik* Olomucensis Antistes, Pragensi Episcopo id ei munus deferente, Anno 1126. consecravit. Ad extremum Aucupio Aquilarũ potissimùm mons nobilitatur; *Aquilæ*, *Falcones* & omne accipitrum genus æstate & primo autumno hîc capi vidimus, ut cùm *de Avibus Bohemiæ* scribam, memorabo.

Mons Zrzit vel Zrzip.

Czechi Ducis nostri tumulus ad Ctinoves.

Pragenses Urbes etsi in crepidine, & valle sedeant, Montes tamen mœnibus claudunt; *Petrzin*, *Mons Sancti Laurentij* hodie dicitur à Sacello, quod Monti illi S. *Wenceslaus* imposuit: nam cùm ibi Dæmonum cultores rogos accenderent, ac Dæmones in flammis sese suis spectandos, varijs formis exhiberent, ad sistendos Dæmonum honores S. *Laurentium*, qui flammas vicisset, & extinxisset sanguine, velut Præceptorem ijs *S. Wenceslaus* imposuit, ex eóque tempore cessarunt præstigiæ. Id Sacellum S. *Wenceslao* in cælum recepto Nepos S. Martyris *Boleslaus Pius* sibi sumsit ornandum: memini me puerum in pariete sacelli sinistro, vetusta Insignia Ducum nostrorum *Ahenum* (quod erat *Dapiferorum Imperij* insigne) & tres lineas depictas vidisse cum *Boleslai Pij* nomine. Semper ille Mons Ethnicorum habitationi deputatus fuit; *Carolus* IV. Montem mœnibus cinxit, in summa Populi fame, ut in *Arnesti* vita narravi, ibíque Ethnicos habitare jussit, qui Tapetes, asarota, peristromata, aulæa, aut quo velis nomine, quorum summi artifices habentur, contexerent. Porrò à Petrino hoc monte *Petrovvskios*, genus latronum immane, dictos suspicatur *Paulus Stransky*: cùm enim adhuc extra Pragam, Mons esset, qui multis locis cavernosus est, latrones in ijs latitabant, qui Viatores Urbe egressos aggrediebantur, & noctis beneficio in nota sese latibula protinus referebant. *Petrino* Monti proximus stat Mons *Sion*, & huic contiguus *Mons Suillus* Basilicâ S.

Pragenses Montes.

S. Laurentij seu Petrzin.

Petrowsky unde dicti. *In Republ. Bojem.*

Mons Strahow.

Pragenses Montes.

S. Laurentij seu Petrzin.

Mons Strahow.

S. Viti, Palatijs & magnificis substructionibus Arcis Regiæ, toti *Pragæ* spectabilis, quo nihil illustrius *Praga* videt; sed Arces hoc loco describere non vacat. *Suillus* cur olim dictus sit, nusquam invenio. At monti *Sion* ob similitudinem, quam ad *Sionem* Palæstinæ habet (ut agnoscunt qui utrumque viderunt) Episcopus Olomucensis *B. Henricus* (qui è terra sancta sæpius Peregrinus redierat) cùm *Cœnobium Strahoviense* fundaretur, nomen imposuit; quod idem *Litomisslij* præstitit, Cœnobium (*Montem Oliveti*) ob situm similem appellans.

Mons Alb.

Post Pragam Mons est *Albus* extremâ hæreticorum clade Anno 1620. signatus; fatalis omnino locus, & ut illis infelix, ita Religioni Catholicæ fortunatus inprimis, olim colore saxorum, jam ossibus albescit; multa in eo prælia gesta, multi mortales humum planxerunt, quæ alteri tractationi servantur, neque satis decet hîc præverti. Quidam Montes apud nos appellationem hæreticis dederunt:

Tabor.

Tabor Mons (nunc etiam Civitas) à Zisskianis Castris (castra enim Bohemi, Poloni & cæteri Slavici nominis Populi *Tabor* dicimus) nomen accepit, cùm ut quisque miles tabernaculum fixerat, casam aliquam excitare Contubernales *Zisska* jussisset, unde tota illa Urbs ex alto despectantibus nullam aliam refert speciem, quàm castrorum. Sed de *Taboritis* veteribus (nam hodie nihil illâ gente humanius) in *Epitome historica* multa scripsimus. *Taboritis* nequitiâ, immanitate & hæresi pares, imò ut reor, etiam superiores *Orebitæ* fuerunt; à monte *Oreb* appellari ipsimet voluerunt; altissimus est Mons & præceps, an in *Czaslaviensi*, an *Chrudimensi* Provincia numeretur, non satis scio; sed in eum tamen ob memoriam rerum, & initia hæreseos factæ conscendisse me juvenem recordor. In his montibus prima hæreseos Hussiticæ jacta sunt fundamenta, illuc adrepebant, qui Calicem sitiebant. Nominatur à *Mathia Lauda* in Bechinensi Mons *Beran*, plurésque alij, ubi occulti hæretici convenire, seque Montibus illis & Silvis tegere solebant, dum denique crescente ex numero audaciâ, Urbes Catholicorum invaderent; nolo actum agere, & ea quæ in *Epitome* commemoravi, repetere.

Oreb.

Mõs Beran

CAPUT VIII.

Præaltus Mons Milessow. Ab eo Rustici significationes temporum accipiunt. De Monte Geltz. Ridiculum quiddam de Canibus vinum haurientibus, quod in eo Monte accidit. Scopuli & Pyramides circa Arces *Trosky* appellatas.

Petrowsky unde dicti. *In Republ. Bojem.*

Milessovv.

Quos modò nominavi Montes, ferè ex rebus gestis memoriam merentur, at proposito meo magis congruunt, qui altitudine, venustate, divitijs, aut dote aliquâ gignentium commendantur. Altissimum Bohemiæ Montem in Provincia Litomericensi quidam esse affirmant, *Milessovv* dictû, à *Miless* Viro illustri & Originario familiæ *Kaplirzianæ*; *Montes medij* (Prostřednj, Mittelgebürg) appellantur, qui à *Litomericio* continuâ serie ad *Bilinam* usq; & *Miressovvicium* trahuntur; eorum indubiè Princeps toto vertice *Milessovv* est, supereminet omnes, & tacentibus (qui ei adstant ut Cli-

Clientes) alijs montibus, nihilque significantibus, primus ipse sentit vel serenitatem, vel pluviam, tristem diem & nubilum vel lætum, tenuem, pellucidum, verbo: quidquid erit, sine fuco significat, velut *Rottenberg, Silesiæ Compastum* appellant, perinde *Milessovv* Temporum prognostes, jure merito dici posset. Vidi ex proximo totum aliquando montem densissimis nebulis contectum, eâ prorsus imagine, quâ *Mons Sinai Moyse* in nebula latente depingitur, at cæteri circùm montes, innubes & hilares velut rerum gerendarum ignari stabant, *Sol* ipse formosissimus ibat; at accolæ locorum, Domûm fugiebant, pecora urgebant, méque, ut Domum protinus reciperem, properarem, & equos currum trahentes concitari juberem, monebant; neq; horæ quadrans intercessit, jam Cælum obduci, Sol contegi, eripi omnis aspectus:

à Milessow monte temporum præsagia capiuntur.

Virg.

Immensum Cælo ruit agmen aquarum;
- - - ruit arduus æther,
Et pluviâ ingenti sata læta, boúmq; labores
Diluit, implentur fossæ; & quæ divinus Poëta prosequitur. At contrà etiam accidere vidi, ut cæteri fumârint Montes, *Milessio* nihil se commovente, nihil aut nubilum, aut turbidum minante; Incolæ rogati, nihil esse magnopere timendum à cæteris spondebant, hunc unum intuendum esse, horum nubila omnia à *Milessio* quodammodo devorari. Magna huic Monti de altitudine controversia movetur ab altero quodam monte *Geltz* Germanis (Bohemis à figura *Sedlo*, seu *Ephippium* dicitur) tribus aut quatuor milliaribus distat, & *Libessico* imminet, quem alij *Milessio* altiorem, alij inferiorem esse contendunt; ego *Milessio* palmam tribuo, idq; authoritate, à qua vix liceat provocare. *P. Theodorus Moretus* Vir doctissimus, & libris editis Orbi notus, idémque Magister in Mathematicis disciplinis meus, dimensione ex legibus Matheseos factâ, adhibito etiam canali aqueo (quæ clarissima probatio habetur) demonstravit: *Geltzium* montem longè esse *Milessio* inferiorem; ex utroq; tamen *Stella* ad Pragam, & S. *Viti* turris conspici potest, & ipse conspexi. Narrabo quando huc ventum, quid in *Geltz* seu *Sedlo*, mihi quondam acciderit: ipso S. *Joannis Baptistæ* die sub vesperam Montem *Geltz* aliquot ex socijs conscendimus, ut ignes eo vespere & nocte, totâ Bohemiâ relucentes, quantum daretur, spectaremus ex monte: (non enim pridie, sed ipso festo quasi per otium, cùm feriatur à laboribus familia & rustica juventus, plerique pagorum pyras exstruunt) vidimus illustrissimum spectaculum, quo formosius in hoc genere spectâsse me non memini: nullus pagus est, nulla villa, non oppidum, non Civitas, quæ festivos *Sancto Baptistæ* ignes non excitet; sæpe in eodem loco duæ ac plures pyræ excitantur, quas Juventus superat saltu, pago universo plaudente; hæc omnia sub nobis posita, nocte præcipuè adjuvante, spectare jucundissimum fuit, Cœlum & Stellas in terram decidisse diceres, eóque gratius spectaculum visum est, quòd & plures stellæ humi viderentur, & quòd perpetuo transilientium motu & umbris, mutari, & ipsæ pyræ quodammodo saltare viderentur; non possum oratione ut vellem, quod vidimus, explicare. Quod addo, etsi leve, ridiculum tamen multis cùm gereretur, & postea audientibus est visum: Lassatis jam oculis ad stomachum morâ pridem latrantem sedandum convertimur omnes, & quæ attuleramus, exponere jubemus Ministros: erat assa caro, panis, cerevisia, vinum, &c. *Libessicenses* canes duo unà comitabantur, qui & ipsi stomacho urgente, cùm egregie famem obsonassent, & cibum & quidquid porrigebatur detruncassent, exossassentq;, tandem cibo urente & sitim excitante,

Geltz seu Sedlo.

Spectaculũ pulcherrimum pyrarum & ignium Bohemiâ totâ, nocte lucentium.

te, *Aquam* circumſpicere cœperunt; nullam *Geltz* aquam habet in apice, licet ad pedem Montis procul emicet rivus aquæ, tamen illi ultro citróque curſitare & quærere, atque iterum ad Dominos (quos amittere in ſilvis & tenebris tutum non videbatur) recurrere; advertimus quid hiantes optarent, & quid exertis procul lingvis monſtrarent; ergo ad majorem faciendam ſitim plura de oſſibus, carne, & pane projicimus, eáque nullo in futurum timore vorant avidiſſimè; at ſiti denuo urgente diſcurrunt, tum ego in cava duo Saxa, quæ ponè jacebant, in alterum *Cereviſiam*, in alterum *Vinum* infundo; redière ſitientes, atque ubi bis, terve & cereviſiæ, & vini odorem ſenſiſſent, iterum *aquam* quæſitum diſcurrêre, denique ardente in viſceribus cibo, malo victi, rejectâ ſtatim primo acceſſu Cereviſiâ, ad *Vinum* accedunt, datóque ſemel initio, non illud modo quod infuderam vini pauxillum exhauriunt, ſed novum ac novum ſibi poſtulant affundi: eò res redijt, ut uterque egregiè potus miros de ſe nobis ludos præberent; titubabant, cadebant, manus exoſculabantur, latrabant temerè, ac domum nobiſcum reverſi, poſtea velut ebrij dorſis ſuis incubantes cum rhonchis qvievêre. Die ſequenti, ut heſterni meri meminiſſent, pauxillum vini in ſcutellam effundo: alter canum deteſtari vinum viſus protinus aufugit, alter nihil cunctatus avidiſſimè vinum omne exhauſit, tantâque ſemper in poſterum vini aviditate, quoad vixit, tenebatur, ut guttulas vini ſi quæ ex vitris ac poculis deciderent, vel humi delingere ſoleret. Hæc ad Montis *Gelezenſis* mentionem, fortaſſis non omnino importuna relatu fuerunt. Ad Montes & Scopulos redeamus: Qui geminas Arces (quas *Trosky & Skaly* appellant, de quibus Lib. 3. plura) in *Provincia Boleslavienſi* viderunt ex proximo, non poſſunt admirari ſatis, gratiſſimum illum horrorem locorum, tum vallium, ſcopulorum, & ſilvarum, & ſuper eas ſtantium *Pyramidum* immenſæ altitudinis, (quas Natura ipſa in hanc ſpeciem ad ungvem conformavit) omni arti inimitabilem dignitatem; his *Pyramidibus Montes* illi cinguntur, & diſtingvuntur. Nominare teſtem poſſum Virum gravem, *Europâ* omni, imò & *Aſiâ & Ægypto* peragratâ clarum, qui iſthac cum *Patre noſtro* iter faciens diſertè affirmabat: poſt ſolitudines illas *Aſia & Africa* celebratas, nunquam quidquam *Ægypti* ſimilius, vaſtiſque illis ac nudis receſſibus ſe vidiſſe.

Spectaculũ pulcherrimum pyramidum & igniũ Bohemiâ totâ, nocte lucentium.

Canes ſiti adacti vinũ bibunt.

Montes & rupes pyramidatæ in Bohemiæ.

CAPUT IX.

De Monte Bilinenſi, quæ mira contineat.

Mons Lovvoſs & Dievveczky. Mons Radobcyl ad Litomericium. refellitur origo Nominis Litomerzice & de Poſtoloprty. Montes eodem tempore æſtivi & hiberni.

INter montes illos, quos *Medios* appellavi, & à *Litomericio* continuâ ſerie uſquè *Mireſſovicium* trahi dixeram, Mons eſt celebris, quem quod *Bilina* immineat, vulgo *Bilinenſem* nuncupant; verius Saxum grande aut rupes diceretur, magnâ ſui parte præceps & calvus, in vertice nihil habet quàm rupes informes, ſed hæc ipſa informitas in montibus, ſpeciem quandam obtinet venuſtatis. Habere Montem hunc admiranda traditum

Bilinæ Mons.

tum à majoribus est: *Dracones* aliquando è cavernis evolare, atque iterum involare visos; aurum vel argentum utero continere, tum gemmas in eo non semel repertas, & coronatos serpentes, quæ omnia quibusdam antiquis narrationibus confirmant, item stirpes raras gignere; quod quidem verissimum esse ipse comperio. Cùm *Miresšovicij* versarer, *Montem* non semel ascendi, quamvis periculosè ob Saxa lubrica, & iter arduum ac præceps adeatur: nullam altitudinem magis præcipitem (nec illam quidem, quæ in Moravia ad Arcem *Letoviensem* monstratur excipio) in omni vita vidi: nam *Bilinam* versùs non modò abruptum latus habet, sed etiam inane & cavum, sic ut qui deorsum spectant pendêre sibi velut aves videantur: *Dictamnum nigrum & album*, tum etiam *Crocum*, aliásque peregrinas stirpes & herbas me præsente ductor meus nominavit & carpsit, *dictamnum* officinis postea Medicorum ostendi & probârunt. In valle subjecta, plena omnia ignotis & invisis mihi floribus fuêre; habet enim in medio quandam planitiem prato vel horto simillimam, sed tamen declivem; cavernas vidi, vulpiúmque cubilia notavi; antrum visitur, quâ non ante multos annos Supremus Monetæ Præfectus *Udalricus de Lobkovvitz* vocatis fossoribus Montium cavandorum peritis, penetrare & aditum in viscera montis facere tentavit: an victus operis tædio cessârit, an auro reperto (quod à nonnullis audivi) venam inanem & cassam reliquerit, an nihil esse ampliùs quærendum existimârit, nescire me fateor. Ad hunc montem Pagus est *Zelenicze* dictus, ab altera montis parte *Hrobczicze* (Sepultura) ad illum pugna commissa cum Misnijs Anno 1438. in altero, uti etiam in priore, qui in prælio ceciderant, sunt tumulati; sepulchra vetustissima cum familiarum insignibus spectantur hodiéque.

Ejus descriptio, & quæ gignat.

In Meridianorum Montium serie censetur & *Lovvoß*, & duo minores, qui adjacent *Dievveczky* id est *Puella* appellati. Lowossium Lovosicium condidisse de suo nomine, montémque illum *Lovvoß* excoluisse arationibus, ut videmus, filiabus verò quas duas habebat, duos contiguos excolendos dedisse, à Majoribus est traditum. Super *Litomericium* Mons est calvitie ipsâ notabilis, propè est ut Ennianè dicam, *saxea verruca*, *Radobeyl* appellant; fuit is Dynasta præpotens *Wrßoveciana* stirpis cum aurea nassa in Clypeo, nam illam viciniam *Wrßovecios* ditione antiquitus tenuisse *Litomerium*, & ex ijs *Litomericium*, tum *Pokraticium*, alios alia condidisse, & suis insignivisse nominibus ex *Wrßovectorum* gestis datur intelligi; unde ridicula est illa quorundam Scriptorum derivatio, & in gratiam nominis conficta **Lyto mi ty mérice** / cùm *Litomirium*, seu *Lidmirium Litomericij* Fundatorem & Dominum in Annalibus legamus. Ejusdem modi fictio in *Postoloprtensis Cœnobij* nomen irrepsit, quod non à Sutore calceario appellatum est, sed cùm *Apostolorum Porta*, ut in antiquitate legimus, *Cœnobium* diceretur, & rude & rusticum vulgus latinas voces non posset exprimere nec meminisse, in **Postoloprty** mutavit, ut patet considerantibus; huic tamen conjecturæ meæ neque ego ipse tantùm tribuo, ut fas esse non putem cuipiam à sententia nostra discedere; præsertim, cùm *Hagek* doceat, *pagum* Postoloprty, longè antiquiorem *Cœnobio* fuisse. Sunt alij in hac & alijs *Bohemiæ* Provincijs (quas *Districtus* appellant) præcelsi & spectati *Montes*, sed nomina eorum me fugiunt; alij nihil nisi quòd Montes sint, habere videntur; pleriq; aut ferrum aut stannum, aut sulphur, aut argentum utero ferunt, & in antiquitate (ut aggesti cumuli ostendunt) fatigabantur, & erant in pretio; sed, neq; omnibus nominandis hîc locus est, neq;

Lovoss & Dievveczky.

Radobeyl.

Litomericium & Postoloprty, unde dicta videantur.

Hagek in Annal. Boh.

Lovosi & Dievvecz-ky.

Chanowsky in Vestigio Boh: Pia C. ult.

Montes parte alterâ æstatem, alterâ hiemem referentes.

Radobeyl

Litomericium & Postolopirty, unde dicta videantur.

Id. ibid.

neque si esset, in tanto Antiquitatis silentio certi quidquam adferre possem; Montes verò, quibus Arces & Castra inædificata videmus, alteri loco servantur. De *Montibus ad Bavariam* stantibus mira est *Alberti Chanovvij* nostri narratio: post *Bergreichensteinam* (oppidum fodinis hodiéque nobile) esse Montes non tam situ (alij enim ad *Septentrionem*, alij ad *Meridiem* latus obvertunt) quàm Cœlo & temporibus adversantes, vallibus latissimis montes illos dirimentibus; monstri instar est (quod se vidisse, & Anno 1639. in rem præsentem venisse religiosissimus ille & Apostolicus Vir asserit) in altero Monte sæpius *æstatem*, in altero opposito *hiemem* dominari, ita ille siccus æstivat, hic altissimis nivibus obsitus à Viatore superari non potest; ob eámq; caussam Messes ipsæ variant, & dum in montibus ad nos obversis demessa sunt omnia, alterâ Montium parte seges virescit: Mirius illud quod in *Biessinensibus & Czachrovviensibus* Agris in tractu *Plsnensi*, contiguis, quos unus tantùm sulcus dirimit ac dividit, deprehenditur: *Czachrovvienses* adhuc hibernant, cùm in *Biessinensi* Cœlum ardeat; ibi caput attollit humo frumentum, cùm *Czachrovvij* adolescit in culmum; elemento quoque dispari, illud riget, hoc tepet & fervet, eâque ex causa, dum *Czachrovvienses* bene pelliti ingrediuntur, *Biessinenses* pellibus onerari se sentiunt, villósque deponunt. Aliquid tale Anno 1652. mihi quoque accidisse memini: nam cùm *Glacio Zambergam* in Bohemia contenderem, & *Glacio* ob nives altissimas certum vehiculi genus, quod *Trabas* dicimus, sumsissem, superatis montibus, qui *Comitatū Glacensem* à Bohemia dividunt, subitò alia rerum facies apparuit: altero enim montium latere viridia omnia reperimus, sic ut *Trabæ* nulli jam rei & usui essent, & *currum* petere cogeremur, nisi in luto natare placuisset; at accolæ montium illorum quotannis id sibi accidere confirmabant, ut unum latus Montium profundissimæ nives contegerent, quando alterum latus lectissimos flores proferret, & cùm ibi omnia ventis everti viderentur, apud se è floribus svavissimos odores efflari.

CAPUT X.

Blanik Mons; Podhora post Teplam; Gesstera ad Dubam. De Monte Prachaticensi. Item de Valle longissima Lauczka nomine.

Hagek in Annal. Boh.

Blanik.

BLanik Mons ad *Naczeradecz* in Bechinensi Regione situs, per illam viciniam benignum præbet fidibus argumentum loquendi. Narrationes audivi quàm plurimas, de quibus illud Plautinum dixeris: *gerræ germanæ, atq; edepol lyræ, lyræ!* admiratione dignissimum est, quod à fide dignissimis testibus accepi: Silvam ibi esse longam, cujus arbores omnes cùm ab imo & à radice, & à trunco vireant, vivacésque sint, maximè à cacumine summo & à ramis siccentur; vitium deinde paulatim descendit, atque ultimo in truncum & radices trahitur, éstque triste, certè inusitatum spectaculum, arbores omnis generis aspicere supernè siccas, & nullâ ramorum viriditate fælices, infernè tamen vividas & succi plenas perstare, & ab injurijs Cæli sese tueri ac defendere. In Teplensi Cænobij ditione

Podhorberg.

Podhora (Germanis hodie Podhorberg) visitur insignis Mons, sub eo piscina latè porrigitur, quam delicatissimi saporis pisces commendant, ut nihil omnino ab ijs, qui in fluvijs inquietam & sanam vitam agunt, superentur. Hunc *Montem*, aut potiùs pagos illos duos (qui ad ejus radices siti sunt *Hohendorff & Abassin*) accolæ, totius *Bohemiæ* altissimum obtinere locum putant; ut ut sit (nam inter montes Bohemicos de altitudine magnum certamen est, neque ego hanc quæstionem meam facio) illud tamen certum, ex eo monte Provinciam totam *Plsnensem* spectari, ac velut sub ictu jacere; idem Mons *Prognosta* munus apud accolas obit (ut nuper de *Milessovio* dixi) nam ex ejus aspectu de serenitate, aut nubilo faciunt conjecturam.

Gestiera ad Dubam.

Eadem ratio est in *Boleslaviensi* Regione de Monte, quem à figura *Gestieram* id est *Lacertam*, appellant; prorsus similitudinem refert lacertæ porrectim jacentis, rupésque cæteræ in longum & latum sic respondent, ut figuram vel invitus agnoscas; mira & rara in eo monte inveniri, vetus est accolarum opinio; credunt & ipsi hunc montem suum cæteros omnes per *Bohemiam* altitudine superare. In extremo monte erumpit magno impetu ex cæcis antris eluctatus dulcis aquæ fons (an amnis potius dixerim?) quem sine lege, sine alveo per crepidinem montis ruentem nuper coërcuêre *Dubenses*, factâque per rupem viâ in laticem coëgere, ut cratere ingenti (in subjecta planitie) manufacto, in eum sese demitteret, ac potiùs præcipitaret, præsenti tam ipsius fontis, quàm potantium commodo; quippe nihil ipse, ut fiebat antè, deperdit aquarum, & potantes ob salubritatem aquæ domum ad suos fontem deferre possunt; innocuum esse, & quantumcunque intemperanter biberis, caput nihil offendere constat. Illa admirationem faciunt: etsi indignabundus, ut sic dicam, exiliat, aquam tamen semper illimem & perspicuam vehere; deinde nunquam hibernis mensibus congelare, ac si tamen manum æstate tentes imponere, omni gelu frigidiorem sentiri; ad extremum ramenta auri aliquando in ea *Aqua* collecta esse senes affirmant.

Libow.

Prachaticio (Civitati in Prachensi Districtu sitæ) *Mons* imminet vel ob hoc memorandus, quòd ex ipso statim cacumine limpidissimum dulcis aquæ fontem effundat (*Libiechovius* ab Incolis vocatur) à latere dextro, *Blanice* amnis à sinistro; hic ille amnis est, quem per *Muldavam* ascendentes ad *Pisekam* Salmones avidissimè consectantur.

Lauczka.

Subjectæ & depressæ *Valles à Montibus* suis ferè pretium & authoritatem mutuantur. De Vallibus Giganteis jam diximus: omnium maximè memorabilis est vallis per antiphrasim *Lauczka* (quasi pratulũ diceres) appellata. Hæc ex meditullio *Zatecensis Provinciæ* subsîdens, multis deinde, variisque ambagibus per *Slanensem* tractum paucis observata, semper tamen alveum suum, ut ita dicam, retinens, plurimis milliaribus Germanicis, usquè ad fluminis Muldavæ crepidinem porrigitur, arationibus maximis exculta, omnisque frumenti feracissima, de qua vulgo nostri jactabant Majores (ut est apud diligentissimum Scriptorem *Paulum Stransky*) si toto Regno durior annona fieret, ac si modò in *Lauczka* seges feliciter provenisset, fame non perituram *Bohemiam*.

CA-

CAPUT XI.

De Antris & cavernis memorabilibus in Bohemia; Antrum S. Ivvani; antra Carlsteinensia, Liticensia; iterum S. Ivvani duo; Memorabiles subterranei specus ad Skalicium.

MOntibus & vallibus antra subjicere, non importunū esse duco & tractatione jungere, quæ Natura conjungit: Antrorum memoratu dignissima sunt ante omnia, quæ cœlesti habitatione suâ, dum adhuc in terris apud nos degerent, Cœlites consecrarunt. *Ivanum* Eremitam, quem Bohemia omnis, ut *Sanctum* precibus colit, *Gestimuli* Dalmatiæ Regis filium bonus Angelus in *Bohemiam* duxit, & specum ostendit, in qua relicto post tergum Regno, & toto genere humano, DEO uni, sibíque vacaret; obijt *Ivanus* Anno C. 910. si *Hagecij* Chronologiam sequamur, & duos supra quadraginta annos in Bohemiæ specubus exegit. Porrò solitudo hæc *Sancti Ivani* tam gratâ imagine peregrinis, magno numero illuc 8. Kal. Junias confluentibus sese commendat, ut nullam artem picturæ imitari posse putem. Scio vocem Cæsaream: *Ferdinandus III. Imperator*, cùm aliquando ad *S. Ivvanum* venisset, loci Majestatem ac sanctum horrorem contemplatus ex proximo, *Regiam & Rege dignam solitudinem* appellavit, addiditque sibi videri: *in omnibus, quas haberet, terris, nihil simile, támque solitudini aptum, quàm quod videret, inveniri.* Similem prorsus horrorem silvarum & petrosorum montium & scopulorum pendentium non procul à *Sancto Ivvano* vicinia *Carlsteinensis* offert, nec procul abludit ab hac solitudinis imagine *Castri Liticensis ad Zambergam* aspectus: Castrum ipsum è petris prodiens, & latè circùm Montes altissimi, & fluvius *Aquila* intra Arcem volvens cum strepitu; quæ omnia sic sine ordine à Natura posita, ex ipsa tam varia, ut ita dicam, inamœnitate amænitatem oculis maximam efficiunt, sed ad *Sanctum Ivvanum* revocamur. Repetere non vacat, quæ pridem in historia *Sancti Montis* narravi; ibi piè curiosus Lector vitam *Ivvani* & mortem, antri de quo nunc loquimur descriptionem, Cœnobij quod eo loci *Hasenburgici* excitârunt, historiam, & quidquid de illa vicinia memorabile dici potest, inveniet. Habet hoc naturæ miraculum *Ivvani Petra*, quòd aqua super Sacellum guttatim stillans, si in lapidem subjectum inciderit, lentore quodam pigerrimo occupetur, mox tota concrescat in Saxum; at si vitro excipiatur, & aquositatem nativam, & perspicuitatem crystallineam retineat. Plura ejusmodi antra quæ *Sancto Ivvano* tribuuntur habemus. Qui silvas illas ad *Skalense* Cœnobium lustraverunt, ut lignatores, scandularij, carbonarij, Venatores, ac cœteri (quos narrantes audivi) ajunt plura hujusmodi antra *S. Ivani* signata vestigijs ad *Misam* fluvium apparere, tradit úmque à Majoribus: in ijsdem *S. Ivvanum* vixisse, dum denique in extremam illam (ubi tumulatus est) totus immigraret, quam solido quatuordecim annorum spatio incoluit, malis Dæmonibus priùs Christi Cruce, quam à *S. Joanne Baptista* acceperat, fugatis. Nuper amicus meus R. P. L. visitato S. *Ivvani* tumulo (quem ei *Mathias Cæsar*, & Conjux ejus *Imperatrix Anna* adornârat) in supercilium Montis, qui *S. Ivva-*

Antrum S. Iwani.

Vide Appendicem I. ad hist. S. Montis.

Litice Castrum ad Ziambergā gratissimo horrore locorum coronatum.

Append. c. ad hist. S. Montis

Antra memorabilia S. Iwani plura.

Ivvani antro imminet, aliquot Religiosis viris comitantibus, ascendit: mira ibi se & prorsus inexpectata vidisse confirmat, & cavitates terrarum, quas nè quidem per somniorum imagines concipere potuisset: esse anfractus, tot ambages viarum, tot fossas cæcas, profundissimos in præceps hiatus, aliáque horrentia & suspecta loca occurrere, ut licet comitatus, & facibus & telis instructus, durare non potuerit, quin protinus ejiceret sese, & ex antris illis in lucem & apricum emergeret; ajebat: posse ibi hominum millia condi, si res posceret, tectoria antrorum omnia quasi recurvis draconum ungvibus perfricarentur, fœdum in modum apparere; luridam esse locorum imaginem, humore quodam lento albi coloris saxa & rupes omnes scatere, qui humor duretur, & in saxum concrescat; hæc ille. Vidi & ego simile quiddam in Moravia ad *Kiriteinam* de quo alio in loco. Aliud insigne S. *Ivvani* Saxum ad S. *Montem* habemus: ad orientem Solem à S. Monte euntibus *Bitizum* versùs (villa est *Racziniorum*) silva arboribus maximis, quercetísque densissima, & aspera saxis occurrit; ferarum, sed aprorum præcipuè, per uligines silvarum sese æstate, autumnóque volventium gregibus & multitudine nobilis. In silvæ medio (duobus ferè à S. *Monte* passuum millibus) saxum ingens objicitur, quod crucem, aut triquetram exprimit figuram; id jam pridem antiquissimis hominum supplicationibus aditur, Crux una major, minores aliæ quàm plurimæ solo fixæ loci religionem adstruunt, nec aliter, quàm S. *Ivvani* lapidem vulgus, à Majoribus nomine accepto, appellat. Ajunt antequam *Skalensem* illam rupem *Ivvanus* incoleret, hîc perdiu commoratum, orando DEO, dies noctésque exegisse: Ejus rei indicia in lapide visuntur non pauca: ita inprimis manufacto opere (nisi divinitus miraculóq; id factum interpretari velis) lapis discedit, ut altero in loco jacere commodè, in altero, si lubeat, sedere & legere, alio item orare possis: Saxi cavitas, ubi jacetur, caput admittit; tum brachiorum loca, crurium, & pedum ad commoditatem dormientium inflexo nonnihil femore; idem in sessione animadvertitur. Summa ubique jacenti aut sedenti præbetur commoditas, ut probavi; ad justam hominis magnitudinem totum illud negotium conformatur. Hæc de scopulo *Bitizensi*. Ejusmodi rupes vestigijs Divorum signatas quàm plurimas habemus: S. *Adalberti* & orantis & jacentis vestigia mûltis in locis videmus ad *Nebylovvium*, ad *Neratovicium*, ad *Nepomucum*, & in ipsa Ecclesia arcis *Zelenohora*, alibíque; *Divi Wolfgangi* ad *Chudenicium*, *Guntheri* ad *Pivvonkam*. Celebre antrum est S. *Procopij Pragâ* uno milliari, quod ego etiamnum puer subivi; in eo hospitabantur Cacodæmones, quorum legionem Christi ope fugavit *Procopius*, Dæmonum fugientium, & evolantium signa per rupes & foramina hodiéque notantur. Alia quoque hujus Sancti Abbatis antra per *Bohemiam* visuntur; quorum unum rupes habet sulcatas, cùm Vir Sanctus *Cacodæmonem* arare jussisset; sed hæc quia naturam superant, historiæ Naturali parum congrua, hoc loco prætereo. Antrum ab Arce *Carlstein* non ita procul, trecentis passibus, ostensum mihi ab incolis est, *Lemurum & spectrorum* umbris infame, narrántque Piscatores (qui eâ parte fluminis totam sæpe noctem in aquis ducunt) videre se terribiles visu formas, ac præcipuè *Dracones* ignem vomentes, qui petras illas aut circumsistant, aut locum commutent, aut corpus longissimum per saxa trahant, cum ingenti saxorum cadentium strage, ac totius penè naturæ, stirpium, arborúmque gemitu, ac tumultu, quo spectaculo nihil sit tristius; existimo malos Dæmones in ijs cavernis regnare, & cùm fracti sint

S. Iwani antrum ad Bitiz.

S. Adalberti vestigia.

S. Wolfgangi.

S. Procopij.

Antrũ Carolsteinense.

sint *Christi* regno superbissimi spiritus, velle tamen aliquid videri, & posse.

De Antris subterraneis ad Skalicium.

In *Cavernarum*, in quo nunc versamur genere, nihil Bohemia habet *Skalicensibus* cavernis illustrius: totus ille in Provincia Reginohradecensi tractus, inter *Nachodium & Jaromirium* (ubi *Skalice* urbecula visitur) plenus est cavernarum, & cuniculorum, quos natura, non ars, paravit; obcæcatos esse specus quosdam, dum illac iter haberem, animadverti, sed facilè pauculis saxis remotis aditum inveneris; Codices veteres Manuscripti tradunt, cavernas *Skalicenses* tam amplas esse, ut integros Exercitus capere, & occultare possint, idque bello Taboritarum patuit Anno 1424. 6. Januarij: nam Catholici in ijs specubus abdiderant armatos, & cùm illac *Zißka* Exercitum duceret, certâ spe victoriæ, ex insidijs sunt aggressi; hos *cunicularios Nobiles, Rosacinus in Zißcæ Elogio* vocat, ut in *Vita Arnesti* narravimus; vide etiam Epitomen nostram l. 4. c. 9. initio. Primarij Catholicorum Duces *Joannes Miesteczky, Puta Czervvenohorsky*, seu *Czastolovicius, & Ernestus de Kaczovv* (ab eadem cum *Talmbergicis* origine descendens) nominantur; de *Jaromiriensi* ambitu sub terram procul eunte, postea suo loco dicemus.

Epitome historica Boh. nostra l. 4. C. 9.

Vita Arnesti l. 3. C. 6. in Notis.

L. III.

(+)

CAPUT XII.

An sale careat Bohemia? olim Hallis è Saxonia Salem à Majoribus nostris petitum. Sale non prorsus destitui Bohemiam. unde salis inopia Nobis?

Slanæ & Bilinæ fontes salis.

MAgnificè *Gabriel Bucellinus in Nucleo historico* de Bohemia scripsit: *Bohemia* inquit, *ajunt nihil deesse præter Salem; atqui Sal ingenijs non deest, &c.* Salem Majores nostros *Slanæ & Bilinæ* effodisse, vetustissimorum Annalium fide constat; hinc Urbi *Slana* nomen, quasi *salsam* diceres; *Bilinæ* hodièque putei salinares monstrantur; at quia genti universæ Sal domi natus sufficere non poterat, *Hallas Saxoniæ* primitus respiciebat *Bohemia*, atque inde plurimis sæculis *Salem* petebat; *Hallæ* ipsæ veteribus Bohemis Dobro-Sůl id est *bonus Sal*, vel *Urbs salis* appellabantur; quâ necessitate pressi Principes nostri, *Hallas* belli jure occupare aliquando tentârunt, ut de *Przemyslo* I. Principe in Analibus legimus. *Dresserus* narrat: *Ridacum Comitem Merseburgium*, cùm absque hæredibus moreretur, *Ottoni Magno* Imperatori Salinas suas in pago Dobrosoël (Dobrasůl scribere oportebat) ubi nunc Urbs *Hala* est, tradidisse, quod factum apparet A. C. 945. At hæc longè posteriùs acta sunt, cùm meliores historici *Przemyslum* circa Annum 499. vitâ excessisse demonstrent; hinc tamen intelligimus, cur *Hallas* Bohemi in Antiquitate, *Dobrosul* vel *Dobrasul* nuncupârint. De Slanensi salso illo puteo *Zacharias Theobaldus Stankoviensis* seu *Slacckenvvaldensis* (de quo illud dicere possis: in *Arcana Naturæ facundum misit ingenium*) narrat: se Anno 1607. *Slanam* ad salis fontem accessisse, & curiosè inspexisse; scatere fontem ad dexteram cùm *Pragâ* venitur; *Portam Pragensem* appellari; aquas putei esse candidas, & lactei coloris; tum se familiariter à Civibus quæsisse: quid ita cessarent? cur fontem squalere, & vanescere finerent? *Syndicum* Urbis pro omnibus reposuisse: venas salis terræ

Weleslav. in Genealog. Ducũ Bohemiæ.

Dresserus in Isagog. histor. in Mersporg.

Theobald. l. de Arcanis Naturæ sect. 1.

terræ motu aversas; ac perijsse hujus rei vetera documenta. Hæc ille. quod responsum mihi inutile & prorsus ridiculum videtur: quasi re præsente, antiqua documenta expectanda sint, & cùm rem manu teneas, legere prius libros sit opus. Idem *Theobaldus* alio in libro affirmat; *Slanensem* salis fontem, dulci aquâ insinuante sese, corruptum, *Salem* syncerum non evehere, ac nec istud ratione aliquâ dictum videtur: non enim salem paratum quærimus, sed fontem, cujus aquæ per artem siccatæ, salem nobis relinquant.

In Hussiticis P. 1. C. 61 & P. 3. C. 31.

Salsus fons ad Aussowitz.

Jam ad Pagum *Aussovitz*, qui est in ditione *Teplensis Præmonstratensium Cœnobij*, emicat salsus fons inexhaustis & abundantibus venis; salem ex eo probissimum, aquâ per artem, vel Solem siccatâ & duratâ, confici posse, & olim confectum esse, constat inter vicinos omnes, agnovítque & Cæsar *Ferdinandus I.* qui *Pragâ* missis Cursoribus aquam hanc salis in Lagenis ad se deportari jusserat; deprehensum est: *Salem* esse qualis optari posset, purissimum, vigoris ut ita dicam, experrecti, ad hæc nivei candoris. De toto hoc negotio extant in Cœnobio Cæsaris *Ferdinandi* literæ, ut affirmat Religiosissimus & studiorum meorum amantissimus Vir *Aloysius Hackenschmidt* in suis ad me nuper datis; addit rem sibi & Cœnobio notissimam: *ante proximos*, inquit, *hosce duodecim annos, Parochus in Brunnersdorff rerum istiusmodi peritissimus, ex hoc fonte Salem conficere cœpit, interversum negotium à profanis quibusdam hominibus, qui nollent aliquos sine se ac suis crescere; caussabantur illi præcipuè difficilem liquationem, quòd Fodinæ stanni, silvis ad urendum salem versis, ligna necessaria habituræ non essent, ac proinde lucrum sibi paratum ex manibus ereptum iri.* Hujus porrò fontis meminit etiam in sua Haliographia *Joannes Töldenus*, qui insuper adjicit fontem hunc salis ad quandam *Silvam* ingentis magnitudinis jacere; quasi Natura ipsa doceret, quid agendum sit, & pabulum urendo sali subministraret. Ab Urbe Regia *Cadana* eodem *Töldeno* indicante, uno milliari non ampliùs, pagus est notissimus *Hersevvicz*, quem cùm *Töldenus* hæc (Anno 1603.) scriberet, Familia Equestris *Schandevicia* ditione tenebat, ponè quem venæ salis exiliant, atq; inde non procul aliæ spectentur & gustentur in *Pietipeskiorum* Equitum solo.

Salsus fons ad Cadanã.

Alios fontes *salsos* in Boleslaviensi Provincia in loco *Hradisstie* appellato (Germanis Münchgretz) tredecim Pragâ milliaribus apparere, idem Scriptor affirmat, ut qui *Bohemia Regnum* omnino sale destitui scripserunt, clarissimè refellantur. Ad *Reginæ Curiam* in Reginohradecensi Provincia salis quoque fontes repertos affirmat *Stransky.* Et quanquam *Sal* domi nobis non nasceretur, *Natura*, quæ ut videbimus, *Bohemiæ* nostræ noverca non fuit, providit solerter, ut *Salem* ex proximo petere possimus: nihil de *Sale Hallensi*, nihil *de Polonico*, nihil de illo qui ex Emporijs superioris *Austriæ* magnâ copiâ, secundo Moldavâ *Pragam* devehitur, dicam: *Svvidnicium* in Silesia Provincia Coronæ Bohemicæ, Pagum habet uno milliari ab Urbe dissitum, quem ex re ipsa Saltzbrunn dixère Majores. Ad *Wratislaviam* pagus *Bracke* Wratislaviensis Ecclesiæ & Capituli ditio, fontem habet, in quo salis venæ attolluntur copiosissimis laticibus. *Erlebach* pagus est *Egrâ* milliarijs tribus Equitum de *Dossen*, & in eo fons salsus, ad quem circa Annum 1570. stetisse officinas salis complures, idem Scriptor testatur. Sed mihi nulla gratior narratio esse potuit, quàm nupera Viri ex Societate nostra gravissimi, qui in paterna sua ditione in *Prachensi Provincia* quindecim *Pragâ* milliaribus ad Nehossovicium, Montem stare *salis terrei* (qualis *ex Polonia ad Silesios* vehitur) plenissimum mihi significat; cum salem se suis

Salsus fons ad Hradisstie.

& ad Curiam Reginæ.

In Republ. Bojem.

Item ad Swidniciũ & Wratislaviam.

tum ad Egram.

Sal terreus ubi.

suis oculis vidisse, manu tractasse, & gustasse religiosè affirmat; esse Sal merum, cujus partem Ovibus expositam illæ totam delinxerint. Quam verò ob causam fossionem salis hujus Dominus abruperit, dicere, operæ pretium non est. Ex his quæ modò attuli luculentissimè patet: *Salem* vel in ipsa *Bohemia*, vel prope nos, ad omnem cœli plagam excrescere, aut effundi. Hæc ipsa salis inopia fœcundæ Telluris (cùm adsunt alia) non leve præbet indicium; unde in Psalmis legimus: *posuit terram fructiferam in salsuginem, propter malitiam habitantium in ea*, rectéque *Abulensis* conveniens fuisse existimat, ut Deus tum maximè humanæ vitæ mensuram poneret, cùm esset aquarum diluvio tumulaturus Orbem; siquidem *ex diluvio diminutio humanæ vitæ nascebatur; nam superficies terræ*, ut ait noster Pererius, *in qua erat magna vis germinandi, diluvij aquis abrasa est, quódq; majoris fuit momenti, aquæ salsæ Oceani per omnem terram permeantes, virtutem ejus corruperunt, etenim Sal terram sterilem reddit.* hæc *Pererius*. Itaque DEUS (quod postea domitores Urbium fecisse in historijs leguntur) iratus *universæ carni*, quæ *corruperat viam suam*, effuso Oceano, & cæli cataractis apertis, sale fœcunditatem Orbis imminuit. Nos domum in *Bohemiam*, quæ nullo aut permodico sale gloriari potest, redeamus.

Sal sterilitatis argumentum.

Psalm. 106.

Abulens. in C. 6. Genesis.

Perer. Tom. II. in C. 6. Genes.

NOTÆ IN CAPUT XII.

De fonte salis ad Aussawitz.

FEceram in hujus Capitis contextu de fonte salis ad Pagum *Aussavvitz* mentionem; addidi: *Ferdinandum* I. Bohemiæ Regem Abbati Teplensi *Antonio* negotium commendasse, &c. Item nostrâ memoriâ consilium hoc salis renovatum esse, quod tamen postea ceciderit, interim Amicus quem ante nominavi, cum quo mihi ab annis propè quadraginta necessitudo intercedit, & *Ferdinandi* Regis literas, & suum de toto negotio sensum transmittit; hasce viri amantissimi & optimè de studijs meis meriti literas perire nollem; itaque recitabo, ut statum rei bene inchoatæ, & malè finitæ Lectores intelligant.

Ferdinand von Gottes Gnaden / zu Hungarn vnd Böheimb König / Infant in Hispaniem / Ertz-Hertzog zu Oesterreich / Marggraff zu Mähren.

Ferdinandi I. hac de re litteræ.

NMächtiger getrewer Lieber. Vns hat Christoff von Gundorff vnterricht / welcher massen du jhme angezeiget / daß du auff deinen vnd deß Convents zu Töpel Gründen einen Saltz-brunnen / wie du dich beduncken lassest / haben sollest. Vnd dieweil wir dann bedencken / daß wir vns vnd vnserm Königreich zu Böheimb / nicht kleinem Nutz vnd Fürderung durch ein Saltz-bergwerck / oder Saltz-sieden auffrichten möchten; Demnach empfehlen wir dir mit ernst / vnd wollen / daß du ohn verzug fürderlich / diesen gegenwärtigen vnsern Cammer-Bothen / zu demselbegen Saltz-brunnen zu führen verordnest / vnd jhme gelegenheit der sachen deines wegs vorhaltest / davon soll er wasser in Flaschen schöpffen / vnd vns weiter zu vnserer Notturfft zu versuchen vnd zuermustern überantworten. Daran thuestu vnsere ernstliche Meinung. Geben auff vnsern Königlichen Schloß Prag / am XXVII. Tag Aprilis. Anno 1528. Vnser Reiche / im andern.

Ferdinand

Vidit Joannes de Wartemberg.

Ad Mandatum Regiæ Majestatis.

D. Zabka Secretarius.

In dorso literarum appressum Sigillum Regium cum inscriptione:

Dem Andächtigen vnserm getrewen lieben Antony Abte zu Töpel.

His addit Vir Religiosus, & Amicus, quæ subjicio:

PRæmissam Copiam ex ipso Originali propriâ manu descripsi. Quis autem rei successus, & an tunc Sal confectus, non reperio expressè notatum; vestigia tamen, & rudera in fonte satis amplo & profundo restant, è quibus nostrates colligunt, olim ibi Salem fuisse coctum. Interim hic advertendum, quòd paulò post Ferdinandus I. illa Bona, scilicet Dominium Einsidlense cum 20. pagis, inter quos Aussovvitz, ubi Salina, proscripsit, more illorum temporum vicinis Pflug Dominis in Betscha & Schlakenvvald pro 10. M. ßß. primò ad sexennium, deinde ad dies vitæ. Quâ occasione utique dictum opus suspensum fuit, supervenientibus etiam Bellis: & licet dicta Bona, devictis hostibus & Rebellibus, inter quos Casparus Pflug ex liberalitate Ferd. I. ad Monasterium redierint, hodiéq; sint nostri Juris; non tamen lego in veteribus chartis, quas pridem diligenter eruderavi, revolvi, & excussi, quòd subsequentibus annis idem opus denuo fuerit tentatum. Nostris autem temporibus scilicet 1665. insinuavit se quidam secularis Sacerdos, D. Joannes Cyriacus Tonner, ante hac Parochus in Brunnersdorff, *ut patet ex copia literarum, quas dicto anno 17. Octobris D. Georgius Fabianus* Schindler, *Supremus Officij Schlackenvvaldensis Administrator, vulgò* Ober-Ambts-Verwalter *(absente Reverendissimo Domino Abbate Raymundo, quocum tunc eram in Cursu visitationum Monasteriorum Ordinis nostri in Moravia) scripsit nostro Capitaneo, prout sequitur:*

DErselbe wird zweiffels ohne guter massen verständiget seyn/ welcher gestalt (Titul:) Herr Johann Cyriacus Tonner/ gewesener Pfarherr zu Brunnersdorff/ auff der Herrschafft Töpel/ vnweit deß Dorff Auschawitz/ ein Saltzbrunnen erfunden/ auch bereit bey der Röm: Kays: auch zu Hungarn vnd Böheimb König: May: Unsern Allergnädigsten Herrn/ als ein beständhafftig Werck angebracht. Wass dann ein/ vnd anders zubeaugenscheinigen Prob davon zunehmen/mir allergnädigst befohlen/ vnd Commission aufgetragen. Welchem gehorsamlich nachzukommen/ ich den 26. diß nebst ermeldten Herrn Tonner dahin zugelangen angestelt: dahero solches dem Herrn ingleichen wissentlich mache/ sich zubelieben an bemeldtes Orth ohn Beschwer mit zuverfügen/ die Außweisung der benöthigten Revier mit zubeobachten/ auff daß so dann in allen weitere Ordnung gepflogen werden/ vnd mein gehorsamen Bericht beschleinigen könte.

Instituta igitur Commissio, visa & probata aqua, confectus Sal, usibus consvetis adhibitus, prout ipsemet vidi & contrectavi. Qualem verò relationem supra dictus Administrator ad Regiam Cameram formaverit, ignoramus. Illud opponebatur, quòd salina habeat annexam aquam ferinam vulgò Wild-wasser, *quæ sine magnis sumptibus sit inseparabilis. Item dicebant Schlakenvvaldenses tale opus in his partibus erigi, & practicari non posse, nisi cum grandi jactura stanni fodinarum, quibus promovendis deficerent ligna convertenda in salis coctionem. An autem majus lucrum Bohemiæ accrescat per stannum an per salem? Quæstio est, quam sagaciores resolvant. Crederem esse pro laude Patriæ, ut ipsa salem pareret, quàm ut alieno nutriatur. Sed obij-*

Caussæ cur fons salis destitutus sit.

objiciunt: hîc non tam spectari, quod honestum & laudabile, quàm quod lucrosum est: ajunt enim, salem in Bohemiam allatum, per Telonia quotannis multa millia importare; quod in coctura salis fieri non posset. Utut sit, Teplensibus sufficit gloria, quòd B. Hroznata fundaverit terram salis feracem. Hactenus Religiosissimus, idémque Doctissimus Vir P. *Aloysius Hackenschmidt*, ex Cœnobio Teplensi.

CAPUT XIII.

De auri copia apud veteres Bohemos. quando primùm apud nos aurum signatum. D. Wenceslaus in auro Bohemico. Origo auri arenarij.

Caroli IV. gloriatio de auro Bohemico.

Pontanus l. 1. Bohemiæ Piæ. Hagek ad A. 716. & 725. & 1040.

SAlis in Bohemia penuriam omnibus alijs metallis Terra compensat; tantáque auri copia *Carolo* IV. regnante in Bohemia fuit, ut An: 1370. *Carolus Imperator*, cùm eum *Electores* extrahere *Bohemiâ* missis Legatis cuperent, gloriatus sit: se posse *Turrim Arcis Pragensis* universam Auri & Argenti facti, & infecti acervis & cumulis obsipatam contegere. Prima apud nos *Libussa* Princeps aurum signavit: imago erat parte unâ *Solis* lucidissimi (ut metalli hujus præstantiam & à Sole originem ex Philosophorum sententia posses cognoscere) parte alterâ, *Libussæ* lucebat effigies; sedebat in humili sella, capite sic ornato, ut dominantem quisque conjiceret, sed colum non procul à sella, & ad manum habebat. Prima auri in Bohemia inventio juniori *Croco* debetur. *Boleslai Fratricidæ* temporibus auri & argenti plurimæ emicuêre venæ, aureique & argentei *Equuli* (gaudet enim metallorum natura ejusmodi lusibus, & in mortuis Mineris imitatur viventia, ut earum rerum curiosi docent) *Equuli*, inquam, in fodinis reperti ad spectaculum omnem *Bohemiam* adduxêre; ejusmodi argenteum Equellum sine arte effictum, *Wissebradi* in Arce sua *Boleslaus Sævus* videndum proposuit; inde admonitu cælesti & Fratris viso, frugi redditus, in aureis & argenteis Nummis majoribus *Divi Wenceslai* effigiem exprimi jussit, mansítque ea consvetudo *Divi Wenceslai* effigie aurum signandi ad patrum usquè tempora, vidimúsq; Nummos ipsi Aureos (quos *Ducatos* vocant) adhuc sub *Mathia Rege* & Imperatore cusos, *Sancti Indigetis* nostrî *Wenceslai* præferentes imaginem. Sed de Moneta Bohemiæ, ejúsque differentijs ac speciebus, alius erit dicendi locus.

Auri numi Libussæ.

Hagek A. 941

Equulus aureus Ducis Boleslai.

D. Wenceslai effigie Aurum signatum.

Aurum probatissimum est *Pliniò*, & laudatissimum, quippe *obryzum*, quod nihil arti debeat, illud nimirum: quod ex rivulis & fluviorum arenis colligitur (ψήγματα Græci vocant, *Adulationem* veteres Romani) hoc quoque primæ notæ *aurum* tot locis apud nos olim lavabatur, & percolabatur, ut ab ejusmodi arenæ cumulis jam ab auro secretis & separatis, per multa milliaria ripæ fluminum excreverint, Urbésque integras hic labor quondam occupârit; hinc *Pisek* (id est *Arena*) Civitas dicta, & *Suffice*, quasi *Siccatio & Siccatura*, quòd ibi aureæ arenæ, & auri purissimi ramenta quærerentur, lavarentur, & siccarentur; quâ ipsa de caussa *Thomas Mitis* Vir ætate suâ inter Bohemos eruditione clarus *Pisecam* Urbem *Hammoniam* appellat. *Watava* fluvius per medium *Prachensis Districtûs* lucidissimis, & per-

Amnes auriferi.

perspicuis aquis labens, omnium Bohemiæ fluviorum, quantum ad aurum, & conchas margaritis gravidas, ditissimus censetur; sunt alijs quoq; rivulis ex aureis arenis divitiæ (ut ad *Przibramum*, alibique passim) at *Watava* concedunt omnes. Nostra ferrea sæcula aureo hoc labore, aureis Majorum sæculis usitato, arenas lavandi, minimè tenentur, sæpius jam aureas arenas, & inauratos fluctus, humano tabo, & luto sangvinis maculatos viderunt & horruerunt; certè *Piseca*, ubi maximus olim erat aureæ arenæ proventus Anno 1619. tantâ rabie in cives, & quidquid virilis sexûs reperiri potuit, sævitum est, ut per totam Urbem ex cæsorum aliquot millium corporibus rivi sangvinis profluerent, & vicinos tres fluvios *Watavam*, *Blatniciam*, *& Muldavam* fœdum in modum colorarent. Sed de *Aureis Arenis* (quod cœperam dicere) in *Montibus Giganteis*, tanta est auri arenarij copia, ut olim per aliquot milliaria nullum alium *Incolæ* Veteres Bohemiæ laborem, quàm arenæ cribrandæ, & auri lavandi habuisse videantur; hincque sunt exinde plurimi pagi, villæque, ut ipsum indicat nomen: *Seüffen*, *Hermanseüffen*, *Brunnseüffen*, & cœteri, ut nuper in tractatione de Giganteis monuimus. Ipsi porrò *Montes* in pratis suis ac vallibus tot rivis aureis exuberant, ut reliquam *Bohemiam* universam his arenarum divitijs, meritò provocare possint; de quibus suo loco. Multum verò referre, quò se fluvij, aut rivi auriferi vertant, unde emanent, ubi & quâ parte radices montium alluant, docet *Georgius Agricola* in fine libri 3. *de re metallica*, quem ut curiosi rerum istiusmodi legant, si in hac arte proficere velint, magnopere sum author. Sed unde illud, quæso, *Arenis aurum* accedit? an ea est telluris bonitas, ut ignobilibus arenis semina auri permisceat? an arenæ calore suo auri ramenta, scobémque illam auream, fovent, educant ac maturant? *Athanasius Kircherus* nodum hunc dissolvit, cujus verba subjicio: *Experientia* inquit: *docet in Tirolensi Principatu, & in Bohemia, Saxonia, Ungaria, & denique in omnibus illis regionibus, in quibus montium uterus Auro gravatur, ibidem & Rivulos auri ramenta ab Auriferis venis abrasa, arenisque mixta ostendere.* Subscribit *Athanasio* ipsa nostrorum fluviorum, qui aurum vehunt origo & nativitas, qui omnes sub ijs montibus oriuntur, quos auro Natura donavit.

Auri ab arena separationes & lotiones intermissæ.

Unde Arenæ aureæ.

Kirch. in mundo subterraneo Tom. I. lib. 5. sect. 2. C. 3.

CAPUT XIV.

Consignantur quidam Bohemiæ Amnes auriferi, & rivuli à ramentis & arenis aureis in antiquitate notati. De auro albo.

Watawa.

Gisera

Muldava.

WAtavvam amnem Prachensis Provinciæ fluvium, principatum hoc in genere obtinere, & regnare, jam dixi; hunc, longo tamen intervallo *Isera* vel *Gisera* fluvius sequitur, etiam ipse gemmarum piscatu nobilis, & aureas arenas vehens, quas ex *Montibus Giganteis* auriferis descendens abradit; labitur per Boleslaviensem Provinciam, & cùm se *Turnovio*, *Hradisstio*, *Juniori Boleslaviæ* propinasset, sub amœnissimis montibus ad *Brodcze & Benatek*, tandem supra *Boleslaviam veterem*, *Albi* majori se commiscere ausus, ab eodem devoratur, & nomen amittit. *Muldava* quoque (nobis *Wlta-*

Wltava) fluvius, etsi his longè clarior & aquis superior, opulentiâ minor est, reperiri tamen in eo & gemmas & aurum testatur *Anselmus*, sed *Iseram* illi anteponit, idque ipsum satis ostendunt tot arenarum cumuli in *Isera* ripa ex auri lotione & secretione relicti. *Albis* fluviorum nostrorum Rex, & *Regnator aquarum* ex meditullio *Cerconossiorum* montium emissus, aurifer est; sed ob alvei profunditatem, & quòd accessu plurimorum fluminum & amnium incerta sit omnis illa, quæ adhibetur auro, probatio (modò enim humilis & modestus, modò tumidus & elatus descendit) & in ripis incommodè aditur, & omnem aurilegorum conatum in elutione perturbat. ob hanc fœlicitatem lavandi, rivuli & fluvij minores in Bohemia, habentur auri feraciores præ fluvijs majoribus, qui nimirum arenas suas examinari non permittunt. Ad Arcem *Tetinam* (*S. Ludmillæ* Martyris & *Borzivogij* Ducis primi Christiani habitatione claram) ad *Tetinam* inquam, in rivo præterlabente, qui se statim in *Misam* fluvium immergit, maximæ inter arenas auri divitiæ colliguntur. Ex montibus argenteis *Przibramensibus*, & inter eos montes, nati rivuli (licet argento montes illi, non auro graventur) plurimũ auri vehunt, ut quotidiana experientia, & antiquorum hominum labores ostendunt. Inter *Bergreichensteinam*, & *Sufficium*, inter *Planam & Königsvvartam*, inter *Przifeznicium & Cadanam*, inter *Tollenstein & Gabel*, inter *Dubam*, *Reichenbergam*, *Wysokam*, *Gilemnicium & Cerconossios*, omnes propè eorum locorum rivuli auro scatent; in summa, quisquis ex montibus nostris auriferis, imò & argentiferis Rivus emanat, idem (ut experientiâ deprehenditur) aurum vehit, quódque mirere, ipsa fluvij aut rivi superficies, sereno & æstivo Sole quiddam in fluctibus ipsis refert auri, vel argenti simile, ut oculorum fide discimus. Jam ad rivulos veniamus: ad *Brixiam* (quà ex urbe in silvas iter est) rivus *Bernsbach* dictus, grana auri probatissimi volvit. Ad *Przisesznicium* celebris apud Incolas Mons *Spitzberg* procul eminet, quo superato Pagus *Rosnitz* nomine visitur & ponè rivus, in quo glareæ & arenæ aureæ maximâ copiâ volutantur, & eruditas ad lavandi laborem manus expectant.

Anselmus in libris de Gemmis.

Albis.

Rivul. Tetinensis.

Rivus Przibramensis.

Alij plures auriferi rivuli.

Bernsbach.

Rosnitz.

Inter *Presnitz & Krantzigel* ignobilis ad aspectum rivus est ab Incolis *Rotterell* appellatur, ponè Arbor supernè truncatis ramis ad Coronæ regiæ effigiem conformata; ex eo rivulo nigerrima grana colligi solent, quæ explorata per artem, & incudi imposita splendorem accipiunt, & *auro Arabico* bonitate æquiparari possunt.

Rotterell.

Ad arcem dictam *Königsvvartham*, quà ad Ecclesiam illius loci, ac deinde ad prædium via ducit, rivus præterlabitur, qui nigra probatissimi auri grana in alveo suo continet; ac rursus ab eadem arce dimidio milliari saxum *Borstenstein* accolarum ductu indicatum, dextrâ parte rivum viatori ostendet, nigris itidem granis in alveo refertum, quæ *Ungarici auri* probitatem adæquant. Ante *Wolckensteinum* ad *Annabergam* pagum, rivus profluit, qui *auri rhenani* depurati grana inter arenas ostentat earum rerum peritis.

Uno à *Commotovio* milliario post pagum *Hem* appellatum, trivio superato, arcis cujusdam ruinæ visuntur, juxta quam tot arenæ probatissimi auri granis permixtæ & lotione frequenti per artem secernendæ reperiuntur, ut permirum sit loci Dominos cessare. Consultò graves ob caussas, nomina locorum & Dominorum prætermitto: sunt consignata apud me facilè septem loca per eam viciniam, rivique auri ramentis refertissimi, tantâ solertiâ & claritate indicati ab homine peramico, ut ipsas arbores, ac lapides quâ parte prætereundi sint, nominet, & ipsos passus annumeret; rivuli quidam ibi sunt subter terram labentes, qui

Rivus post Pagum Hem.

qui vix auriculâ telluri admotâ strepentes & fluentes percipiuntur; in ijs rivulis tenebrosæ & nigræ glareæ obryzum dant aurum; Aurea hæc vicinia etiam *Venetis* ad nos venientibus nota est, & locum hunc *duo Regna*, ob divitias arenarum auri, nuncupare sunt soliti.

Duo Regna in Bohemia locus dictus.

Brunnersdorff.

Propè *Brunnersdorff* ad *Egram* fluvium & montem (*rubrum* appellant Incolæ) certo in loco, quem accuratissimè descriptum habeo, in fluminis alveo, ac si ibi cusa forent, auri ramenta colligi solent, sed nisi oculos eruditos adferas, fallet te color, quem nigrum, aut cinereum videbis.

Tollensteinense aurū.

Post *Cerconossios* montes, quos Arenarum aurearum copiâ eminere inter omnes constat, *Tollensteinenses* montes, atque ipse mons cui Arx vetus *Tollenstein* imposita est, ab omni retro antiquitate ab auro celebrantur. Ante ipsam arcem *Tollenstein* fons emicat cum aquis auri probi grana profundens; præsertim ultra eum locum in depressa convalle, quam Meissengrundt appellant. Vide plura C. XVIII.

Saxum Vogelstein.

Non procul inde saxum dictum *Vogelstein* lucet, in cujus, ut ita dicam, conspectu auri venæ saliunt, quas multæ arbores, pinea præcipuè, multis cæsuris & *Episcopi* capite inciso signata monstrabunt. *Scheberlin* vel *Steberlin* collis est ad *Tollenstein* pallio Matronali persimilis, in quo & circa quem *aurum*, *argentum*, *corallia*, *saphiri*, aliique pretiosi lapides multis in locis & in ripis, & in rivis subter humum tacitè fluentibus ingenti copiâ reperiuntur. Hactenus de arenis aureis narrationes, quas à *Przisezniti*o facto initio se obivisse Amicus quidam meus mihi narravit, & scripto complexus est: nolim ejus fidem in dubium revocare; si quis tamen hæc dubia & incerta esse clamârit, ego non repugnabo magnopere: nihil enim aliud propositum mihi fuit, quàm rivos aureos, quos ab idoneis Scriptoribus consignatos inveni, legentibus indicare, sed fides sit penes authores.

Aurum album.

Aurum album (argentum esse jurares, nisi pondus, & quædam tamen fulvedo per metallum fusa aliud svaderent) album aurum, inquam, in *Cerconossijs* montibus effossum, vidi non semel; Illustrissimus Vir, qui adstabat, locum nominavit, ubi ejusmodi fodinæ prostarent; locum recordari non possum, sed *Pragâ* non ita procul in antro quodam repertum, & ad se allatum affirmabat Illustrissimus & Doctissimus Præsul *Joannes de Talmberg* Episcopus Reginohradecensis.

CAPUT XV.

De Fodinis Metallorum in Bohemia, quas Libussa Princeps vaticinando prima patefecit. Przibramensium, Giloviensium, Krupnensium, Cuttnensiúmque Montium divitiæ. Bohemiæ Populus olim in Aratores, & Fossores divisus. De Automate ad Przibramum. Aurum Gilovienſe miraculo repertum, & Stannum Crupnense. Bohemiæ Reges habuêre semper Jura Fodinarum. Fodinarum desertio quàm noxia Regno Bohemiæ acciderit.

Galeott. l. de doctrina promiscua C. 14.

Metallorum genera *septem*, totidem *Planetarum* nominibus, & figuris, omnes uno consensu Eruditissimi homines exprimunt, & discernunt, quòd scilicet à Planetis in nascendo & crescendo pendeant, ut *aurum à Sole*, *argentum à Luna*, sic cætera quoque metalla à suis quæque sideribus

Planetę cœlestes in Bohemiam liberaliter influere videtur.

sideribus, aut procreentur, aut maturentur; necesse est igitur magnam, & potentem esse in *Bohemiam* siderum vim, & influxum (quod in Epistolis *Tycho Brahæus* animadvertit) cùm omnia metalla in tellure nostra gignantur, & sideribus suis quæq; nascendo respondeant. Utut sit, *Lynceus* ideo in fabulis *oculatus* fuisse dicitur, quòd primus venas auri, ac metallorum invenerit; eámque artem docuerit: vel *sub terra videre*. Eleganter de venis metallorum *Seneca*: *Placet naturâ regi terram, & quidem ad nostrorũ corporum exemplar, in quibus & venæ sunt, & arteriæ, illæ sangvinis, hæ spiritûs receptacula, & quemadmodum in nobis quædam, quæ matura darentur; hinc est omnis metallorum humus, ex quibus aurum argentúmque petit Avaritia.* Huic *Senecæ* dicto, & venarum similitudini inædificatur aliud, quo quidam (an satis magnificè & philosophicè nescio) pecuniam, *alterum sangvinem* appellavit, ob quam velut pro vita & sangvine pugnatur. *Lyncei* apud nos exemplum prima renovavit *Libussa* vates & *Sibylla Bohemiæ*, quæ cùm familiarissimè Dæmonibus uteretur, suæ illius *ranæ aureæ*, quam semper manu tenebat, ut sic dicam, auspicijs, præcipuas *Bohemis* suis auri & argenti fodinas indicavit. Vaticinium ad verbum ex *Cosma* & cæteris scriptoribus pridem in S. *Montis* historia retuli, fidem oraculi, quæ consecuta *Libussam* sunt sæcula impleverunt: nam & *Przibramenses* fodinæ & *Gilovienses* & *Cuttnenses* & *Krupnenses*, indicante *Libusśâ*, quædam brevì, quædam longo pòst intervallo, sunt apertæ. *Przibral*, qui *Nezamyslo* Bohemiæ Duci sororem in conjugem dederat, post vicenos duos à morte *Libussæ* annos *Przibramensibus* fodinis initium, & nomen à se dedit; longa est historia, longi ambages, consulatur *Hagecius*, & si is ad manum non est, nostra S. *Montis* historia, ubi & fossiones illas & fossorum cum *Horimiro Dynasta* capitales inimicitias, & *Equi* volantis ex *Wissehradensi Arce* saltum magicâ arte perfectum, & alia quæ huc spectant, narravi. Certatim & alij Proceres ac Dynastæ, tum ipsi ex ordine Duces, auri & argenti venas quæsiêre, & inventas, fœlici successu invitante, excoluêre, sic ut universæ Bohemiæ Populus (Nobilitate & militaribus viris exceptis) in duo olim genera divideretur, *Aratorum & Fossorum*; ac sæpissime accidit, ut in *Bohemia* fame laboraretur, (quod ex Annalibus constat) propterea, quòd argenti & auri fame stimulati, relictis squalentibus agris, ipsi sibi incolæ famem alteram manufacerent, malléntque sese auro, & argento, quàm cibis exsatiare. Ex eo jam tempore *Przibramenses* fodinæ coluntur, nec tamen exhaustas dicere possumus, & si manus admoverentur, plura daturas, dubium non est; nunc in S. *Josephi* fodina, maximè sudatur. Fodina inter eas *Mariæ* nomine (nam plerumque Majorum Pietas ex Cœlo fodinis nomen gaudebat imponere) multis sæculis principatum obtinuit, nunc totis visceribus exhausta; affirmarunt mihi *Fossores*, eam centum & viginti maximis orgijs in profunditatem descendere, tantámque fœcunditatem fuisse, ut ex ea plures quàm nonaginta purissimi argenti centenarios Majores extuderint. *Acta Przibramensium* Montium tempore & Bellis Hussiticis sunt amissa, sub *Wladislao* (post A. C. 1494) & subsequentibus Regibus ad nos usquè inter manus meas fuerunt, & in Curia *Przibramensi* servantur. Fodinarum numerus iniri non potest, quòd annis propè singulis novæ, ac novæ repertæ legantur; quinquaginta trium nomina sunt apud me. Anno 1553. triginta colebantur: *SS. Trinitatis, Spiritûs Sancti, Mariæ, S. Josephi, S. Michaëlis, S. Annæ, Barbaræ, Joannis, Militiæ Cœli, &c.* Vidi rationes montium Przibramensium ad Quæsturam & Ærarium Rudolphi II. Bohemiæ Re-

L. Seneca l. 3. Nat. qq. C. 15. Subterranei meatus metallici habent instar venarum.

Cosm. in hist. Boh. Historia S. Montis l. 2. C. 3. §. 2. Prima fodinarum origo in Boh.

De Fodinis Przibramēsibus.

Regis Anno 1584. relatas, ubi disertè legitur: ab Anno 1553. usq; ad 1584. quinquaginta quinque argenti centenarios, triginta libras, & duodecim uncias insuper, ex fossis *Przibramensibus* in Regis ærarium illatos esse, quod *Regij Quæstores* subscriptione Nominum suorum fatentur; & tamen fodinæ jam paulatim imminuebantur, & solitudo fiebat in *Montibus*, donec certorum hominum negligentiâ, quorum erat procurare, penitùs conciderent; quid aureis illis Majorum sæculis, quantum argenti credimus extulisse? Artificiosa ibidem visebatur *Machina*, quâ nè fodinæ mergerentur, cavebatur, *Aqua* foras trahebatur, & exantlabatur; ejus automatis singulari arte excogitati imaginem in *Historia S. Montis* expressi, ad quam Lectores meos remitto.

Automa Przibramēse.

De Fodinis Gilovienſibus.

Gilovienses fodinæ Przibramensibus antiquitate inventionis cedunt, pretio metalli & divitijs longè superant, aurum enim fœcundissimo utero conceptum multis sæculis Patriæ genuerunt. Jam sub *Boleslao Sævo* D. Wenceslai Fratre circa A. C. 950. nominatum reperio *Gilovium*, & in eo fodinam *Tobole* (id est *Crumenam*, nomen in fodinis usitatum) ubi aurum *Boleslao* nasceretur; éstq; notatu dignum: *Boleslaum* in opere fodinarum Ethnicis potiùs, quàm Christianis ob familiaritatem Dæmonum uti solitum, ut pridem observavi. Circa A. C. 998. Annalium nostrorum fide constat, ex hac una *Tobola Gilovienſi*, centies mille auri talenta in Principis Fiscum illata fuisse, cujus pecuniæ non parvam vim in pauperes, Ecclesias ac Cœnobia liberalissimus Princeps *Boleslaus*, cognomento *Pius*, expenderit. Præter *Tobolam* leguntur in Gilovienſi nomina fodinarum, *Mosnicżka* (capsula) *Halerzek* (obolus) *Sstogirz*, *Jarovvecz*, aliæque. Sine piaculo præteriri non potest, quod Anno 1145. accidisse narrant historiæ: nam cùm *Wladislaus* optimus, idémque bellicâ virtute Clarissimus Princeps Candidissimo Canonicorum Ordini Præmonstratensi regijs opibus in *monte Sion* super Pragam Cœnobium fundasset, eáque fundatio Cœlo, ac præsertim DEI Parenti *Mariæ* placuisset, altero statim pòst anno aspectabilis ipsa, *Redæ* regio Capellano, sacra facienti obtulit sese, & collaudatâ Principum pietate, ut se amari intelligerent, certam *Gilovij* fodinam nominavit, locúmque descripsit, in quo ingens vis auri purissimi lateret: acciperent Principes, & *donum id Virgineum* esse meminissent. Tentatâ fossionibus tellure *Reda Sacerdos* operis præfectus, quatuor supra viginti centenarios auri probatissimi effôdit, & attulit ad Principem: nimirum oraculo divino dictum est: *date & dabitur vobis*, & quod S. Joannes Eleemosynarius habebat in ore: *Deum liberalitate in liberales nunquam superari.* Illud quoque de *Gilovienſibus* fodinis quasi per manus traditum habemus: *Caroli* IV. temporibus *aureum* ibi *Equellum*, naturâ in metallis miris modis ludente, effossum, támque uberes auri venas fluxisse, ut ex *Dubravio Jonstonus* scribat: in Montibus Gilovienſium avulsam de silice puri puti auri massam, quæ duodecim pondo æquaret, quam *Wenceslao* Regi, sic ut erat inventa, Fossores obtulerint. Plura de his montibus dare non possum; quòd jam coli ferè desierint, & *Rationes Metallicæ* nusquam appareant.

Epitome historica nostra. l. 2. C. 2.

Hagek ad A. 1145.

Quædā aurifodinæ à DEI Matre indicatæ.

Massa auri 12. pondo reperta.

Jonst. in Thaumaturgo Nat. de adm. fossilium C. 26.

Tertij generis fodinas ad Septentrionem, *Libussæ* vaticinio descriptas habet *Krupna* & vel ipso Bohemico nomine quid ferat, ostendit, *Krupice* enim & *Krupna* vel *Krupy* granosam illam materiam significat similitudine pultis, unde stannum secernitur & liquatur. Inventæ sunt & istæ Cœlitibus beneficio provocatis: cùm *Wladislai* (de quo paulò antè dixeram) Conjux *Juditha Ludovici Hassiæ Landgravij filia*, *Teplicij* Virginibus ex *S. Benedicti* disciplina parthenonem ex-

Stanni fodinæ Crupnēses.

citâs-

citâsset; *Wladek* enim homo agricola post Annum 1152. nescio quid in silvis moliens, grumosam illam, & granosam glebam reperit, & Principibus indicavit. Horum Montium acta Vetustissima in manibus meis fuerunt, sed quis omnia velit, aut possit persequi? nihil agit, qui omniâ agit, & bene dictum ab Aristotele: *Scientia est finitorum.* Ad *Cuttnenses*, vel *Cuttenbergenses* Montes (quos itidem *Libussa* videre se tanto antè prædixerat) veniamus: præcipuæ claritatis toto Regno habentur; diximus jam aliquid de ijs Capite superiori, quanquam, ut quod res est dicam, omnem de iis non modò facultatem, sed etiam voluntatem scribendi eripere velle posteris visus est *R. P. Joannes Korzinek è Societate Jesu* vir omni scientiarum genere perpolitus, argenteo suo, ut ita loquar, libello *de Cuttnensibus argenti fodinis* patriâ linguâ nuper vulgato, cui propè nihil diligentia nostra potest adjicere. *Libussæ* vaticinium explicat inprimis; prosequitur deinde primam originem fodinarum & Urbis; gratiam & amorem Regum, Immunitates & Privilegia, æstimationem & gloriam apud omnes; militaria Montanorum facinora; fraternitatem cum Pragensibus; Cœli favores; divitias Civium; vigilantiam, magnificentiam, Politicas eorum virtutes; *Monetam Cuttnensem*; deniq; Religionis studium; *S. Barbaræ* cultum maximis opibus promotum; odium perniciale in hæreticos, fundationes in sacris opulentissimas, aliáque hujusmodi. Quibus, amabò, quid adjeceris? aliquid tamen à nobis aut diversum, aut exploratum magis, sine dubio curiosus Lector expectat. In primis *Origo* est in controversia: sæpe laudatus author, sub *Wenceslao I.* Rege Unoculo Anno 1227. à Monacho & Sacerdote, Cœnobij Sedlecensis, *Antonio* nomine, repertas esse ex vetustis Codicibus ostendit; alij sub *Wenceslao II.* Rege sanctissimo sub finem seculi duodecimi inventionem collocant, quibus & *Miechovius* pluresque nostri, & Exteri Scriptores, tum Ecclesiæ Pragensis Codex pervetustus, quem in *Epitome* nostra citavimus, subscribunt. Conciliari utraq; sententia potest, si non omnes Montes simul argenteos, sed (quod aliunde probari potest) per partes, & vices, procedente semper longiùs labore, inventos esse dicamus: unde vetus *Cuttna & Nova Cuttna*, cujus fodinæ in *Malinensis Parochi fundo, Jurisdictione, ac limitibus*, ut publicæ *Capituli Pragensis* literæ loquuntur, sub *Joanne Parocho Malinensi* sunt repertæ; fætura igitur fodinarum uberrima, non nisi *Wenceslai II.* temporibus universæ antiquitatis testimonio, fuit; itaque primæ illæ in *Gryphio Monte* fossiones obscuræ, istæ post annum 1284. in toto Germanico Imperio & universa Evropâ celebratæ, sic ut *Albertus Cæsar* argenti cupiditate, quod rivis, ut ita dicam, fluere in *Bohemia* jactabatur, contactus, Anno 1303. *Cuttnam* sibi dari nullo jure petierit, cúmque negatum esset, *Wenceslao* bellum indixerit, quod cum *Alberti* ignominiâ finitum tradunt historiæ; quam ob caussam *Carolus IV.* Imperator, in *Aurea* sua *Bulla*, quâ totam Imperij Romano-Germanici Justitiam ordinavit, disertè declarat, *ut Rex Bohemiæ habeat Jura fodinarum, cujuscunque metalli etiam salis in terris suis, quod*, inquit, *Antecessoribus nostris Regibus Bohemiæ semper licuit*; quibus verbis sugillat *Albertum*, qui à *Wenceslao II.* Cuttnenses fodinas tradi sibi postulaverat. Nomina fodinarũ innumera in actis Montium leguntur: tricipitem se videre Montem *Libussa* vates dixerat; hi sunt *Kuklik, Kaňk, & Turkaňk*, qui varias sub se fodinas continent, ut numerus non possit iniri; cùm maximè florerent fodinæ *mille talenta argenti puri puti* quot hebdomadis à Regibus percipi solebant, ut affirmat *Hagecius*; alios non parum majores redditus annuos

Historia Cuttnensiũ Montium compendio refertur.

Quando, & à quo repertæ, & incrementa Cuttnensium fodinarum.

Epitome nostra ad Annũ 1303.

Epitome nostra l. 3. C. ult. in Notis.

Hagek ad A. 1306.

nuos in suo libro laudatus Scriptor attulit, nisi ex ipsis rationum libris res tota constaret, incredibilis videretur; nec minor hodie proventus foret, si pari conatu & frequentiâ colerentur. Grave inprimis Avorum, deinde Patrum memoriâ Regno vulnus inflictum est: nam comuni vitio generis humani correpti quidam, fructibus accipiendis imminebant tantùm; ut verò partem lucri ad fodinas continenter elaborandas seponerent, stultæ cupiditati suæ imperare non poterant, cùm naturâ priùs sit, sumtus collocare, quàm recipere, nec ager, multóque minus aurei vel argentei montes (nisi laboribus & pecunijs excolantur) Domino utilitatem adferre possint. Audivi Virum patrium peracutè de hoc argenteo negotio ratiocinantem: *faciamus* inquiebat, *Cuttnenses Montes* nihil afferre ampliùs ad Dominum lucri, nisi ut eam pecuniam recipiat, quam impendit; exempli gratiâ, ut *centum millia aureorum* ad Dominum annuè redeant, qui centum millia in fodinas colendas numeraverat; eritne igitur aliquis tam parum Bohemiæ amans Præses Montium, qui pauperi populo, qui Regno universo, qui, ut ita dicam, generi humano tam iniquus sit, ut cùm ipsemet nihil detrimenti accipiat, altera centum millia, quæ è tenebris fodinarum proferuntur in lucem, & Regnum tot millibus aureorum annuatim locupletant, invideat, nolitque ditare? atqui certissimum haberi debet, non modò pecuniam recepturum Dominum, sed alterum tantum, eòque ampliùs ex illa fodinarum cultura, vel his temporibus relaturum. Porrò illum Montium Bohemicorum neglectum irrecuperabile propè damnum consecutum est, ut fodinæ in immensum *Aquis* perenniter fluentibus implerentur, quas jam educendi ab imo, vix ulla aut perdifficilis omnino ratio apparet, deceptis jam pluribus qui id tentârant, & in medio conatu ab arte sua destitutis. *Privilegia* Cuttnensium, *Immunitates* Regum, favores & gratias, vide apud eundem, quem sæpe laudavi Scriptorem; *Przibramensium* summa laus est, quòd eorum ope potissimùm (quam in rem *Sbinkonis Archiepiscopi* amplissimum testimonium Sigillis omnibus Archiepiscopi & Canonicorum pendentibus in Curia servant) *Basilica S. Viti* sit exstructa, ob eam caussam *Przibramensi* Civitati in Clypeo & Annulo, *S. Viti Basilica Chorum seu primam* Ecclesiæ partem pictam ferendam gratissimi homines Majores nostri concesserunt, quod hodiéque videmus.

Fodinarum desertio quàm Regno noxia.

Civitas Przibramensis cur Chorū basilicæ S. Viti gestet in Clypeo.

CAPUT XVI.

De eodem Fodinarum argumento; de Montanis Urbibus. De Jure Asyli in fodinis; nomen à Sanctis trahunt. De Montanis Dæmonibus. De Fabrellis in Parietibus Domorum; Aurum & Argentum sæpissimè in animantis alicujus figuram Natura conformat: Equus argenteus; Virgæ argenteæ; Culmi aurei; Fila aurea & argentea.

Commune omnibus per *Bohemiam* auri, & argenti fodinis Privilegium est: *Jus Asyli*, ut nemo quicunque ad eas confugerit (enorme & spe asyli patratum maleficium excipitur) retrahi possit: magno erant in honore Majorum ætate *Montanæ Civitates* & Oppida, earúmque nonnulla Privilegia

Urbes montanæ.

gia Constitutionibus Regni constabilita leguntur. Montanæ Urbes & Oppida præcipua nominantur: *Cuttenberga*, *Budvicium*, *Commotovia*, *Crumlovium*, *Grupna vel Krupna*, *Joachimivallis*, *Przisezmicium*, *Gilovia*, *Przibramum*, *Cubitus*, *Rudolffstatt*, *Slavvkovv*, *Schönfeldt*, *Wimerberg*, aliæque complures. Illud admiratione dignissimum reputo: omnibus propè *fodinis Bohemiæ*, aliquod *Virginis Matris* aut *Sancti* alicujus Templum imminere, aut stare in proximo, quod miraculis, ac beneficijs cælestibus honoretur: *Przibramum* Divam suam habet in S. *Monte*, *Cuttna S. Barbaram*, *& DEI Matrem Namietensem*, *Budvicium* suam Domi colit; *Krupna* suam; *Gilovia* suam; *Joachimivallis* & illi terrarum tractus suam sibi vendicant *Culmensem*; sunt quæ à Cœlitibus nomen acceperunt, ut à *S. Anna*, *S. Catharina*, *S. Sebastiano*, ac cæteris. At quemadmodum Montibus plerumque *Divi* ac *Divæ* incumbunt, ita cavernas subter mali Dæmones servant, ac in fodinarum tenebris dominantur: mira narrat de his montanis Lemuribus in Cubitensi Districtu *Zacharias Theobaldus*; offerunt sese aspectabiles sæpenumero fossoribus, tricubitales senes barbâ usquè ad imum ventrem productâ, aliquando fossorum habitu cum lucernis, malleis, cæteróque apparatu, ac nisi irrideas, vel alioqui odiosus esse velis, nullam inferunt molestiam, certis tamen in locis furunt, trucique aspectu se offerunt, ut notavit *Georgius Agricola*. *Cuttnæ* sæpius visi sunt magno numero in fodinas, aut ex fodinis evolantes, notátque M. S. Codex, annis etiam nominatis, cùm nullus fossorum adesset in fodinis (maximè si damnum immineret) *Dæmones* auditos fuisse scalpere, fodere, tundere, aliáque opera fossorum exercere; nonnunquam in numerum ut fabri ferrarij solent ad incudem, ferrum versare ac malleis verberare. In ijsdem cavernis audire est frequenter crebros sed minutissimos verberum ictus, quasi tres, aut quatuor fabri tunderent, (*Kovvarziczky* vulgus Bohemorũ vocat) sed hoc non solis fodinis propriũ: audivi egomet *Mikovicij* ad *Pragam*, cùm ibi comitatu plurium pernoctandum mihi proficiscenti esset, in muro proximo ejusmodi fabriles ictus locum accessi, pollice admoto, crucis signum expressi; pergebat tamen labor; postea quasi data quies esset silebat, tum iterum tunsiones solitæ sequebantur. Multis hæc res admirationem movet, & expedire se à quæstione quid illud sit, non possunt? sunt qui vermes quosdam, ligna, vel Saxa vetusta rodentes esse velint, qui ad numerum id præstent, sed quis unquam eos deprehendit? denique quotquot consului, etsi in re tam nota, & usitata, nullum nisi arcanum esse Naturæ, responsum accepi; at vulgus hos quoque *Dæmones* existimat. Nec illud admiratione caret, quòd sæpissime aurum, argentum, ac metalla cætera diversorum animantium figuras spontè naturæ exhibeant, & cùm infectum aurum vel argentum effodere conantur, factum & formatum inveniant. Dixi in *Historia Bohemiæ* Anno 952. *Dalimilum* Lipnicensibus fodinis Præfectum, Eqvulum argenteum in venis argenti reperisse; *Gilovia* sub Carolo IV. aureum Equulum esse repertum, aliquando legi. Anno 767. ad *Berounam* virga argentea in silvis reperta est, tantæ altitudinis, ut hominis justæ staturæ altitudinem facilè cubito superaret. Rursus Anno 789. in *Krzesna hora*, Pastor *Virgam auream* reperit, digiti crassitie, quam cùm *Wissehradum Mnata* Principi attulisset, propè ipsum Principem longitudine æquavit. Anno 874. sub monte *Trzebussna Przibik* venator argenteam itidem virgam in rupe excrevisse deprehendit. *Cuttnæ* quoque, ut dixi, argentea virga ab *Antonio* reperta dedit originem. In Arce *Tinhorssoviensi* (quod refere-

Montes metallici divinæ Matri consecrantur.

Mathesius. Agricola. Theobaldus.

De montanis Spectris.

l. 6. de re metallica. M. S. Cuttnense.

Fabrelli domorum.

Metalla se in certas species libenter conformant, maximè rerum vicinarum.

Epitome historica l. 2. C. 5.

Hagek in Annalibus.

Hagek in Annalibus.

te

te amicissimo & nobilissimo Viro *Adamo Ernesto Groß de Walt* didici) hodiéque asservatur Tabella, in qua *virga aurea* depicta spectatur, crassitie minoris digiti in manu humana, altitudine quæ *Pragensem* ulnam exæquet (quanta scilicet avenæ altitudo fuit) inter cujus culmos est reperta. Civis Tinhorssoviensis arte victor, nomine *Leonardus Riffel*, ipso seculi hujus initio, cùm *Avenaceam Segetem* in agro suo montoso ad ipsam *Tinam* sito (monti nomen Kněžská Hora / Pfaffenberg antiquitas imposuit) maturam haberet, laborem auspicatus, nescio quid tremulæ lucis in spicarum adhuc stantium cumulo videt; accedit, & falce, semel, iterúmque percussam spicam ex metallo constare animadvertit; ergo velut *non hos servatum munus in usus*, nec satis avenæ suæ congruens, Virgam radicitus extrahit, separatim deponit, loco, ubi creverat, hebetudine mentis, minimè consignato. Vespere domum reversus, Civem suum *Joannem Pachtam* consulit, virgam ostendit, & cùm quid esset ignoraret, facili licitatione unam sexagenam numerari sibi petit, & vendit. Post dies aliquot rei indicium ad *Wilhelmum Popelium* loci Dominum emanat, qui nè tam dives DEI & naturæ munus stupore hominis corrumperetur, jubet: protinus pecuniam *Joanni Pachtæ* redderet, & ad se virgulam deferret; delatam emit (ut tum erant in subditos lenissima Dominorum ingenia) centum sexagenis *Leonardo* in vestigio numeratis, donum *Cæsari Rudolpho* rerum naturæ curiosissimo Principi gratissimum futurum, neque secùs quàm sperârat, contigit. Quæsitus deinde Cæsaris jussu locus est, unde virgula extitisset, sed nullâ diligentiâ tam *Leonardi*, quàm cæterorum, ad virgæ aureæ venas & origines licuit pervenire. Hîc ego audire ex Philosophis, & Naturæ contemplatoribus cuperem, primùm: quæ illa vis tanta, quæ ratio, quâ unâ æstate tam robusta & alta auri virga extrudi potuerit? si de ramo salicis, aut alterius arboris celeriter crescentis sermo foret, tamen ita subitò excrevisse fidem superaret, quanto difficiliùs est credere, auri tam perfectum ramum, tantillo tempore, exstitisse è terra? utique tardiora sunt metallorum, quàm stirpium aut arborum incrementa. Deinde quæro: quid illud esse possit, (quod pluribus exemplis patet) *Aurum* ita se crescentibus ponè stirpibus accommodare, ut inter segetes, segetis in modum, inter vineas botrorum effigie, inter arenas arenæ ad instar conformetur? pergamus ad reliqua.

Virgæ aureæ, & argenteæ.

Joannes Tonner è Societate nostra refert: ejusdem *Rudolphi II.* temporibus in *Prachensi Provincia*, dum frumentum metitur, è messoribus unum aliquem cum alijs frumenti spicis, *culmum aureum* falce resecuisse, quasi aurum ex illa bona spicarum societate, & continuâ familiaritate in similitudinem tandem illam transierit, radice ipsâ sese accomodante; spicis omnibus auream sororem & Reginâ prono vertice adorantibus. Sæpius id in *Bohemia* factum indicat idem Scriptor: *quandoque*, inquit, *vitibus se aurum filatim circumplectit è terra excrescens*; *aliquando verò intra arbores invenitur circa medullas & venas instar tenuissimi funiculi in altum eductum*. Hæc ille.

Notis ad Vestigium Boh. Pie ad C. 10.

De aurea spica.

Nostrâ memoriâ renovatum hoc exemplum vidimus, & in eam rem, testes omni exceptione majores dare possumus: in ditione *Comitis Czernini* filis repertis tam flexibilibus, ut Rustici qui repererant, inter folia ad radices vetustæ arboris humi serpentes, ad nullam aliam rem valere fila illa crederent, quàm ad pileos coërcendos, & ornandos; unus aliquis circulis illis *Falcem messoriam* suam, cujus manubrium laxatum movebatur, circumligaverat: non enim *aureum*, sed *ferrugineum* potiùs aut nigrum colorem

De filis aureis ætate nostrâ repertis.

rem præferebant. Advertit id sagax quidam *Judæus*, & pro ijs circulis *Zonam* aliam, mox secundam, deinde tertiam rusticis obtulit, & priores illos circulos omnes emit. Re patefactâ, *Judæus Sycophanta* restituere coactus est, quod emit à Rusticis; rusticis aliter pretium persolutum. Habeo Authores qui *Circulos aureos* apud *Comitem*, & quædam vascula ex liquefactis illis circulis confecta viderunt, cùm in eodem loco circuli plures reperti postea fuissent.

CAPUT XVII.

Iterum de fodinis Argenti; quædam Cuttenbergensia. Cura fodinarum in vetere Bohemia. Wladislai Regis ex Cuttenberga divitiæ. De Jochmstalensibus fodinis, earúmque commodis. Fodinæ Planenses; quædam mortiferæ. Przisczniccenses, Rudolphinæ ad Budvvicium & Bergreichensteinenses.

Iterum de fodinis Cuttnensibus.

IAm verò *Argento* longè magis, quàm *auro Bohemiæ* montes abundant. *Cuttna* Urbs magnæ in Bohemia Vetere authoritatis, Civitatis Pragensis jure donata (quam etiam *Carolus* IV. multis Immunitatibus auxit, datóque Anno 1359. *Aquisgrani* Cæsareo diplomate à *Francofurtensi* vectigali per *Manum* solvendo immunem esse jussit) hæc, inquam, Urbs argentifodinis dives, maximè per *Bohemiam* celebratur; virgatum ibi & vitis instar conformatum argentum Pastor, vel ut alijs placet, vir Religiosus *Cistercienfi Ordini* adscriptus *Wenceslao* II. regnante reperit, suóque capitio locum signavit; unde *Kapihora* bohemis primùm, deinde Germano idiomate *Kuttenbergaa Civitas* est appellata. Lustravi ego ipse quondam fodinas omnes itineribus subterraneis, & quod de fossionibus hujusmodi à *Plinio* dictum memineram, exclamavi: *Labor iste vincit opera Gigantûm*! ita omnia perfossa, perterebratæ Montium (quos *Gang* vocant) venæ, rupes perviæ tunsionibus factæ, ut *Athonis à Xerxe* perfossi imaginem quandam me videre crederem.

Zach. Theobald. in Arcanis Naturæ. sect. 2. Miechov. hist. Polon. l. 4. C. 1.

Cuttnenses fodinas *Ziska Cyclops* (quòd *Sigismundus* Rex Catholicus inde belli nervum sumeret, quod hæreticorum Duci minimè placere poterat) *Crumenam Antichristi*, rectiùs *Podiebradius Rex*, *peram*, *sacculúmque suum* vocare solebant. Maximam omni ævo Proceres nostros de *Cuttnensibus fodinis* curam gessisse *Comitiorum acta* declarant; lege interim Comitia Anni 1571. si ad manum sunt, vel *Acta Wilhelmi Rosensis*, qui legationis illius, aut potiùs Inspectionis, princeps fuit, & ad Ordines retulit, quæ viderat. Anno 1586. frequentissimè de *Cuttnensibus fodinis* à Proceribus consultatum invenio. Jura, immunitates, legésque Argenti fodinarum primus Regum apud nos libro singulari complexus est *Wenceslaus Rex* II. Anno 1278. sed ea omnia postea sublata sunt melioribus substitutis, usu & experientiâ crescente, ut habet *Bartholomæus de Prachnian* in suo M.S. Codice Cuttnensi. Porrò primum *fossoribus sigillum* exsculptum est Anno 1313. *Wladislaus Rex Ludovici* Pater antè quàm *Ungariæ* Regnum obtineret, fodinas hasce *Cuttnenses* ferebat in oculis; ventitabat *Cuttnam*, ex villa *Italica*, seu *Florentina*, pedes officinas

Cura fodinarum Majoribus nostris maxima.

Wencesl. Brzezan M. S. ad A. 1571.

M. S. Cuttnensi ad An. 1478.

cinas obibat, præsertim ad *Domum* (quæ *Principis* appellatur, éstque diversi coloris laterculis contecta) commeabat libenter, erátque operæ pretium, cùm opulentissimè pacato illi & amantissimo suorum Regi argenti venæ affluerent, præsertim ea fodina, cui *S. Barbaræ* Basilica superstat, eáque fossa *Asinus* appellabatur, magnam argenti vim ex se profunderet, quo *Rex* tueri dignitatem suam, bella gerere, Regias Vrbes redimere valeret, ut *Colinum* quod *Nicolao Trczka* de Lippa oppignoratum Anno 1505. redemit, petitâ ex uno hoc *Asino* pecuniâ, ut *Cuttnenses* libri commemorant. At infelix ad extremum *Asinus* ille fuit, siquidem Anno 1541. in Majo, argenti loco subitò effossæ sunt aquæ, mersique fossores quàm plurimi, tres soli evasêre mortem. Anno 1544. irreparabili prorsus damno fodinæ omnes desertæ sunt, videbantúrq; venæ omnes evanuisse, ut *Cuttnensis Codex* affirmat. cùm cessarent homines, *Montani Dæmones* laborem sumsêre: Anno 1509. in fodina *Ssmytna* præcipuè, diebus & noctibus laborabatur, audiebantúrque ictus malleorum, voces laborantium, & reliqua omnia, cùm nullus hominum intrò subjisset; præsagium quoddam ea res fuit: nam Anno 1522. subitò erumpente Aquâ, in eadem fodina octodecim fossores aquis perierunt.

Fodina Asinus dicta ditissima.

Nicolaus de Prachnian ad Ann: 1505.

M. S. Nicolai Daczicsky.

Spectra fodinarum.

Joachimi Vallis in Cubitensi Districtu argento ditissima *Cuttnenses* fodinas, aut æquat, aut superat. (repertæ sunt Anno 1516. 13. Martij *Ludovico Wladislai* filio Regnum apud nos auspicante) hîc primùm Monetæ genus *Joachimsthaller* (hodie *Imperiales* dicimus) procusi, quos Vulgus (quod compendia quærit) omissâ priore voce, *thaleros* aut thalleros appellavit, ut in *Epitome* nostra historica ostendimus; de hisce fodinis multa *Zacharias Theobaldus Scklackovvaldensis*, Norībergæ in exilio mortuus, libro singulari vulgavit. tota illa vicinia & Montium uteri ad fines *Cubitensis & Zatecensis* Districtûs argenti feraces habentur. Narrat *Fabricius* Anno 1492. primùm in Oppido *Glashütta* tribus *Dresdâ* milliaribus *Bohemiam* versùs, argentum purum à summo cespite erutum fuisse; deinde multò etiam copiosiùs in *Schrechenberg* quatuor à *Chemnicio* milliaribus prope ipsa *Bohemiæ* confinia, quo in loco ex Operarum multitudine populosissima Urbs à Tutelari Diva, *Annæberga* nuncupata, surrexit. mira fæcunditas! ab A. 1496. usque ad 1500. in Principis ærarium illati sunt ex uno illo monte 1240838. nostrates seu rhenenses floreni (id est ampliùs quàm 413612. aurei, *non computatis decimis & impensis.* Sed nos in Bohemiam redeamus.

De Valle Joachimica.

Lupac. in Calend. histor. ad 13. Martij.

Reichsthalleri hîc primùm nominati.

Fabric. l. 7. Origin. Saxon. fin.

Annæberga.

Joachimica Vallis quantum argenti Dominis suis annuatim redderet *Georgius Agricola* metallicæ rei scientissimus, & per eam viciniam diutissimè versatus, locupletissimus est testis L. 4. de re metallica: *ut* inquit, *plerumque quater singulis annis Domini pecuniam (*in Operarios*) contribuunt, sic quater in eos distribuuntur fructus fodinarum, modò magni, modò parvi, prout plus minúsq; auri aut argenti, aut reliquorum metallorum fuerit effossum. Certè ex Georgio fodina Schnebergiana fossores tam multum argenti quartâ anni parte eruerunt, ut in singulas vicesimas octavas partes distribuerentur panes argentei, qui valerent mille & centum aureos nummos Rhenanos; ex Annebergensi fodina, quæ Cælestium Exercitus appellatur, Nummi unciales octingenti; ex vallis Joachimicæ metallo, quod Stella nuncupatur, trecenti; ex Aberthami capite fodinarum, quod Laurentianum vocatur, ducenti viginti quinque. Quò autem quisq; plurium partium fuerit Dominus, eò plus fructuum capit.* Hæc ad verbum *Agricola.* Enumerat idem perdiligens rerum metallicarum Scriptor quasdam *Joachimicæ vallis* fodinas, ut *Gairicam* à *Gairicis* ibidem partes possidentibus, & aliam ex effossis

Agricol. l. 4. de re metallica.

Proventus ex quibusbusdam argentifodinis.

Agricola l. 2. de re metallica.

effossis rebus appellatam *Venam plumbariam* à plumbo nigro, & aliam *fragmentum dives*, dictam, quòd eam scilicet vis torrentis aperuerit. Jochmstalenses divitias Jonstonus quoque rerum Naturæ curiosissimus commendat: *in valle Joachimica*, inquit, *Massa argenti pondo decem talentorum Atticorum quondam eruta dicitur.*

Jonst in Thaum. Nat. in adm. fos. C. 27.

Planenses fodinæ S. Annæ patrociniò maximum argenti numerum *Sslickijs* Comitibus olim dederunt: *Fodinam S. Laurentij* paulò antè nominavit *Agricola*, periculosam tamen illam fossionem fuisse l. 6. annotavit: *quarta*, inquit, *caussa: cur fodinæ deserantur est, virus loci alicujus, si id funditus tollere, vel levius facere in nostra potestate non fuerit; ea de re specus ad Planam, Laurentius dictus, fodi non solebat, cùm argento non careret.* Et paulò antè in eodem libro: *Ad Planam Bohemiæ oppidum sunt nonnulli specus, qui quibusdam anni temporibus halitum ex Acidulis emittunt lucernas extinguentem, & fossores diutiùs in eis morantes, necantes.*

De Fodinis ad Planam in Boh.

Sed aliæ ibidem fodinæ maximas Dominis attulêre divitias, ob eámque argenti copiam, *Jus cudendæ Monetæ Sschlickij* impetravêre à Regibus cũ S. *Annæ effigie*, quam olim in territorio *Veneto* coluerant, & quam ditionem *Gaspar Sslick* Cancellarius trium Cæsarum ob fidelitatem suam Cæsari & Imperio præstitam, ab hostibus Imperij ereptam, amiserat.

JusMonetę cudendæ CC. Sslickijs.

Sslackenvvaldi celebres esse fodinas argenti ex eodem *Agricola*, qui earum non semel meminit, certissimum debet haberi.

Schlackenwald.

Przisfeznicium quoq; (Preßnitz Germanis) & *Rudolphina Civitas ad Budvicium*, multis à *Cæsare Rudolpho* ornata quondam Immunitatibus, inclaruerunt argento.

Presniciũ.

Przisfeznicenses Imperante *Carolo IV.* A. 1341. traduntur repertæ; tres aliæ in eodem Zatecensi Districtu, *Sonnebergenses*, *Platnenses*, *Sebastianibergenses* aut jacere omnino, aut negligentiùs coli videntur, fortè nullo sumtum præstante quiescunt. *Rudolfina* Civitas (Rudolffstadt) elegantissimis quondam ædificijs, ut senes narrant, exornata, sic ut ipsi *Budvicio* splendore ædium nihil concederet, hodie nihil nisi ruinas, minásque murorum ingentes ostentat; ob rebellionem excisa est, stimulantibus *Buquoium* in rivalem Urbem, & incitantibus *Budvvicensibus*, à qua nimirum venenum, & pestem hæreseos in suos cives afflari videbant; illuc hæretici *Budvicenses* occulti ad cœnas Evangelicas itabant. Quod fodinas attinet, jam sub *Maximiliano*, ac nominatim Anno 1570. argento exonerabantur. Annis sequentibus majores semper utilitates & argenti Divitias Reges percipiebant, quo permotus *Rudolphus Imperator* Incolis (qui omnes Germani erant, & varijs ex Germaniæ locis confluxerant) *Jus Civitatis* tribuit, & à suo nomine *Rudolfstadt* appellavit; sed ad fossiones redeundum est: tradit Jonstonus in his Rudolfopolitanis fodinis frusta argenti reperta: alterum quod Crucem, alterum quod Leonem ad vivum repræsentaret.

Rudolfopolis.

W. Brzezan in Hist. Rosensi ad A. 1570. & 1580.

Jonst. in Thaum. nat. in fossil. C. 27.

Non procul *Sufficio* aliquot locis, maximè in oppido quod *Bergreichstein* dicitur, argenti divites venas invenêre, inveniúntque Fossores. *Przibrami* ad *S. Montem* hodieq; argentum quæritur, & separatur igne, quod *Cuttnense* nobilitate & meliore notâ exsuperare dicitur.

Bergreichstein.

G CA-

CAPUT XVIII.

Fælicitas Fodinarum Crumlovienſium in Bohemia. Fodinæ quædam deſertæ. De Miſa argentea Urbe. Liberalitas Roſenſium in Pauperes & Noſocomia. Codices officij Monetarij. Ratiborienſes in Bohemia ſodinæ; tum Teplenſes & Dobrzikovvicenſes. Index fodinarum auri & argenti; Regni totius exinde gloria. Foſſores Bohemici in Belgio apud Alexandrum Farneſium. De mortuis metallis.

AD *Crumlovium* non uno in loco, olim *Roſenſium*, nunc *Eggenbergici* Crumlovienſis Ducis auſpicijs, argentum eruitur, atque, ut ſæpe audivi, fæliciter procedit negotium, *Officinâ monetariâ* in cudendis pecunijs deſudante. Jacent inter hæc *Nalzovienſes*, & quæ ad *Hradek* ſitæ ſunt fodinæ argenti, primæ etiam æris ingenti copiâ, præcipuè A. 1530. divites; *Grabenſes* ad *Oſſecenſe Cænobium*, ut & *Roztochianæ* argenteæ, defeciſſe & exhauſtæ omnino videntur.

Miza ſeu Argentina.

Strzibro quaſi *Argentum* diceres, regia Civitas eſt ideo dicta, quòd dum primùm cingeretur mœnibus Anno 1131. in fundamentis aliquot argenti glebas reperire contigerit, vigetque etiamnum in ea Urbe traditio: *Libunculos Argenteos* juſtæ magnitudinis, quatuor ſupra viginti (alij tantùm duodecim fuiſſe contendunt) ad uſquè *Rudolphi II.* tempora in Curia fuiſſe ſervatos. Quod paulò antè de *Crumlovienſibus* fodinis ſcripſeram, novum non eſt; ſunt apud me *Fodinarum Roſenbergicarum* accuratiſſimi Indices, paucula in exemplum adducam. Anno 1521. in fodina S. *Adalberti Crumlovij* ingens argenti copia effoditur, ſic ut per maſſas lapides venderentur; erat argento permixtum aurum tam liberaliter, ut ex tertia ferè parte aurum purum putum, dum ſeparatur, profluerct; eo Anno, 432. marcæ argenti, 140. marcas auri dederunt. *Gubernator familiæ Petrus* ut DEO ſe gratum præſtaret, ex omni Triceſima ſeu 30. partibus, quatuor partes ſeponebat; & Noſocomijs & pauperibus adoleſcentulis in ſtudijs literarum alendis ſcrupuloſiſſimè dividebat; hoc beneficio quaſi provocatus DEUS, reſpondebat ſummo fodinarum, præcipuè *Nalzovienſium* proventu in argento, *in auro Crumlovij*; tantáque hujus fuit bonitas, ut ab artificibus peritiſſimis, & metallicis examinatum, & *Ungarico* (quod probatiſſimum habetur) comparatum, uno grano ſuperaret; ſcilicet cùm in *Ungarico* nota eſſet centeſima, *Crumlovienſe* unum præterea granum haberet, & notam aureæ bonitatis. Scio me properantem ad alia multa neceſſariò omittere. Habeo authores & oculatos teſtes, viros graviſſimos, qui mihi non ſemel affirmarunt: vidiſſe ſe apud Illuſtriſſimum virum, quem nominabant, *grandem Codicem Manuſcriptum*, in quo quidquid divitiarũ tellus *Bohema* ſinu clauderet, omnibus montibus, vallibus, ripis, fluminibus, fontibus, ſilvis, nemoribus, locis denique auriferis omnibus notatis, & nominatis, ut facili indicio ad eas perveniri poſſet, omnes auri, argenti, ac cæterorum metallorum, gemmarum & pretij alicujus lapidum fodinæ, venæque omnes, unde illa eruerentur, conſignatæ eſſent; ejus libri, etſi nihil omiſerim induſtriæ, & ami-

De fodinis Crumlovienſibus.

Liberalitas A. 1539. Petri de Roſis.

M. S. Roſenſe A. 1521. 1528 1543.

Rationarij Codices Montiũ metallicorum.

amicorum etiam fidem ac diligentiam imploraverim, vel inspiciendi copiam nunquam impetrare potui. Hic nimirum Liber, omni nos metallorum locorum enumeratione, & labore, in quo nunc versamur, absolvisset. Sed pergamus ad reliqua, & agamus quod possumus, cùm non datur quod volumus: Anno 1550. in *Montibus Ratiboriensibus* ditione Rosenbergicorum primùm repertas argenti glebas *Wenceslaus Brzezan* est author; Centenarius lapis (ita barbarè appellamus 120. libras) efferebat duas sexagenas Misnenses, viginti septé grossos & obolos 4. (quod ex rationum libris describo) itaque cùm longè superaret expensas, coli cœpit, ac processu temporis fælicior fuit argenti proventus.

Montes Ratiborienses. *W. Brzezan in vita Wilhelmi Rosensis M. S.*

In fundo *Cœnobij Teplensis* Fodinas argenti ditissimas repertas, & apertas superiore sæculo, indicium fecit Vir Candidissimus, & mihi vetusto amicitiæ usu conjunctus *R. P. Aloysius Hackenschmid*; has ingenti fossorum frequentiâ excoluit laudatissimus Abbas *Sigismundus*, cuius diuturnam quadraginta ampliùs annorum Gubernationem, hoc munere Natura, vel potiùs Naturæ author honoravit; ex eo argento confectæ sunt *statuæ* plurium Divorum, *Cruces*, aliáque hujusmodi argentea *Cimelia*, quæ etiamnum spectantur in *Ecclesia Teplensi*; *Mathæus Göhl* Abbas argenteum hunc laborem prosecutus, non parvas Cœnobio utilitates, & divitias comparavit, donec denique Hæresis & bella ex hæresi nata terram ipsam clauderent.

Argenti fodinæ Cœnobij Teplensis.

Dobrzikovicij quâ Pragâ *Beraunam* ter est, in ditione *Hospitalariorum cum rubea Stella*, fodinas auri divites fuisse ex Majorum traditione senes narrant, fossásque ostendunt, quæ obcæcatæ sint; nunc *marmor*, auri loco, per viciniam illam effoditur. Jam expeditis præcipuis fodinarum originibus sub unum aspectum, Montium Auri, & Argenti fodinas Lectori offeramus.

Aurifodinæ Bohemiæ:

Lipnicium.
Gilovia, & in ea *Tobola* fodinarum ditissima.
Cnin. Cerconossij montes.
Czizova. &c. &c.
Crumlovium habet Aurum & Argentum.
Bergreichstein habet Aurum cum Argento.
De *aureis arenis* jam dixi.

Crumlovium apud Fabricium atq; etiam in vetustis Codicibus *Cromenau* appellatum inveni; conjectura oboritur *Crumenam* primitus appellatum, usitatissimo in montibus auriferis nomine, ut jam antè memini monuisse.

Crumlovium Crumena.

Cap. XV.

Baubin (quem *montem Bubonis Dresserus* vocavit) *Hoddiegovinus* (in notis ad Hagecium) putat fuisse Urbem Regiam *Marobodui* dictam *Bubienum*, A. 942. sub *Boleslao Sævo* feracissimas fossas auri, *Pisecã* versùs sitas fuisse inter Meridiem & Occidentem prope antiquam Arcem *Baubin* facilè conjicimus; ob quam caussam Hagecius Anno 815. Regionem seu *Districtum Pisecensem, Baubinensem appellat.*

Baubinenses fodinæ.

Argenti Fodinæ:

Przibramum & in ea vicinia Trzebussna, Lazium, Tisova, &c.
Cuttenberga.
Joachimi vallis, cum tota vicinia.
Presnitz.
Sonneberga.
Platna.
Sebastianberga.
Rudolfstadt.
Crumlovium.
Nalzovium.
Hradek.
Grab, & illa tota vicinia.
Roztok.
Strzibro.
Montes Ratiborienses.
Zdiarskij Montes.

Slavvkovv seu *Sslackevvalda* habet argen-

Slawkow

argentum cum ſtanno. Huc quoque ſpectant *Montes ad Arcem Monedularum Thale vel Dolenſtein* (hodie paſſim audio *Tollenſtein* appellari, originaria hæc fuit ſedes *Baronum de Schleinitz* qui ſe huc in *Bohemiam* ex Miſnia multis antè ſæculis transtulerant) jacentes. Aliquam hi montes cum *Cerconoſſijs* cognationem habere videntur; de ijs in libris toties laudatis, multa eſt ab auri fodinis mentio & laudatio: enumerantur loca, in quibus indubitatè magnus auri proventus ſit; indicatur, & tantùm non digito demonſtratur *Perlarum* pretioſiſſimus *fons*, quæ piſorum rotunditatem & magnitudinem æquent; iterum alius auri fons, atque iterum aliquot fodinæ *granatorum, Cryſtallorum, Chryſolithorum*, & pretioſorum lapidum, quæ omnia perſpicuis illuſtrantur exemplis. Faxit DEUS, ut hæc quæ modò attulimus, in *Patria* (*quæ omnes omnium charitates*, ut Tullianè dicam, *complectitur*) emolumentum & gloriam cedant!

Tollenſteinij montes pretijs rerum celebres.

Vide C. XIV.

In vetuſtis quibuſdam literis *Petri de Roſis* (quas M. S. Codex Clementinæ Bibliothecæ recitat N. 254.) nominantur *Fodinæ Bohemiæ Auri & Argenti*, quæ ſub *Joanne Rege* poſt Annum 1320. ſummâ operarum frequentiâ colebantur maximo proventu: *Gilovv, Reichenſtein, Knin, Plſna* (veterem intelligo) *Luczim, Hartmanicz, Pomuck, ſeu Nepomuk, Cuttna, Cedliczan* (fortè Sedlczany) & *Czirn.* Hæc ibi. Cùm ante annos aliquot ex deſerto Caſtro *Radim* (quod conſcenderam) *Veterem Plſnam* deſpicerem, circa Pagum *Loſſyna*, hodie ad *Nebilovium* ſpectantem, veteres argenti fodinas notavi; eas puto quæ in Antiquitate Plſnenſes appellantur. *Porzicij* (ditio eſt *Comitis de Can*) argenteos fuiſſe Montes ſenes meminêre, & foſſæ teſtantur.

Fodinæ cōplures,

Loſſyna.

Porzicz.

Paka an aurum, an argentum gignat, neſcio dicere; fodinæ tamen magno numero patent, quibus *Beata Virginis* effigies clara miraculis ſuperſtat.

Paka.

Carolus Imperator in vita ſua ad Annum 1342. annotavit fodinas argenteas (montem argenteum ipſe appellat) ad *Wrzeſnik montem* eſſe inventas. Quis mons ille, aut ubi ſitus ſit, ſcire percontando nunquam potui. Anno 1599. in ditione Chlumecenſi ad *Reginohradecium* in rivo quodam ruſticus duas glebas auri puriſſimi reperit; Loci Dominus fodi circùm eum rivum terram juſſit diligenter, nunquam tamen auri vena, aut ejus veſtigium inventum.

Carolus Imp. in Vita ſua C. 14.

Wrzeſnik.

M. S. Cuttnæ.

Nomina Montium præcipuorum auri & argenti feracium attuli, nam (nè Lector erret) tanto numero, tantâque frequentiâ apud nos fodinæ viſuntur, ut neq; ad unius milliarij ſpatium iter facias, quin tibi aliquo in loco in montibus, ſilvis, petris, vel ad flumina, & rivos, cumuli arenarum, vel cavernæ manufactæ occurrant. Ob eam auri & argenti fæcunditatem *Bohemia* vetus, *Regnum Aureum* à cæteris nationibus appellabatur. Ex hoc univerſæ antiquitatis ſenſu *Bucellinus*: *fertiliſſimum*, inquit, *Bohemiæ Regnum, cui neque aurum, neque argentum, ſed neq; omnis generis gemmas Natura, ſeu potiùs Conditor Naturæ DEUS deeſſe voluerit.* Majorem teſtem placet advocare: *Clemens* ejus nominis VI. Pontifex in Univerſitatis Carolinæ confirmatione ſic inter alia loquitur: ut *Regnum Bohemiæ, quod Divina Bonitas multitudine Populi* (notanda ſunt verba) *rerúmq; copiâ prædotavit, fiat literarum fertilitate fæcundum, ac in eo quemadmodum auri & argenti copia dignoſcitur, ſit & ſcientiarum prævalens munere &c.* Argenti igitur, auriq; copiâ, Indicis & Americanis regionibus navigatione nondum repertis, omnia Europæ Regna provocabat, plurimas etiam Regiones ſuperabat *Bohemia*; his opibus conſervata eſt, *aurum* enim, ut canit Horatius: *per medios ire ſatellites, & perrumpere amat*

Regnum aureū olim appellata Bohemia eſt.

Bucell. in Nucleo hiſt. in Bohemia.

amat saxa, potentius ictu fulmineo; ob hasce dotes amabatur à Regibus, ab Amicis colebatur, ab hostibus timebatur.

Emmanuel de Meteren in hist Belgij lib. XI. ad Annū 1582.

Fossores ex Bohemia in Castris Farnesianis.

Porrò cùm tot Metallorum fossionibus olim insudaret *Bohemia*, nihil mirum est ad valla, aliáque ejusmodi Munitionum opera eruditas & validas manus habuisse: *Alexander* certè *Parmensis*, *Belgij Gubernator* Poliorcetæ dignus cognomine tot Urbibus expugnatis, clarissimus Imperator, ad Castrorum munitiones, circumvallationes Urbium, ducendas fossas, cuniculos agendos, ac cætera Militiæ opera, quæ palis & ligonibus peraguntur, perficienda, Avorum memoriâ, non alios ferè quàm *Bohemicos Fossores* adhibebat, quos optimos, magnis pecunijs ex *Bohemia* conduxerat, sempérque habebat ad manum, ut observat *Emmanuel de Meteren Hollandus*. Ex ea quoque fodinarum multitudine & illud processit, ut novum Magistratum Reges statuerent in Regno, ad quem *Montes Metallorum* & tota *Monetæ* ratio spectaret, *Supremum Monetæ Præfectum* vocabant: eorum institutionem, deinde etiam *Monetam*, alio in loco posteà tractabimus diligenter.

Theobald. in Arcanis Naturæ. sect. 20.

Metalla etiam moriuntur.

Capitis hujus fine, in quo de *Metallis* præcipuè diximus, placet coronidis loco addere, quo mortales mortalitatis nostræ admoneamur, metalla ipsa senectutem sentire, refértque *Theobaldus* naturæ rerum curiosissimus, allatum Patri suo ex *Michelsberg Bohemiæ*, *Metallum* primò effossum, quod nullâ aliâ injuriâ, quàm ætatis & diuturni temporis, marcidum omnino, victum, & nullius rei jam esset, probátq; ibidem, etiam fodinas ætate veterascere; atque illud est, quod *Ovidius* canit: *Tabida consumit ferrum, lapidésq; vetustas*; erit videlicet tempus, illúdque in proximo, quo nos *fuisse*, non ampliùs (quod nunc vix sumus) *esse* dicatur.

(+)

CAPUT XIX.

Stannum Krupnense & Stankowiense, quod argento miscetur; de cumulis metallorum antiquitus effossis. De ferri, cupri, plumbi, & æris fodinis. De Alumine. Telluris varietates in Bohemia.

Stannum multis in Bohemiæ locis.

STanno refertissimi sunt montes ad *Crupnam*, idque tantæ bonitatis habetur, ut cum *Anglicano*, quod vocant, concertet, atque à peritis modicè correctum pro Anglicano vendatur. *Schlackevvalda* quoque (*Stankovia* Bohemis, dum ea lingva per Bohemiam regnaret, appellata) stanno abundat. Est ibi fodina dicta S. *Barbaræ*, in qua stannum miscetur argento. Hic labor hoc opus est, ut à vili pretiosum innoxiè separetur, quâ arte ad opes maximas pervenisse traditum est *Sigismundum Wan Civem Egrensem*; nam cùm alij argentum separaturi stannum comburerent, ejúsque jacturam facerent, unus ille peritissimè rem tractare nôrat, ut servaret utrumque, ideóque grati erga DEUM animi caussâ, ut erat vir Catholicus, *Pauperum Nosocomium* ex eo lucro, circa Annum 1467. in *Wansiedel* excitavit, & perpetuis Censibus instruxit.

Theobald. in Arcanis Naturæ loco cit.

Ibidem *Schlackenvvaldæ* cumuli quidam arenarum spectantur toto itinere usquè ad *Schönfeldam* jacentes, (*Kraupen* ex Bohemicâ voce appellant) hos cumulos, velut thesaurum poste-

Cumuli arenarū stanno jam eliquato.

posteris reliquisse videntur; certè ex ijs hodiéque stannum præstans colligitur. Idem nostrâ ætate in *fodinis Cuttnensibus* factum vidimus, cumulos ejectamentorum illorum, quæ videlicet eliquato jam argento Majores nostri ejecerant, cupidè præsenti pretio ementibus Metallicis, qui *Noribergâ & Hamburgo* advenerant, & multo exinde argento ditatis; at patrijs & domesticis fossoribus multum dolentibus, argentum sibi & *Bohemiæ* perire, quòd Majorum traditione acceperant: hos cumulos pro *Regni Thesauro* habendos esse. Oriri hoc loco quæstio posset: utrúmne regerminârit in cumulis argentum? nam matrices & argentiferum semen commixtum fæcibus illis fuisse dubitare nemo potest; negat istud fieri posse *Theobaldus*, aitque negligentiam Majorum in caussa esse, qui stannum illud *Schlackenvvaldense*, aut *argentum Cuttnense* paulò negligentius elaborassent; ego rem in medio relinquo, & peritorum sententiam expecto. Hisce stanni fodinis Slackenvvaldensibus *Lauterbachianas* (de quibus Anno 1549. maxima inter *Stampachios*, *Sslickiósque* lis fuit ad ipsa *Comitia Regni* deducta) & *Schönfeldianas* adjice, ejus metalli cum primis feraces. *Ferrum* ferreis hisce sæculis nusquam deest, passímq; per *Bohemiam* eruitur & tunditur, flammísque edomitum & liquatum in varios belli & pacis usus aptatur: (falli me non puto, si ejusmodi officinarum, Hammer vocant, per Bohemiam centum sparsas esse dixero) optimum *Zdechovicij* (quæ fodinæ primæ omnium cæterarum in Bohemia jam sub *Croco* repertæ sunt) *Commorovij*, *& Nyzburgi* in Podbrscensi regione Majoribus Nostris videbatur. De *Lanoviensibus* ferri fodinis in *Hradecensi* (ut ex Iudiciorum Regestis patet) sæpe certatum est, quæ contra *Wilhelmum Waldsteinium Christophoro de Jandorff* Anno 1552. deniq; sunt adjudicatæ.

Scoriæ argentiferæ Cuttenbergæ.

Theob. l. cit.

Lauterbachianæ & Schönfeldianæ stanni fodinæ.

Ferrum & ferri fodinæ.

Hagek ad An: C. 677.

M.S. Wartembergense.

Ferri fodinas celeberrimas habuit olim *Cœnobium Teplense*; a tate nostrâ *Abbas Fridericus* resuscitavit, quæ jacebant, fodinas & officinam ferrariam exstruxit, in qua probatissimum procuditur ferrum. In una Regione *Plsnensi Radnicij*, *Osecij* (8. Pragâ milliaribus) *Rokicij*, *Miressovij*, *Porzicij &c.* fornaces quique conflando ferro, novem officinas cudendo & feriendo malleis habentur. Ex hoc uno *Districtu* de cæteris conjecturam facere licet, maximè de ijs, qui longè feraciores ferri sunt, ut *Podbrcensis*, *Cubitensis*, *Zatecensis*, *Bechinensis*. *Cuprum & plumbum & æs* inter *argenti*, *stanniq;* venas passim reperiri, sciunt ejusmodi rerum curiosi. Cupri tamen unius fodinas, nulli alteri metallo permixtas habet Bohemia in *Cubitensi*, locus zu Treyhacken dicitur; ubi permirum illud visitur, ab ignibus subterraneis fodinas illas æstuare, & aduri, quasi ipsa Natura, quid cupro fieri velit, ostenderet, ac moneret, si utilitas ex eo quæratur, flammis esse domandum. Ad *Mutienin* in Regione Plsnensi effossum fuisse æs meminère senes, ejúsque improbi laboris hodiéq; supersunt vestigia, fossæ altissimæ.

Teplenses, & in Plsnēsi Districtu ferri fodinæ.

Cuprū, æs, plumbum.

Theobal: l. cit.

Alumen diversis artificibus quanto in honore & pretio sit, nemo ignorat; at ejus lapidis (aut quo alio nomine appellem) confectio, magnas continet difficultates, certámque Soli naturam, unde materia eruatur, reposcit, sic, ut in *universa Europa* (in qua etiam *Angliam* includo, aluminis, ut perhibent, magistram) vicenæ, ac nè vicenæ quidem, *Aluminis* officinæ reperiri dicantur; aliquot ejusmodi officinas habet *Bohemia*; *Commotovij*, & alteram non procul inde, *Girkaviensem* seu antiquâ Bohemiæ voce, *Borecensem*; *Girkaviam* enim in Regni Tabulis *Borec* antiquitùs appellatam invenio. Quæ modò de certo telluris genere ad *Alumen*, & quæ nuper de *Metallis*, & postea de *Vitris* adferam, ostendunt satis: quot & quàm varia sint

Alumen.

Tellus Bohemica mirè variat.

ſint in una *Bohemia* diſcrimina telluris! *metallifera*, *gemmipara*, *lapidum pretioſorum matrices*, *bituminoſa*, *glareoſa*, *arenoſa*, (ſed id rariùs) *cretacea*, *nitroſa*, *pumicoſa*, *gravis*, *nigra*, *levis*, *alba*, *argilloſa &c.* Argillæ ipſæ quam variæ! *albæ*, *nigræ*, *rubræ*, *flavæ*, *fulvæ*! hæc paſſim; ſed ad montem Kaatovicenſem propè Arcé Strzelam, argillam etiam *cæruleam* vidi bis aptiſſimam colori. Vide quæ de varietate Telluris ingenioſè philoſophatur *Sennertus*, & quæ *Stransky* attulit; omnia enim hæc ineſſe *Bohemiæ* deprehendes.

Sennert in Epitome Philoſ. *Stransky de Boj. C. 1.*

✽✽ [✽] ✽✽

CAPUT XX.

Argenti vivi, ſeu Mercurij copia. Nitrum Sulphur. Carbones. Officinæ nitrati pulveris. Calx Pragenſis optima; de ea proverbium Italorum. Latomiæ Bohemicæ. Marmor Bohemicum omnis generis. Lapides igniarij. Molares. Arenæ Bohemicorum fluviorum. Pragenſis Urbs omnia habet in promtu & ad manum, ædificationis auxilia. De Calce marmorea.

Mercurius.

ARgenti vivi copiam ingenté noſtris *Montibus* inhærere, & foſſionibus in apertum protrahi, & dum metalla ſecernuntur, profluere, nemo niſi qui metallorum, aut naturam, aut confectionem ignorat, inficiabitur, adeóque nihil mihi hoc loco addendum exiſtimavi.

Nitrum.

Nitrum foſſionibus frequentiſſimis multis in locis apud nos quæri, & paſſim erui in confeſſo eſt: ſæpe ita in propatulo *Nitrum* habemus, ut fodere nihil ſit opus, ſponté, aut in ſuperficie telluris, aut ſtatim, ſi modicè telluris, ut ſic dicam, ſummam cutem ſubmoveas, pateſcit, & noctibus flammâ erumpente, aut etiá poſt pluviam, medio die (quod non ſemel ipſe vidi) ſeſe prodit, & geſtiunt quodammodo, & turgent venæ, ut tundendo apertæ reſpirent. Vel una *Praga* tres Nitri numerat officinas, quis reliquas totâ *Bohemiâ* ſparſas enumerare ſperet? nec unquam ſemel inventum deeſſe *Nitrum* poteſt, cùm etiam in ea tellure, quam rejeceris, copioſè iterum tempore proveniat, & ſeminibus in tellure neceſſariò relictis, recreſcat.

Sulphur.

Idem eſt *de fodinis ſulphuratis*, quæ tanto numero ubique per *Bohemiam* percutiuntur, & patent (quod fieri neceſſe eſt in tanta multitudine Metallorum, ut periti ſciunt) ut ſi *ſulphurarias* enumerare, totúmq; hoc ſulphuris negotium deſcribere velim, dubitare me de Lectoris prudentia, & peritia oporteat.

Officinæ Pulveris pyrij.

Ex hac *Sulphuris & nitri & carbonum* (*quam ſilvoſa Bohemiæ* Regio præbet) copiâ & commoditate maximâ, non mirum eſt, innumerabiles (certè quàm plurimas) *Pulverarias* antiquitus excitatas, & quotidie novas excitari; ex his enim tribus, *Nitro*, *Carbone*, *Sulphure* pyrius pulvis (ut ſciunt omnes) componitur. *Praga*, & *Plſna* ejuſmodi officinas domi habent; aliæ Civitates paſſim in vicinia, ut *Wozicij* aliiſque plurimis in locis.

M. Anton. Magius in Miſcellaneis. l. 1. C. 1.

Calx.

De Calce nihil attineret mentionem facere, cùm iſta dos Provincijs omnibus ſit communis, ſed ipſa *Bohemicæ* calcis præſtantia negligentiorem me, & ut Terentianè dicam, *omiſſiorem* eſſe non ſinit. Calcis probatiſſimæ lapides

pides

pides effodiuntur plerisque in *Bohemia* locis; fornaces calcariæ magno numero ubique ad silvas visuntur; sed Montes maximi, qui ad *Pragam* post *Wissehrad* adverso flumine *Moldavâ* euntibus occurrunt, tum illi, qui in *Albo monte* secantur, calcem tam candidam, tam nitidam, & omni fæce carentem exhibent, ut cùm accenditur, aut postea liquescit, & subigitur, nihil propè excernendum, aut abjiciendum relinquat, cùm lapis totus, quantus est, mera calx sit, & in liquidam calcem vertatur, eámque nivei prorsus candoris, ut statuæ (opere quod nunc vocant stuccatorio) ex *Pragensi Calce* aptissimè figurentur; jámq; in proverbum apud Italos abijt, cùm vel in ipsa *Italia* aliquod calcis genus velut præstantissimum commendant, *Pasta di Praga* dicere, quòd ipsis Italis Murarijs narrantibus didici.

Latomiæ.

Latomiæ aut *Lapicidinæ* apud nos frequentes, & optimæ (ut sic loquar) sortis, quales maximè exoptant Murorum opifices, & architecturæ magistri, neque ita duri qui *calcem & commissuram* non combibant, (quod ad perpetuitatem operis multum facit) neque contrà ita molles, ut aut malleorum ictus non perferant, aut si figuram aliquam ducere & exprimere velis, teneritudinem & fragilitatem lapidis timere possis.

Marmor.

Ad *Latomiam Marmora* quoque referuntur; quæ, etsi *Bohemiæ* parciùs Natura indulserit, indulsit tamen non paucis in locis: ad *Dobrzicovicium* nigrum marmor eruitur, sæpe venis aurei coloris interstinctum, quod blanditur oculis, éstque visu jucundissimum. *Album* seu *parium*, tum illud quod *porphyreticum* dicimus, varium item marmor & venosum multis in locis, & maximè ad *Carlsteinam* secatur in montibus, quos nunquam exhaurire fodiendo possis; sed de his fusiùs postea Cap. XXXIII.

Lapis igniarius.

Lapides igniarios affrictu scintillantes, & qui ad fistulas ferreas, etiã ad eas, quas *Flintas* appellant, ut ignem pulvis concipiat, adhibentur, tota *Bohemia* suppeditat; idem officiũ præstant quidam pretiosi Bohemiæ lapides, ut *Adamantes & Topazij*; ego *Onyche & Carneolo* ad excutiendum ignem multis annis utor.

Molaris lapis. *Muret. l. 8. Variar. lect. C. 15.*

Lapides Molares tam superiores (quos *asinos* in antiquitate appellatos probat eruditissimus *Muretus*) quàm inferiores, domi nobis nascuntur; neq; esse crediderim *Districtum Bohemiæ*, cui ex alio *Districtu Molares* petere sit necesse, cùm idonei maximè in *Latomijs* nostris secentur.

Arena ad cæmentum ex fluvijs petitur.

Arenulas ad cæmentum aptissimas habemus; ajunt optimas esse fluviorum arenas ad commissuras murorum, id verò passim quà *Albis, Muldava*, aliíque apud nos fluvij feruntur, usitatissimum est: ex alveo fluminum scilicet, arenas, certâ quadam machinâ educere; eo pacto quidquid Domorum est *Pragæ* exstruitur, *Muldavâ* qui mediam Urbem intersecat, arenam purissimam, minutam, & illimem Civibus offerente; ex quo & illud commodi sequitur, ut alveus fluminis quotidie reddatur profundior, adeóque in exundationibus (quæ frequenter Pragenses ripas mergunt) minùs molestus sit, minúsque pertimescendus. His rebus, quas modò attuli, consequens est dicere:

Praga facilè & parvo ædificat.

Pragensi Urbi maxima à natura præsidia ad ædificandum contulisse Naturam, ut & minore pretio, & maximis auxilijs exstruatur: Millies audivi *Architectos Italos*, qui beatam prædicabant *Pragam*, quòd & *Lapides* maximè ædificationi idoneos, & *calcem* bitumini tenacitate nihil concedentem, & nivi similem, & *Arenam* præsto haberet ex flumine, & *silvas cæduas* à milliarijs plurimis, in ripis *Muldavæ, Berauncæ, Sazavæ*, aliisque fluvijs stantes, quæ secundo flumine *Pragam* defluerent; addebant: etsi ædificando *Italiam, Galliam, Germaniam, Poloniam* peragrassent, nihil se uspiam locorum quod

quod tantæ támque fœlici, & facili ac parabili ædificationi conferri posset, invenisse. De *Calce* tamen hoc adjicio: in *Kaurzimensi* Provincia ad *Czestin Kostel* (quâ *Kaczerovium* via ducit) *Fodinas Marmoris* prorsus solitarias (nam præter eas nihil ibi Natura marmoreum offert) inveniri candore Lapidis mirabili. Qui perpetuitatem Operi suo in ædificando quærunt, *Marmor* illud conterunt, commolunt, & aquâ sæpius affusâ subigunt. Laudatissima inde *Calx* spissatur, cui candore, nitore, lævore, constringendique lapides facultate parem, *Murarij* per *Bohemiam* non habent.

Calx ex marmore seu marmoratum.

CAPUT XXI.

De Officinis vitriarijs in Bohemia, quæ sint præcipuæ. De quodam pulvere, aut cinere ad vitrum conficiendum necessario. quàm ingeniosa sit vitri flandi inventio.

IAm *Vitri* conficiendi prorsus singularis ars (*Chimiæ* præclarus & pretiosissimus partus, nisi pretium apud nos copia extingveret) ejúsque artis officinæ tanto numero ad *Bohemiæ* silvas visuntur, ut vicinas, & remotas Regiones superet *Bohemia*. In Districtu Bechinensi *Benessovienses*, in Chrudimensi *Heralecienses* commendantur; *Krageticium* quoque & *Bircksteinium* vitra conficiunt; ditio *Krzivvokladensis* Operarum frequentiâ omnes alias patrum memoriâ superabat. Quis omnes enumeret? cùm ab annis 20. novas excitatas officinas sciamus, & propediem excitandas. in summa: nullus propè est *Bohemiæ Districtus* (nisi fortè *Vultaviensis*) qui *vitri officinâ* careat; sunt, qui plures numerare possint, ùt *Reginohradecensis*, & *Plsnensis*. Commoditatem huic labori ipsa regio præbet, silvosa maximè, & quod à *Magistris Officinarum* sæpius audivi, certum genus lignorum quibus *Bohemia* abundat; quorum lignorum cinis, & pulvis, Vitro conficiendo materiam suppeditat benignissimam, ut sine eo pulvere ars tota concidat, opúsque sit eum cinerem ex certis *Bohemiæ* silvis in remotas regiones, quæ illo careant, procul transportari, & transvehi. *Richnoviensis Vitriaria* Celsissimi Principis Archi-Episcopi Pragensis; *Bistricensis* Comitum Slavatarum; *Braunoviensis*, *Porzicensis*, *Crumloviensis*; ad S. Annam Sancti Fontis, ùt vulgus appellat; *Hirschenvvisensis* (Gelenj Lauka) *Greibicensis*, *Falckenaviensis*, *Pramensis*, *Przibeticensis*, *Sebisensis*, *Sskvvorzecensis*, *Krumvvaldensis*, *Pauerhittensis*, tum quæ ad *S. Crucem* sita est, & alia *Brattenbachensis* ad *Jochmstal*; *Naczensis* post *Girkaviam*, *Svvartzbachensis*, *Starckenbachensis*, *Binnebergensis*; & in *Wrzisstie* non procul *Heralecio*, in *Dobravoda* ad *Benessovium* (ùt paulò antè dixi) in Districtu Bechinensi, &c. Quædam tam perspicua, nitida, pura, & ducta subtiliter Vitra conflant, ut in Imperium, & universam Germaniam, maximis pretijs vitrorum venditores invitentur. *Comites Kaunicij* paulò ante hæc tempora, *Ludum*, ut ita dicam, aperuêre pretiosissimorum Vitrorum, ad *Neüschlos*, quæ perspicuitate & nitore *Crystallum* propè æquabant; testem in hoc habeo universam *Bohemiam*; omnes Procerum ac Nobilitatis Mensæ hodiedum hoc genere vitrorum implentur; cæterásque omnes vitrorum officinas, dum labor ille caleret, sepeliebant; nunc audio Laborem, quâ

Vitrorum apud nos vilis annona.

Vitra Kauniciana.

Planensia vitra nunc quàm maximè celebrantur.

quâ caussâ nescio, frigescere. *Planensis* officina, in regione *Plsnensi*, hodie, ut audio, venustate vitrorum, cæterisque varietatibus plerasque superat, & in arte regnat. Plures alias vitri Officinas apud nos, si in eo *fortunæ Gratiæ sitæ* forent, ùt ait ille, adducerem; una *Chrudimensis Provincia*, quatuor officinis vitriarijs, in quibus diu noctúq; sudatur, gloriari potest. Vix puto tertiam Officinarum partem enumerâsse me; tres, quatuórve hujusmodi officinas cùm accessissem, liquidissimâ voluptate perfusus discessi, neque enim (nisi in rem præsentem venissem) cogitatione ullâ fingere mihi potuissem, tantam esse vim ignis, ut cineres liquidos, & fluidos redderet, & è contrario jam fluentes solidaret; deinde flatu tot, & tam varias vitrorum formas fabricari, ut sic dicam, posse. Quàm multæ ad hanc artem industriæ! materia ipsa quàm multis eget præceptis, ut idonea sit flatibus! quàm tenax, & sui similis ignis! denique *Vitrum*, grande est Naturæ & artis miraculum; neque omnis ignis valere potest. Vidit hoc doctissimus *Plutarchus in quæstionibus Naturalibus. Diversi*, inquit, *sunt ignes, & diversorum effectuum: qui aurum fundunt, flammâ de paleis succensâ aurum domant; Medici è palmitibus igne facto, medicamenta concoquenda leni igne calefaciunt; flammam è myrica ad emolliendum & formandum vitrum ajunt esse commodissimam, &c.* quæ omnia ab Artificibus diligentissimè observantur.

Ars pulcerrima Vitrũ conflandi.

Plut. l. 3. q. Nat. qv. 10.

(+)

CAPUT XXII.

Chartariæ officinæ apud nos enumerantur.

Mylij error de origine Chartæ. Multitudo Officinarum hujusmodi. Chartæ Hollandicæ materiam suppeditat Charta Joachimica. Molitorum artes in Bohemia. De opere figlino. Ridiculum quiddam de Wenceslao Rege ac Cæsare, déque Auriga Ollas Pragam vehente.

CHartarias Officinas magnam & artem, & utilitatem, & necessitatem continere, toto quodammodo genere humano hodie scripturis occupato, pro confesso habetur. Egregiè hallucinatur *Mylius*, qui artem chartæ conficiendæ primùm circa annum C. 1470. inventam affirmat, cùm ex Gallicia duo viri, *Antonius & Michaël*, *Basileam* venissent, & secum artem illam attulissent antè Germanis ignotam. Sed *Mylium* integræ Manuscriptorum Codicum Bibliothecæ refellunt, in quibus plurimos in charta Codices, jam ante Annum 1340. scriptos, quoties lubebit, ostendam. De Membranis ab *Eumene Pergami Rege* inventis, de *Papyro*, ac deniq; de *charta*, accuratissimam invenies tractationem apud *Robortellum*, disputatione *de Arte veteres libros corrigendi*. Ad *Chartarias Officinas* redeamus. Existimo *Bohemiam* (etsi non maximo ambitu clausam) non parum ampliores se provincias earum numero provocare posse. Enumerabo per Indicé, ùt sub acumen styli sponte venient, memoriâ suggerente.

Mylius in horto Philosophico tit. Papyrus. de inventione chartæ.

Franc. Robortell. Tomo II. Criticor. Jani Gruteri.

Pragensis lucrosissima.

Reinercensis in Comitatu Glacensi.

Pardubicensis in DistrictuChrudimensi.

Ben-

Benſenſis. hæc inter probatiſſimas cenſetur, éſtque multiplex.
Novodomenſis in Bechinenſi provincia.
Horazdiovicenſis in Prachenſi.
Egrenſis.
Aularegienſis ad Pragam.
Litomiſslium Civitas, habet duas.
Gerkavia habet duas, quæ à nitore & candore chartæ plurimùm commendantur.
Nimſenſis ſeu *Mimonenſis*.
Briſavienſis.
Trutnovienſis.
Langenavienſis.
Hohenelbenſis ſeu *Albipolenſis*.
Peltztorffenſis.
Auſtenſis, quæ à multis laudatur.
Commotovienſis, & hæc valde laudata.
Hammerenſis.
Eichvvaldenſis.
Telnicenſis.
Taleſchinenſis.
Rzecicenſis.
Rokitnicenſis.
Fridlandenſis charta elegantiâ prorſus (ſingulari.
Radlicenſis.
Landervaſſerenſis.
Planenſis.
Ronſpergenſis.
Einſidlenſis.

Jochmſtalenſis chartæ bonitas.

Jochemſtallenſis. hæc ut reor, principatum obtinet ex chartæ bonitate. Cùm antè annos aliquot *Jochmſtalium* adijſſem, narrantes Chartarios audivi, totam propè hanc chartam *Jochmſtalenſem* in *Hollandiam* devehi; ibi rurſus refingi, atque ex ea politiſſimam illam, & tenuiſſimam chartã denuo confici, quam in libris (*Lugduni Batavorum* præcipuè editis) mirari ſolemus. Eſt enim charta *Jochemſtallenſis* utcunque craſſa, adeóq; ex una ejus philyra duas, magno lucro *Hollandi* conficiunt, materiâ ſuppetente.

Hoc loco ſuſpicio mihi oboritur, non omnes me Officinas chartarias enumeraſſe; ſed quis id à me requirere & jurgare poſſit, cùm novæ aliquibus in locis excitentur? Porrò *Moletrina chartaria*, & illius quoque non ignobilis artificij, quo aſſeres ſcinduntur, elegantiſſimam deſcriptionem Lector inveniet in *Hercule Prodicio Stephani Vinandi Pighij*, quam ab amante ejuſmodi artium ſtudioſè legi cuperem; hîc obiter addo: *Aſſerarias* Molas, multòque etiam magis *Moletrinas*, ubi farina conficitur, apud nos propemodum infinitas numerari, & *Molitores* peritiſſimos eſſe omnis ligneæ architecturæ, artifices lignarios ſummos, & quidquid ſerrâ, dolabrâ, ac ſecuri peragitur, ad ungvem callere.

Molæ aſſerariæ.

Figlinum opus.

Figulorum ars non eſt tanti, ut eorum fieri mentionem oporteat, ſed in eo labore *Beraunenſes* & *Levvinenſes* excellunt. Ridiculum eſt quod *Cæſari Wenceslao* ante ducentos annos accidit, ídque & veteres memoriæ, & Beraunenſes affirmant: commeabat *Wenceslaus Imperator* tum *Pragâ Zebracum*, *Cunradicium*, *Zbirohum*, tum hinc rurſus *Pragam* frequentiſſimè, & mutatione loci tædium Imperij curarum levare ſolebat; fortè evênit, ut itinere Pragenſi *Beraunam* proficiſcens Imperator in Aurigam incideret curru everſo, & ollis, quas Figulis Beraunenſibus ad nundinas *Pragam* vexerat, confractis, Deos, homines, & iter ipſum diris devoventem. *Wenceslaus* ut erat, facilis & facetus, cùm ex auriga irato, bona verba extorquere non poſſet, offert optionem (uti damnum ſibi compenſaret) quidquid vellet à ſe petendi. Auriga confeſtim: *hoc* inquit, *unum, Imperator, peto, ut cùm hæc via tam impedita, ſaxoſa & inæqualis ſit, tuo Edicto ſtatuas, ut non ampliùs duo milliaria* (*quod hactenus factum*) *Beraunâ Pragam computentur, ſed tria, útq; nobis miſeris Aurigis tam ſæpe currifragium hoc itinere patientibus, pro tribus milliaribus Figuli pretium numerare cogantur.* Dictum factum, & Imperatoris Decreto, tribus milliaribus *Pragam Beraunâ* diſtare declaratum eſt, quod hodiéq; ſacroſanctè ſervatur, pœnâ etiam in eos, qui contradixerint, legibus conſtituta.

CAPUT XXIII.

Fluvij Bohemiæ. Albis unicus noſtros omnes Fluvios devorat. Cereviſiæ ex Aquis apud nos diſcrimina.

FLuvios omnes *Bohemiæ*, in ipſa regione, aut ex limitaneis *Bohemiæ* montibus naſci jam antè narravi; hinc illa aquæ dulcedo, cùm fluvij omnes non procul ab origine manantes, quaſi totidem fontes, & aqua omnis fontana haberi poſſit, quam avidiſſimè *Piſces*, ac *Salmones* præcipuè, conſectantur. Si compendio uti vellem, *Albim* unum Bohemiæ flumen (qui poſt oppidum *Wrchlabi, Hohenelb*, à Septentrionali *Bohemiæ* parte oritur) nominarem; nam hic unus, cæteris omnibus fluvijs devoratis, & receptis in ſe, unus extra Bohemiam (poſt *Uſtam* ad *Dieczinum*) fertur, & retinet nomen; cæteri, qui ei ſeſe in *Bohemia* addunt fluvij, nomen amittunt. Memini me in *Epitome hiſtorica rerum bohemicarum* omnes noſtros enumeraſſe fluvios, & cum cura curſus eorum tradidiſſe; præcipui, qui in *Albim* exonerant ſeſe, habentur: *Upa*, ante *Jaromirium*; *Metuge* ſub *Jaromirio*; *Aquila* duplex, (cujus aquis præcipuè oblectari *Salmones* in comperto eſt) ad Reginohradecium; *Lauczna*, apud Pardubicium; *Cydlina*, ad Libicium; *Chrudimka* ſub Pardubicio; *Mrlina*, ad Nymburgum; *Giſera* fluctibus argenteis aut gemmeis potiùs, & nobiliſſimis piſcibus celebris, ad Tauſſimium; tum ad Melnikum ipſum, *Wltava* ſeu *Muldava*, primæ poſt *Albim* authoritatis & nominis flumen; naſcitur in oppidulo *Wltavva* in ditione Ducum Crumlovienſium, in Meridionali Bohemia; & hos antequàm *Albi* miſceatur fluvios recipit: *Malczam* ſeu *Malice* ad Budvicium; *Luznice*, ſeu *Luzinam* ad Muldavo-Tinam; *Blaniciam*, *Wolinkam & Vatavam* gemmiferum & margaritarum nobilem piſcatu, ad Arcem *Zvvikovv*; tum *Koczabam* ad pagum Sſtiechowicenſem; *Sazavam* nigris fluctibus ex Moravis limitibus venientem, ad oppidum *Daule*; ac denique cum *Beraunka Mzam*, ſeu *Miſam*, ad Aulæ Regiæ Cœnobium, (à quo fluvio, Crantzius Miſniacorum nomen falsò deduxit) *Miza* verò antè quàm *Muldavæ* jungatur, amnes in ſe recipit multos: *Bradavvkam & Radbuze* ſuper Plſnam; *Uhlavvam* paulò infra eam; tum alios fluvios quinq;: *Rokyczanenſem*, *Plaſſenſem*, *& Teiſingenſem* ſub Kaczerow, *Rakovvniczenſem* ſuper Krziwoklad, & è regione Berаunæ Aquam *Divicenſem*; hoc omnium fluviorum cum *Muldava* comitatu, ſuperbior *Albis* in *Miſniam* eluctatur, ſex fluvijs poſt receptum Muldawam auctior, ſcilicet *Beſſovvcâ* ſeu *Bſſovvkâ* ſub *Mielnico*; *Chablovvka*, *& Egrâ* (Bohemis Ohrze) ſuper Litomericium; *Bilinâ* ad Auſtam; *Plaucznice*, *& Badebachâ* ad Dieczinіam; ſinguli fluvij ſuis quisque dotibus commendari ſolent, quas hoc loco percenſere nihil attinet. *Albim* à numero undecim amnium qui in *Albim* influunt, dictum exiſtimant multi, alij à numero undecim fontium (quorum omnium nomina recenſet *Fabricius*) ex quibus oritur, quaſi Elf, accepiſſe nomen putant; *Labe* per metatheſin vocant *Bohemi*, notiſſimum antiquis Græcis, & latinis Scriptoribus flumen. Gratiſſimum, ſed ex horrore ſpectaculum eſt: *Albim Bohemiâ* egredientem videre: totus in anguſtam & ſaxeam quan-

Enumerantur Bohemiæ fluvij, quos omnes Albis unus devorat.

Fabric. in Annalib. Urbis Miſnæ. l. 1. init.

Alveus Albis ſaxoſus poſt Auſtam.

quandam convallem impactus tremente toto alveo, & petris subtus horrente, spumantibus fluctibus eluctatur in *Misniam*; credebam tum periturum me dum illac navigo, nunc quasi superato recenti periculo, quoties cogito, reviviſco.

Fluvij Bohemiæ variè colorati.

Aquarum apud nos, etiam quæ alveis fluunt, multa sunt discrimina: calentes, tepidæ, gelidæ, dulces, austeræ, limosæ, palustres, cœlestes & pluviæ, turbidæ & pellucidæ; color nonnullas discriminat. *Albis* turbato fundo, turbidus plerumque procedit; *Muldava* (maximè dum minor æstate fluit) virentis herbæ colorem præfert, & revera dum oritur, diu multa prata percurrit, ac lavat; *Sazava* nigrore quodam tingitur; *Misa Beraunca* junctus candidat, sic ut nihil dissimilius esse possit, & tres ex ijs fluvij (*Beraunka*, *Muldava*, *Sazava*) qui ante *Pragam* juncti mediam Urbem discriminant, facilè coloribus distingvantur; id mihi discrimen ex vitiferis collibus, qui Sacrario *S. Magdalenæ*, & horto Societatis nostræ trans *Muldavam* imminent, ostendit pridem R. P. *Mathæus Scultetus* Vir Apostolicus è Societate nostra; addebat eam esse caussam, cur *Nova & Antiqua Urbis Cerevisiæ* meliores ac pingviores sint *Minoris Pragæ Cerevisijs*: illas enim ex nigris *Sazavæ* aquis, has ex *Beraunka*, qui ripam *Parvæ Partis* alluit, inustas & coctas esse; atque inde accidere, ut quidquid *Urbis Minoris Cerevisiary* coctores conentur, quantumvis Magistros eosdem ex *Urbe antiqua* vel *Nova* advocent, hordeum ex ijsdem agris petant, aliáque omnia præstent, nunquam tamen robur Cerevisijs suis addere, & conciliare possint; ídque ampliùs ex eo patescere: quòd si adversùm *Sazavam & Muldavam* eamus, & quæ loca alluant perpendamus, omnia illa optimis *Cerevisijs* hordeaceis, *amaris*, ut vocant, & ex flavo nigris, abundent; contrà, quæ *Beraunka*, & qui in eum totus immigrat *Misa* irrigat fluvius, non ab hordeaceis Cerevisijs, sed à tenuibus & triticeis (quas *Albas* vocamus) commendentur. Lectoris sententiæ totum hoc quod nunc attuli, subjicio, vide quæ postea adferentur. Sed saporis discrimen magnum *aquis* nostratibus inesse notius ac certius est, quàm ut argumentis pugnare sit opus: intelligunt id ac sentiunt maximè *Salmones & Auratæ* delicatissimi piscium, ut suo loco dicemus.

Ex aquæ varietate sæpe Cerevisiarum oritur varietas.

CAPUT XXIV.

Thermæ Teplicenses & Carolinæ. earum origo, & mira quædam; natura & vires. Thermæ amissæ sunt imposito lavantibus pretio.

THermarum in natura plurima sunt miracula, nec hâc gloriâ *Bohemiæ* regio caret: duplices habentur in honore, *Teplicenses & Carolinæ*, nisi fortè *Landecanas* (in *Comitatu Glacensi*) in Bohemiam quoque trahere velis, quæ quidem *Thermæ* appellari non possunt, cùm calidæ non erumpant, atque ad lavandum, eas calefieri sit necesse. *Teplicenses Aquæ* calidissimæ terrâ exsiliunt, longè tamen mitiores sunt *Carolinis*, quæ ob fervorem, ab humano corpore, nisi refrigerentur, perferri non possunt; tantus est aquæ ardor, ut térque quatérque intincta animantia (gallinæ, sues &c.) pennas & pilos amittant. *Teplicenses* ad A. 762. suum volutabro detectæ,

Inventio Thermarū Teplicensium & Carolinarum

Carolinæ longè posteriùs Anno 1370. Carolo IV. apud nos regnante, dum per hæc loca feras sequitur, *Canis* venatici in has aquas lapsu, prodente ambustionem ululatu.

Quinam de ijs scripserunt.

Teplicium Slavicâ voce quasi dicas *Caldarium*; hinc etiam *Carolinas* alluit fluvius *Tepla* nomine, *tepla* enim & *Teply* calidum Bohemis significat; ut *Carolinæ*, Wary, à coquendo, quòd ibi aqua coquatur, effervescat & bulliat, appellantur. De hisce Thermis scripsêre plures: *Teplicenses* historicum habent *Gasparem Schwenckfeldium* Reipublicæ Görlicensis Physicum, qui earum Originem & Naturam diligenti, etsi parvo opusculo (ut Tulliané dicam) descripsit, Anno 1607. cúmque libellum *Magdalenæ Waldsteinianæ natæ Zezimianæ de Austi, Dominæ in Arnovia* dedicavit. *Carolinæ* descriptores, & laudatores habent plurimos, qui earum salubritatem literis, pro eo ac merentur, celebrarunt; præcipuus ætate Patrum *Matthias Sommer* Medicinæ Doctor, in hoc oppido natus, & domesticus. Lipsiæ editus Liber est Anno 1609. duplici præfatione, primùm *Baroni de Fels Leonardo Colonnæ*, deinde Senatui Imperialis Urbis *Noribergæ* dedicatus. Libelli summa est: enumerat complures Aquas Medicas per Germaniam (*Badenses* seu *Martias*, apud Moguntiam *Wysbadenses*, non procul Confluentiâ *Embserbad*, ad Salisburgum *Castienbad*, *Badenses* in Austria, & apud *Helvetos* alias eodem nomine, *Wirtembergicas*, *Aquisgranenses*, *Lotharingicas*, *&c.*) atque his omnibus antefert *Carolinas*. Anno 1370. inventas esse à *Carolo* ut antè narravi. Lavisse hîc Cæsarem *Carolum*, & læso pedi fecisse medicinam; habuisse in animo *Castrum* pro defensione *Thermarum* condere in saxeo illo monte, quem Incolæ Cervorum montem (Hirschenstein) quòd in eo Cervos videre sæpissimè liceat, appellent; narrat ubi nunc *Curia* assurgit, grande saxum stetisse, cui *Caroli* effigies incisa fuisset, id saxum (Carlstuel) *Caroli* sedem appellatum, inertissimâ negligentiâ Veteres ædificio contexisse. *Teplam* fluvium à Calidis aquis bohemicum nomen habere; explicat deinde *Aquarum Carolinarum* naturam solertissimè, & unde odorem, vires medicas *Aqua* illa hauriat, docet; calce, sulphure, alumine, rubricâ, salpetrâ, & cæteris, sed *vitriolo* maximè imbutam esse demonstrat. Tractatio tota descriptione publicorum quorundam operum concluditur; *Alberti C. Sslicky* præcipuè pia liberalitas commendatur, qui Anno 1531. Hospitalem pauperibus excipiendis domum fundavit, & dotavit. Hæc Doctor *Sommerus*. Illud non parvum est Naturæ hoc loco miraculum: *Aquam Thermarum* intemperantissimè, sed innoxiè à lavantibus potari: incipiunt à paucis v. g. decem cyathis, addunt altero die plures; augent quotidie potûs mensuram; multi ad cyathos aquæ 40. 50. ascendunt, tanta inde acquiritur alvi lubricitas, ut simul bibatur, simul perdatur, hoc perfectæ curationis certum est argumentum; inde ut cœperant à parvo cyathorum numero, contrà descendunt à maximo, & ad cyathos paucos perveniunt; hoc jam sanitas est, idq; rebus ipsis compertum. Juvabit Excellentissimi & Expertissimi Medici *Joannis Caroli Kirchmayer à Reichwitz* Jurati Regni Bohemiæ Physici annotatiunculam, quam rogatus mihi transmisit, apponere: *Cyathus* inquit, *est Mensura liquorum, quæ respondet Unciæ uni cum dimidia circiter; sed pro qualitate liquoris. Pocula Thermarum Carolinarum sunt majora, & varia, Unciarum duarum cum dimidia, aliqua Unciarum trium cum dimidia circiter. Si natura & constitutio ægrorum ferat, à decem vel pluribus incipiunt, & ascendunt ad 40. vel 50. Fuerunt jam, qui sexaginta & septuaginta transcenderunt, prout in aliquibus natura operantur. Bibuntur aliquot diebus,*

Margin notes (left): C. 5. Sumarium lib: de Thermis Carolinis. — C. 1. — C. 2. — C. 5.

Margin notes (right): C. 3. & 4. — C. 5. — Potatio aquæ calidæ in balneo Carolino.

Anselmus de Boot l. 2. de Gemmis. C. 137.

Mira, quæ offert Natura Thermarum.

Anselm. ib. & C. 238. 299. 300. Zachar. Theobald. in Arcanis Naturæ sect. 1. Jonston. de Caroli Thermis. in Thaumatogr. Nat. C. 14. Classe 4.

C. 13. C. 16.

Aqua lapidescens, & alia in aquâ injecta.

ebus, quinq; circiter; postmodum balneatur, idque alternis repetitur terve, quaterve. Hæc ille. Præter *Aquas* multa alia, quæ mirari rerum Naturæ curiosi possint, *Caroli Thermæ* offerunt: *Stillatitius* in primis lapis, ut vocant, qui subitâ Metamorphosi ex aquæ guttis stillantibus duratur in lapidem (Germanis Walstein seu Tropfstein) tanto ibi proventu quotidie crescit, ut intra paucissimos dies balneorum vasa, & Thermarum canales intercipiat, nisi manu defendas, & nascentem decusseris. *Gypseus* ibidem *lapis (Stalagmitem* Græci vocant, cùm guttæ rotundæ ex aqua in gypsum vertuntur) variorum colorum, fusci, candidi, grisei &c. figuræ quoque variæ (fabarum, pisorum, coriandri &c. naturâ, cùm rem non possit, aliquid lætum saltum & utile cibis imitante, ut sæpius diximus) maximo numero reperitur; irritántque *Aqvas Thermarum* pueri, & hilaris illa ætas, ut quidquid jusserint, crescat, ligneis formulis ad id paratis infusum. Tanta ibi lapidescentium rerum copia, ut lignum ipsum nocte impositum, manè lapideâ crustâ intectum conspiciatur; quæ colore & corpore calcis naturam explorantibus præfert. Sæpe ex ipsis Thermarum canalibus videas stramina, folia arborum, quercûs, & alni pendentia, quæ in lapidem durata in aquam inciderant; lacertam ibi vidisse memini à Pueris occisam & mersam, in lapidem transisse, elegantissimi Sculptoris arte expressam jurâsses. præcipuè *lapilli rotundi* pisorum instar spectantur: qui quòd candicent, ex materia quâ constant, vivæ calcis; quòd verò niteant, & fulgeant, ex tinctura, ut vocant, Minerali, consequuntur. verbo: omnia ibi Metalla & Elementa confundunt, & commiscent subterraneæ flammæ, cogúntque naturas, ut errore mirabili, altera in alteram depugnent, & tandem ex mutuo illo certamine refractæ, novum aliquod mixtum lapidis genus ex multis parturiant. Quæ commiscentur, ut in canalibus ad oculum patet, sunt: *Calx, sulphur, alumen, sal nitrius, tum semina metallorum.* Quæ, quia, ut ita loquar, malâ fide conjuncta constant, duraturâ soliditate & debitâ non constant, & vitrum fragilitate imitantur.

Qualitates Thermarũ Bohemicarum.

In Mundo subterraneo.

Illustrat *Thermarum Bohemicarum* naturam ac vires (ut aliarum quoque in Evropa) immortale *Athanasij Kircheri* ingenium, brevi quidem, sed acri, & penetrali nervositate: *Carolinæ in Bohemia*, ait, *sulphureo-aluminosæ sunt: glandulas, strumas, sciaticam, paralysin, & similes morbos curant. Tales Thermæ Badenses Helvetiorum, & Badenses in Badensi Marchionatu, & in Austria &c.* & pòst: *Teplenses in Bohemia sulphure, nitro, alumine, bitumine, & saxo calcario constant; nullum est ferè morbi genus, cui non prosint.* Quibus verbis *Athanasius Teplicenses* visus est *Carolinis* præferre. Ad *Thermas Carolinas* illud adjici debet: oppidum illud cum Civibus suis non semel grave ab aquis periculum subijsse, ac tantùm non Aquis obrutum. In vetusto quodam Libello annotata inveni *Thermarum Carolinarum* pericula; nunc scribenti Liber ad manum non est: memini in eo legisse, ad prioris sæculi finem collectas nubes aquis gravidas decidisse in fluvium *Teplam*, & Thermas subitò mersisse, non paucis mortalibus in alveum abreptis, ídque non vice simplici factum. A. 1579. 2. Aprilis, atque iterum Anno 1636. 10. Februarij, Piscina *Podhorska* (nunc Podhrsel, *Lacum* vocant non pauci) ruptis tempestate aggeribus exundavit, & gravissimis damnis *Thermas* affecit: habeo fragmentum literarum, quas *Thermitani ad Abbatem Teplensem* 20. Februarij Anno 1636. dederunt, ubi illa damna enumerantur, & quatuor sexagenarum millibus reparari non posse contestantur. Illud propè exciderat, magno divinæ providentiæ dono, Thermas nostras omnes

Natura [illegible] ritiæ Th[illegible] marũ aquas utrasq; subtraxit.

Jonst. in Thaumat. nat. Class. 4. C. 14.

mnes protinus exaruisse vectigali imposito (ut ex Camerario Jonstonus de Carolinis observat) de *Teplicensibus* constat, idque inter Exempla Avaritiæ legimus, & in propylæo *Thermarum* scriptum videmus: cùm loci Dominus, aut Cives, lavantibus pretium olim statuissent, *Aquas balnei* statim amissas ex oculis, neque nisi sublato vectigali, summo fossionum labore, recuperari potuisse. Apparet DEUM æquè ut *sanitatem*, ita sanitatis remedia, omni conditioni hominum communia, & in propatulo esse velle. Idem de fonte *S. Wenceslai Pragæ* commemorant Senes, exaruisse venas, cùm ab haurientibus pretium posceretur.

CAPUT XXV.

Origo Deffnensis Balnei, ac vires Medicæ. De Acidulis Egrensibus & Teplensibus. Novum Balnearium in Bohemia.

Thermæ Deffnenses mirabiliter inventæ.

His ce calidis, medicísque, fontibus dicam, an rivis, an amnibus? meritò accenseri potest Aqua *Deffnensis*, tribus *Taborio* milliaribus (itinere *Novodomensi*) mirè salutaris, & quod innumeris constat exemplis, ad salutem ægrorum mortalium cœlitus quodammodo comparata. Vidi ante multos annos, typis sæculi hujus initio vulgatam de Origine fontis *Deffnensis* narrationem. Anno 1599. ipso S. *Catharinæ* festo die, mulier vidua & pauper, *Catharina* Urbanczowa nomine, quæ pridem dolore capitis excruciata, nullum in Medicis auxilium invenerat, ex pago *Svvecze* domum in oppidum *Deffnam*, unde orta erat, redibat. Nondum Sol occiderat, cùm in colliculo quodam videt Sacerdotali habitu indutum venerabilem ætate & gravitate Senem genua posuisse; aderat triennis, ut videri poterat, *Puellus*, albo amictu, & ipse flexis geniculis oranti similis, manu hâc & illâ duas faces serenâ flammâ lucentes sustinens. Non erat terrificum spectaculum, sed gratum Mulieri; itaque & ipsa invitata pietate, genua ponit. inter orandum animadvertit, quasi cœlum fulmen minaretur, coruscationes fieri; ter coruscavit, ad singulas Senex ille vultum demittebat, sic ut ipsam humum fronte contingeret; mox ortæ mulieri sunt tenebræ, totámque illam Senis & pueri scenam evanuisse sensit, accessit tamen intrepidè locum, vidétq; tres purissimas aquæ venas (quas neque ipsa, neque alij, qui sæpe illac iter fecerant, unquam antè observaverant) emicuisse; *Mulier* confestim doloris sui admonitu Aquâ illâ volâ manûs haustâ, oculos, DEI nomine invocato, & reliquum caput lavat, sensítque dolores omnes momentò quasi potentissimo pharmaco detrahi, séque integram recepisse sanitatem. Res tota ad Dominum (erat is strenuus *Eqves Wilhelmus Ruth de Dirna* Dominus in Nova Cereque, *Rudolphi II.* Bohemiæ Regis in Districtu Bechinensi Capitaneus, cujus nobilissima familia paulò ante ætatem nostram extincta est) ad Dominum, inquam, res defertur; legitimè examinata mulier, jurejurando narrationem suam firmavit. Secutæ sunt innumeræ curationes ægrorum (quarum aliquæ in eo manuscripto libello commemorantur) atque ut Populus cœlum, unde illa salus veniebat, respiceret, placuit Peregrinos ad Ecclesiam condendam invitare. Collectum brevi tempore

pore tantum argenti, ut Ecclesia lapidea non inelegans omnino, ab Oppidanis *Deſſnenſibus*, & loci Dominis conderetur, quæ Ecclesia fontem illum Medicum contegit & defendit, ſic, ut medio in Templo fons erumpat; inde aqua hauritur, & ad balneas ſeu *Thermas* propè ædificatas fertur, ut fervefacta ignibus balneantibus ſit in promptu. Ad S. *Joannis* Feſtum diem maximè ſalutaris habetur lotio, placuitque ob id Eccleſiam *S. Joannis Baptiſtæ* nomine honorare, ut is præſit balneis; qui ipſam ſalutem in *Jordane* quondam laviſſet. Eo die memini me plura quàm octo Peregrinorum millia vidiſſe, qui Parochis ſuis ducentibus advenerant; quorum non parvus numerus Conſcientiâ Confeſſione peccatorum expiatâ ſacræ accubuerunt Menſæ. Notant eruditiſſimi quidam viri; *DEUM* quoties per Naturales cauſſas agere poteſt, à miraculis quodommodo abhorrere; idem in fonte hoc noſtro factum video, nam (nè quis erret) etſi origo ejus quandam Miraculi ſpeciem præferat, vires tamen naturales. Audiamus *Agricolam* apud *Kircherum*: *Aquæ aluminoſæ, miſtæ atramentoſis, colorem æris dant ferro, cæterisque metallis candidis, æs & aurum ſplendidum reddunt; teſtes hujus experimenti ſunt aquæ calidæ* (errat Agricola non enim ùt dixi, calidæ erumpunt, ſed concalefactæ & fervefactæ proſunt) *in Bohemia ad Arcem cui nomen Novadomus* Neühaus (diſtant à Nova-Domo itinere duarum horarum) *nam argentei Anuli eorum, qui balneo iſto utuntur, frequenti aquæ vitrioloaluminoſæ uſu, cum tempore Æris colorem contrahunt, aurei verò Anuli etiam illuſtriores, nitidioreſque fiunt, & in ferro quoque indurando maximâ vi pollent ùt ſuo loco dicetur.* Hæc Agricola, quod etiam habet *Jonſtonus.* Ad aquas *Acidulas* veniamus, quibus non minus, quàm quæcunque aliæ terræ *Bohemia* gloriatur: *Comorzani* olim etiam *Stiechovicij* fontes *Aciduli* miræ ſalubritatis laudantur. Hodie *Egrenſis Fons* acidulus omnes per Bohemiam hoc in genere vincit, tantòque hominum, ac primæ Nobilitatis accurſu celebratur, ut nihil ſuprà; viri nobiliſſimi qui ipſi ob negotia adire vetantur, Nuncios, aut currus mittunt, verno præſertim tempore, & *Senatûs Egrenſis* authoritate ſignatas lagenas plurimas domum reportant, jámque etiam *Pragæ*, aliiſque in Urbibus ejus aquæ mercatus eſt; ſcimus in *Poloniam* & in intimam uſquè Germaniam *Acidulas* devehi curribus, lagenis quibuſdam infuſas, quas vocant *Egrenſes*, in amphoras ſingulas *Imperiali* (monetæ genus notiſſimum eſt, quorum duo Aureum ſeu Ducatum efficiunt) repenſas. Præcipuæ dotes Aquæ hujus ſunt: leniſſimè mollire alvum, & quod plurimis exemplis, virorum & fœminarum adſtruunt Medici, importare fœcunditatem. Mirum eſt, quod vidi nuper, & guſtatu verum deprehendi: in *Thermis Carolinis* ponè ipſum Craterem bullientis aquæ, promicare ſubterraneis venis frigidas Aquas, eáſque *acidulas*, quaſi moneret Natura nè ferventes illæ Thermæ nativi ſui frigoris obliviſcantur. Ad *Teplenſe Præmonſtratenſium Cœnobium Acidulas* inveniri, loci Abbas, Vir amiciſſimus, mihi narravit, *Egrenſibus* nihilo bonitate cœteriſque dotibus inferiores, idque poſt examinatum Chimicorum artibus, fontem palam affirmare ſolitum. magnum illum Bohemiæ Hippocratem *Marcum Marci.* Sed de *Acidulis Teplenſibus* ex profeſſo agemus Capite ſequenti. Aliâ inſuper fœlicitate (ut hoc obiter dicam) *Abbatia* hujus dominatio commendatur; nam ſub eo non modò *Acidulæ* illæ, de quibus modò dicebam, ſed & *ferri optimi fodinæ* plurimæ, quódq; neſcio an alibi in Bohemia, *Antimonium*, vi & efficaciâ cuicunq; etiam *Ungarico*, *& Tranſſilvano* par, effoſum eſt, cujus mihi jam elaborati in Medicos uſus, cumu-

Aquæ Deſſnenſes, unde illæ vires Medicæ.

In mundo ſubterraneo Tomo 1. lib. 6 ſect. 3.

Jonſt. in Thaumat. Nat. C. 3 art. 5. in admir. Element.

Acidulæ præcipuæ ad Egram.

Ferrum Teplenſe. Antimonium item.

los idem Prælatus ostendit. Remeandum est ad *aquas*: Accepi à fide dignissimis Viris novum quoddam *Thermarum* genus *Deßnensibus & Landecensibus* simile, non ita pridem in Reginohradecensi Provincia post *Wiczicium* frequentari cœpisse, *S. Joannis Balneum* appellari: aquam concalefieri & in vannos infundi, plurimos mortales aquæ hujus *ferratæ* (nam in ea prædominatur *ferrum*) beneficio valetudinem recepisse. Non possum adferre plura, quòd in rem præsentem nunquam venerim, neque idoneum hominem nancisci potuerim, qui rem totam diligentiùs explicaret.

Balneũ wlczicense.

CAPUT XXVI.

De Acidulis & medicatis Fontibus in ditione celeberrimi Cœnobij Teplensis.

Multitudo acidorum fontium in vicinia Teplensis Cœnobij.

CUm accepissem totam viciniam *Teplensem* nobilissimis, saluberrimis, & jucundè acidis *Fontibus* scatere, Amicum unum omnium meorum antiquissimum *R. P. Aloysium Hackenschmidt* ex Ordine illo candidissimo Præmonstratensium in eo quod memoraveram Cœnobio Teplensi, Virum doctum inprimis, & quod caput est, Regionis illius, si quem alium peritum, per literas de toto negotio consului. Is benignissimè cum magna officij significatione respondit, primùm generaliter: tantam passim & ubique ad *Teplam* in montibus & vallibus, in silvis, & villis, vijs & avijs exuberare *Acidulorum Fontium* multitudinem, ut numerus iniri non possit; ipsi sibi facilè sexaginta ejusmodi fontes natos esse. Alteris literis præcipuorum, qui feruntur in primis, & *Acidulis Egrensibus* (ùt experientiâ constat) paria faciunt, & clarissimorum apud nos Medicorum judicio commendantur, & ad sanitatem bibuntur, Nomina peculiari scripto complexus est. Sed *turpe* est, ùt ait ille, *rivulos consectari, fontes rerum non videre*, itaq; referam quæ scripsit:

Cicero.

Fontes Acidularum in fundo Monasterij Teplensis.

AUschowitz pagus versùs Egram, uno milliari à Monasterio situs, habet fontes sex: duo adjacent ipsi Pago, quibus subditi & transeuntes, pro ordinaria potione utuntur: alij quatuor in vicina sylva. Primus & notior ob prædominantem salsedinem, dicitur salsus, ejúsque usus medicinalis est. Sic Anno 1609. *Michaël Raudenius* Medicinæ Doctor, & Physicus Schlakenwaldensis, illas aquas ordinavit pro Illustrissimo Domino *Joachimo Libsteinsky* L. B. de Kolowrat, Domino in Rabenstein & Libkowitz, ijsdem usus Reverendissimus Dominus Abbas *Raymundus* An: 1663. ex præscripto Medici Carolobadensis D. Ferdinandi *Düeler*. De his aquis fide digna relatio multorum, eas in virtute & operatione æquiparari *Egrensibus*, imò sagatiorum opinio est, his illas anteferri. Sic religiosi nostri, in defectibus suis corporalibus non alijs utuntur acidulis, quàm his, ex ordinatione Medici.

Auschowitz.

Alter, dictus Stencker pariter celebris; cùm Doctor *Prudentius Rudolphi II.* Cæsaris & Regis Consiliarius, toto corpore jaceret contractus & doloribus arthriticis affixus: spe sanitatis recuperandæ *Pragâ Auschovvicium* confugit, & hujus aquæ usu vires corporis

Stenker.

poris ita firmavit, ut ex decumbente surgens & ambulans sit factus. Advertendum autem, id non tam acidularum potatione mensuratâ, quàm earum lapidum sudoriferis Balneis procuratum, svasu & consilio Doctoris Hornik Egrensium Physici & Medici expertissimi. De eodem fonte scribit sub 16. Martij An: 1606. suprà nominatus Doctor *Raudenius*, Domino *Andreæ Ebersbach* Abbati Teplensi: *Cùm ante 14. dies è Monasterio domum remearem, Virtutes acidularum in* Stencker *non solùm profundiùs expendi, sed etiam desuper locutus D. Decimatori, vulgò* Oberambts-Verwalter, *qui proinde cum Reverendissima Dominatione Vestra oretenus conferre, ac negotium pro dignitate promovere desiderat. Lapides mecum huc allatos ostendi nostratibus, qui materiam orichalci ijs inesse putant, in discrimine tamen, vulgò* Sicherung, *de metallo nihil inventum. Hinc confirmatur opinio mea, in ijs latere spiritum vitrioli, qui aquis illis magnam tribuit virtutem.*

Vires fontis Aciduli.

In eadem sylva sunt alij duo fontes potabiles. Imò paucis interjectis passibus ab acidulis salsis, visuntur aquæ ebullientes, sed absque decursu stagnantes, quarum vis, & virtus mira, cùm supervolantes aves, cujuscunque generis in eas decidunt, ac emoriantur. Reperiuntur in eadem vicinia exsiccatæ fossæ, quarum exhalationes tam sunt contagiosæ, ut similiter emortuæ aves certis temporibus colligantur. *Teplenses* quoque oppidani, in prato Stenska fontibus gaudent binis, & quidem valde bonis.

Fossæ venenatæ.

Pagani similiter suas habent acidulas, sic inter Molendinum Stürs-mühl & pagum Schrickowitz fonticulus insignis. Item alius ad piscinam, vulgò Gemeinteichl ibidem situs, itinerantibus serviens. Pagus *Beeken* sapidas habet acidulas, quibus utitur Conventus, si quando in æstate aridi gestiunt pellere sitim. Similis fonticulus scaturit apud *Bodram* Tevtonicalem, prope sylvam quæ dicitur *Kopra*. Paribus aquis refocillantur Nesnicenses. Inferior *Cramolina* tres habet fontes: principalior quo subditi utuntur, situs est infra pagum in prato Dominicali: alius prope conservatores piscium, tertius in via, quâ itur Listaviam.

Reliqui fõtes Acidularum in ditione Teplensi.

Alij quoque pagi haud ingratas habent acidulas, ùt Hohendorff / Müllrstaw / Marteraw / Glanzenmül / Pfaffengrün / minor Cramlinus, Landeck / Krips / Sorat / Birn / Zebarhisch / Rauschenbach / Kschiha / Hiersk. Ea etiam pars, quæ Sagenbergæ nostrum Territorium respicit, duos habet fontes.

Molitor Podhorensis prope montem Podhorstein in hoc satis fælix, quòd in Culina domesticas bibat acidulas: visitur enim ibi fons ad os fornacis. Molitor quoq; Holdschikensis haustum familiarem pro se & alijs habere potest è fonte proximo adjacente. Tandem in Pago *Pastac* prope Eindlam fons acidularius reperitur, sed irregularis, quia solùm deservit hyemi, æstati verò propter calorem aquæ dignoscitur inutilis.

Hactenus Religiosi Viri & amici integerrimi *de Teplensibus Acidulis* ad me missa narratio; ex qua illud colligi potest: totam illam ad multa passuum millia regionem, nihil aliud esse sub terra, quàm ab eadem origine metallica, vitrioli &c. continuum quendam craterem, piscinam & hydrophylacium subterraneum, ex quo tincti jam fontes varijs locis exsiliunt. Quod verò noxij quidam prorumpant, nihil mirum, cùm omnes propè *Acidulæ* adsitos habeant fontes (ùt in *Egrensi* apparet) in quos fæces suas & sordes, & quidquid grave subsidit, ac inimicum potantibus esse potest, providentiâ naturæ exonerant, quod postea nescio quo bituminoso lentore inardescit, & coquitur, quasi ferveret, ùt videmus.

CAPUT XXVII.

Fontes Medici, tum alia quædam fontium miracula brevissimè percensentur. De S. Wenceslai fonte in Urbe Nova Pragensi.

Aquæ in Bohemia salubres, paucissimæ noxiæ.

Fieri omnino non potest, ut omnes Miros & salutares Bohemiæ *Fontes* describendo exhauriam, tanta cogitanti sese offert multitudo, ut in ipso limine ultro confitear, nè mediam quidem eorum partem nominaturum; obeunda priùs fuisset *Bohemia*, & investigandi rivuli, qui ad fontes ducerent, examinanda *sæcla senum*, ac denique nè sic quidem haberemus omnes, cùm vires aliquorum ignorentur, & novi quotannis cum remedijs suis possint existere; aliquos in exemplum adducam, ut Titulo libri respondeam; universim dicendum est: passim, ac pagatim saluberrimis fontibus, qui innoxiè potentur, *Bohemiam* scatere: nullum equidem fontem apud nos esse scio, nullam aquam scaturire vidi, aut fando audivi, quæ guttur, aut gurgulionem infestet, quæ strangulet, quæ colla strumis pendentibus oneret, quæ aciem oculorum oblædat, quæ nervos contrahat, aliáque hominum mala, nè dicam mortem, adferat; nihil moror post *Winterbergam* ad Bavarorum silvas paucos quosdam ruri habitantes homines *strumosos*; aquas enim propè jam *Bavaricas* in limitibus bibunt, proinde communi cum agrestibus & montanis Bavaris *Strumarum* incommodo conflictantur; at contrà emicant per *Bohemiam* innumeri fontes, qui mortalibus ægris medicinam propinent, qui oculos acuant, qui aquis naturam & stomachi fastidia pellant, qui penetrali quâdam subtilitate venas subeant, & intimos humani corporis recessus velut furtim ingressi, manuum pedúmque nervos, aut intortos, aut hærentes nodis expediant; de *Thermis Carolinis*, *Teplicensibus*, *Dessinensibus* paulò ante dixi, salsos fontes *Slanæ*, *Bilinæ* alibíque latentes jam prodidi, *Acidulas*, *Egrenses* potissimùm, quarum prima est per *Germaniam*, *Ungariam*, *Poloniam*, vicinásq; latè regiones authoritas, singulari tractatione expedivi, ut si vel in præsenti capite exemplis destituar, vincam, maneátque illud *Bohemiæ* gloriosum: ab illa Aquis saluberrimis plurimas vicinias ac remotas nationes provocari, & posse in certamen venire, si modò absit invidia. Quid si jam *Sanctos*, ùt ita dicam *fontes*, eos videlicet, qui aut *Beatissimæ DEI Matri* (quam gaudere fontibus, & ubi miraculis occupavit locum, de fonte sibi ac suis statim, ùt ita dicam, providere, pridem observavi) quid si, inquam, sacros fontes ùt in *S. Monte*, in *Dobravoda*, aut *S. Adalberti*, *S. Joannis Baptistæ*, *S. Guntheri* complures, enumerare velim, quàm fœcundum & profusum scribendi argumentum sub manu nasceretur; quid si vera fontium miracula, quæ scilicet nullam naturæ opem, sed beneficium DEI, & cælitum continent, & DEO ac Cœlitibus ritè imploratis ad fontes patrata sunt, describam? talis est fons *Wodolanka* proximè ad *Sussicium*, qui ad piæ Virginis tumulum prodigiosè erupit; talis ad Sacellum S. *Cunegundis* ad Oppidum *Strazovv*, qui sicco cœlo & arentibus subtus agris supplicatione publicâ oppidanorum aditur, & turbato fonte pluviam reddit agricolis; talis in *Niczovv* DEI Matris indicio apparentis repertus, qui jam cæcis duobus reddidit

C. 24.

C. 25.

Fontes cœlesti aliquo beneficio memorabiles.

In Hist. S. Montis initio.

Vestigium Bohemiæ Piæ C. 8.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid. Krty.

Vita Ven. P. Alberti Chanowsky C. 3. & Vestigium Boh. Piæ C. 8.

Nobilissimus Aquæ rivus sub Eccle: S. Wenceslai in Nova Civitate Pragensi prorumpens. C. 24.

dit lumen; talis ad Pagum *Brzezan* in ditione *Horazdovicensi*, ad quem duo itidem oblæsos oculos correxêre; talis ad *Planicium*, ad quem cùm ædiculam sacram excitaturum se *Joannes* quidam *Planicensis Braxator* æger admodum, & cibum omnem perosus voto promisisset, haustâ aquâ protinus ex integro convaluit; talis in Ditione *Strakonicensi Melitensium* Equitum ponè Pagum *Krty* ùt ferunt, Angelo ducente & jubente effosus, cujus fontis plurima miracula testibus comprobantur; talis *Strassicensis* ad Pagum *Strassicz* in regione *Prachensi*, quem *DEI Mater* suo cultori in solitudine spectabilis, è rupe durissima digito prolicuit; talis *Stoborzicy* uno post *Clatoviam* milliario ad *Ecclesiam S. Ægidij* nomine consecratam; horum omnium fontium origines & miracula nominatis testibus fide dignissimis Venerabilis è Societate & Apostolicus Vir P. *Albertus Chanovvsky* in suo *Vestigio Bohemiæ Piæ* describit, simúlque magno me labore absolvit; mihi in hoc Opere fontes, quibus *Natura* ipsa medicam vim indidit, aut si quâ dote aliâ, quæ naturæ vires non superet commendantur, propositi sunt, & ad telluris ingenium & beneficia indulgentissimæ *Naturæ* indicanda proferentur: *Nova Civitas Pragensis* Thesaurum habet nunquam deficientem vel in media æstate gelidissimi haustûs *Aquæ fontanæ*, rivo quàm fonti propior, sub *S. Wenceslai*, *RR. PP. Augustinianorum reformatorũ* Ecclesia, magno impetu è rupium latebris fons præcipitatur, (quem amissum cùm aqua vendi cœpisset nuper dixi) cujus aquæ nitidissimæ, crystalli similes, frigidissimæ, pellucidæ, tenuissimæ, nullius (nisi quòd aquam puram & vivam agnoscas) saporis, id quod aquæ probatissimæ, & laudatissimæ argumentum est *Plinio*; hauritur itaq; strenuè à tenuioribus ex ipso fonte, à divitibus ministerio famulorum, ut etiam in alias *Pragenses* Urbes remotissimè deferatur, totiúsque *Pragæ* judicio, unâ omnium sententiâ, primæ illa sit notæ; præcipuè caput humanum, & qui in capite resident. sensus aqua corroborat, rheumaticis medetur, adeo etiam in febribus à *Medicis* permissam audivi. Sunt in ea Urbis parte Senes grandi, corvinâ ætate penè dixissem:

Juvenalis.

> (*Et jam leve caput, madidiq; infantia nasi,*
> *Frangendus miseris gingivâ Panis inermi,*

& quæ in *Principe Poëta* sequuntur) qui huic uni rivo, continenter tot annis poto, vitam in acceptis se ferre, & debere prædicant; ac fortè vel ipsa potûs unius constantia valetudinem firmat: notus est Regum Persarum *Choaspis*, cujus aquam quocunq; iter facerent, laudantibus Medicis, transportabant; sed nobis non licet esse tam disertis; consulantur *Cardanus & Struckius*. Jam extra Pragam in Urbis conspectu memorabilis est fons non medicâ vi, sed antiquitatis authoritate & inauguratione Veterum Bohemiæ Principum cæteris præferendus. Quâ *Wrssovicium* (pagus est antiqua Wrssoveciorum Comitum sedes) *Pragâ* ex Urbe via ducit, limpidissimum fontem videbis, quem ob venerationem Principibus debitam, muro cinxit Antiquitas, salutarem hunc fuisse, & innoxium, antiqui testes sunt, & res ipsa loquitur, *Gezerka* locus dicitur, de quo consulatur *Hagecius*.

Aquæ unius usus mirè facit ad valetudinem.

Plutarch. l. de Exilio. Cardanus l. de Aqua. Struck. l. 3. de Antiqv. Conviviał. C. 6.

Plin. l. 31. hist. Nat. C. 3. Cal. Rhodig. l. 14. Antiqv. C. 14.

Gezerka fons ad Pragam.

Hagek in Anual. ad A. 833.

CAPUT XXVIII.

Idem Fontium Argumentum.

Bohuslaus Lobkovicz l. 5. Epistol.

PArte aliâ Urbis *Pragæ*, *Slanam versùs*, medicus emicat fons, qui *Bohuslaum Lobkovicium* doctissimum ætatis suæ Rhetorem, ac Poëtam, præconem, aut potiùs descriptorem, ac historicum est nactus, vide *Bohuslai Epistolam* ad *Martinum Pollichium Medicinæ Doctorem*, primúmque, tum adhuc Catholicæ Universitatis *Wittembergensis*, Rectorem: *erupit*, inquit, *his diebus* (scribebat circa Annum 1500.) *fons quidam viginti circiter mille passus longè à Praga, cujus aquæ in finitimas quoque Provincias vehuntur;* narrat deinde miras & prodigiosas ad eum fontem ægrorum mortalium curationes, tribúsque hominum malis præcipuè mederi, *cæcitati*, *chiragris ac podagris*. Hunc ego ipsum fontem esse suspicor, qui uno ac medio *Pragâ* milliari *Slanam* euntibus occurrit in pago *Deltz*, de quo aliud quiddam prodigiosum *Theobaldus* affirmat: videlicet si ex eo impurus, præsertim gallico morbo infectus, aut leprosus potârit, statim Aquam fontis paulatim perire, neque nisi anno vertente reverti.

Fons alius medicatus ad Pragam.

Theobald. in Hussiticis P. 1. C. 76.

Fons Sacri Montis.

De Medico fonte ex *Chrysocolla* in *S. Monte* ad *Przibramum* Urbeculam metallicam, pridem *in historia S. Montis* disserui, quem oculis medicinam facere, quàm plurimis exemplis probatum est.

Dobrawoda.

Dobravoda penes *Stropnicium* post *Crumlovium* ad plures morbos valida, & salutaris nostrâ memoriâ An. 1664. primùm (quòd sciamus) celebritatem recepit; antiquis jam notam fuisse, satis ipsum indicat nómen, fitque ejus aliqua mentio in vita *Wilhelmi Rosensis* M.S. quam *Wenceslaus Brzezan* descripsit; reperta est eo in loco postea vetustissima *D. Virginis* effigies, ideóque cœlestia beneficia continere curationes illæ creduntur. De hoc fontium genere plura dicemus aliquando in Prodigiosis & miraculo aliquo commendatis *Beatissimæ DEI Parentis* per Bohemiam nostram Ecclesijs.

Fons post Beraunam.

Post *Beraunam*, uno & amplius milliari (Pragâ nî fallor milliaribus quatuor) **v Tmani** (ita locum appellant) piscinula modica adjacet, loco, in cujus finibus inter arundineta abjectissimus ad aspectum fonticulus uligine erumpit, qui oculorum nebulis & caliginibus detergendis plurimum confert; nominantur qui lotis in eo fonte oculis pristinum oculorum vigorem recepêre.

Fons in Ctinowes.

In *Ctiniowes* primâ *Czechi*, Czechorum parentis sede, dum viveret, (quo in pago postea etiam humatus est) fontem esse à pluribus audivi, quem tradunt *Czechum* arte Magicâ (nam hæc unica fuit Ethnicorum sapientia) virgæ uno verbere prolicuisse; hic igitur fons nunquam obrui potest, quin per lapides, trabes, aliáque injecta eluctetur in altum, & profluat; probabile est id fieri, quòd in *Monte* vicino *Zrzit* nascatur, & profluat, atque ita (quod in *Aquaductibus* cernitur) necessariò inferiùs aqua ascendat, dum inclusa cupit altam originem suam æquare.

Fons Libessicensis.

Libessicium, Clementini Societatis JESU Collegij ditio, fontem habet maximæ salubritatis ex radice vicini Montis altissimi *Geltz* nomine labentem; aqua gelida, pura & syncera semper, sine noxa bibitur, & sine mensura; nunquam enim ulli (quod faciunt aquæ cœteræ immoderatiùs haustæ) indoluisse caput, experientiâ docti Incolæ affirmant.

Inter

Fons ad Rzepicij.

Inter *Strakonicium*, & vetus Castrum *Rzepice* fontem esse, qui mirificè adversùs oculorum vitia, atque ipsam cæcitatem valeat, narrat testis omni exceptione major Vener: Pater *Albertus Chanovvsky* S. J. nam oculis in eo fonte lotis plurimi vidère; citat sibi notum *Nicolaum Hexam* jam Civitatis Strakonicensis Notarium, P. *Albertus*, qui puer tum cæcus, & omnibus sententijs Medicorum ad cæcitatem perpetuam damnatus, à Matre *Anna* ad eum fontem perductus sit, locis & perfrictis à Matre oculis, puero in oculis albugo sese prodere, & exstare cœpit; *Mater* nihil cunctata cuticulas detraxit, ac puer in omnem reliquam ætatem acutissimè vidit. Ut fons illimis semper esset, neque temere à pecoribus turbaretur, *D. Joannes Raus Strakonicensis* Vir Consularis, multis Nostrûm, ob filium, quem *Societati* nostræ dedit, notissimus, manibus quibusdam coronari, & ædiculâ, quâ muniretur, incingi fecit, ùt videmus.

In Vestig: Boh. Pia C. 8.

Fons Sufficensis. loc. cit.

Ad *Sufficium*, Bohemis notam civitatem, alium fontem reperiri idem Author testis oculatus affirmat, cujus aquæ virtute, plurimæ notæ, ignotæque hominum ægritudines pellantur.

Fons Dubensis.

Ad *Dubam* Civitatem in Provincia Boleslaviensi, Studanka, κατ᾽ ἐξοχὴν (fons) dicitur, in quo plurimum præsidij reponunt ad sanitatem Cives, atque accolæ omnes; ideòque anxiè permuniunt, nè lædatur, aut turbetur: quem hîc fons in dolore aliquo non adjuverit, ejus salutem aut deploratam esse, aut periclitari procerto affirmant; hic æstate mediâ tam frigidus est, ut si manum in aquam inseras, obtorpescere frigore videatur, hieme calet, neque unquam congelatur; Reptile venenosum ubi inciderit, continuò emoritur.

Fons in Milavecz.

Adferamus aliqua fontium, & quæ in aquis, aut lacubus apud nos eduntur naturæ miracula: *Domazlicio*, quã *Tustam* latinè dicimus, unius horæ itinere ad *Pagum Milavecz* emicat fons (quem S. *Adalbertus* quondam miraculo elicuisse dicitur, ùt in ejus Sancti Apostoli vita Amicus noster R. D. *Bolcluczky* narravit) ex quo ùt *Theobaldus* narrat, divinationem petunt accolæ: nam si æger ipse accedat, aut poculo ex quo biberit antea, aquam hauriat, turbari continuò fontem, si ex eo morbo sit moriturus, affirmant, si purus fons, & illimis maneat, ægrum surrecturum.

Theobald. in Hussiticis P. 1. C. 76. & in Arcanis Naturæ. sect. XI.

Fons in Risenburg.

Non procul inde in edito monte sedet arx *Risenburg à Puta Svvihovio* egregiè quondam permunita; ponè eam arcem *Puteum esse*, ad quem si Mulier, in mensibus accesserit, continuò Aquam fugere & amitti, ac diu non redire. Ego nihil affirmo, sit penes authorem *Theobaldum* fides.

Fons Raudnicensis.

A fide dignis hominibus accepi: *Raudnicij* quæ Civitas in Slanensi Provincia quinque *Pragâ* milliaribus est sita, fontem existere *Rudnicz* nomine (unde primi illi apud nos ædificatores oppidorum & Vrbium, locum *Rudnicz*, à *Ruda* appellare voluerint) hunc fontem, qui primùm biberint, statim occupari scabie; continenti potione opus esse, paulò pòst scabiem cadere, & amitti, ac tandem firmissimam & mundam valetudinem succedere.

Wodolanka fons Sufficensis.

Quod sequitur, utrùmne Naturalibus causis adscribendum sit, an cœlesti beneficio imputandum, nescio; Lectores quam volent, sententiam ferant: Est *Wodolanka* non ignobilis ad *Sufficium* Civitatem Bohemiæ occidentalem fons, quem initio hujus Capitis nominâram; de cujus cœlesti origine consulatur *P. Albertus Chanovvski*, originem in dubium non revoco, sed quod narrationi legimus adjectum ex *Wodolanka* fonte, Rusticos quoties sideratio aliqua agris siccitatem invexerit, Aquam haurire certatim, ac in fontes & puteos suos, qui exaruissent, infundere, certam eo pacto sperare pluviam, nec spe falli: possent obcæcatæ ariditate fontium venæ quodammodo reparari; possunt hali-

Vestig. Boh: Pia C. 8.

Aqua in fõtes infusa provocat arentes eorũ venas.

halitus, & humida quædam effluvia concitari; possunt aqueo quodam Magnetismo nubes attrahi; meum non est in hoc opere caussas rerum scrutari, tractare, sed narratione simplici mira fontium recensere.

Fons medicinalis ad Budviciū.

Budvicium Regia & montana Bohemiæ Civitas, religione præcipuâ ac fide in Reges ab omni retro antiquitate nominatissima, multis, iisque raris dotibus, ùt suo loco dicam, commendatur; quod huc facit, in rem nostram; fons Medicus est, qui in Urbis conspectu emicat, quadrante milliarij unius non ampliùs, & salutaris maximè habetur, curationi opportunissimus, tam illi, quæ intro potatu, quàm alteri quæ foris lavatione perficitur. Recitabo quæ de eo Vetus Amicus *Mathias Franciscus Baltauff* Vir Consularis annotavit, & ad me misit: *inprimis subtile & prorsus solare sulphur in fontis hujus nostri aqua regnat & dominatur, sed alterum quod hanc Aquam tingit (sed longè minore gradu) est salis essentia; tertio loco vitriolum sed prodit exili virtute, tandem aluminis non nihil, quod vix sentiatur, immixtum est. Hæc per artem Chimicam quatuor probationibus igne factis comperta sunt.*

CAPUT XXIX.

De Gemmis & pretiosis Lapidibus Bohemiæ.

Bohemia gem̃as, lapillos, & margaritas copiosissimè gignit.

NEsas à me admissum credi posset, si in Telluris *Bohemiæ* dotibus pretiosos lapides, gemmas & uniones, silentio præterirem; hanc dotem in *Bohemiam* nostram tantâ liberalitate *Natura* effudit, ut *Matrem* divitem, mundum muliebrem, filiæ mox nupturæ cimmelia, quæ vocant, congregantem, & accumulantem expressisse videatur; utar in his recensendis fide, & testimonijs primæ notæ Scriptorum, qui in rem præsentem venerunt, & apud nos in *Bohemia* perdiu habitârunt; ex ijs sunt *Anselmus Boëtius de Boot* Brugensis Belga *Rudolphi II. Cubicularius* idémque Gemmarius; utì & Medicus alter Chimiæ Princeps *Osvvaldus Crollius*; addam etiam in loco *Agricolam & Sennertum*, tum *Schröderum*, & ex Nostris *Stranskium & Theobaldum*; neque mirum primos illos duos tantam Gemmarum nostrarum scientiam habuisse, cùm *Rudolphus Imperator* extremâ rerum istarum cupiditate teneretur, atque ita abundaret, ut non existimem à multis sæculis extitisse in Evropa Regem, qui *Rudolpho* in hoc studio, & curiositate Regiâ, (præsertim si copia, & unà fælicitas inventionis spectetur) comparari possit; quod postea æquissimo Lectori demonstraturum me promitto.

De Auri, Argenti, ac cæterorum Metallorum fodinis jam ante dixi, hîc de lapidibus & gemmis loquemur: in Districtu Boleslaviensi (quod jam antè narravi, sed hîc aptiore loco repetendum videtur) *Wisokum* pagus est sub montibus Giganteis edito in loco, de quo vetus apud nos Proverbium: *ad Wisokum bubulcos petere lapidibus vaccas, qui ipsis vaccis longè sint pretiosiores*; valles subjectæ *Gigantûm* Montibus plenæ sunt ejusmodi mercibus, *Sapphiris, Smaragdis, Amethystis*, ac cæteris lapidibus pretiosis in solo nascentibus, & sparsis, ùt jam ântè cum de his montibus agerem, memoravi. *Henelij* in Silesiographia verba sunt: *in*

Stransky C. 2. Reip. Boiem.

Gemmæ in Cerconossijs.

Mend. C. 2. Sileſiograph.

in Iſera (Gizeræ alij vocant) *minore prato, jam ad Bohemiã ſpectante, Jaſpis & Adamas, Achates, Aëtices, Amethyſtus, Carbunculus, Carniolus, Cryſtallus, Hyacinthus, Magnes, Onychites, Rubinus, Sapphirus, Sardonix, Topazius, Turcheſia leguntur; de quibus gemmis proprio Libro agit Schvvenckfeldius.* Quamvis verò duritie, & efficaciâ in Medicinis, Orientalibus & Occidentalibus gemmis *Noſtræ* multum concedant, tamen elegantiâ & nitore, aliiſque formæ dotibus, ſæpe (ùt periti ſciunt) Orientalibus negotium faceſſunt, ut diſtingvi vix ac nè vix quidem poſſint. Audivi Excellentiſſimum & Chimicæ Artis ſcientiſſimum Virum (ut alias ſcientias ſileam in quibus immortale ejus ingenium quodammodo regnabat) *Marcum Marci*; ſolebat is optare *Bohemiæ* (ſi fieri poſſet) Solis majorem vicinitatem, atque ut curſu ſuo, & itinere uſitato paululum relicto, *Bohemiam* propinquiùs radijs cœleſtibus, & geniali illo calore fœcundaret; futurum enim ipſe credebat, ut eo pacto metalla omnia, gemmæ, uniones, quibus *Bohemicæ* telluris, ut ita loquar, uterus, ad invidiam plurium terrarum gravatur, creſcerent, matureſcerent, & numeris omnibus abſoluti ederentur in lucem; duabus enim ferè dotibus *Bohemicas* gemmas deſtitui *ſoliditate* ſeu *duritie*, tum etiam *maturitate* (quòd crudæ quodammodo ſint, neque ad perfectum adductæ) utramque hanc dotem à vicino Sole poſſe ſperari, ut indureſcant & fragiliores orientalibus non ſint, & cùm omnino maturuerint, radijs, calore, & benignitate ſideris animatæ, æqualem in medicinis vim obtineant; neque enim (ùt factitari à Medicis audivi) ſi orientalis gemmæ loco, bohemicam adhibere cogat neceſſitas, duplicandum erit pondus.

Marci V. Cl. de Bohemiæ gemmis ſententia.

Bohemici lapides in medicinis adhibentur proportione duplâ.

Uniones, Margaritæ & Perlæ.

Ab *Unionibus, & margaritis* faciamus initium, quibus vita fugiens ſuſtineri poſſe non vanè creditur, cùm exempla ſint in promtu; atque ipſi viderimus: ægrotos ex media morte *perlarum* beneficio recreatos. Orientalibus, & Indicis palmam deberi nemo eſt qui dubitet, certum eſt illud: quaſdam vilioris notæ *Margaritas* multis Evropæ locis reperiri, ùt in *Scotia, Sileſia, Friſia*, verùm *quæ in Bohemia* (verba *Anſelmi* annumero) *prope Horazdiovicium, Strakonicium & Rabi arcem colliguntur, mihi cæteris præferri poſſe videntur: vidi enim nonnullas, quæ vix ab orientalibus diſcerni poſſent; id unum in illis reprehenditur, quòd albiores ſint Orientalibus, nam illæ argenteum, hæ lacteum candorem præſeferunt; collegi in prædictis locis aliquot margaritas præſtantiſſimas &c.* Hucuſque *Boëtius*, cui de candore illo lacteo, qui in *Bohemicis* unionibus reperitur, ſubſcribit *Schröderus*. at ego (etſi pauciores) plurimas tamen Bohemicas gemmas hiſce oculis vidi, magìs argento, quàm lacti concolores, quæ orientalibus contrà admotis, dubiam facerent victoriam. De unionibus noſtris *Conradus Geſnerus* in grandi illo opere ſuo de *Aquatilibus* rara quædam, paucis, memoriæ prodit: *Eſt Fluvius, qui alluit pagum Huſſinecz in Bohemia abundans magnis lapidibus, & piſce truttâ copioſus; præterea æſtate accolæ ſolent ex eo acervos concharum eÿcere, è quibus perlas eximunt, alias maturas & ſplendidas, quæ etiam annulis includuntur, alias immaturas, quæ Medicis uſui ſunt. Immaturas aliquando anatibus devorandas obÿciunt, & alvo redditas ſplendidiores colligunt. Cùm eximi debent, cavent nè aëre tangantur, & illico ore excipiunt, ſalivâ enim ablutæ conſtantiùs ſplendorem ſervant.* Hæc *Geſnerus* loco citato. Qui poſtea generationem margaritarum, & alia quæ ad eas ſpectant diligentiſſimè ex varijs Scriptoribus proſequitur.

Anſelmus de Boot. l. 2. de Gemm. C 37.

Schröder. Pharmacop. Medica Chimica l. 3. C. 7.

Geſner. l. 4. C. de Margaritis.

Perlæ quomodo maturentur.

Margaritarum fluvij. ad Huſſinecz.

Watava vel *Votava* amnis hiſce divitijs omnes cæteros *Bohemiæ* fluvios vincit; piſcatus ille gemmarum *Julio*

Stransky C. 2. Reip. Bojem.

Watawa ferax margaritarum.

lio & Augusto Mensibus, mane & vespere celebratur cœlo sereno. Admiratione plenissimum illud est, quod ipse notavi (nam mea me fælicitas non semel ad gemmiferas illas piscationes adduxit) *Conchas* profluenti redditas, & temere, quò libuit injectas, ac per alveum sparsas, die mox sequenti, velut si viderent ac noscerent suas (licèt inertissima sit earum vita) rediisse tamen, & collectas in cumulum more suo in orbem dispositas cubuisse; idque ego, ut experirer magis, quasdam sparsi, & ad socias adrepsisse, intra unum alterúmve diem, animadverti. Capiuntur retibus ex navicula demissis, & ad siccam ripam in molli cespite deponuntur; has periti examinant, quasdam ad primum aspectum reijciunt, utpote formosas, sed steriles, aut juvenes; suspectas de *Gemmis* unum in locum collocant, & ferro obtusiore (nam cultros, quis nisi insanus adhibeat? mori enim matrem si lædatur, contingit) quasi parvâ forcipe, apprehensâ earum posteriore parte, leniter rimam deducunt, & inspiciunt; facilè enim *Unio* videtur, & quamvis non videas, si vel leviter concutias, excidunt, & colliguntur; immaturi sunt qui nigrescunt, aut rubescunt; candidi & argentei qui maturuerunt; in alveo sæpe reperiri contingit pulcerrimos, qui scilicet maturati exciderunt Matribus. *Conchæ* examinatæ, alveo & flumini redduntur vivæ, atq; iterum parituræ; at, qui insaniunt, aut furtum quærunt, excarnificant miseras, & quasi pomum dividerent, cultro per medium sectas aperiunt, & irreparabili in futurum damno occîdunt. Internecinum ejusmodi bellum in *Moldava* (nam is quoq; gemmiferis conchis abundat) adversus conchas suscepêre Milites æstivantes ad *Crumlovium* Anno 1650. & sequentibus, cùm invitante unius alteriúsve successu qui Uniones repererant, certatim Milites, calones & pueri, conscidêre conchas, quod damnum & insolentiam militarem à Ducibus, qui oculos gemmis adjecerant, non repressam, rerum talium periti multis aureorum millibus æstimârunt. Utinam ab hoc exemplo major & vigilantior fluvijs nostris, *Moldavæ* præsertim ac *Watavæ*, adhibeatur custodia! hoc ampliùs observatum à me: quæcunque sine tuberculis omnibus, politæ ac læves, ad venustatem quandam conformatæ sunt, eas ferè margaritis carere, naturâ, pro unione, formæ gratiam foris præbente; at contrà tuberosas, inæqualiter formatas, & turpes, ut morbosæ videantur, gemmam intus habere frequentissimè, aut paulò ante in flumine peperisse. *Bohemicæ Margaritæ* incerti ferè sunt pretij; ut quæq; nitida ex argento lucens, orbiculata, pisi aut pyri, aut aliâ gratâ figurâ sese commendat, aut grandior reperitur, ita pretio viget; vidimus jam 20. & 30. atque ampliùs aureis emtas singulas. Ab ipso *Horazdioviciij* ad Watavam Domino Illustrissimo Comite *Ignatio de Sternberg* accepi: *duos Uniones ex Watava ad Horazdiovicium* extractos, quos mille florenis æstimârint *Gemmarij*, simul expetebant illos sibi magni Principes & Reginæ; at *Comes* jam pridem eos *Divæ* suæ *Horazdiovicensi Laureatæ Virgini* donaverat. De *Perlarum* fonte pretioso in *Tolensteinensibus fodinis* ex quodam Manuscripto de secretis Montium libro, cum de *Cercono ssijs Montibus* agerem, narravi.

Modus, quē tenent in piscatu Perlarum.

Moldava ad Crumlovium margaritifer.

Matres Perlarum informes sūt.

Fons Perlarum in Tollenstein.

CA-

CAPUT XXX.

De pretiosis Lapidibus Bohemiæ. Amethystus. Cryſtallus. Adamas. Topazius. Sapphirus. Hyacinthus.

DE Unionibus nimis multa fortaſſe, quò breviùs cætera gemmarum pretia perſequemur: *Amethyſtum* hic naſci Gemmarij omnes affirmant, ex quibus *Boëtius*: *Amethyſtus* inquit, *Bohemicus figurâ hexagonâ in pyramidem etiam hexagonam deſinit;* & ejuſdem Libri I. Capite 33. *Amethyſti celebriores in India, Cypro, aliisque terris inveniuntur. In Bohemia, Germania, Miſnia* (præſertim quâ Bohemiam illa contingit) *pulcherrimi, ac perfectè violacei; verùm cryſtalli inſtar molles, ideóque minùs expetuntur; orientales ſunt duriores, Bohemici magnitudine æſtimantur, minimus uno talero vendi ſolet.* Hæc Anſelmus Boëtius.

Anſelm. de Boët. l. 1. de gemmis C. 12. 13. 32.
Amethyſtus.

Cryſtallum quoque cujus modò meminit, creſcere apud nos, & (quod multorum torſit ingenia) ſemper eſſe *figurâ ſexangulari*, neque aliter ſponte naturæ concipi, & gigni; idem alio in loco probavit. ait deinde, in montibus noſtris, atque agris ad *Cuttenbergam & Tſaltoniam* colligi, tantáque elegantiâ, & ſæpe etiam duritie præditos eſſe, ut nihil Orientalibus invideant. Fodinas *Cryſtallorum* in montibus Giganteis reperiri jam ante narravi.

Cryſtallus.
Anſ. de Boot. l. 1. C. 13. 16. l. 2. C. 73. Henel. in Sileſiogr. C. 2.

Adamantes Bohemici minimam inter gemmas noſtrates authoritatem ſibi vendicant, nam neque tincturam, ùt vocant, recipiunt, quòdque etiam *Anglicis, & Ungaricis aliisque Europæis* vitium eſt, ad attritus & ictus fortiores durare non poſſunt; itaque niſi cælatura gratiam faciat, nullo ferè habentur in pretio; at non parum ſæpe eum in modum ſectionibus aliisque artificum inventis adornantur, ut luce & duritie (quæ adamantis dotes ſunt maximæ) parum orientalibus cedant, & vix poſſint dignoſci. De *Adamantum in Bohemia* fodinis *Wilibaldus Heſſler* in ſupplicatione ad *Rudolphum Cæſarem* luculentam facit mentionem.

Adamentes.
Anſel. l. 2. C. 2. & C. 75. Henel. l. cit.

Vide C. 6. §. 9.

Quod *Adamanti* deeſt, *Topazius Bohemicus* ſupplet, ut proximè ad Orientalem accedat: vidi ſæpe tam amabili luce rutilantes, ut nihil addi poſſe ad gratiam videretur; *Pragæ* multis in locis, tum *Wratislaviæ ad Sanctam Dorotheam*, turriculas *SS. Sacramento* ad cultum populi, & adorationem ſervando ſacratas (*Monſtrantias* vocant uſitatâ in ſacris voce) ex meris *Bohemiæ* topazijs artificiosè ſibi commiſſis conſtantes, compoſitas, ſpectavi magnâ oculorum voluptate. Laudavit hanc etiam in Bohemia gemmam *Boëtius: Topaſij, ait, in Bohemia paſſim inveniuntur; dum aureo colore, eóque puro ſplendent, ab Orientalibus, niſi duritie diſtingvi poſſunt, tam ſunt elegantes.* Satis mirum quod ſequitur: *Vidi Topazium Bohemicum duarum ulnarum longitudine, & ferè ſemiulnæ latitudine Rudolpho Cæſari donatum.* Eadem fœlicitas Patri *Joanni Tanner* obtigit, qui ſe *Topazium* ſed adhuc impolitum, vidiſſe gloriatur cubitali magnitudine, quinquaginta aut paulò ampliùs librarum. *Topaziorum* fodinas adduxi in narratione de *Montibus Giganteis*, ſed paſſim etiam in agris, ac nominatim ad *Novam Domum* collectos ipſe ſpectavi. Pretium Topazij alio in loco indicat Boëtius: *Topazij Bohemici orientalibus ſimiles, eâdem regulâ valoris taxari poſſunt, ſi tamen quotientis quartam partem accipias pro Bohe-*

Topazius.

l. 2. de Gemmis. C. 65.

Tanner in Veſtig. Boh. Piæ ad C. 10. in Notis.

l. 2. de Gemmis C. 67.

Bohemici valore. Scire se *Topazios flavos* (qui probatissimi censentur) ubi per *Bohemiam* erui possint, gloriatus est coram Cæsare *Rudolpho Wilibaldus Heffler*, ùt antè narravi.

C. 6. §. 8.

Sapphirus cærulei coloris gemma (cui quartum dignitatis locum post *Adamantem* scilicet, *rubinum & unionem*, nostræ ætatis gemmarij tribuunt) non dedignatur *Bohemiam* habere parentem; nascuntur *Sapphiri in Bohemiæ & Silesiæ* confinibus magno numero, *suntque*, ùt ait Schröderus, *satis præstantes*; in iisdem locis, addit Boëtius: *Bohemiam inter & Silesiam, aliud quoddam Sapphiri genus reperitur mollius, perspicuum quidem, sed lacteo quodam niveóque colore, cui caeruleum aliquid admixtum videtur;* hos *leucosapphiros* vocat Anselmus; at *Schröderus fœminas Sapphirorum.* meminimus *albi Sapphiri* in descriptione Montium Riphæorum. Ad Arcem *Tollenstein* & Collem qui incolis *Scheberle* aut *Steberle* dicitur, rivulum latenter fluentem lapides pretiosos, & omnis generis gemmas alveo continere, narravit mihi nuper Vir dignissimus fide, qui locum perlustraverat, atque inter cætera *Sapphiros* elegantissimos ibidem colligi.

Sapphirus. Boot. l. 2. de Gemm. C. 44. Heinl. Silesiogr. C. 2. Schreder. in Saphiro. l. 2. C. 42. Stransky C. 1. Resp. Boh. M. S.

Hyacinthis, gemmæ elegantissimæ, Patria quoque nobiscum communis est (quamvis *Silesiam* magis amare videantur, majore enim numero & copiâ in *torrente Georgiano* prope *Hirschbergam* colliguntur) ad *Iseram* fluvium *Bohemiæ*, quâ illi iter est, præcipuè ad originem inter arenas, atq; etiam ripis invenias.

Hyacinth⁹. Stransky l. cit. de Boot. l. 2. C. 60. Schred. l. cit. Heinl. l. cit.

CAPUT XXXI.

De eodem argumento gemmarum. Smaragdus, Prasius, Chrysoprasus, Sardius, Chrysolitus, Rubinus, Granatus, Beryllus, Calcedonius, Turcus.

Smaragd⁹.

Smaragdus, gemma gratissimi viroris, sed eadem omnium fragillima (unde commentum illud natum esse reor: *Smaragdos* primâ nuptiarum nocte confringi magis quàm rumpi; quod *Petrasanctius* noster confirmat exemplis) Bohemiæ aliquando debet originem, innascitur etiam *lapis Prasius*, quem *matrem Smaragdi*, qui ista intelligunt, appellant, & tertius *Smaragdoprasius*, & hic tantâ copiâ, ut duo genera gemmarij constituant *Smaragdorum*: *Bohemici & Americani.* Duos *Smaragdos* totius Germaniæ maximos Dinothus adducit: *in Bohemia*, inquit, *in Sacello D. Wenceslai Smaragdus unus dodrante major visitur; alter Magdeburgi adhuc longior, éstq; perforatus, quem Ottonis I. Imperatoris capulum Gladij fuisse traditur.* Quod nostrum attinet, certum est esse patrium, & in Patria natum: constat enim omnes illos lapides & gemmas in Sacello *S. Wenceslai* (ùt habet *Dubravius*) ex Montibus *Cerconossijs* erutos, & *Carolo IV.* allatos. At quid, oro, istud ad *Carlsteinense Regia Corona Sacrarium*, quod nunquam *Dinothus* inspexit, multò etiam minùs æstimavit? videbis illic *Smaragdos quatuor* Tabulæ instar conformatos ad longitudinem & latitudinem integræ chartaceæ philyræ, *quintum Smaragdum* verò, qui *Pugnum* exæquat.

Petras. in Symbolis. Stransky l. c. de Boot. l. 2. C. 60. Schred. l. c. Boot. l. 2. C. 61 Rich. Dinoth. l. 1. de reb. mẽ. init. tr. de Gemmis.

Prasius ex flavo & viridi lucet, putátque *Boëtius* nihil esse tertium, sed partes in Prasio virides, *Smaragdos* esse, flavas *Chrysoprasum*, adeóque gratis gemmas multiplicari; ut ut sit omnes

Prasius. Chrysoprasus.

nes istæ lapidum species apud nos efflorescunt.

Sarda, vel Sardius, Carneolus.

Sardios non *Bohemia* tantùm sed vicina etiam *Silesia*, aliæque proferunt regiones; idem à cruda & sangvinolenta carne, cujus colorem imitatur; *carneolus* vel *corneolus* appellatur. habere se præstantes ex Bohemia *Sardios* gloriatur *Anselmus Boëtius*.

L. 2. de Gemmis. C. 80.

Sardonyx.

Sardonychem nominare piget hoc loco, cùm & ignobilis ille apud nos sit, & rarissimè, ùt per reliquam *Germaniam & Silesiam*, sinè vitijs & fæcibus nascatur.

Chrisolithus.

Schrod. Pharmac. Medica. L. 3. C. 5.

Chrysolithum passim in *Bohemia* reperiri *Schröderus* est author, sed quia orientali mollior, & in aureo colore aliquantum nigricat, eâque notâ degenerem se ostendit, cum orientali venire in certamen omnino non potest, nisi victus discedat; idémq; de *Rubinis* nostris sentiendum, præsertim si majores sint; In Gigantum Montibus fodinæ sunt *rubinorum* & in *Tollenstein Chrysolithorum*.

Rubinus.

Tauvernier in suo Itiner. P. 2. C. 19.

De Rubinis Bohemicis memorabilē narrationem habet Vir illustris ex Gallia *Joannes Baptista Tauvernier* Baro de Aubonne in lib: Gallico anno præsente vulgato, quam narrationem à Celsissimo Principe Archiepiscopo Pragensi *Joanne Friderico ex Comitibus de Waldstein* mihi benignissimè porrectam, opere pretium erit adducere: *inveniuntur*, ait Gallus, *duæ potissimum regiones in Europa, in quibus extrahuntur Lapides colorati ac pretiosi, scilicet in Bohemia & Ungaria. In Bohemia est Petra, ubi invenias silices crassitudinis diversæ: alij magnitudinem ovi, alij etiā pugni exæquant; silices illi confracti continent Rubinos, tantæ soliditatis & duritiæ, & tantæ venustatis, quantæ esse possunt Pegunenses. Memini cùm essem in servitio Palatini Ungariæ & venissemus Pragam, isq; prandium cum Duce Fridlandiæ Generale de Waldstein sumturus manus lavaret, observasse Palatinum in digito prædicti Ducis Rubinum lucidissimum, cujus pulcritudinem summopere commendavit; at longè magis admirari cœpit, postquam audivisset à Duce, quòd Petra & Matrix hujusmodi Rubinorum in Bohemia reperiatur; quod ut re ipsâ monstraret, in abitu Palatino donavit facilè centum tales silices in quodam corbe repositos. Postquam in Ungariam reversi sumus, Palatinus omnes curavit frangi, & in omnibus non invenit nisi duos, ex quibus quisque habuit unum Rubinum; eorum alter quatuor caratos* (existimo esse ceratia usitatum Latinis ponderis genus à siliqva Græca deductum) *alter unum caratum ponderavit.* hæc Tauvernier. Videtur *Magnus ille Princeps* in suis ditionibus eas *Rubinorum Matrices* habuisse, cùm tam facilè, tam citò, & tot Hospiti suo offerre potuerit.

De Rubino Bohemico Ducis Fridlandiæ.

Corallia.

Corallium unius Maris partum esse, neque nisi ex mari, mollia & postea durata efferri corallia, diu credideram; at postea oculorum fide didici, sub colle *Scheberle* ad *Arcem Tollenstein* in rivo collecta ab Amico corallia, nihil prorsus marinis, coloris vivacitate, concedere.

Granatus.

Venio nunc ad *Gemmam*, quâ unâ utramque *Indiam*, imò (absit invidia fascinatrix) *Americam* omnem provocamus; ea verò *Granatus* dicitur novatâ voce, & â granis mutuatâ (nam *Plinius* gemmas omnes rubentes, flammeas, & rubro lucentes, *Carbunculi* nomine comprehendit) mira omnino & superba de *Carbunculis Bohemicis* in *Anselmo Boëtio* leguntur: *Granati* inquit, *Bohemici, orientalibus nobiliores sunt: tum quia vitio carent, tum quia igni resistunt, verisq; carbonibus sunt similes: hos rustici in agris passim* (nota bene) *absq; Matrice, Arenæ aut pisorum instar inveniunt, venúmque Pragam deportant.* Eandem authoritatem & Nobilitatem Granato Bohemico tribuunt, quicunque de Gemmis egerunt Scriptores, videantur *Agricola & Schröderus*, quorum prior, ex granato Bohemico sulphuris conficiendi

L. 2. de Gemmis C. 13. & C. 24.

Granatus Bohemicus Orientali præstātior.

Agricola T. 2. P. 261.

Schrod. Pharmacop. Med. Chim. L. 3. C. 5.

ciendi rationem, ùt illi vocant, seu *sulphur granatorum Bohemicorum*, latè descripsit; ad *Anselmum*, bohemicarum gemmarum diligentissimum & expertissimum Censorem redeamus: *Granati Bohemici*, ait, *nullum vitium habent, ob materiæ & ejusdem naturæ optimam mixtionem*. lib. 1. c. 13. apertiùs lib. 2. c. 24. *Granati, qui in Bohemia inveniuntur, omnes ita vitio carent, ut ostentum sit, si vel unus reperiatur, qui vel nebulam, vel fissuram, vel simile quid habeat;* & paulò post: *quòd ad dignitatem attinet, Bohemicos granatos omnibus alijs præferrem: quòd rarissimè magni* (id enim gemmarum pretium auget & acuit) *ac vix pisis majores inveniuntur, & præterea, quòd eorum color* (Nota bene) *nullo igne auferri, aut minui possit, quod nulli gemmæ coloratæ proprium est, ita ut hac ratione quasi immortalis, & adamanti, auróque obryzo comparandus sit. Novi, qui per multos menses in igne Bohemicos Granatos detinuerint, variisq; modis colorem mutare, aut demere tentârint, sed frustra.* Eadem libro 1. capite 18. prædixerat: *granatus quem gignit Bohemia igni resistit, & colorem in igne servat, reliqui autem nequaquam. Existimo hujus rei tam difficulter caussam dari posse, quàm cur Sol luceat, & terra gravus sit, scilicet ad essentiam ejus istud est referendum.* Ex his omnibus locis facilè conijcimus quantum bohemicos granatos æstimârit & amârit peritissimus & curiosissimus gemmarius, Medicus, & Chymicus è paucissimis unus, *Anselmus Boëtius*, quódque admirationem auget, in tanta omnium gemmarum copiâ, quibus *Rudolphus Cæsar* ad miraculum, ùt postea dicemus, abundavit, quásque iste omnes, longè acutiùs, quàm centoculus ille suam *Io* pascentem servabat. *Si quis*, ait alio in loco, *Granatorum bohemicorum Avellanæ Nucis magnitudinem æquet, Rubini veri* (cui secundum locum & pretium inter gemmas jure meritissimo gemmarij concedunt) *rubini orientalis pretium æquare debebit; orientales & reliqui omnes Granati, Bohemicos neque dignitate, neque pretio ullo modo possunt æquare.* Hæc Boëtius. Utinam aliqua, vel ex hac *Anselmi* laudatione gemmarum cura nos incesseret, *fælices*, canit Virgilius, *sua si bona nossent Agricolas!* dolendum profectò: has Naturæ gratias, & Patriæ pulcerrimas merces, alienis & aduncis manibus, *Judæorum* præcipuè, fossionibus ejusmodi callidè insinuantium, excipi, tractari, & quæ Patrijs hominibus parabat Natura, in *Italiam & Galliam* invitas, si sensum haberent deportari! Porrò quo in loco *Bohemiæ Granati* fæliciſsimè proveniant; *Stransky* Scriptor Patrius annotavit: *Carbunculi scintillatione flammitantes* (*vulgò Granaty*) *exportatæ è puteis Podsecianis, ac Strzebivlicianis suburræ, glareaq; permisti, crebris percolationibus aquâ eluuntur, ac perpurgantur.* Sunt in manibus meis *Camerales* literæ à *Regia Bohemiæ Camera* strenuo Equiti *Georgio Audrczky de Audrcze* Anno 1605. 10. Junij datæ, quibus Telonarijs, & vectigalium regiorum in limitibus Bohemiæ Præfectis severè præcipitur, ut eos homines qui à prædicto Domino ex ejus fundo *Strzebivvlicensi Granatos* emere solent, ubi solitum vectigal dependerint inconcussos, nullâ vi adhibitâ, innoxiè pertransire sinant. hæc de *Strzebivvlicensibus Granatis.* *Anselmus* propè balnea Teplicensia, non procul ab *Albi*, & oppido *Bilinensi* elegantissimos reperiri affirmat; cujus Scriptoris verba ita accipienda sunt, ut eò loci frequentiores, & elegantiores colligantur; cæterùm totam propè *Bohemiam Granatorum seminibus* Natura conspersit: sæpe inter ignobilium rivulorum arenas deprehenduntur, sæpe ad ripas suum rostris effossos vidimus, atque ego ipsum me testem laudabo Lectori, qui uno *Cuttenbergâ* milliario in *Radborz* in ditione quondam Baronum *Krafftiorum*, cùm in

l. 1. de Gemmis C. 13.

Granati Bohemici cõmendatio.

de Boet. l. 2. C. 26.

Granati Bohemici pretium.

Stransky C. 1. Reip. Boh. §. 5.

l. cit.

Granati passim in Boh. crescunt.

quodam prato cumulum lapillorum diligentiùs inspicerem, ex ijs facilè centum granatos, quanquam minutos, & vix piperis granum æquantes, sed probatissimos secrevi. Eadem, atque etiam major fælicitas in *Zasmuk* obvênit, cùm & majores, & numerosiores granatos rusticis pueris & pastorculis præmio invitatis ductoribus invenerim. *Joannes Tanner in Vestigio Bohemia Pia*, in Prachensi Bohemiæ Provincia tanto aliquando numero *Granatos* reperiri affirmat, ut eos vel anseres cum gramine glutiant, quales se vidisse, ex unius anseris stomacho facilè 60. exemtos. Post *Wolkenstein & S. Anna* cognominem pagum medio milliari in rivo quodam vim ingentem *Granatorum* volvi & colligi posse, item ad *Pagum Zebelitz* quâ *Brixiâ Litomericium* iter est, post pluvias & imbres granatas gemmas, quas aqua lavit, apparere frequenter, Amicus quidam meus fecit indicium. *Puteos Granatorum in Cerconossijs Montibus* reperiri, suo loco dicemus. Postremò addendum & illud, esse nobis *Granatos*, qui *Iserini* vel *Gisera* fluminis ripas, ídque in confinijs Silesiæ colligantur; hi præter quod in Medicinis adhiberi possunt, nulli usui, aut potiùs visui, quod aliarum gemmarum decus est, serviunt, cùm & scabri, & materiæ indigestæ, ac vitijs plenissimi spectentur.

Notis in C. 10.

M. S.

Granati vitiosi.

C. de Montibus Gigantûm.

Hactenus de *Gemmis* paulò prolixiùs, eóque consilio disserui, ut ostenderem eas *Bohemia* maximè gemmas inesse, quæ in Medicorum Officinis ad vitam præcipuè tuendam adhibentur, & Magisterijs, Salibus, Oleis, Tincturis (usitatis Artificum & Chymicorum vocabulis utor) præparantur, ejusmodi sunt septem lapides, de quibus proximè tractavi, & in Bohemia numerosos nasci docui, putà *Perlas*, seu *Uniones*, *Sapphiros*, *Hyacinthos*, *Smaragdos*, *Chrysolithos* seu *Topazios*, *Sardios & Rubinos*; jam reliquas Bohemiæ gemmas brevissimè, & quasi per Indicem, nisi aliquid in loco singulare occurrat, perstringemus: *Carbunculos* in Bohemia aliquando reperiri docet *Tannerus*.

Septem pretiosi lapides in usus Medicinæ.

Carbunculus.

Tanner l. cit.

Beryllum, qui aquæ marinæ colorem refert ex viridi cæruleum, in Bohemia nasci docet *Anselmus*, item *Calcedonios*, & *Onyches*, & lapidem illum colore præstantem, æruginem, seu æs situ & antiquitate virens, referentem, quæ mirè contra lapsus valere dicitur, & *Turcois*, *Turcus*, seu *Turchina*, seu *Calais* appellatur; de Calai locupletissimus præter *Anselmum*, testis est *Paulus Stransky*. Ad *Kßenicium* duodecim *Pragâ* milliaribus in Provincia *Plsnensi* Putei ac fodinæ hodiéque monstrantur, è quibus *Calaës & Turcos* ditissimo operæ pretio Antiquitas eruebat; nec admiratione caret illud, quod Perillustris & Strenuus Eques *Adamus Franciscus Henigar de Eberk* ejus Provinciæ Regius Capitaneus, mihi intimo semper amore conjunctus significavit: frequentissimè eò loci (maximè post pluviam) Viatoribus nihil tale cogitantibus in via apparere, & se offerre *Turcos* quasi naturâ ipsâ suas opes calcari ægre-ferente.

Beryllus.

l. 2. de Gemmis C. 70. C. 87. C. 91.

Henel. in Silesiogr. C. 2.

Chalcedonius.

Turcus.

l. cit.

(+)

CA-

CAPUT XXXII.

Rursus de Gemmis. Levcachates. Achates. Jaspis. Heliotropius. Lapis Nephriticus. Gemma albina. Lapis Armenius. Lapis angvium.

Levcachates. *Boot. l. 2. C. 96.*

DE *Levcachate* Bohemico illud addit *Boëtius*, de eo esse ad *Misam*, quam ipse *Argentinam* vocat, Bohemiæ Civitatem, miræque elegantiæ, quòd punctulis quibusdam nigris, & sæpe purpureis maculis decorè sparsus cum gratia spectetur. *Achates & Jaspis* notissimæ gemmæ sunt & omnium colorum: ex *Achate Bohemico* pretiosissimum quendam *globum*, cui *Natura* velut per ludum humani vultûs similitudinem impresserat, *Rudolpho II. Cæsari* donatum pridem narraveram. De *Jaspide* dici posse puto: tantum ejus in Bohemia reperiri, ut ob magnitudinem gemma esse desinat: In *Bohemia*, ait idem Anselmus, *Jaspides rubras, sangvineas, purpureas, albas, variisque coloribus intermixtas ac pulcherrimas, mirabilique Naturæ artificio compositas, collegi quàm plurimas: tantâ enim mole reperitur, ut ingentes statuæ ex ea elaborari possint.* De *Jaspidea Rudolphi Cæsaris* Mensa, quæ octavum Mundi Miraculum appellata fuit, Capite 35. dicemus: de fodinis *Jaspidum* vide quæ attuli in *Montibus Giganteis*.

Achates. Jaspis. *C. 6. §. 8. in fine.*

Boot. l. 2. C. 100. & 101.

C. 6. §. 1.

Heliotropius. *L. 2. de Gemmis C. 104. 105. 106.*

Heliotropius gemma est viridis, sangvineis venis, aut etiam punctis, dicitur *Jaspis Orientalis*; nec illo caret Bohemia, additque *Boëtius: poculum ex hoc lapide efformatum 200. Taleris vendi solitum.* Ad Jaspidem quoq; ab gemmarijs refertur *lapis Nephriticus*, quem & in *Bohemia* gigni, & *Pragæ* vendi affirmat toties laudatus *Anselmus Boëtius*.

Lapis nephriticus. *L. 2. C. 109.*

Novum gemmarum genus pauculis hisce annis (nam antè illud ferè ignorabamus) *Albis* fluviorum nostrorum Rex invênit, vel in eo potiùs artificas gemmarij repererunt, lapilli sunt nivei, quos ex *Albis* fundo ad *Austam* præcipuè Urbem regiam extrahunt, qui arte politi adamantis lapidis gratissimam oculis lucem nisi superant, æqvant certissimò (Elbstein vocant, qui gemmas Bohemicas apud nos venales circumferunt) sine omni nævo & macula omnes, neque ullum vidi, qui cerasi nucleum magnitudine superarent. Optarem majus gemmæ huic pretium, est enim lætissimi & lucidissimi aspectûs; sed copia illos viles facit, & quòd nondum nomen & authoritatem gemmarum passim obtineant, sed lapilli adhuc vocentur.

Elbstein quid sit.

Lapidem Lazuli gnisium & genuinum) unde ille cæruleus color, quem *Ultramarinum* vocant, auro pretiosior conficitur) *Bohemia*, quod sciamus, non gignit; at *lapis Armenius* qui non multùm ab illo distat (unde Asurblaw seu asurum, color pictoribus notissimus elicitur) in fodinis aureis Bohemiæ reperitur, quem *Lazuli Matrem* agnoscunt gemmarij; hunc lapidem uno *Pragâ* milliario in monte quodam scribit *Anselmus*, se reperisse. *Zacharias Theobaldus* author est: in quadam Cuttnensi fodina rubrum *Lazuri Lapidem* copiosè & insigni mole effodi posse, sic ut superiore sæculo, *Antonius Pragensis Archi-Episcopus*, gemino eóque prorsus singulari artificio, *Christum* genibus positis in horto Getsemani orantem, fieri fecerit, statuámque illam mirâ esse venustate.

Lazuli lapis.

Armenius lapis.

L. 2. de Gemmis C. 119. & 120. Theob: in Arcanis Nat. fol. 21.

De *Anguium Lapide* apud Bohemos celebrato (quem *Dichanek* appellant, falsóque credunt quâdam conspiratione

Lapis Angvium.

one, & flatu serpentûm formari) nihil attinet dicere, cùm & fabulosa illa sit origo, quam *Agyrtæ* ut populo imponant, eúmque argento emungant, mentiuntur, & nihil aliud quàm vitium esse, liquido demonstrârit *Anselmus.*

l. 2. de Gemmis C. 200.

CAPUT XXXIII.

Reliqua Lapidum singularium genera: Lithanthrax. Vesuvius parvus Bohemiæ. Hæmatites. Lapis renum. Ætites. Schistus. Ammochrysus. Magnes & Marmora.

IAm ad ignobiliores lapides, gemmarum nomine non satis dignos, humanæ tamen vitæ aut necessarios, aut multùm utiles veniamus: *Lithanthraces*, seu *Carbones fossiles* Bohemia passim non habet: unus *Cubitensis Districtus* fodinis, & ferrariorum, aliorúmque ejusmodi artificum officinis plenissimus, Carbonibus Lapideis abundat, sed non utitur, quòd (utpote in silvosa regione) lignorum sit satis: Ad *Falckenaviam* propè *Egram* fluvium (ad pagum *Königsvvehr* iter est, ubi *Sanctæ Cunegundis* Ecclesia visitur) Mons vel potiùs quoddam concavum, aut grandis Crater occurret, magnum olim malum viciniæ daturus; subterranei ignes viscera Montis depascuntur, & si aurem penitùs solo admoveas (quod ego feci) tantum intus murmur ventorum, aut flammarum exaudies, ut parvum quendam *Vesuvium* ipse sibi timor cogitatione depingat; ardet mons ille noctibus, imò & diebus, quoties gravis aliqua aëris mutatio regioni impendet; jam & terræ aliquem tremorem cum tristi quodam mugitu, non semel vicinia illa sensit; fuisse eo in loco quondam *ferri* fodinas Accolæ narrant. Sunt etiam eo in loco *Carbones fossiles* permulti, sed nigri, ac ferè jam in ipsa terra flammis absumti; quales per reliquam Bohemiam aliquando inveniri *Boëtius* testatur.

Carbones fossiles.

Novus Bohemiæ parvus Vesuvius.

l. 2. de Gemmis C. 167.

Hæmatites lapis prope *Joachimicam* vallem *Bohemiæ*, inter rubricas, & ferri fodinas sæpissimè crescit. Audiamus Mathiolum: *Hæmatites effoditur in pluribus Bohemiæ, & Germaniæ Montibus, præsertim in Hercynia silva. Ejus fodinas habet in Valle Joachimica Regni Bohemiæ Illustris Comes Joachimus Schlickius adeò illo refertas, ut inde optimum ferrum conficiat; quo fit ut nihil aliud sit hæmatites, quàm ferri materia.*

Hæmatites. Ansel. l. 2. C. 206. Mathiol. Comment. in lib. 5. Dioscoridis, Cap. 102.

Lapis renalis, rotundus renum figurâ prope ipsam *Pragam* invenitur; uti & *Enorchis* ovi columbini magnitudine, in eo inclusus lapis est alter, & iste prope *Pragam* nascitur.

Lapis renū. Boot l. 2. C. 224.

De *Ætite Aquilino* lapide, quem aquila ut partum promoveat, ad nidum deferre creditur, mira est *Anselmi*, ac cæterorum, qui de ejusmodi rebus scripsêre, narratio: continet Ætites alium in sese lapidem, *Callimum* dictum, intus, velut in avellanis nucibus amat fieri, sonantem; hunc, ait Boëtius ad *Plsnam* sæpius reperiri, uti & *Geodem* ferè ignobilem, qui lapidis loco terram, aut arenam contineat. Aliam & novam prorsus *Ætitis* speciem idem Scriptor adducit: inveniri ad *Albim Ætites* cavos, in quibus silices candidissimi hospitentur, seséq; intus latêre sono demonstrent; in ipsa *Ætitis* superficie cellulas, apum favis simillimas, apparere. *Schistum*, seu *scissilem lapidem*, qualis *Roma in Vaticano*, & in monte acuto prope *Anglariam*

Ætites.

Boot l. 2. C. 209.

Schistus.

riam (cujus montis acumen ex hoc lapide constat) reperitur, in *Bohemia* se vidisse locuples testis est *Boëtius*.

l. 2. C. 211.

Am̃ochrysus.

Ammochrysus (felium aurú Germani juxta & Bohemi appellant) lapis minij ferè colore arenosus, aureóque colore conspersus (quo Scribæ ad citò exsiccandam, quam conscripserint papyrum uti solent) *Horazdovicij in Bohemia* tantâ copiâ reperitur, ut toti Bohemiæ scribenti possit sufficere. Eundem usum præbent saxa quædam arenaria prope ipsam *Pragam*, quæ etiam ad ædificia expetuntur; arenæ sunt mollissimæ, ut digitis teri possint, sed ùt *Horazdiovicenses* aureis punctulis tenuissimis, ita *Pragenses* argenteis collucent.

Boot l. 2. C. 240. & C 284

Magnes.

Magnetes Vallis Joachimica circa ferri fodinas in Bohemia producit; ad *fontes Albis* non raró ijdem magnetes eruuntur. Est Magnetis quædam species, qui mundi plagas ostendit quidem; sed ferrum non trahit; ejusmodi Magnesijs cautibus *Mons Sancti Georgij ad Raudnicium* abundat, atque inde allatos sibi memorat *Boëtius*. Observatu dignissimum est illud de Magnete (quod maximos viros ignorâsse scio) Acum ferream in *Bohemia* à *Magnete* contactam, atque ut ita loquar, maritatam, nunquam recta Polum septentrionalem respicere, sed *orientem* versùs ad *octo* aut etiam plures gradus averti, cujus declinationis caussam probabilem reddere, tam difficile esse puto, quàm *Magnetum* Naturam & patriam explicare & ostendere.

Boot l. 2. C. 248. Mathiol. Comment. in l. 5. Dioscoridis C. 105.

Idem l. 2. C. 251.

De Marmoribus.

Alabastrites.

Marmora diversa & multorum generum in *Bohemia* nasci videmus. *Alabastrites* (quem tanti fecit Antiquitas) prope *Caroli Thermas* in *Bohemia* nascitur miri candoris, tanto inter hæc lævore, ut *Ebori* candidissimo proprior, quàm lapidi videatur. *Serpentini*, quod Itali vocant, *marmoris* genus, circa *Giczinium* inventum à se gloriatur *Boëtius*. Aliud prope *Carlsteinensem* Arcem marmor est, maculis & lineis albis depictum, quod *Leucostichon* veteres appellabant; habet & aliud *Marmor* Bohemia, ex rubro nigrum, ùt idem observat. *Dobrzikovicij* ditione Grandis Magistri Hospitalariorum *Beraunam* versùs Marmoris varij fodinæ spectantur: candidum & rubrum, quo marmoratæ jam sunt, ùt narrant aliquot *Ecclesiæ*; *nigrum* Dobrzikovicense nuper ostendit mihi Celsissimus Archiepiscopus Pragensis (*Joannes Fridericus*) per cujus medium ibat vena aurei coloris. Wilibaldus Heffler scire se locum *Pragâ* sexdecim milliaribus, unde nigerrimum & candidissimum *Marmor* copiâ maximâ effodi possit, coram *Cæsare Rudolpho II.* jactavit, ùt C. VI. narrare memini; vide etiam Caput XX. hujus libri, & Caput XXXIII. Sunt saxa & lapides in *Bohemia*, quæ proximè *marmor*, ipsúmque *Ophiten* seu *serpentinum* imitentur, & exprimant; In alveo *Moldavæ*, ejúsque ripis extare saxa, nigris punctis lucentia, *Antimonij* lapidis instar miratur *Anselmus*; Saxum illud, aut potiùs *Mons* ille grandis, saxeus ad ripam *Moldavæ* fluminis, unde *Praga* tota sibi calcem petit, & frangit, tam similis marmori est, ut nihil magis esse possit: adeò etiam nigricat, venis alabastrinis, albísque alicubi errantibus; interdum prorsus albet, aliàs fuscum est, ut se marmori studiosè conformet. *Basaltes*, aut *Basanus* atrum est Marmoris genus; super ejusmodi saxum in finibus Bohemiæ, jam in conspectu *Zittaviæ*, ædificatam esse arcem *Greiffenstein* affirmat *Boëtius*, & qui vidêre (quos inter & ego me numero) testantur; Arx illa ad Illustrissimum Comitem *Adamum de Trautmansdorff* Regni Bohemiæ Marescallum Patronum meum singularem pertinet, cui læta omnia vovemus Clientes! Palmam hoc in genere præripiunt Arci Greiffensteiniæ Arces aliæ duæ: altera non procul à Bohemiæ finibus Electorum Saxonum *Stolpa* nomine; altera apud Moravos

de Boot l. 2. C. 279.

Id. l. 2. C. 281. & 284.

Nigrum.

Serpentinũ.

Vide C. 6. §. 8.

l. 2. C. 284.

Basaltes.

l. 2. de Gemmis C. 293.

Stolpa & Pernstein arces marmoreæ.

ravos Lichtenſteiniorum Comitum dicta *Perenſtein*; prior tota cum omnibus ædificijs *Baſalti* atro immerſa & inædificata conſiſtit, hæc verò non modò *Marmoreum* montem habet pro ſolo, ſed ipſa etiam marmore conſtat, eóque candidiſſimo, quale *Parium* marmor Veteribus fuiſſe deſcribitur. Infra arcem Eccleſia ſtat ſolido ædificata marmore, ad quam Virgineum Cœnobium ſtetiſſe affirmat Paprocius. Jam *Latomiæ* molarium lapidum, aliæ alijs meliores, commendabili duritie, quàm plurimæ in *Bohemia* viſuntur; *calcariæ* tanto numero, ut à Dominis ultro pretijs minoribus invitentur & conducantur emtores; calcis bonitate *Pragenſis Latomia*, de qua paulò antè diximus, reliquas omnes per *Bohemiam* antecedit.

Papr. in ſpeculo Moravia.

Latomiæ.

CAPUT XXXIV.

De Lapidibus ſtillatitijs; ex ijs medicinæ; Arbores in Saxum converſæ. Lapis in humano hepate natus. Et in veſica fellis. De Carbunculo mirabili. Laudata Curioſitas in gemmis.

JAm de ſaxifico, & Meduſæo, ùt ita loquar, ſemine dicendum reſtat: Quàm variè in *Thermis Carolinis* ſaxa naſcantur, quámque mirè, pro eo ac prævalent, metalla, vel tingant lapides, vel procreent, ſuperioribus Capitibus executus ſum, nunc alia & nova pandentur: *Stillatitius eſt lapis*, qui balneorum vaſis innaſcitur, aut quibuſdam antris depluus ſaxeſcit (Tropffſtein aut Walſtein appellant Germani) multis apud nos locis colligi poteſt: in Antro S. *Ivvani* copiosè ſtillat & dureſcit. In *Cunaci Monte* (Kunětická Hora Bohemi dicimus arce olim nobiliſſimâ & munitiſſimâ, quæ multa admiranda continet) cellaria ſunt vivo, ut ita dicam, ſaxo exciſa, in quibus *aqua ſtillans* ubi primùm terram cadens contigerit, ſaxum molle principio, poſtea verò cùm foras extuleris, & libero cœlo oſtenderis, durum evadit, ut dubitare nemo poſſit ſaxum eſſe. Vires hujus lapidis adverſùs Morbos omnes, qui ex *Tartaro*, ut Medici vocant, gignuntur, commendat *Oſvvaldus Crollius*, aitque in *Moravia* tam copiosè manare, ut ex eo ſtatuæ hominum ad *Kiriteinam* formentur, quaſi naturâ ſolicitè agente, ut cùm ijs Morbis laboret *Moravia*, in promptu ei ſit, quod faciat medicinam. Saxificis hujusmodi & ſaxeſcentibus aquis ſcatet totus *Cubitenſis* apud nos *Diſtrictus*.

Lapis ſtillatitius.

Croll. l. de Signaturis præfat.

Vallis Joachimica multis naturæ miraculis celebrata, jam ſæpius rarum obtulit *Bohemiæ* ſpectaculum converſorum in ſaxa lignorum: Anno 1556. 7. Februarij in *Sancta Barbara* fodina (nam à Cœlitibus fodinæ apud nos nomenclationem accipiunt) ea fodina in præceps patet orgias centum & quinquaginta, in foſſa arbor reperta eſt lapidea cum plurimis ramis, ſive ita in ſaxo ludere Natura voluerit, ſive quòd olim arbor injecta, ſemine ſaxeo permaduerit, & denique duruerit in ſaxum; ac fortè eadem arbor eſt de qua *Boëtius*: *In Valle Joachimica*, inquit, *ante aliquot annos Fagus cum trunco, ramis & folijs, altitudine 170. ulnarum in ſaxo cinereo duriſſimo ſub terra reperta eſt.* Neque id ulli dubi-

Thebald. in Arcanis Naturæ ſect. 1.

Arbor ſaxea.

l. 2. de Gemmis C. 195.

dubium aut pro commento haberi potest, cùm hodiéque apud oppidum *Falckenaviam* integras abietes in lapidem mutatas Cives ostendant; ac nè ullus legentibus scrupulus resideat: *prope Brunam*, verba sunt Anselmi, *Moraviæ Urbem inventus est lapis, tam exactè figuram trunci juglandis intrinsecùs, & extrinsecùs referens, ut nemo, nisi cæcus, negare possit truncũ arboris illius fuisse, ac in terra transmutationem accepisse.* Hæc omnia confirmant *Therma Carolina*, in quibus folia arborum & pisa pridie injecta lapidescere nos ipsi experti vidimus, & periculum facere quisq; etiamnum potest. Illud Jonstoni mirabile: *habet*, inquit, *Elboganus in Bohemia tractus Abietes magnas cum corticibus lapidescentes, in quarum rimis aurei coloris pyrites concrescit.* Vide quæ infrà C. XXXXIX. ac præcipuè L. disputamus.

Abietes saxeæ.

l. 2. C. 242.

Pyrites in arbore saxea.

Jonst. in Thaumat. nat. clas: 4. C. 14.

Ad saxificam naturam quadamtenus pertinere potest memorabile quod habet *Boëtius* à se visum *Pragæ*, & multis cognitum: Seni cuidam Aurifabro Pragensi in hepate excrevisse lapillum majoris fabæ magnitudine, qui colore lapidem *Bezoar* ad vivum refert, servarique, & ostendi humanum illud *Bezoar à Sontero* Aurifabro, qui senis illius filiam accepisset in conjugem. Narravit mihi proximis hisce diebus Vir Religiosus, monstratum sibi in Zbraslawicz ab *Illustri Viro Pernklau* loci Domino *Lapidem*, jam in tria vel quatuor frusta confractum, longitudinis si frusta jungerentur, *Ovi Gallinacei*, sed crassitie paulùm minori, à silice communi, quo Plateæ Civitatum sternuntur, materiâ nihil prorsus differentem, nisi quòd subflavesceret, ac simul quendam virorem affectaret; hunc ex fellis vesica cujusdam *Illustrissima Matronæ* post mortem exsectum Dominus memorabat, ea de caussa, quòd illa dum viveret, monstrato loco, se ibi gravari, & nescio quid sibi accrescere sæpius quereretur. Quis igitur neget saxa crescere, cùm in nobis ipsis crescant lapides & scopuli, quibus vita illiditur? valeat hîc Ovidianum illud:

Boet. l. cit. C. 300.

Saxifica quorundã hominum natura.

Lapis in vesica fellis.

> *Inde genus durum sumus, experiénsq; laborum,*
> *Et documenta damus, quâ simus origine nati.*

Ovid. in Metam.

Ex his omnibus quæ superiori Capite de Gemmis attulimus, satis supérque potest intelligi: primùm, quantis Natura, aut potiùs Naturæ parens, DEUS, opibus Patriam cumulârit, quantúmque *Nos* ei præstare gratos oporteat; tum alterum, ut non sinamus quæ nobis debentur, inter aduncas Exterorum, ac Judæorum præcipuè manus, opes nostras perire

> - - *cuncta per oppida, curvis,*
> *Ungvibus ire parat Nummos* (imò & gemmas) *raptura Celæno.*

Juven.

Tum illud tertium: commendabilem esse in rebus ejusmodi curiositatem, quâ Regna, Regésque ditantur; eruditos igitur ad gemmas oculos afferre oportet, neque omnia, quæ in operto jacent, contemnere. Narrat *Joannes Tanner in Vestigio Bohemiæ Piæ*: Matronam in Bohemia fuisse fortunæ pertenuis, quæ Gemmam *Carbunculum* haberet, luce tam vivaci, & radiosâ, ut ipsa Mater & filiæ & familia universa, carbunculo illo in medium locato, ad unius gemmæ lumen, nocturnos omnes labores peragerent, fila ducerent, colum versarent, periculi omnis expertes. Ignorabat fortunam suam misera Mulier, quæ hujus unius gemmæ pretio, non modò suam & filiarum orbitatem depellere, sed ad magnas opes pervenire potuisset. Queritur idem *Anselmus Boëtius*, cúmque dixisset *Bojemiæ* montes & juga, etsi nivibus rigeant, gemmas elegantissimas & varias ferre, *Topazios, Amethystos, Crystallos, Jaspydes, Sapphiros, Corneolos, Turcosas &c.* Addit sæpenumero tam pertinaciter adhærere rupibus, interdũ cortici saxeo includi, ut pro saxis habeantur, neq; nisi à peritis internosci possint; ad *Rudolphi*

Carbunculus admirabilis.

l. 1. de Gemmis C. 12.

Ignorantia gemmarũ multũ obest Bohem.

phi II. tempora multa gemmarum pretia ignoraſſe *Bohemiam*, multósq; eo tempore lapides pretioſos in lucem eſſe protractos. Sed imponamus aliquando ſaxeæ huic tractationi finem; proverbium vetus eſt, *lapides loqui*, qui res alterius auribus ingratas loquuntur; equidem vereri incipio, nè hâc prolixitate legentibus faſtidium attulerim, & lapides ſim locutus; forſitan tædio levando proderit, quod initio hujus capitis promiſeram, aliquid de *gemmeo Rudolphi ſæculo* commemorare; etſi enim rurſus in gemmas & lapides relabi videamur, tamen iſtud longè divinius argumentum habere debet: regum enim gemmæ, in naturam ſtellarum ac ſiderum quodammodo tranſeunt, cùm in Regum verticibus (qui *terreſtres Dij* appellantur) ſedent, eorúmq; coronas accendunt, aut Thronum, aut Menſas occupant, in quibus jura & leges Mundo dictantur, & ſcribuntur.

CAPUT XXXV.

Rudolphi II. Cæſaris divitiæ ex Gemmis.

Auri & gēmarum copia Rudolpho II.

RUdolphum II. Cæſarem, *Salomonem Bohemicum*, ob miram in gubernando fœlicitatem & prudentiam, tum ob ſummam eo regnante rerum omnium affluentiam & copiam; tum quòd extrema *Salomonis*, cum *ſenecta Rudolphi* ætate congruerint, appellabant *Imperij* Germanici *Principes*, ego eo etiam propiùs expreſſiſſe *Salomonem* crediderim, quòd Legationibus omnium propè tranſmarinarum Gentium excultus, ſumma in gloria (ſi ultimam ætatem â fratre, & populis contemtam excipias) vixerit, quódque auro, argento, & gemmis ſic abundârit, ut (præter *Ottogarum*, quem ab auri copia *Regem aureum* vocabant, aut *Carolum IV.* qui lapidum loco gemmas adhibebat & cæmento verum aurum infundebat, ùt *Carlſteinæ*, alibíque videre eſt) alterum Regem è noſtris ægrè invenire poſſis, *Rudolpho*, opibus & magnificentiâ conferendum. Aureos eum laterculos quàm plurimos habuiſſe, ſeu aurum in laterculos efformâſſe & ſignâſſe, â ſenibus qui ipſos laterculos viderant, audivi. Quid ego artifices loquar Regijs opibus ex omni Evropa *Pragam* evocatos, & *Pragæ* ſummâ indulgentiâ, amore & libertate Principis habitos, maximiſque muneribus auctos, *Pictores*, *Sculptores*, *Gemmarios*, *Phrygiones*, *Architectos*, *Aurifabros*, *Horologiorum Artifices*, *æris flandi*, *fundendi*, *feriendi Magiſtros*, *Plumarios*, alióſque innumeros, quos vniverſæ Evropæ, pretijs oblatis (ùt ita loquar) furabatur, & cùm id non ſufficeret, etiam rapiebat? *Doctorum* Virorum, & qui curioſitatem Principis ac ſenſus paſcerent, aulam refertiſſimam habebat: *Muſici*, *Chimici*, *Poëtæ*, *Hiſtorici*, *Mathematici*, *Aſtronomi*, *Medici* complures, in quos centena & centena aureorum millia quotannis effundebantur, *Cæſarei* dicebantur; ſequebantur Aulam omnes iſti, & Cæſareis alebantur impenſis: unus *Tycho Brahe*, Mathematicus, ut è *Dania* ſua & *Uraniburgo* (quod aliquot centenis millibus arti ſuæ exædificat) *Pragam* elliceretur, ac poſtea ut Vir talis ac tantus, Nobilitate & ſcientiâ maximus, ſplendidè ſuſtentaretur, promiſit *Imperator* ſe omnes ejus in Patria reditus, & quidquid percipere & ſperare poſſet, ſuperaturum; quod etiam non minùs verè, quàm magnificè præſtitit, ut tota ditio Regia *Liſſenſis & Benacenſis* uni *Tycho-*

Franciſ. in Annal. Boh. M.S.

Quantis impenſis Au-

lam ſuſtineret Rudol. Imp.

Dom⁹ Ty-

chonis Brahe Pragensis, proh dolor! dejecta.

Tychoni Brahæo alendo, & ditando deputaretur, cui mirabilem insuper *Domum*, qualem sibi ipse *Tycho* ad observationes Cæli ac siderum descripserat, à fundamentis excitavit, ut sensus ejus ætatis hominum communis fuerit, in unum *Tychonem Brahæum* ejúsque scientiam illam sideralem *Rudolphum Cæsarem* aliquod auri myriadas expendisse. Quantum *fornaculæ Chimicorum* consumserint auri, dici non potest! lectores, ex curiositate & magnificentia Principis, ex auri copia, ex multitudine Chimicorum artificum, quorum numerus ad vicenos ascenderat, ex diuturnitate laboris (nam ex quo Regnum adijt usquè ultimam ætatem, *Chimiam & Auri conficiendi spem* nunquam dimisit) faciant conjecturam; jam quid in *Feras* toto orbe quæsitas, quarum illi summa raritas contigit, quid in *hortum geminum* omni florum, radicum & stirpium peregrinarum, & transmarinarum copiâ excultos, nutriendos, & in dignitate & authoritate conservandos, quantæ opes effusæ sint, quis oro, potest colligere? optandum fuerat magìs, ut magnificentiæ & curiositati modum posuisset aliquem Maximus Princeps, seséque à *Caroli Schotti* familiaritate (quod serò fecit) citiùs abstraxisset? sed hæc alijs commemoranda relinquo, de *gemmis Rudolphinis*, quod proposueram dicere, pauca quædam ex *Anselmo Boëtio*, qui ea quæ videbat, scripsit, & gemmeorum illorum operum pars magna & author *Rudolpho* fuit, utpote *Gemmarius & Medicus* nobilissimus, & in utroque munere à *Cæsare* solitus adhiberi, delibabo; innumera interea præteriturum me scio, quòd ea à nemine descripta invenerim; sed ex his pauculis conjectura (ut jam sæpe monui) petatur de cæteris.

Anselm. de Boet de Gemmis in præfat. ad Rudol. II.

Principiò gemmarum amatorem & æstimatorem maximum fuisse docet *Anselmus*; juvat ipsa *Anselmi* verba ad Cæsarem, cui libros illos de Gemmarum & lapidum historia, Anno 1609. editos, & Hanoviæ excusos dedicabat, audire: *hanc* inquit, *S. Cæs. Majestatis vestræ mentem* (videlicet ut gemmarum illustretur historia, & æstimatio earum increscat) *ostendit Mensa illa gemmea, quam Majestas Vestra extrui jussit, octavum Mundi miraculum, in qua fabricanda tot annis, tantisque expensis desudatum est, quæque tanto artificio elaborata est, ut gemmæ sibi invicem commissuris, quæ conspectum fugiunt, unitæ, silvas, arbores, flumina, flores, nubes, animalia, variásque rerum pulcerrimarum formas, ita referant, ut depictæ ad vivum videantur, ac simile opus in toto terrarum Orbe reperiri non possit.* De hac Mensa paulò pòst plura; pergit idem Anselmus: *Ostendit etiam Corona illa Imperatoria, quam S. Cæs. Majestas fieri jussit ex Adamantibus, Unionibus, Rubinis, Auróque puro aliquot centenis aureorum millibus constans, & præterea torques ex præcipuis gemmis concinnata, valore ac pretio Coronam superans, aliáque insuper infinita varijs ac pretiosis gemmis exornata, ut existimem nullum unquam Imperatorem tantam gemmarum copiam habuisse, quantam habet S. Cæs. Majestas Vestra.* Hæc Boëtius.

Mensa Rudolphi gẽmea.

Corona Imperialis nova, seu domestica.

Torques Rudolphi Cæsaris.

Pulchrum esse, ajebat ille, *à laudato viro laudari*; addiderim ego, omnem laudem superare, laudari à perito & rerum conscio, cui ignorantia obrepere non possit, qualem fuisse *Boëtium* constat, qui omnes omnium Principum, & Regum in Evropa aulas obiverat, & thesauros, & gazas spectaverat, & gemmarum omnium pretia penitùs noscebat, hæc tamen, Italiâ, Hispaniâ, Galliâ audiente, & legente, scribebat! *Corona* illa *Rudolphina* hodiéque in *Cæsaris* nostri *Leopoldi* gazaphylacio, unà cum pomo, & sceptro spectatur, *domestica Corona* appellata; eam ante annos non multos cùm Maximi hujus Evropæ Principis, *clementissimo Imperio ad Thesaurum Cæsareum* (qui omnes aliorum Principum

Aliquid de Thesauro & gaza Domûs Austriacæ Viennæ.

pum thesauros longè superare dicitur) admissus essem, spectavi, tractavi, atque osculo adoravi. Non est meum hoc loco, nè quis erret, *præsentem Austriacæ* Domûs gazam, & quæ in ea rara & pretiosa vidi describere; succumbant humeri necesse est; caligat omnis ad illam lucem gemmarum aspectus, atque ingenuè fateri possum, cùm ex Regijs thesauris domum nostram Viennæ revertissem, tantâ, tam divite, tam variâ rerum pulcherrimarum imagine perstrictum, & velut attonitum, nihil rogantibus socijs respondere potuisse, donec admiratio quodammodo subsideret, & aliqua earum specierum memoria, deleretur ex animo; itaque hæc hodierna mitto omnia, atque ut *Veteres Jove in Olympicis* viso, quem *Phidias* immortali arte perfecerat, factitabant, digitum ori libenter impono. Ad *Rudolphum* redeundum est: habuisse hunc Cæsarem *gemmam Rubinum* alio in loco refertur, quæ parvum ovum gallinaceum æquaret; asserit audacter *Anselmus*, parem in Evropa rubinum suâ ætate nullum esse, & sexaginta millibus aureorum emtum ad Cæsarem pervenisse.

Rubin⁹ Rudolphi Cæsaris. *de Boot l. 2. C. 13. de Gemmis.*

Aureum Anulum habebat *Imperator Rudolphus*, cui adamantem, & amethystum tantâ arte incluserat artifex, ut non duæ, sed unica gemma viderentur, neque omnino, quantumlibet perspicacissimâ oculorum acie, divisio ulla posset notari; superârat sine dubio ars naturam, cùm nihilominus separatim octodecim aureorum millibus emtus esset, *Amethystus* verò ob flammas, quas in omnes partes jaculabatur, ducentis taleris æstimatus. Memini paulò antè *Coronæ aureæ Rudolphinæ*; in ea quàm plurimi Uniones cum gemmis concertant mirabili prorsus lucis hilaritate, præcipuus Unio est pyri muscatellini magnitudine, qui velut regnator omnibus seu gemmis, seu unionibus, quodammodo silentium imponit; emtus est unus ille unio triginta millibus aureorum, ùt qui operi præfuit, testatur.

Anulus Rudolphi. *de Boot l. 2. C. 32.*

Iterum de Corona.

Jam de *Scrinio & Mensa Rudolphi*, suspecta, & veritati non nihil vim inferre videri posset narratio, nisi à diligentissimo, & exactissimo istiusmodi rerum Censore esset profecta; sua illi verba relinquo: *Vidi in scrinio Rudolphi II. Imperatoris, Jaspides, quæ nemora, palustria loca, arbores, nubes, & flumina ita naturaliter referebant, ut procul aspicienti non lapis, sed pictura putetur. Hæ Jaspides ab Imperatoria Majestate in tanta authoritate sunt, ut ex compluribus, quæ diversos habent, invicem rite applicatis Mensæ suæ supremum folium* (Mensæ planum æquor, seu tabulam intelligo) *exstrui jusserit.* Nota Lector quæ sequuntur, & artificio mirabili adjutam Naturam obstupesce: *Id folium varijs gemmis exornatum, variorum locorum, fluminum, arborum, montium, Civitatum ac nubium figuras picturæ instar ita exactè refert, ut non satis quis naturæ artificium, & artificis diligentiam, solertiámque admirari possit; Jaspides enim ita connectere potuit, ut conjunctiores lineæ, vel non appareant, vel ad rem faciant, picturæque munere, dum extremos arborum, ædificiorum vel montium ambitus faciunt, fungantur. Multis annis laboratum fuit, ut opus dictum absolveretur; id cùm pretiosissimum sit* (Nota quid *Anselmus* sentiat) *multis enim aureorum millibus constat, idémque opus admirandum, naturæ enim artificium ac artificis solertiam ostentat, inter Mundi miracula recenseri, ac cum Templo Dianæ Ephesiæ comparari absque injuria potest.*

Scriniũ Imper: Rudol. *de Boot l. 2. de Gemmis C. 37.*

Id. l. 2. C. 103.

Notanda Boëtij sententia.

Hæc de *Rudolphi* gemmis pauca, sed maximarum rerum argumenta; hodiernos Invictissimi Cæsaris *Leopoldi* thesauros, & gazas, aut illam serenissimi Archiducis *Leopoldi*, ùt Viennæ vocant, *Galeriam*, & picturarum miracula, quæ spatiosissimis cubiculis tanto numero sunt affixa, ut parietes omnino contegantur, persequi consilium

Artificia picturarum à serenissi: Archiduce Leopoldo relicta.

lium

lium non eſt, tum quia ad *Bohemiam* (niſi quatenus ipſe *Auguſtiſſimus Cæſar* ad Bohemiam ſpectat) non pertinent; tum quia facultatem meam longè ſuperant; tum quia ſemel iterùmque admiſſus, otium non habui ſingula cum cura notandi; tum quia oculos pictorum & gemmariorum non habeo, qui ſæpe ea, quæ nos neſcimus, auro contrà noverunt æſtimare.

(+)

CAPUT XXXVI.

Per hanc opportunitatem adferuntur quædam de Veterum Bohemiæ Regum ingenti magnificentia.

Facere quando huc perventum eſt, non poſſum, quin brevitate ſolitâ, *Veterum Bohemiæ Regum*, ac Principum theſauros, aurique ſignati, & non ſignati divitias brevibus attingam. De *Equello Boleslai Sævi* argenteo, pridem narravi.

Wladislai Regis opes.

Wladislaum I. Bohemiæ Regem à liberaliſſima pietate, excitatiſque Cœnobijs, defenſione ſedis Apoſtolicæ adverſùs *Fridericum Ahenobarbum Cæſarem* ſusceptâ, omnes noſtræ hiſtoriæ pro eo ac meretur laudibus in cœlum ferunt; reſpondit DEUS tantæ pietati Ducis, & Matre ſuâ Virgine potiſſimùm agente (nam illa in Religioſis Viris ac Virginibus coli ſe ſemper exiſtimat) incredibilem auri vim in *Montibus Gilovijs* latentem patefecit.

Ottogari.

Przemyſli Ottogari Regis magnificentiam immenſam (ob quam *Rex aureus* eſt appellatus) nullus quod ſciam, meliùs & veriùs deſcribit, quàm ſacer Scriptor *Franciſcus Pragenſis Eccleſiæ Canonicus* Teſtis oculatus in hiſtoria ſuorum temporum, rarus omnino Liber, & *Bibliothecâ Metropolitana Eccleſiæ Pragenſis* incluſus.

Wenceslai ejus filij.

Filius *Przemyſli* hujus *Wenceslaus* Rex *Sanctus* cognomine, quamvis paulò antè, Germanorum victor Exercitus, occiſo Patre, *Bohemiam* inundaſſet, & Cœnobijs omnibus hoſtilem in modum oppugnatis, nullo inter ſacrum & profanum diſcrimine, & tutor *Brandeburgicus* ſacrilegâ avaritiâ etiam Eccleſijs violatis Regem ipſum, velut addictus eſſet, Proceribus redimendum obtulerit, brevi tamen tempore ſplendorem & magnificentiam Patris æquavit, ut nihil amiſiſſe *Bohemia* videretur. Conſtat omnium ejus temporis hiſtoricorum fide, cùm *Rudolphi I.* filiam Anno 1285. in Conjugem acciperet, & *Pragæ* nuptijs diem dixiſſet, centum hoſpitum millia unà cum Equis triduo, quotidianis, iiſque regium in modum apparatis epulis, & pabulo Equis largiſſimè ſuppeditato, excepiſſe. Vide quæ in *Epitome hiſtorica* ſcripſimus. Inſaniam *Campanus* appellat hanc Regis liberalitatem; *perit enim* ut ait, *liberalitate liberalitas.* At ego non continuò Regem damnaverim: nam quod in *Rege mediocri*, vitioſum eſſet, id Regis opes immenſæ, & auri vis innumerabilis, ut moderatum eſſet, & ex virtute negotium, efficere potuerunt; ad hanc Regulam (non ad expenſas tantùm) metienda eſt & examinanda maximorum Regum liberalitas & magnificentia.

Memorabilis magnificentia & hoſpitalitas *Dubrav. in hiſtor. Boh.*

Campanus in Theſibus hiſtoricis.

Caroli IV. divitiæ.

Sed *Caroli IV.* tempora apud nos, ſæcula omnia ferro, argento, & auro ac metallis omnibus ſuperarunt, ut non modò *ab auro aurea*, ſed ob gemmarum multitudinem etiam *gemmea* dici poſſent. Cùm Legati Imperij Romani & plurimi Principes Anno 1370. extrahere è Bohemia

mia senescentem jam *Carolum* (nam ætate juvenili & virili nulla esse querela poterat, cùm per Evropam universam volitâsset) omnibus argumentis conarentur; ostendit ille disertè quàm noxia Regnis suis foret sua illa in Germania commoratio, ex qua alieni ditescerent, Provinciæ autem suæ, & Thesauri Regij emungerentur. Vide Orationem illam verè Cæsaream ac omnino magnificam *Caroli in Dubravio, & Boreko*, quam militaris quædam & regnatrix Eloquentia commendat; gloriatus inter alia *Carolus* esse dicitur; tantum sibi auri in *Bohemia* suppetere, ut turrim arcis Pragensis auri facti & infecti talentis possit obruere & obtegere; simul ut fidem faceret ad ærarium, aut potiùs aurarium, Legatos induxit, ùt vetusta *Caroli* vita commemorat. Nec vanam illam gloriationem fuisse immortalia ejus opera, & universæ vitæ ejus Comes perpetua Magnificentia & splendor satis indicant; Ædificationes *Caroli in vita Ernesti primi* Pragensis Archi Episcopi ante complures annos edita descripsimus; maximum enim ædificatorem fuisse *Carolum* testantur historiæ. Ibidem descripta à nobis est Regia *Bohemia Corona*, adductum *Sacrarium gemmeum* SS. Ducis Wenceslai, *Pons Pragensis*, Arces Regiæ, & in Pragensi Castro *Turres duæ*, quas laminis vero auro illitis contexerat, tanta cum Urbis Majestate, ut procul aspicientibus *Turres* illæ cum sole de luce viderentur contendere. *Capella* seu *Sacrarium Carlsteinense* illius aureæ copiæ, hodiéque (post tot temporum & hominum injurias) aliquòd præbet indicium; quam cùm primum ingressus sum, Cœlum quoddam terrestre subire videbar; diligenter & accuratè quidquid illâ Arce continetur, explicui in *Appendice I. ad Historiam Sacri Montis*, quò Lectores meos remitto; mallem tamen *Vitam Ernesti* consuli, quòd plura & majora, ac totum propè *Caroli* IV. Regnum eo Libro compendio complecti volumus.

Gloriatio Caroli IV. Regis nostri mirabilis.

Turres duæ Pragēses inauratæ.

Superest Thesaurus *Oppatovicensis*, cujus *Carolus IV.* in vita sua subobscurè meminit, sed hunc alteri Capiti reservamus.

Gaza Cœnobij Oppatovicensis. *lib: 3.*

De *Urbis Pragensis* divitijs *Carolo IV.* regnante, mira omnia sunt, quæ narrant Historici præsertim de *Rotlevo* quodam Cive Pragensi. Penè fidem excedit, quod de centum millibus aureorum *Carolo IV.* à Cive Pragensi donatis *Æneas Silvius in historia Bohemica* versatissimus Vir, authoritate summus, narravit, referam ipsa Silvij verba: *Auri centum millia Nummûm Civis quidam Pragensis recepto Chirographo Carolo IV. Imperatori concesserat, eúmque postridie ad convivium invitavit, & convocatis aliquot regulis* (Proceres Bohemos intelligit, qui sæpe à Scriptoribus Italis, atque ipsis Pontificibus imò & Concilijs ob splendorem opum & magnificentiam hoc titulo honestati leguntur) *Convivium more Bohemiæ splendidissimum apparavit.* Vide hîc mihi Lector *Caroli Cæsaris* humanitatem, qui & ad Civem subditum & ad ejus Domum descenderit, & sibi Proceres, ùt olim Augustus, assidere voluerit. pergit Silvius: *Cùm verò potioni & caseo, ùt illi consveverunt, locus esset, neque enim saccaraceis confectibus utuntur, Chirographum in catino aureo jussit adferri, admirantibus Convivis, & quid hoc sibi vellet quærentibus. Cætera, inquit, fercula, Cæsar, communia tibi cum hisce Optimatibus fuêre, hoc tui solius erit: nam aurum quod mutuavi nudius tertius* (id est mutuum dedi) *tibi dono, omnéque debitum remitto.* Hæc *Silvius*, ex quibus Lectores conjiciant, quantum Civi illi superesse potuerit, qui tam facilè centum aureorum millibus (quæ summa pecuniæ id temporis, nondum apertis navigatione Indijs, bis ac ac forsitan ter hodiernæ monetæ aureæ

Divitiæ Pragensium quondam.

Silv: in comment. super dicta & facta Alfonsi M. lib. 4. N. 47.

Centū millia aureorū donat Carolo hospiti suo Civis quidam Pragensis.

reæ pretium conficiebat) carere potuerit; sed omnes divitias animus magnificus, & Regi suo deditissimus virtute superavit, ut nescias, an ditiorem, se an magis munificum eo facto præstiterit.

CAPUT XXXVII.

Aliqua de Privatorum opibus & potentia, sæculo superiore. Wilhelmi de Rosis divitiæ ingentes, & suppar magnificentia.

Stransky in Rep. Boi. C. 16. §. 2 scribebat A. 1636.

POsset ista vis opum in miraculis ab ignaro aliquo haberi; at ego contrà, *Stranskyum* oculatum testem de Patrum ætate scribentem adducam: *permulti*, inquit, *in Nobilitate Bohema ante viginti annos proximos fuêre, qui immobilia bona sua plusquam ducentis, quosdam novimus qui plusquam quingentis, imò nongentis sexagenarum Monetæ nostratis millibus* (quæ summa aureorum, seu zekinorum 115. millia conficit) *supellectilem verò cæteram tantidem cum pecunia signata, & nominibus æstimare poterant. Quidam similiter erant, qui homines suæ glebæ adscriptitios, Canonémque annuum pendere solitos, plures quàm bis, ter, quater mille numerabant.* Intelligit procul dubio *Stransky* Opulentissimos Proceres: *Rosenses, Ssvvambergicos, Guttensteinios, Smirzicios, Lippaos & Bercas, Pernsteinios, Novodomæos, Trezkas, Hasemburgios,* aliósque quàm plurimos.

Opum vis in familia Rosensi.

In magna fælicitatis parte repono, venisse in manus meas ultro & nihil cogitanti omnes propè Potentissimæ *Familiæ Rosensis* seu Rosenbergicæ, quæ Principatum Nobilitatis in *Bohemia* diu tenuit, Memorias; nihil (audacter scribo) quod de ijs dici possit desideratur; ac cuperem sanè *Annales* illos *Rosensium* dignissimos, lucem publicam aspicere, plurimum his Cimelijs literarijs, Patriæ illustraretur antiquitas. Quod huc spectat, pauca ex Rationarijs libris, ultimi ejus stirpis *Wilhelmi* referemus, ac primùm de subditorum numero: Anno 1551. *Wilhelmus de Rosenberg* ætatem legitimam adeptus, adiit hæreditarias sibi à Patre relictas ditiones:

Brzezan in vita M. S. Wilhelmi Rosensis.

Crumloviensem cum Civibus & incolis - - -	3209
Trebonensem cum Civibus & Incolis - - -	1337
Novohradensem cum oppidanis & rusticis - - -	1747
Rosenbergensem cum -	746
Helffenburgensem cum -	713
Chaustnicensem cum -	877
Milczinensem cum - -	213
Summa possessionatorum (ùt vocant)	8842.

Hæc tertia tantùm erat Ditionum pars, nam soror *Wilhelmi Anna* Joachimo de Nova Domo nupta *Civitatem Prachaticium* cum pagis, dominio utili non directo tenebat; at postea *Wintenbergam, Drslavicium, Lehnicium, Radossice, Daudleby, Libiegovice, Raudnicium* pagósque illarum aut emit *Wilhelmus* aut redemit, ut Canobiorum ditiones taceantur, *Altovadensis, Coronensis, Trebonensis, Crumloviensis, Parthenonis, & Crumloviensis Parochiæ*, quæ in ditione *Wilhelmi* sita, certâ ratione, ex eorum temporum usu, ad Dominum referebantur; sic ut facilè si ex qualibet domo armatum unum deposceret Dominus, viginti eóque ampliùs armatorum millia intra Mensis spatium in campum educi possent.

Do-

Brzezan ad A. 1557.

Domum habebant in Arce Pragensi *Rosenses Proceres*; in eam, ut magnificè *Wilhelmus* habitaret, 45. millia sexagenarum Misnensium expensa, *Wenceslaus Brzezan* affirmat, & quinquennium in ædificatione consumtum. Anno 1550. ad lances & patinas argenteas conficiendas 150. argenti talenta ex thesauro *Rosensi*, *Wilhelmo* mittuntur. ita libri Rationum.

Principes, Archiduces, Reges ac Cæsares convivæ Rosensium.

Quid memoré in hospites liberalitatem & prorsus regiam magnificentiã? & sanè *Cæsares* ipsos & *Reges* & *Archiduces & Imperij Electores*, imò non semel universam quodammodo *Nobilitatem ex Bohemia* & *Moravia* ad epulas, ludos, & alia Nobiliũ certamina evocavit; innumera ejus rei exempla *Historia Rosensis*, quæ est apud me duplex, diversorum Authorũ, tum etiam vita *Wilhelmi* à *W. Brzezã* conscripta, suppeditat.

Vita Wilhelmi M. S.

Gulielmi Rosensis pretiosissima hospitalitas.

Anno 1561. 16. Aprilis Serenissimus Austriæ Archidux *Ferdinandus Ferdinando I.* Cæsari filiorum charissimus, invitatus, cum maximo Nobilium comitatu *Weselium* in ditionem *Wilhelmi* advenit; *Wilhelmus* in ejus & hospitum gratiam, plurima extemporalia ædificia diversis in locis, in Civitate, in pratis, nemoribus & saltibus pridem exstruxerat. 17. dies venationi totus est datus. 18. iterum venatio; post Convivium lautissimum (quale in Epitome historica descripsi) jaculatio ad metam, & excitatis sub dio Mensis, alearum crebri lusus: tum Ursi duo grandes objecti canibus, non inulti, & multo canum vulnere, & mortibus ceciderunt. 19. Aprilis die certatũ est *Equorum* cursibus, alij ballistis jaculati ad metam, præmia oppidò pretiosa *Wilhelmo* victoribus offerente: tum X. Gallorum gallinaceorum paria commissa ad sangvinem usquè depugnârunt; tum luctatio instituta, & pedibus more Romano ad metam decursum; denique ad extremum *Nobiles Venatoribus* adscripti, & latis ictibus verberandi, ut fieri solet, suppos uêre tergora. 20. Aprilis sub serum ingens *Ursus* venando confectus; datus dies ille quieti & potationi. 21. Aprilis, alius grandior Ursus in rabiem pyrobolis actus, necatur. Deinde canum venaticorum seu vertagorum paria quindecim, singuli cum singulis pugnantes, æmulo tandem post duellum enecto pulcerrimum præbuêre spectaculum. Qui è ballistis jaculando primas tulerant, singulis 150. Imperiales, id est 75. aureos numerari jussit *Wilhelmus*; qui in bombardis vicerant, *poculum aureũ*, vel si mallent, 250. Imperiales accepêre. qui *Eqvo* vicerant 400. Imperiales (ducentos aureos) in certamine canum, pro quovis pari, victoribus 150. Imperiales (id est 75. aurei) numerati; extremi in præmijs fuêre, qui *Gallos* commiserant; & his pro victoria singulorum parium, mille Carpiones (quid istud sit Œconomiæ nostræ periti sciunt) donati. Clausit nobilia hæc certamina *ferreus discus* magni ponderis, eum, qui longiùs altero jecisset, centum Imperiales auferebat. Quot arbitrâre millia aureorum paucis diebus in convivijs & ludis profusa? si *profusa* dici possunt à pecuniosissimo Principe *donata*, quibus, ac præsertim moribus placidissimis, omnium sibi conciliavit affectus; sic ut pro se *Wilhelmum* vivere, universa *Bohemiæ* imò & *Moravia* nobilitas optare, sæpius auditi sint jurejurando, essetque unicum pauperum & maximè Nobilium columen, & præsidium; deinde divitiæ ipsæ prodigalitatem hanc satis excusant: nam quod in homine non copiosissimo excessus in liberalitatem foret, id in altero qui abundat, justam liberalitatis mensuram non superat. Œconomiam *Wilhelmus Rosensis* tantâ felicitate, & solertiâ instruxerat, ut toti *Bohemiæ* ad imitandum proponeretur; atque id admirationem majorem meretur, quòd ferè, quò peritiores œconomiæ, iidem ad rem esse soleant attentiores; utebatur Wilhelmus Œconomo laudatissimo in pau-

Brzezan in ejus vita Anno 1572.

cis *Jacobo Krczinio Equite de Gelczan*, *Georgy & Catharina de Olbramovicz* filio, cujus viri ingeniosa reperta ad maximas Domino utilitates, facultates & pecunias parandas in *vita Krcziny*, quam ipsemet Bohemico versu comprehendit, enumerantur; digna est, quàm diurnâ nocturnâque manu œconomiæ studiosi & amatores evolvant. Sed venationem & ludos ejusmodi quorum antè mentionem feci, sæpius repetitos, eâdémque magnificentiâ finitos, libri manuscripti Rosenses ostendunt: præcipuè A. 1553. A. 1554. & 1566. cùm *Ursini Principes ex Italia* ad Rosensem venêre. A. 1567. 1570. An. 1585. 5. Junij idem Annus ad 4. Octobris summam *Wilhelmo* attulit voluptatem, cùm maximis præmijs propositis, *canes Wilhelmi* alios omnes longè cursibus superâssent. Anno 1586. repetita ingenti luxu, & hospitum numero venatio, & rursus in *Kratochvvil* in Septembri Anni 1589. evocatâ *Bohemâ & Moravâ Nobilitate*, universis, quicunque advenissent, lætè, hilariter, pro sua singulis conditione acceptis. Notant Libri *Rationary*, qui inter manus meas sunt, receptum & pro lege perpetua habitum apud *Rosensem*, ut in singula convivia 300. sexagenæ Missnenses expenderentur; plures etiam pecunias alijs convivijs profusas, ipsorum hospitum & convivarum magnitudo & majestas ostendit: *Cæsarem Rudolphum*, non semel hospitem habuit *Wilhelmus*, *Ferdinandum & Maximilianum Archiduces* sæpissime; Electores: *Palatinum, Brandeburgicum*, *Saxonem*; Principes:. *Brunsvvicenses*, *Badenses*, aliòsque Imperij Romani Proceres & Comites, tum *Pragæ* in domo sua, tum *Crumlovy* in arce per dies plurimos diversis vicibus tractavit. Mitto *Reginas & Archiducissas*, tum *Hedvvigem Sigismundi Poloniæ Regis Filiam* Uxoris suæ Matrem; non facilè explicari posse puto, quantum in quaternas Nuptias cum maximorum Principum nuribus celebratas (*Brunsvicensi*, *Brandeburgicæ*, *Badensi*, *Pernsteinia*) & in dotem earum, & amicos Principes sit expensum; *Brandeburgica* Sponsa plurimum constitit, quòd Nuptiæ *Berlini* celebratæ sint, quò nihil auxilij *ditiones Bohemicæ* præstare poterant, & præsente solùm & numeratâ pecuniâ vivendum; adduxerat *Berlinum*, suìsque sumtibus alebat aliquot *Centurias Equitum ex Bohema Nobilitate*, tum plenos currus Illustrissimarum ex Bohemia Virginum & Matronarum, quæ novam nuptam exhilararent & in *Bohemiam* adducerent. Cum *Herula Pernsteiniana* Nuptiæ Anno 1587. plus Gloriæ, quàm opum habuêre: *Cæsar ipse Rudolphus* nuptialibus sacris & convivijs interfuit, secùmque grande *Syrma Imperij Principum* & omnium Provinciarum suarum Procerum attraxit. Illud etiam liberalissimæ Pietatis, quod triduò toto Pauperes (quorum *Pragæ* aliquot millia numerata sunt) sub ipsum Nuptiarum tempus epulo solenni, & opiparè tractavit. Quanta vis pecuniæ Deus bone! in legationes effusa! scio Regijs opibus illas mitti solitas; at in Rationibus invenio: ferè alterum tantum ex proprio peculio ad splendorem domûs suæ & *Cæsaris* authoritatem tuendam & ornandam *Wilhelmum* exposuisse, cùm etiam ideo, quòd suppeditare sumtibus posset, eligeretur, & Regij Œconomi malignè & parcè necessarios sumtus submitterent. Anno 1556. ad Comitia Imperij *Augustam* perrexit. A. 1553. ad Coronationem Posonium cum 200. Equitibus, quos simili habitu & vestitu secum omnes exornaverat. Anno 1569. Wratislaviam ad Principum Silesiæ Comitia ablegatur, Anno 1572. Legatus *ad Saxonem*, *Palatinum & Brandeburgicum* mittitur à Cæsare. Tum in Poloniam eodem anno. Rursus ad eandem Rempublicam Anno 1573. ubi 40. millia florenorum expendisse in *Rationum* libris

Ludi apud Rosenses celebrati.

MM. SS. Rosentes libri rationum.

Quaternæ Nuptiæ Rosensis sumtuosissimæ.

Legationes Wilhelmi Rosensis.

bris legimus. Anno 1574. ivit Œnipontum invitatus magno suorum comitatu. Eodem Anno ad omnes Electores Legationem oblatam suscepit, quâ Coronam Imperialem *Rodolpho* obtinuit. Anno 1576. *Poloniam* adit Legatus. Anno 1577. *Silesiam*. Anno 1581. ad Saxonem proficiscitur Cæsaris nomine. Anno 1587. Brunam ad Comitia *Moravica* missus à Cæsare. Anno 1588. ad *Electorem Saxonem*. Anno 1589. in *Poloniam*, quâ Legatione, ope potissimùm Apostolici in eo Regno Nuncij, *Maximilianum Archiducem* captum à *Zamoyscio*, restituit suis. Lego perinvitum hanc Legationem obiisse *Wilhelmum*, quòd cùm Polonicæ, fraternæque gentis, si quis alius eâ ætate, venas teneret, & suæ libertatis (meritò) retinentissimam sciret, & literis (quarum apud me exempla sunt) absens, & præsens consilijs omnibus & authoritate, *Maximilianum Archiducem* millies, privatim & publicè dehortatus erat, nè primùm, tam apertè viam affectaret *ad Regnum*, ac postea, cùm à quibusdam electus esset, nè jus suum prosequeretur armis, maximè verò omnium, nè Poloniam intraret, & se in discrimen conjiceret; cùm ergo *Maximilianus Wilhelmi* consilia non audisset, & tota res improspere cecidisset, dolebat Viro, quòd contra animi sui sententiam agere cogeretur; sed amor Magni illius Principis omnem hunc dolorem superavit, rèque cum fide gestâ, ipso *Maximiliano* suavissimis literis gratias agente, obtinuit à *Cæsare*, nè unquam ampliùs ad Legationes ullas adhiberetur. Jam quid ego de *Wilhelmi* ædificationibus dicam? vel his solis enumeratis, crederent ignari ad egestatis terminos *Wilhelmum* redigi potuisse: nihil dicam, de novis ditionibus, quas aliquot centenis millibus præsenti pecuniâ comparavit, emitque; nihil de Aulæ splendore, & comitatu Aulico, nil de *Aula Musica* seu symphoniacorum, quam ab Anno statim 1552. domi suæ alebat, ejusmodi res omnes prætereo; maximum ædificatorem fuisse ostendunt, *Arx Crumloviensis* tota (vetere turre exceptâ, nam novam alteram turrem ipse condidit) vidi multas Arces per varias Provincias Austriam, Ungariam, Styriam, Moraviam, Silesiam, Bohemiam &c. *Crumloviensi Arce* (Pragensem excipio Regiam) ampliorem, & grandiori illo opere lapideo sumptuosiorem, non memini vidisse; duas Arces in una videbis, posséntque duo Augusti Principes hospitari, neq; alteri alterius Aula obturbaret; suam singuli aream, hortum, Equilia, suum Uxor gynecæum haberet seorsum. Ibidem *Crumlovij æstuarium* convivia-le Italico opere Anno 1556. visendum perpetuo lapide perelegans excitavit. *Trebonæ* maximam Arcis pulcherrimæ partem exstruxit; *Palatium*, cubiculorum Tabulata, post tantam ætatem toleratam, summâ admiratione intelligentium spectantur. Sol illapsus (quod alibi nusquam vidi gentium) quâ fenestrarum lapides muris necessariò committuntur, umbris ipsorum lapidum, in pavimentis cubiculorum diei horas indicant; ejusdem *Wilhelmi* opus est *Trebonæ* subterraneis cellis excitatis permunitio, valde mirabilis An. 1553. inchoata. *Raudnicij* sumtuosissimas ædificationes mors abrupit; *Ladronam* distantem (pars Crumloviensis Civitatis est) ædificijs continuatis *Crumlovio* sic junxit, ùt hodie una Civitas existimetur. Vivarium Phasianis Anno 1565. exstructum, *Templa* duo in suburbijs Trebonensibus à fundamentis excitata. Anno 1567. Piscinarum opera, licet aureorum plurimis millibus steterint, præsertim quòd damna omnia Rusticis numeratâ pecuniâ præstiterit, locúmque ab ijs pretio emerit, hæc inquam, omnia velut minora, & quasi nihil significantia prætermitto: *Rationum libri*, quos habeo, consulantur; *Hortus Pragensis* ad Domum Rosensem intra

Consilia Wilhelmi non audita malum grãde pariunt.

Aulæ Rosensis novi sumptus.

Arx Crumloviensis.

Trebonensis.

Raudnicensis.

Vivaria.

Templa.

Piscinæ.

intra Arcis mœnia tantis opibus à Rosensi extructus fuit, ut in illis loci angustijs, *Cæsar Rudolphus* (cui hortorum scientia, beatitudo quædam videbatur, & erat) *Rosensis* hoc in studio corrivalis, nihil se desiderare fateretur. Non possum transire silentio *Netolicense vivarium* quod *Kratochvvil* Bohemicâ voce (quasi diceres longi temporis abbreviationem & compendium) appellavit; centum & plura millia florenorum in id opus effusa ex *Rationum* libris probare possum, idque ut pretiosius esset, locum uliginosum *Wilhelmus* elegit, adeóque moles universa *Trabibus* sustinetur; *Trabes* ligneæ fundamentis substratæ omnia perferunt; vide quæ *Brzezan* varijs locis commemorat, & de fontibus artificiosis, ingenio Italorum Anno 1586. perfectis; *Sacrarium* ibidem Divinæ Matri pereleganscondidit, quod *Puteus* Apostolicus Nuncius ad Cæsarem Rudolphû A. 1589. 20. Julij. insigni pompâ, & hospitum frequentiâ consecravit. Collegium Societatis JESU *Trebonæ* primùm fundaverat *Wilhelmus*, postea *Crumlovium* transtulit, & ditissimè, ùt tum erant tempora, victu maximè parabili dotavit; putares, ùt antè dixi, *Wilhelmum* ad aliquas rei familiaris angustias devenisse, nihil minus: domum & ditiones omnes, omni opulentiâ divites, cùm obiret, reliquit: narrabo rem jucundam (quæ huc spectat) quæ paulò ante mortem accidit, simul inde patebit, quàm sæpe levi momento res maximæ pendeant, & optimè à bono Poëta, *Occasionem fronte capillatam*, pòst *occipitio calvam* depingi: Erat *Wilhelmo* à Sacris Confessionibus *Lucas Perger* nomine, è Societate JESU Vir antiquæ simplicitatis; hunc, cùm accedere se ad mortem *Wilhelmus* sentiret, *Crumlovio Pragam* evocârat; confectis negotijs omnibus, quæ articulus ille difficilis, & animæ salus, exposcit, æger adjecit: *Morior sine hærede (Pater Luca!) Frater meus hæresi à Theodoro Beza, ùt scitis, in Gallia corruptus, vos odit pessimè, hunc rerum mearum hæredem ex Familiæ Legibus scripsi; Collegium vestrum & meum Crumloviense, filiolæ instar complector, hoc Ecclesiæ Catholicæ in Bohemia laboranti fundavi; si quid liberalitati meæ defuit, suppleat supremum hoc munus, simul cistam grandem ad lectum digito ostendit, in qua 70. florenorum millia condidisset; vos, inquit, pro me DEO supplicate, & cistam vobis auferte;* at Lucas homo rerum humanarum ùt patuit incuriosus: *absit*, inquit, *Magnifice Domine, ut te vivente pecuniæ hæredes esse velimus, cogitatio hæc tua forsitan à tristi aliquo affectu ortum habet; bono & læto animo esto Vir Illustrissime, nos te brevi hilares & læti lætum ac valetudine confirmatâ Crumlovij Comœdiâ, quam tuo paramus honori, salutabimus. Iterum dico*, reponit æger, *(Pater Luca!) quod vobis offertur accipite; currum addam, qui cistam deorsum ad Collegium Pragense devehat, accipite & habete; ego jam mortem advenientem sentio, me mortuo, omnia miscebuntur.* Lucas nihilominus deprecatus, respondet: aditurum se *Rectorē Pragensem*, & si is judicârit, noctè, nè invidiosum sit, missurum, qui cistam deportent; *quoniam ita vobis placet*, ait Wilhelmus, *facite; at me vivum forsitan non videbitis.* Quod prædixerat factum, eóque ipso die Sole occidente, *Patre Lucâ* absente 31. Augusti vivere desijt. Ubi diditus per *Pragam* rumor est, obijsse *Wilhelmum*, *Lucas Petro Wilhelmi* germano liberalitatis piè defuncti mentionem facit, responsum accipit, quod timere pridem debuerat: viventem *Wilhelmum* omnia dare potuisse, mortuum nihil dare. Hunc finem *Wilhelmi* suprema liberalitas, & religiosa *Lucæ* simplicitas habuit. Pecunia è manibus quodammodo emissa nunquam revolavit, séq; esse ex *genere rerum invisibilium*, ut sic dicam, ostendit.

Horti.

Kratochvil

Collegium Crumloviense S. J.

Lucæ Pergeri S.J. religiosa simplicitas.

***

CA-

CAPUT XXXVIII.

Funus Wilhelmi Rosensis magnificè procuratum describitur.

Tot ac tanta de *Wilhelmo Rosensi* commemorata, (bonâ, ùt spero, veniâ legentium) audaciam faciunt, ut funeris quoque magnificum apparatum, quo elatus est, quantâ potero brevitate, complectar, patebunt simul *Veterum Bohemiæ Procerum* funebres ritus, nam ferè ad eundem modum *Lobkovicij*, aliique majores Proceres, *Pragæ* præsertim si fieri posset, prosequebantur defunctos; ex W. *Brzezan* Rosensis familiæ historico, qui aderat, brevissimè pompam describo. 31. Augusti horâ Bohemicâ 24. Sole occidente, *Wilhelmus* expiravit. Diebus sequentibus cadaver *Templo Sancti Georgij*, quod è regione *Rosenbergicæ* domûs situm est, illatum, custodiebatur ab Aulicis. *Ecclesia Sancti Georgij* tota intus nigro panno vestita, magna vis Sacrorum ritu Catholico, candelæ plurimæ è cera alba usquè ad 26. Octobris, quo die ad *S. Thomam in Minori Urbe Pragensi* aliquot platearum & fori ambagibus consultò quæsitis, per Arcis gradus, deinde delatum est corpus hâc pompâ: Præcedebat omnes minor *studiosa Juventus Scholarum* Societatis JESU maximo numero; sequebantur *Chorales* Ecclesiæ Metropolitanæ; hos excipiebat *Sodalitas minor Beatissimæ Virginis* ex Collegio Societatis JESU *Pragæ*, cum candelis viridis coloris, tum *Corporis Christi Sodalitas* cum rubris candelis à *Sancto Thoma*, sed tum adhuc sub cura nostræ Societatis; post eos procedebat *Congregatio major Alumnorum*, & Sacerdotum flavi coloris candelas manu gerentiū; inde à *Sancto Jacobo Conventuales*, tum *Præmonstratenses è Strahovv* (tantum tunc erat *Pragæ* religiosorum hominum, qui Processionem facere possent) hos ab utroque latere cingebant *Crumlovienses subditi, & fossores* in fossorum habitu & cappis cum lampadibus; *Rosæ* ejus familiæ, singulorum vestibus cernebatur appicta, duo millia hominum hoc ornatu numerabantur: sequebantur omnium *Rosensium ditionum* Præfecti, & quidquid ad hos referri potuit: usitatis vocibus utar: *scribæ* eorúmque multa genera (*frumentarij, rationarij, redditu um, &c*) *Burgravij, Capitanei, Regentes, &c.* post hos *Symphoniaci* Cæsaris, dein *Canonici* Sanctæ Metropolitanæ Pragensis Ecclesiæ cum flavis cereis, ut se ad *Sodalitatem Majorem* pertinere monstrarent; *Abbas* post hos *Strahoviensis* (qui tum sacri illius ritûs Princeps erat) cum *Diaconis, & Subdiaconis* infulatus, cui *Pedum* ferebatur; tum quatuor *Vexilla* mortualia, & *quatuor Equi* nigrantes ducebantur; *Vexilla* ipsa ex nigra damascena materia erant confecta. Tum *Equus* unus generosus totus holoserico nigro coopertus cum quinque *Clypeis* (in pectore, & geminis in lateribus) *Clypei* ipsi phrygio opere ex auro elaborati. Equum sequebatur vexillum è damasco nigro cum grandi *Clypeo Rosenbergicæ* stirpis. Rursus alius *Equus* ingens ducebatur, totúsque erat nigrum holosericum indutus, & quinque integros stirpis *Clypeos* phrygio opere textos gerebat. Aliud *vexillum* ferebatur damascenum colore nigro, cum præcipuo *Rosenbergici* stemmatis *Clypeo* Equite armato, quem *aureum vellus* cingebat. *Equus* iterum holosericum pannum indutus, cum *quinque Clypeis Rosensium*

Ordo funeris.

um acu phrygiâ expressis; post hunc *Vexillum* (quod luctûs vocant) ex serico duplici nigro panno, sine ullo apparatu. Qui Vexilla ferebant, aut Equos in hac pompa ducebant, ex præcipua Bohemiæ Nobilitate fuêre delecti, libentésque extremum hoc obsequium *Principi Nobilitatis* deferebant. Tum pedestres ibant primi Procerum: *Comes Sslik* in nigro pulvillo inaurata calcaria, *Adamus Baro de Waldstein* gladium, *Albertus Smirziczky* galeam inauratam, albis & nigris plumis cristatam; *Adamus Gallus Popel de Lobkovvicz* Clypeum Gentis; *Adamus de Sternberg* aureum vellus ferebant. Post hæc ipsum *Wilhelmi* corpus gestabatur; gestabant triginta ex Equestri ordine viri; sandapila nigro holoserico tota contegebatur, in qua *Crucem albam* longam, *& sex Rosenses Clypeos* phrygiones venusto opere, & multùm foras extante expresserant: *Sandapilam Cæsarei* stipabant satellites utriusque armaturæ. Sequebatur *Petrus Wok Wilhelmi* Germanus, duobus Equestris familiæ Viris innixus; tum *Supremus Regni Cancellarius Adamus de Nova-domo* gestabatur in sella, ponè quem gradiebatur (utpote consangvineus) qui *Wilhelmi Sororem* habebat in conjugio *Joannes Comes Serinius* herois illius maximi *Nicolai* filius, tum alij Proceres cognati: *Hoffman, Joachimus Novodomensis, Comes Fürstenbergius, Udalricus Popelius*; dein *Legatus Florentinus*, cujus dextrum latus *Georgius Popel de Lobkovvitz*, sinistrum *Paulus Sixtus Trautson* tegebant, denique ordo ingens Procerum trahebatur cum Aulicis. Virorum funebrem pompam excipiebat altera luctuosa Matronarum: anteibant Aulici, dein *Vidua Conjunx Rosenbergica* ejulans ab Illustrissimis duobus Viris deducta. Post quam Matronæ aliæ, *Viduæ*, aut *Rosensi* cognatæ, omnésque istarum à gravissimis & Nobilissimis viris hinc atque inde stipatæ; tum novus ordo illustrium fœminarum, ternæ ibant, aut binæ numero sexagenis plures. Longum foret *Ecclesiæ Sancti Thomæ* apparatum, & propè dixerim superbissimum luctum describere; Orationes duæ quæ extant, ùt & *tertia Crumlovij* in æde sacra habitæ à Patribus è Societate nostra, variáque carmina multum celebritatis his funebribus addidêre; prætereo pompam, quâ *Pragâ Crumlovium* corpus devectum est. 500. subditis luctuosè indutis comitantibus, multo etiam armatorum & Nobilitatis comitatu: ante Aram majorem *in Ecclesia Sancti Viti Crumlovij* denique humatus, altiore porphyretico marmore cum titulo: *Guilielmus Ursinus Domûs Rosenbergicæ Gubernator, aurei Velleris Eques: DD. Imper: Ferdinando I. & Maximiliano II. à Consilijs, Nostróq; Rudolpho etiam ab Arcanis, Supr: Regni Boh. Burgravius &c. Pragæ pridie Kal. Septembr. 1592. ætatis suæ LVII. vitâ functus. Cujus anima DEO vivat!* Fratri suo carissimo Petrus Wok Mausolæum ex ipso Altari construxit, in quod 3. millia sexagenarum misnensium expendit; artificiosæ æreæ picturæ inserendæ erant, idque Senatui Crumloviensi perficiendum, est relictum. Satis prolixam commemorationem *Wilhelmi Rosensis* fecimus, ignoscent, ùt confido, legentes; dedi id amori in hanc stirpem meo, & officio quod *Fundatori Collegij Rosensis* (in quo perdiu vixi) qui è Societate JESU censemur, debemus; denique ut aliquam *Veteris Bohemiæ nostræ & Procerum* speciem, Recentibus Bohemiæ hospitibus repræsentem, cùm mihi Monumenta illius gentis plurima suppetant, simul ab uno conjecturá de cæteris Proceribus aliquam facere poterunt, qui quid *Bohemia* vetus fuerit, ignorant. Gemino prorsus, ut ita dicá, luxu, pompâ, & magnifico funeris apparatu elatus est *Albertus Wences: Smirzicky Baro Bohemus*, qui Pragæ A. 1614. vitâ excessit; quæ pompa libro singulari descripta extat.

CA-

CAPUT XXXIX.

De quorundam Bohemiæ Procerum Opibus sæculo priore.

ROſenſium magnificentiæ, & ſplendori propè regio, pares multis ſæculis in Bohemia ſunt habiti: *Guttenſteinij, Svvambergij, Lobkovicij, Sternbergici, Bercæ, Lippai, Smirzicij, Pernſteinij, Ssvvihovij*, aliique plures; Et in Moravia *Bozkovicij, Kravvarzij, Zerotinij*. In Bohemia ex Equeſtri ordine non pauci opum ſplendore cum primis Regni Proceribus concertabant; de *Trczkais* conſtat (priusquam in ordinem Baronum Anno 1563. adlegerentur) item de *Bubnis Liticij & Zamberga Dynaſtis*.

M.S. Cuttuen ſi.

Anno 1594. obijt D. *Hinek VVrabsky* Dominus Zdechovicij, qui (ut pecunias præſentes, & ditiones non numeres) *centum millia in ſolis Cenſibus annuis* habuiſſe traditur.

Landorp Tomo II. Actor. publicor. lib. 5. tract. 9.

In actis publicis *Caſpari Landorpij* extat *Taxatio Bonorum* immobilium & ditionum, quæ Rebellionis condemnati quidam *Bohemi* Barones & Equites amiſerunt, quæque fiſco addicta ſunt:

Ditiones quorundã confiſcatæ recẽſentur.

Joachimi Andreæ Sslick bona pro 166. millibus ſexagenarum, *VVenceslai Budovva* pro 158300. *Procopij Dvvorzeczky* Equitis 102000. *VVilhel: Popelij de Lobkovvicz* 330000. *Joannis Oſtrovecz* Equitis pro 92400. *Fœlicis VVencesl: Pietipesky* pro 96000. *Comitis Turn* pro 220000. *Joannis Albini Comitis Sslick* pro 115000. *Bohuslai Berka* pro 149900. *VVenceslai Berka* 155000. ſexagenarum. *Petri de Ssvvamberg* pro 1070000. id eſt millione & ſeptuaginta millibus ſexagenarum; *Bernardi Fümffkircheri* pro 130000. *Smilonis Hodiegovij* 100000. & plurium aliorũ qui ibi recenſentur: ſic ut intra unum annum (non amplius) ex 28. tantùm Nobilium proſcriptorum bonis (ùt diſertè & in particulari ex *Tabulis Regni* probatur apud *Landorpium*) ad Fiſcum Regium ferè tricesies centum millia pervenerint; quid jam de *Mobilibus*, & pecuniâ præſente, & *creditis* dicendum ſit, *quisque* prudens de his faciet conjecturam.

Nuptiæ Procerum Bohemorum quanto olim luxu celebratæ.

Nuptias Baronis *Ladislai Bercæ*, cum *Catharina Zacharia de Novadomo & Annæ Ssleinciana* Filia, Novædomi Anno 1591. ad 13. Auguſti celebratas, deſcribit *VVenceslaus Brzezan*; ſplendorem earum & pompam explicare ſatis non poſſum; ipſe luxus, ipſa ingluvies! Magnificentiam Procerum *Novodomenſium*, qui *Auream Roſam* geſtabant in Clypeis (ex quorum ultima filia *Lucia, Slavatæ* Comites ſuperſtites deſcendunt) in Novodomenſibus hiſtorijs & deſcriptione Stirpis memorata prætereo. A. 1574. 21. Septembris, *Adamus de Novadomo* cum *Catharina Comitiſſa de Montfort* Nuptias celebravit maximo Illuſtriſſimorum hoſpitum numero, Menſis (quod memorabile puto) *centum quinquaginta tribus* extructis, in quibus ſingulis Convivæ minimùm duodecim ſedêre, & quantum edere, quantúmq; ex optimis etiam & transmarinis vinis bibere vellent, cujuſq; arbitrio permiſſũ.

Guttenſteiniorum Comitum in vetere Bohemia potentia.

Origines CC. de Guttenſtein, C. 5. Paproc: in Guttenſteinijs.

De *Guttenſteiniorum* opibus & potentia, in *Originibus* ejus familiæ multa dixi: unicum hîc addo ex *Paprocio* deſcriptum, quo velut ex ungve patefient omnia. *Burianus Comes de Guttenſtein*, ſæculi ſui in Bohemia *Craſſus* potuit appellari; de cujus divitijs & immenſa quodammodo pecuniæ vi, tum ſenum in Nobilitate narrationes, tum etiam *Hiſtoria Familiarum Bohemiæ*, mira quædam & ſtupenda recenſent;

ſent; vixit is poſt A. D. 1478. Conjugem habuit ex Illuſtriſſima gente Imperialium *Comitum de Ortenburg.* ejus arces cum integris ditionibus nominantur: *Guttenſtein*, *Ssvvamberg*, *Rabſtein*, *Chiſs*, *Biela*, *Tachovv*, *Przibram*, *Petrsburg*, *Flüſsenberg*, *Neukenthal*, *Künsberg*, *Necztin*, *Kaczovv*, aliáque plura, tam in *Bohemia & Moravia*, quàm in *Imperio & Germania.* Hujus tantæ potentiæ inſigne documentum Legentes accipiant: cùm enim filio ſuo *Wolfgango* Nuptias appararet, oſtentandæ potentiæ gratiâ, à ſingulis Pagorum judicibus, aliud nihil petiiſſe dicitur, quàm *unum Vitulum*; à ſingulis verò Molitoribus, *unum bene ſaginatum porcum* juſſit adduci. Vide verò Ditionum multitudinem! adducti ſunt *Vituli mille & ſeptingenti; ſues ſaginati quingenti.* Hinc Œconomiæ noſtræ peritus faciat conjecturam: quantam Villarum, Moletrinarum, Arcium, pagorum, & Oppidorum ac Civitatum multitudinem *Burianum* neceſſarium fuerit poſſidere.

Paproc. l. cit.

Hoffmanni Civis Novodomenſis opes.

Nec ſua Civitatibus, parta ex opibus potentia defuit; ut *Regias Urbes* quondam opulentiſſimas prætercam, etiam ſubjectæ Dominis ſuis Urbes & oppida planè bene peculiata fuêre. *Novadomus* Civitas eſt *Slavatarum*, hæc invidendis opibus abundabat patrum ætate; conſtat 30. 40. ac plura etiam florenorum millia in numerato quoſdam ex Civibus habuiſſe. Initio hujus ſæculi noſtri *Melchior Hoffmannus*, ùt narrat loci Dominus, Regni Cancellarius *Wilhelmus Slavata*, tantum pecuniæ coacervârat, ut centum florenorum millia ſua numeraret.

Slavata in Apologia M. quinternâ 83.

M. S. Cuttnē ſt.

Et Betengelij Civis Pragenſis.

De *Chriſtophori Betengelij* Civis Veteris Pragæ, *Richnovij Domini*, opibus mira à ſenibus audivi, obijt Pragæ 1602. Sed & ipſos agricolas & ruſticos copijs rei familiaris locupletes & pecunioſos vidit ætas ſuperior: *Florianus Zdiarsky Comes, Kladnæ Dominus*, Patribus noſtris, à quibus id accepi, narrare ſolebat, *Avo ſuo Gothardo, Domino Rubroaugezdij, Genecz, & Hoſtivvitz*, unum aliquem pagum ex ſuis, poſcenti tricena florenorum millia mutua dediſſe; ejuſdem Domini pagus *Genecz*, tam latè continuatis, & tam fructuoſis arationibus cingebatur, ut jactaretur proverbio: *unum illum pagum alendæ in annum integrum toti Urbi minori Pragenſi ſufficere.* Pagus eſt ad Pliſnam *Deyſsna* nomine, in quo *Roch* quidam ruſticus tam fortunatus patrum memoriâ fuit, ut ei *Pliſnenſis Urbs* omnes ſuas ditiones ad certum tempus elocârit; eidem *Rocho* ſeptuaginta Equos *Sveci* palantes diverſis vicibus abegêre; plura alia de opibus hujus *Rochi* narrantur. In *Svecorum in Bohemiam* irruptione, quatuor millia Imperialium numerata, in ſpecie ùt vocant, *Ruſtico* in pago ejuſdem D. *Floriani* rapta, loci Dominus memorabat. Quantum ſignatæ pecuniæ, quantum argenti, gemmarum, & auri, occupatâ *minore Pragâ à Svecis* collectum ſit, difficile & incredibile dictu eſt, ac fortaſſe fidem Lectori non facerem. Omitto omnia; illud certiſſimum, quódque oculatis teſtibus probari poteſt: *Milites Svecicos* aurum non numerâſſe in præda, ſed pileis inter ſe partitos; quos inter unus aliquis *Sclopetarius* (ſic enim appellant, qui ſclopum ferunt) qui *ſex millia aureorum* prædatione fœlici collegerat, eum quotidie *Capitaneus* ſuus, ſeu *ductor*, blandè vocatum ad cœnam invitabat poculis, ad ludum deinde vertebantur; hac arte gregarius ille, *truncóque ſimillimus Hermæ, fortunâque ſuâ ebrius* miles, ſic pecunijs omnibus emunctus eſt, ut nondum elapſo octiduo, ex aureorum ſex millibus, nè nummum quidem poſſet oſtendere.

Maximæ pecuniæ ex ſpoliatione parvæ Urbis Prag. à Svecis collectæ.

Pecunioſiſſimus miles intra octiduum ludendo pauper evadit.

Sed jam relictis hominum *curis*, & fluxis, incertis, ac fugientibus *pecunijs*, cæteriſque fortunæ bonis, quæ nimiùm ſæpe Nos deſerunt, aut quas denique Nos ipsâ morte deſerimus, ad veras & innocentiſſimas Naturæ opes (quod in præſenti opere propoſitum

eſt)

est) ad vivacissimos & Medicos *fontes*, ad *agros* feraces (quæ prima hominum vita) ad optatissimas *piscationes*, ad lætissimas *Venationes*, ad amœnissimorum nemorum & silvarum *aucupia* veniamus. Huic ego tam læto, támque jucundo, ac beato argumento tantum tribuo, támque in eo triumpho, ut quamvis infælici & properante stylo, hæc à me describantur, tamen legentes recurrente antiquarum voluptatum aliquâ memoriâ, oblectaturos se esse confidam; quotusquisque enim est, qui hæc nunquam tractavit? qui nunquam *Agros* virentes, aut postea mutato colore flaventes non obierit? qui nunquam ullam *Avim* retibus exceperit? qui nunquam vel *canes* voce animârit? vel lepusculum saltem in retia parata non impulerit? denique, ut absint hæc omnia, qui non aliquando optârit

Dulcis aquæ saliente sitim restinguere rivo?

Innocentissima est Naturæ contemplatio.

Virg.

Itaque dum hæc nostra legent, redibunt in memoriam innocentissimæ voluptates; recurrent, quæ venando consecuti sunt aliquando, *Damulæ, lepusculi, aviculæ, perdiculæ, salmones in fluvijs, Auratæ in rivulis*, aliáque omnis generis gignentia; ipsi *fontes*, nemora, ac silvæ admonebunt, & Veteres reducent imagines; & cùm reminiscendo oblectabuntur, ego me voluptatis hujus caussam aliquam dedisse gaudebo.

CAPUT XL.

De floribus Bohemiæ sponte, aut cultu nascentibus. de Croci Bohemici bonitate ex Mathiolo. Zinziber. Flores plerique Bohemicè exprimi possunt. Majorum cura in noscendis herbis & plantis. De Tulipis; quando Pragam allatæ. Jasminum. Montes super Branik à raritate herbarum commendati.

BOhemiæ regio perfrigida, & vicinis Septentrionibus exposita, etsi calidis, & deliciosis illis, ac semper quodammodo vernantibus, ac florentibus *Austriæ*, aut *Ungariæ* terris paria facere non possit (nam calore cœlesti, & flores, & fruges, & arbores excitantur, fœcundantur, animantur) tamen habet quædam bona sua, quibus eam velut insigni dote commendavit Natura. Nihil hoc loco ampliùs de gemmis & pretiosis lapidibus dicam, quos velut mundum muliebrem, ut sponso quantumlibet diviti placeret, paravit Divinitas; nihil de auri, argenti, ac cæterorum metallorum venis; nihil de cœli salubritate, & aëris, velut in altissima regione, puritate & subtilitate, aquarum bonitate & fœcunditate; nihil de avibus & feris, quibus nemora omnia & silvæ, valles & montes implentur, memorabo; hæc enim peculiari tractatione complectar: fructus tantùm & flores, arbores, messes, vineas, & cætera quæ humo ad præstitutos dies, & tempora nascuntur, hoc loco tractabo. *Crocum* pridem dixi ultro in montibus nasci; parum esset nasci, nisi etiam commendaretur bonitas. *Mathioli* apud nos, *Maximiliano II.* regnante, *Commotovij* Herbarium illud suum, vastum opus, scribentis, verba sunt: *Bohemicus & Austriacus Crocus, omnes peregrinos, etiam Sicilienses & Ægyptios Crocos superat.* Dicat aliquis: hæc in spectaculum, pompam, ac miraculum potiùs, quàm in usum crescere, paucis

Croci Bohemici præstantia. *Math. L. I. herbarij in Croco.*

paucis & pauperibus folijs ac germine; huic ego respondebo, vidisse me & *Tinæ & Pragæ* apud Religiosissimos Patres Capuccinos largissimè provenientem, & areas bene multas implentem *Crocum*; deinde ipse ego in *Bilinensi* monte sponte crescentem vidi; de copia hæc habet *Tannerus noster*: *Crocus Majorum nostrorum ætate, Libochovicij, tantâ colligebatur copiâ, ut quotannis aliquot urnarum vas impleret, cujus singuli sextarij uno floreno venibant.* Satis de Croco. De *Zinzibere* ultro apud nos nascente, & non sativo, dicam postea. *Herbæ* rarissimæ, quas alibi non reperias, in *Cerconossijs* seu *Giganteis montibus* colliguntur: approperant quotannis, eósque montes conscendunt ex Italia Viri, fœminæque Veris initio; & autumni exitu, radicibus lectissimis onerati in Italiam remeant; cujus rei meipsum testem Lectoribus nomino, qui & venientes & abeuntes vidi, & caussas adventûs didici. *Florum & herbarum* maxima Majoribus nostris cura fuit; hinc omnia propè florum, & plantarum nomina *Bohemicè* reddi posse, *Huberus* ac *Weleslavinus*, qui *Mathioli Herbarium* in Bohemicam linguam transtulerunt, ostendêre. Consvetudo Matrum fuit: flores pueris & puellis ostendere, ac nominari jubere; eos qui diligentes erant, & nomina florum dicere poterant, præmijs & laudibus prosequebantur, qui nescissent, irridebant, & irridendos alijs propinabant; quod ego mecum puero factum ab *Avia*, quæ vivendo octogesimum annum superârat, commemini.

In Vestig. Boh. Pie. Notis in C. 10.

Herbarum vigor.

Florum & herbarum nomina notissima Veteribus Bohemis.

Circa *Pragam* mitissimum Cœlum, & benignissima tellus, nullas, nè peregrinorum quidem hortorum delicias recusat. *Tulipas* ex Turcia à se primum *Pragam* allatas *Ferdinandi* I. Imperio desinente, *Augerius Busbequius* alicubi gloriatur; inde à *Praga* in *Germaniam* reliquam sunt propagatæ, tantóque primitus in honore fuêre, ut cæpula tuliparia uno aureo emeretur, ùt idem testatur. *Jasminum* in Bohemiæ hortis optimè crescere *Mathiolus* est author. Cæterùm ad *Pragam* in Montibus illis, qui à *Latomia* celebri Pragensium procul usquè ad adversam *Cœnobio Aularegiensi* ripam trahuntur, super *Branik* plenos esse salutaribus herbis, & longè ad Medicinas, quàm cæteras quas Bohemia fert, potentiores, *Huberus Bohemus* Medicus, *Maximiliano & Rudolpho* regnantibus, in *præfatione* sua ad *Mathiolum* disertè affirmat; nominatim commendat *Chamædrym* & cæteras.

Tulipę quò primùm ex Turcia allatæ.

Busbeqv. in Epistolis Turcicis.

Jasminum. *Math. in Herbario L. 1. C. 18.*

Montes super Branik herbiferi.

CAPUT XLI.

De hortis Bohemiæ. Rudolphi II. Wilhelmi Rosensis; Saxonis Lavvenburgici; Waldsteinij Principis; Coloredi, & aliorum. Tiliæ Gliczinenses.

RUdolphus II. Cæsar, ùt gemmis, artibus, ac cæteris raritatibus, ita neque hortorum voluptate & gloria, ulli per *Europam Principi* concedebat: utique in *Pragensi & Brundusiensi, Oleæ, Palmæ, cedri*, mala omnis generis, arbores & frutices peregrini, herbæ, flores *Italici, Asiatici, & Sinici* crescebant, quanquam laborioso cultu, sæpe etiam *Imperatorijs* & laureatis manibus plantatæ, munitæ, rigatæ; de qua herbarum raritate locupletissimos testes habemus, eosdémque rerum naturæ peritissimos, *Mathio-*

Hortus Rudolph. Cæs.

thiolum, *Osvvaldum*, *Crollium*, *Thaddæum Hagecium*, aliósque Medicinæ Scriptores, ac *Medicos* ejus Cæsaris, ùt vocant, *Cubicularios*. *Wilhelmus Rosensis*, potentissimus *Bohemiæ* Procerum, atq;, ùt Romani vocabant Pontifices, *Bohemiæ Regulus*, ad sæculi superioris finem ad *Netolicensem* ditionem suam *Tempe* excitavit, & *Kratochvvil* appellavit, figurâ quadrilaterâ, topiarióque splendido, eleganter ornato vivario; *Hortum* additurus, quo etiam *Cæsarem Rudolphum* superaturum se audaci voto jactabat; quod consilium Mors intercepit. Nostrâ ætate *Schlackevverdæ* hortum magnifico opere struxit inclytus Princeps, *Julius Henricus Saxo Lavvenburgicus* senior. quæ ego miracula, ipso humanissimo Principe ducente & monstrante, eò loci spectavi! valles & montes æquati, inductus ab aliquot passuum millibus *Egra* fluvius, qui totum hortum pluribus Mæandris subiens fæcundat. jacétque *Egra* ipse saxeus in statura gigantis, Urnam tenens, in quam totus fluvius cogitur, quem supposito brachio jacens, cum Musico quodam concentu, ac (ut sic dicam) aqueo tonitru præcipitat. Pisces inaurati inter florum pulcerrimorum areas ludentes, & anulis signati spectantur, eâ facilitate, ut ad nolam vocentur, & ex manibus escam accipere nihil timeant, humanámque manum gaudeant pati. In arboribus deinde, & in floribus, quanta & venustas, &. raritas! quis ordo rerum! manufactorum montium, Eremi, Solariorum, Cavernarum, marinorum antrorum, Testudinis concameratæ medijs in aquis, Palatij, tum Domus quæ flores tegit cœlo tristi, sereno rotis amovetur, & flores suos solis exponit arbitrio. *Cariophyllorum* genera neque plura, neque formosiora usquam videre mihi contigit. Extat de hujus horti, qui amplitudine suâ magnæ alicujus Urbis aream æquat, spectaculis, Liber editus Typo; ejúsque effigies

Hortus Kratochwil.

Hort. Schlackewerdensis.

Cariophylla.

sæpius æri incisa. Hodie in Bohemia hortensiû deliciarum & florum maximus amator, *Perillustris Eques Franciscus Scheidler Supremus Regni Bohemiæ Scriba* censetur. *Alberti Waldsteinij* horti duo, *Pragensis*, ac deinde *Giczinensis*, omnes cæteros per *Bohemiam* provocâssent, ùt ex designationibus intelligimus. *Tiliæ* supersunt ad *Giczinium*, quæ triplici, eâque latissimâ viâ, *Giczinio* ad hortum Principis ducunt, opus visu gratissimum, cui par in Bohemia tota, ac fortasse nè in vicinis quidem Provincijs reperias; *Septingentæ* ampliùs *Tiliæ* in quincuncem dispositæ, quatuor ordinibus, viam triplicem, mediam, *Regiam*, & currulem, duas à latere minores, aperiunt, & Solem arcent; ipsæ arbores ejusdem omnino ætatis, æquali cacumine, herbosum subtus & floridum solum, *Hesiodeam* illam *Voluptatis* viam germanissimè repræsentant, quam *Prodicius Hercules* summo judicio (licèt adolescentulus) declinavit. Celebrantur plures alij apud nos horti, ab amænitate locorum, & cultu, qui Dominis suis delicias faciunt: commendantur ab amænitate, & ab inæqualitate locorum, & grato horrore, & quòd universam propè *Pragam* in conspectu, & sub jactu, & ictu oculorum jacentem habet, & quidquid geritur in foro, compitis, & *Ponte Pragensi* præcipuè, videt; denique quòd intra mœnia *Urbis Pragensis* situs sit *Hortus* præclarissimus cum insigni *Palatio*, quem nuncupant *Coloredi*. Cum hoc horto concertat ob easdem, quas modò memoravi caussas, ac fortè ob nomen regium vincit, *Hortus Pragensi* Arci adsitus, cum Domo, quam *Mathematicam* vocant, quámque *Ferdinandum I.* centum millibus ædificâsse tradunt. Ad *Waldsteinianam* Domum jacens hortus mirificè oculos oblectat, continet nemora, piscinas, flores, fontes, & quæ non? Sunt aliæ quoque intra *Pragam* hortorum deliciæ; extra Urbem feruntur inprimis: *Di-*

Hort. Scheidlerianus. Waldsteinianus.

Tiliæ Giczinenses.

Hortus sub Strahow.

Hortus regius ad Arcem Pragensem.

Horti celebratiores.

Dimokurensis, & inde non procul *Krzinecensis*, tum *Chlumecensis Wchinskiorum*, *Regius Brundusiensis*, *Libiechoviensis*, *Teplicensis* prorsus deliciosus, *Novodomensis*, *Tinensis*, *aliiq; innumeri.*

CAPUT XLII.

De Elæagno, & Oleastro; de Pomis, & fructibus cæteris. De Castaneis. Poma Misniaca Romam missa. Unde hæc illis appellatio. De Pomis cumulatim crescentibus. Przemysli Ducis Coryletum. Rubræ nuces. Sorborum genera duo ignota.

Olea Bohemica.

OLivam non parit *Bohemia*, habet tamen arborem aliam, quam ab *Olivæ* similitudine vulgus nihilominus *Olivam* appellat; eam esse *Theophrasti Elæagnum* docet Mathiolus, & *Olivam Bohemicam* ipse vocat. Folijs *Oleaster* amarus, etsi rariùs, crescit tamen sponte non uno *Bohemiæ* loco; & ante proxima bella, *Pragæ* aliquot in vicis *Oleastros* stetisse sine cultura hominum, meminimus ipsi.

Math. l. 1. herbarij C. 57. & Comment. in Dioscorid. l. 1. C. 116.

Fructus arborum varij.

Ad frugiferas Arbores veniamus, de quibus universis dici potest: tantam fructuum ubertatem, & copiam in *Bohemia* reperiri, ut aliunde peti *pyra*, *poma*, *pruna*, *persica*, *cerasa*, *nuces* seu *juglandes* seu *avellanas*, opus non sit. Nucibus majoribus *Commotovia*, & vicinia illa sese commendat, ut in *Cosmographia* sua jam pridem annotavit *Münsterus*; *Castaneas* quoque *Commotovium* habet *Bohemia* præstantissimas; sed & alibi per *Bohemiam*, ùt *Obicij ad Clatoviam*, pluribúsque alijs locis, Castaneas videbis; sæpe *Quercubus* insitione maritantur magno fœnore fœcunditatis. *Pruna* siccata maximo curruum numero in *Palatinatum*, *Bavariam*, *ac Noribergam* præsertim, vehuntur. Est *pomorum* genus, *Misniaca* apud nos vocant, falso nomine (nam *Misniam* illis carere certum est) quæ svavitate suâ, & quodam sapore gratissimè acuto, summè ab exteris appetuntur, diùque arte servari solent. Audivi à senibus, *Cardinalem Aldobrandinum* (postea *Clementem* VIII. Pontificem) dum *Pragæ* summi Pontificis Nuncium ageret, mirificè hoc *Pomorum* genere delectari solitum; dúmq; deinde ad summum Pontificatum ascendisset, *Georgium Lobkovicium Supremum Regni Bohemiæ Præfectum*, currum ei ejusmodi pomis onustum *Romam* misisse, & summam ex hoc munere gratiam apud optimum Principem, quondam sibi familiarissimum, retulisse, ipso *Clemente*, velut donum rarissimum, duo, aut tria talia poma *Cardinalibus* suis identidem mittente; quæ ipsi malis aureis, & granosis, non tantùm ob mittentis authoritatem, sed etiam ob ipsius pomi raritatem & præstantiam, prætulerint. *Pyra* sunt, quæ *Pargametky* vulgus appellat, quasi dicas *Pergamena*, quæ mitigata stramine in Decembri apponuntur, ac mirificæ sunt svavitatis, & cum admiratione gustantur ab Exteris. De *Pomis Misniacis* illud videtur addendum: multos rerum naturæ curiosos, ac præsertim senes hortorum Magistros existimare, nomen *Misniacorum* non à *Misnia* (quæ illis ùt dixi caret) sed à mixtura (ʒe gſau miſſený vel ʒmiſſený) deduci, quòd nec acida nec dulcia, nec amara tamen, sed ex multo sapore composita (γλυκύπικρα dicunt Græci)

Castaneæ.

Poma Misniaca.

Pyra.

ci) videantur; ob quam facultatem etiam ægrotis, potissimùm ad bilem detergendam (quod à Clarissimo Viro *Marco Marci* didici) præscribuntur à Medicis. Hæc poma ferè mediâ sui parte rubent; sunt quæ omnino pallent, eáque sequioris sexûs esse dicuntur; hæc pomula quò petiolos, ex quibus pendere solent, longiores habuerint, tantò meliora & gratiora censentur; inter alias mille arbores noscuntur dum florent, quòd eorum flores instar rosarum ex caliculis protuberent; denique in *Pomorum* genere *Bohemia pomo Misniaco & pyro Pergameno* nihil habet in hortis præstantius. Sunt *Arbores* quædam *Pomiferæ* (ùt in *Langendorff* post *Crumlovium*, & alibi per *Bohemiam*) quæ *Poma* nunquam solitaria proferunt, sed velut in *planta Pæonia* videre est, tria vel quatuor simul *poma*, velut in nido avium pulli, rigidè & intimè sub eodem cortice sibi inhærentia producunt.

Corylus fatalis Bohemiæ. *Cosmas Pragẽsis l. 1. Chron. Bohem.*

De *Corylo* illud singulare offert *Bohemiæ* antiquitas: fuisse eam *fatalem Bohemiæ*; & ex propagine *Coryli*, gentis suæ fatum *Przemyslum Libussæ* maritum didicisse; unde in coronationibus Regum nostrorũ ex illo coryleto *Nucum* modius effundebatur ante novos Reges; *villæ Przemyslaæ* colonis id onus imposuêre Reges nostri, *Corylos* illas summâ diligentiâ colendi & propagandi nè deessent, multis præmijs & immunitatibus propositis; ùt in *Epitome historica* ex *Originalibus Caroli IV.* literis commemoravi. *Rubræ Nuces majores* (quas Bohemi *regias* vocant) passim apud nos proveniunt, & procul in remotas terras, ùt constat, evehuntur.

Rubræ Nuces.

Ex Sorborum, ùt reor, genere, sunt apud nos *Wosskeruße*, arbor perfrequens & grandis, astringentis, ùt ipse gustatus indicat, facultatis; in Ungaria potissimùm laudantur.

Wosskeruſſe.

Sed alteram (arborem an fruticem?) extra Bohemiam vix reperias, *Rzessetlak* vel *Krussinam*; fructum fert ad instar fragorum, quæ certo anni tempore virent, unde Pictoribus ad Chartas depingendas gratus oculis viridis color elicitur. Alio Anni tempore Coloris aureoli fraga profert, gratum ijsdem Pictoribus munus, quem colorem per annos complures in vesiculis servant; profert & fraga nigra, sed nulli ferè usui. Hujus & superioris Arboris, nè nomen quidem certum apud Latinos inveni.

Krussina.

Silvarum nostrarum Arbores Capite 61. infrà legentur.

CAPUT XLIII.

Humulus Bohemicus notæ probitatis. Quæ Cerevisiæ in Bohemia commendatæ. Ænigma de Cerevisia: deteriores sunt factæ Cerevisiæ in Germania. Origo Brühani.

Lupulus.

Humulum, seu ùt nunc vocant, *Lupulum* nobilissimum profert *Bohemia*; *Zatecensis* regio, eo maximè celebratur, jam & *Clatovia* abundat, éstque secundæ post *Zatecensem* acrimoniæ & bonitatis; tum *Launensis & Vſstecensis*; plurimus in *Palatinatum*, *Voitlandiam*, *Lusatiam*, *Bavariam*, *Misniam*, & *Hamburgum* usque devehitur, propterea quòd Bohemico humulo maxima vis insit *Cerevisias* illas graves & amariores (Braun Bier vocant) condiendi, atque ita incoctus hordei liquor, longam ferat ætatem. Quod alijs tribuit *Bohemia*, id sine dubio non abdicat; hinc *Cerevisiarum*

Cerevisiæ nobiliores.

siarum Bohemicarum multiplex, & celebrata etiam vicinis ac remotis populis, authoritas: *Misensis* alba ex tritico *Noribergæ* bibitur, & majorem ibi, quàm in Patria, celebritatem habet; *Pragensis* ex tritico, quam *albam* vocant, vix ulli bonitate & salubritate cedit; tum altera *mixta* ex tritico & hordeo (Popenčzný) & *Brodensis* ex hordeo (amara) & *Borecensis* seu *Girkaviensis*, tum *Zatecensis* (Samecz dicta) & *Eidlicensis*, ob nimiam Lupuli copiam, facillimè Ebrietatem adferentes; *Rakovvnicensis* item, quæ hieme potatur, & calefacit; *Slanensis*, & *Commotoviensis*, prædicantur; sequuntur magno numero *Cerevisiæ amaræ* Civitatum, *Pragenses* præcipuè *Antiquæ & Novæ Urbis*: nam minor *Pragæ Pars*, quidquid conetur, an Cœli infœlicitate, an aquæ vitio (quippe *Beraunkâ* fluvio magis, quàm *Moldavâ* alluitur) æquare superiores illas duas non potest, ut jam antè notavi.

Vide C. 23.

Omnium per Bohemiam Cerevisiarum vilissima ac postrema *Clatoviensis* unanimi consensu censetur. In Antiquitate Bohema, *Brodensium & Pragensium* Cerevisias maximam habuisse laudem, ex *Paulo Zidek* intelligimus, qui in Manuscripto quodam suo Bohemico, satis se mirari non posse, ait: cur ex Cerevisiæ gustatui tam gratæ sint, cùm *Brodensis* ex palustri, *Pragensis* verò ex longè fœdiore aqua coquatur.

Paul. Zidek. M.S. Instruct. ad Regem Georg. l. 2.

z Břelické Wody / a smradawé / gessto ſcſti padagj do Wody.

Universim *Cerevisias* omnes, æquè *Germanorum* & nostras, quædam exteræ Nationes, utpote insvetæ Germanorum moribus, & inexpertæ condemnant. Nota est *Juliani Apostatæ* fabula: *Dæmonem*, cùm vinum DEI imitatione tentaret efficere, Cerevisiam procreâsse. Lepiduli sunt versus Leonini, quos Antiquitas cuidam Imagini subscripsit; pictus erat *Monachus* tritici spicas aliquot manu gestans, & carmen loquebatur:

Ænigma de Cerevisia.

Me piget hoc esse, cùm sit potare necesse,
Vinum de messe, quod nos consvevimus esse.

Henel. in Silesiogr. C. 5.

Hoc ænigma, *Cerevisiam* significat. *Sebastianus Münsterus* Vir sæculo priore in Historia magnus, cujus *Cosmographiam*, varium opus, *Carolus V.* Imperator in Augusto suo nomine apparere voluit, affirmat: se puero (erat dum hæc scriberet grandi ætate) omnes per Germaniã Cerevisias meliores fuisse (de nomine adducit quasdam, quæ hodie velut probatissimæ omnium de meliore nota apud Germanos commendantur) eas factas esse leviores, & deteriores: eam *Cerevisiarum* mutationem (& inductum publicè & privatim sine modo *Vini* usum) causam sibi maximam videri, cur hodie *Germanis* brevior sit vita, cùm olim ad satietatem usque viverent, & plerique octogesimum, aut etiam centesimum superarent.

Cerevisiæ per Germ: deteriores factæ caussa brevioris vitæ. *Münster: in Cosmograph:*

Ego nihil definio; meas res ago; sed ætate nostrâ *Cerevisias* peregrinas, *Westphalicas & Hamburgenses*, novi Bohemiæ Incolæ cœperunt imitari, & bene procedit: *Brühan* siccatâ in Sole polentâ, plurimis in usu esse scio. Unde autem *Brühani* appellatio? nunquam originem invenire potui, donec demum in *Historiam Brunsvvicensem* incidissem: *Hanovveranæ* Urbi *Brühani* debetur origo. Erat in ea Urbe ad Annum 1526. Braxator cælebs (*socium* Opifices vocant) qui *Cerevisiæ* coquendæ artem *Hamburgi* didicerat; is hilarior, promittit Civibus, tentaturum se *Cerevisiam* coquere, *Hamburgensi* (quæ tum celebrabatur maximè) nihilo inferiorem. Proba fit ultimâ Maji ejus anni, res cedit ex sententia; probatur, bibitur; sequitur secunda, tertia, & quarta coctura, non minùs fœlix: omnes *Hamburgensem Cerevisiam* præ sua nihili ducere, braxatorem ad Cœlum ferre; denique statuitur: cùm *Braxator*, *Curt Breyhan* appelletur, *Cerevisiam* alio nomine appellandam non esse; at ille gratus, obser-

Bunting. Histor. Brūswic: P. 2. In Luneburgo.

Brühan quid sit, & unde dictũ.

obſervatione continuâ, arti quiddam ſimile confecit, pluréſque docuit; ita, quam alij Libris, alij Gladijs, alij aliter quæſiêre, *Breühan*, liquidiſſimo, & inſtabili Cereviſiæ elemento (mixto veriùs) immortalitatem ſibi Nominis comparavit; ſed apud potores, & ſimiles ſui.

CAPUT XLIV.

Vini Bohemici aliqua defenſio. Vinum Bohemicum pro Auſtriaco, Cæſari ſuppoſitum. Quædam Bohemorum Proverbia. De Lapide ſciſſili in Vineis; qui etiam ad tecta Turrium & Eccleſiarum utiliter adhibentur. Generatim de Agricultura Bohemiæ. Equi Bohemici in Antiquitate agris colendis deſtinati. Fæcunditas Bohemicæ telluris. Ubi ſit prima Meſſis.

Silv. in hiſt: Boh. C. 2.

VInum infamavit nobis *Æneas Silvius*, *acerbum* appellans, *ſubauſterum* ſatis erat dicere; ſanitate certè à *Medicis* commendatur, quòd minimè omnium calculum, & qui inde ſequi ſolent, morbos generet. De calculo liquidiſſima eſt probatio: ſume diverſa Septentrionalium Vinorum genera (nam *Hiſpanica*, *Italica*, ac cætera primæ notæ vina, præcipuè ſi cocta ſint, in hoc certamen non veniunt) & ſeparatis locis, æqualem cujusque vini portionem in puram menſam veſpere infundito, adſcriptis etiam ſi placet vinorum nominibus; reſiccato per noctem vino, manè liquidò perſpicies, cùm omnia illa vina aliquod poſt ſe ſignum calcis relinquant, *Moravicum* cæteris plurimum, reliqua vina (quæ hîc nominare nihil attinet, etſi laudatiſſima) aliquanto minus, *Bohemicum* fæculentiæ, calcis & tartari omnium minimum reliquiſſe; idque ſæpe & à multis probatum, & cognitum eſt. Credebant Veteres (idque ipſemet è Noſtris *Stransky* ſcripſit) *Vinum Bohemicum* ad duos trésve annos ſervari non poſſe, quin vappeſceret; hodie etiam octenne & decenne bibitur, ac præcipuæ ſvavitatis, etiam apud peritiſſimos Vinorum, imò extra Patriam, in vitiferis *Auſtriæ* Urbibus habetur. Memini An: 1645. cùm *Pragæ Ferdinandus III.* Aug. memoriæ diverſaretur, & negligentiâ Œconomi, vel quacunque alia de cauſſa, *Vinum Auſtriacum* (quod unum *Cæſar* bibebat) defeciſſet, Œconomos Cæſareos *Vinum Bohemicum* album Pragenſe obtuliſſe *Cæſari*, quod ipſe pro meliore *Auſtriaco*, quamdiu *Pragæ* manſit, habuit, neque aliud ſe bibere velle ſignificavit; Civi illi, de cujus vineis & cellario *Vinum* petebatur, *Zeleznik* nomen erat, Vir mihi peramicus, cujus domum cum acceſſeram, cùm vinum pro Cæſare peteretur, de quo gloriari poſtea ſolebat ſenex: *Cæſareum apud ſe Vinum proſtare; nec poſſe ab ullo faſtidiri vinum, cui ipſemet Cæſar authoritatem addidiſſet.* *Mielnicenſia* rubra delicatis potoribus ſummo ſunt in pretio, ac ſæpe ejus bonitatis, ut *Itali & Tirolenſes* à ſuis non diſcernant, jurentque ſe ſuum bibere; comperta & teſtata omnibus ſcribo. *Litomericenſis* Diſtrictus (atque in eo *Auſta*, *Litomericium*, ſed & *Praga*, *Launa*, *Melnicium*) propè totus vini ferax eſt (nam *Chrudimium*, botrorum magis, quàm vini gratiâ commendari meretur,) inde natum *Bohemis* veteribus proverbium: *Hoſpites Litomericij vino*

Probatio, & experimentum vinum Bohe: minimè calculoſũ eſſe.

Stransky in Rep. Boh.

Vineæ Bohemicæ.

Proverbia quędam de Potationibus.

vino ferè præfocari, fame verò necari: nam, cùm vino illi abundent, immemores ciborum, vinum profundunt; & aliud: *fœliciter nasci oportuisse, quem Zatecij non irriserint* (ita illa Ceriæ amarities, lingvam etiam amaram facit) *Launa non pulsârint* (audax enim maximè *Launensis* juventus fuit) *Litomericij non inebriârint. Nimburgum* itidem potatorum parœmiam meruit; nam quia ibi ebriosorum frequentes rixæ fiebant, & pocula illidebantur capitibus, qui amphoram in capite adversarij frangeret, per jocum *more Nimburgensi* propinâsse socio dicebatur. Addam (quando huc ventum est) & illud tritum multorum ore proverbium: *Virgines Pragenses, Equos Cuttnenses, Adolescentes Slanenses, tria esse, quæ rarissimè alicujus frugi sint.* Caussas facilè ingeniosus quisque assequitur. Sed in viam.

Stransf. in Rep. Boh. C. 2. §. 14

De Lapide scissili in Vineis.

Est *Lapidis* quoddã genus *scissile*, quod facilè in tabellas & lamellas secatur (*Brzidlyce* vel *Krzidlice* vocant nostri) id mirè ad fovendas *Vineas* facit: quippe Sole incalescens lapis, ad generosos fructus proferendos genialiter excitat *Vitem*, tum fovet, ac tandem maturat. Vineæ ad *Pragam*, *& Melnicium* molli, & friabili hujusmodi lapide abundant, cui *Vinorum* dulcedinem imputant *Vinitores.* Sed alius quoque hujus lapidis, isque præstantior usus in Antiquitate nostra viguit: conformatur enim lapis in tabulas, & quia (mirabile!) ferrum ipsum innoxiè recipit, tignis, asseribus, ac tabulatis, quibus *Ecclesia* vel *Turris* integitur, acclavatur, & rigidè applicatur, ut nihil humoris perstillare intrò possit, altero lapide alterum medium contegente, & muniente; ita squamatum fit opus, & cataphracturæ persimile: nam & flectitur, vel elevatur nonnihil, si vis ingruat, neque tamen vulnus admittit. Ejusmodi invicto sæculis opere, *Turres, & Ecclesias* veteres contectas videmus varijs *Bohemiæ* locis, *Pragæ* in pontis Turribus, ante lætam Curiam in Tein, & alibi passim; unum illud incommodum: quòd calidis diebus intolerabili æstu *Tectum* solet accendi; sed cui ex tam alto & remoto noceatur? perpetuitas & quædam æternitas operis, parvum & breve hoc incommodum facit, & compensat omnia.

Tecta Turrium & Ecclesiarũ lapide contecta.

Vites in Bohem: unde traductæ sint.

A *Vineis* digressi sumus. id nihilominus fatendum: *Vineas Bohemicas* frequentissimè gelari, & frigidis afflari sideribus, ideòque *subaustera* colligi, fœlicémque, ac beatam vindemiam esse, si uvæ sole percoctæ maturescant. Unde *Vino Mielnicensi rubro* ea svavitas sit, in *Vita Ernesti* narrâsse memini: de allatis *ex Gallia in melle Vitium* surculis; allatas etiam *à Carolo IV.* nobilissimas ex *Austria vites* pro *Wißehradensi & Carlsteinensi Vineæ* narrat ejus temporis Scriptor *Benessius.*

Benesß. in Chronic. Prag: lib. 4

Hæc ad voluptatem omnia, & ad vitæ commoda referuntur; *agri, & messes* ad necessitatem.

Agrorum cultura opes totius Boh: & opes sũt.

In agricultura major *Bohemiæ* pars occupatur; si ex monte aliquo edito (ùt ex *Zrzip*, aut *Bezdiezy*, aut *Geltz*, seu *Sedlo*) *Bohemiam* despexeris, *Hortum* te aliquem, sed grandem, videre putabis; ita omnia subacta, & culta quasi areolis, & pulvillis (ùt anni tempus est) modò virent, modò candicant, modò rufescunt; agris plerumque dum arantur, nigrantibus. in summa: agrorum bonitate præcellit (certè vicinis Regionibus nihil cedit) Bohemia, & messes suas cum *Bavaria*, *Silesia*, *Misnia*, *Lusatia*, *Saxonia utraq;*, *Palatinatu*, ac cæteris dividit, meritóque ab ijs *Horreum* appellatur. Unica est agricultura, quâ Bohemiæ inopia hoc tempore sustentatur. Bohemicæ telluris fœcunditatem egregiè dilaudavit Vir doctissimus *Adamus Welcslavinus* in Editione prima Calendarij sui historici, quod Nobilissimo & Amplissimo Veteris Urbis Senatui Anno 1578. dedicavit.

In Præf. ad Calendar. histor.

Quænam messes opimæ censeatur in Boh:

Sementem decuplam recipere, id est decies tantum, quantum seminâris, frumenti ex agro referre, lætissimus & fœlicissimus Annus, & uber-

uberrima Messis apud nos habetur; *sterilis* ager est, qui alterum tantum & paulò ampliùs duntaxat fructum reddit; *mediocris*, qui ex uno, quatuor aut quinque modijs Agricolam beat. Unde & Latinorum Veterum paræmia: *Ager efficit cum octavo bene ut agatur; verùm ut omnes Dij adjuvent, cum decimo.* *Kaurzimensis* Regio seu Districtus peninsularis est, & inter duo præcipua Bohemiæ flumina, *Albim*, & *Muldavam*, coni ad instar desinit; ob eam caussam, & quòd vivis semper irrigetur fluminibus, & in loco aperto, & aprico Soli expositus sit, primam totius *Bohemiæ* messem apud se ad *Clominum* fieri, & primam segetum maturitatem sentiri gloriatur. *Clominum* ante omnia Messores mercenarij ad messem properant, pòst *Obrzistvvium* eunt, tertia messis *Mielnicij* peragitur, tum tota *Bohemia* metit. Ad agros diligentiùs, ac feliciùs excolendos *Majores nostri*, præsertim opulentiores Domini, certam generationem Equorum adhibebant; celebrantur in Antiquitate *Equi Bohemici* grandes, lentè quidem sed validè gradientes, & ad impedimenta castrorum, & curules machinas trahendas maximè idonei. In *Comitijs Imperialibus*, cùm bella adversùs *Turcas*, aliósque Imperij hostes decernerentur, certum *Bohemicorum Equorum* numerum sæpissimè legimus imperatum, quod ad *Castra Cæsarum Germaniæ Principes* mitterent. Proximis bellis ejusmodi grandium Equorum stemmata propè amisit *Bohemia*; *Pragensis Urbs antiqua* tamen, nonnullos, ùt sæpe videmus, in specimen hodiéque ostentat. *Bobus* quoque *Bohemicis* ob carnis bonitatem prima olim in Germania fuit Authoritas: ejus rei argumento, cùm *Fridericum Cæsarem III.* coronandum *Augusta Vindelicorum* Anno 1442. summo luxu exciperet, inter alia dona *quatuor Bohemicos Boves* legitur obtulisse.

> Messis prima ubi locorum.
>
> Equi Bohemici lacertosi, grandes, & ardui.
>
> *Articuli Comitior. Imperialium sub Carol. V. Ferd. I. apud Lamdorpium. M. S. Slavatæ Comitia A. 1542.*
>
> Boum opimitas in Vetere Boh.
>
> *Speculum Gloriæ Austriacæ. Brirke l. 5. C. 2. A. 1442.*

CAPUT XLV.

Coccus, & rubia, olim apud Bohemos magnopere colebantur. De Peponibus Bohemicis. Austriacis Principibus Melones sæpe fatales fuêre. Pruna Bohemica summè expetuntur. De Fragis. Nasturtium. Raphanus. Rapa.

Rerum humanarum vicissitudo, & temporis, ut ita dicam, voracitas, Regna ipsa mutat, & pervertit sic, ùt in caput rotari videantur; tantum abest, ut Civitates, & urbeculæ, vetera sua decora, mores, & artes, ab antiquitate tueri & servare innoxiè possint. Videmus hoc in *Belgio*, ubi olim quantus lanificijs & linificijs honos! quàm commendatæ Artes ad omnem vestium apparatum, & luxum! quanto pretio inde tapetes, asarota, & quo alio nomine appellari velis, deinde etiam telæ tenuissimæ, perspicuæ, & quæ aëri fucum subtilitate suâ facere possent, quas *lineas nebulas* vocavit vetus Poëta, petebantur! hodie pretiosas illas merces *Anglia & Gallia* attraxit. Idem *Bohemiæ* accidisse mirandum non est, cujus quasdam dotes bella non decennio, sed continenter annis ampliùs triginta gesta, non tam corruperunt, quàm cum ipsis incolis abstulerunt. Ita perijt nobis *Rubia sativa*, quâ latifundia amplissima, & campos latissimè jacentes consitos, senes narrabant, hodie in *Silesiam* omni eo commercio translato.

> Mercimonia sæpe aliò, alióque transferuntur.
>
> Rubia.

to. Color ex ejus radice (quem *Garanziam* alij, alij *regium Colorem* appellant) præcipuo ad tincturas usu paratur. Olim *Coccus baphicus* in nostris regionibus frequentissimè, ùt ex antiquis Mercatorum rationibus apparet, colebatur; at cùm *coccus* magnâ copiâ ad tinctores adferretur, ad *rubiam* se convertêre Majores; sed & hæc, ùt dixi, afflictâ patriâ cessavit. vide Caput sequens. *Rubiam* sub *Ibera ferruginis* nomine celebratam à *Principe Poëtarum* inter colores militares, *Julius Cæsar Scaliger* annotavit; de medica ejus vi consulatur *Mathiolus*. Quantum rubia, & Coccus utilitatis adferebant *Bohemiæ*, tantum hodie *Melones* periculi, & invaletudinis pariunt. *Peponum, & Melopeponum* in *Bohemia* fœlicissimus proventus est, qui suavitate, aliísque dotibus, *Moravicis & Austriacis* (nam *Ungaria* in hoc genere obtinet principatum) peponibus, parum aut nihil concedunt; his *forum Pragense* impletur æstate tanto numero, ut copiosis Nobilium ac Civium familijs, qui lautitias hasce & cupedias avidissimè affectantur, semper sufficiant; *Nymburgi* Urbe regiâ, præcipua nascentium *Peponum* à dulcedine gratia censetur; etsi Cœlum præ *Praga* frigidius, solum tamen Peponibus amicissimum habet, ùt videmus. *Majores* nostri perpetuâ observatione post festum *S. Bartholomæo* diem (nisi calidissima ejus anni temperies aliud svaderet) *Peponibus* abstinebant ferè, vendíque vetabant. Infamavit Bohemicos pepones *Rudolphi I.* Regis nostri Mors, ex eorum nimio esu in castris ad *Horazdovicium* contracta, ùt in *Historia* memoravi; quod etiam in alijs terris contigisse, ac præcipuè *gentis Austriæ Principibus* fatale hoc fructuum genus fuisse, ex historijs discimus. *Prunis Bohemicis* igne, aut potiùs ignis calore duratis & siccatis (quod artificium passim in *Bohemia* viget) maximam authoritatem, & bonitatis, ac præcipuæ dulcedinis famam faciunt *Mercatores Noribergenses*, autumno quotannis ad vicinos *Bohemiæ* Districtus maximis curribus advenientes, quos *Prunis siccis* onerant, & revertuntur ad suos. Vidi *Clatoviæ*, tanto numero curruum *Prunis* onustorum domum revertentes, ut demirari satis non possem; at illi rem magnam, & gratam Patriæ vehere se gloriabantur. De *Pomis*, ùt vocant *Misniacis*, déque *pyris Pergamenis* nuper diximus. *Fraga*, si quis eorum gustu tenetur, Cœlum habent maximè própitiũ post *Cuttenbergã* in Krchleb *Rabenhauptiorum* ditione, utì & in *Martinitz* apud Equestris Ordinis Virum *Wrazdam* nomine. Pollicis primum articulum magnitudine superabant, jurabántque *Itali*, majores neque in Pôntificijs, aut in cæteris Italiæ hortis se vidisse; id favens Cœlum faciebat, ùt dixi, neque minùs *Transplantatio* crebra ab hortulano perito, quæ plurimum ad granditatem, maturitatem, & humanitatem omnium fructuum confert.

Placet aliquid etiam de vilioribus in speciem, sed ad usum Mensarum potioribus adferre: *Nasturtium Malinense ad Cuttnam* (usitatissima Bohemis bubulæ carnis conditura) *Raphanus* verò *Holessoviensis* in Insula majore (quam in *Pragæ* conspectu secundo alveo efficit *Muldava*) commendantur inprimis; illum per *Bohemiam*, *Viennam*, *Wratislaviam*, *in Bavariam & Saxoniam* curribus & carris devehunt. *Raphanus Pragensis* (quem dixi) tunicam habet nigerrimam, & gratam quandam gustantibus mordacitatem; ipsa caro *Raphani* candidissima, succi plena, sibique tota similis, & solida, non fistulosa, nullâ in medullis venâ & crenâ degenere; quod, qui ista intelligunt, mirificè probant. Est item *Raparum* apud Nos certa species (*Kolniczek* appellamus) cujus bonitas, plerasque aliarum terrarum Rapulas (pauculis fortè in *Moravia*, & *Ungaria* paribus) superare dicitur; facilè

Margin notes: Coccus. — *Scaliger adv. Cardanum libris de subtilitate. Exercit. 172. sect. 2. Math. Herb: L. 3. C. 70.* — Pepones. — Pepones Nymburgenses. — *In Epitome historica.* — Pruna sicca — Fraga. — Nasturtiũ Malinense. — Raphanus Holeslovicensis. — Kolniczek rapi species gratissima.

cilè tamen eas à *Nostris* distinxeris: illæ graves, magnitudine informi, corpulentæ, & quasi hirquinâ barbâ, aut arunco filosæ, & hispidæ; *Nostræ* subtiles, tornatæ, digitali, nunquam ferè majori crassitudine; adde saporem quendam inesse *Vngaricis* tardum: at *Rapula* nostra (de qua loquimur) in summa dulcedine, cum gratia linguæ stylum admordet, ut *Castanearum* (quas *Florentinas* appellant) saporem imitetur.

CAPUT XLVI.

De Medicis herbis, ac stirpibus præcipuæ virtutis & efficacitatis in medicina, quæ lætissimè, vivacissimè, ac sponte, in Bohemiæ solo proveniunt. De Scurczonera Bohemica.

Mathiolus Senensis Bohemiæ Civis dici potest.

Mirabilem in modum delectatus sum *Mathioli* præstantissimi Medici (in Italia nati, sed longâ apud nos habitatione propè dixerim Civis nostri) volumine, quod *Herbarium* appellat, quódque in Bohemicum *Hubertus Maximiliani II. & Rudolphi II. Cæsarum Medicus Cubicularius*, & *Weleslavinus* Civis Pragensis transtulerant. Fateor nunquam antè id credidissem, tantas esse apud nos in herbis divitias, nisi id Sole clariùs probatum legissem. Jam igitur herbas, quæ apud nos natale sibi solum fecerunt, referamus, sed ijs tantùm nominatis, quæ gentium vicinarum herbas aliquâ virtute exsuperant. *Acorum* seu *Calamum aromaticum* maximâ in piscinis nostris copiâ nasci, & ad alias etiam gentes deferri notissimum est; scribit *Mathiolus* missum sibi ab *Augerio Busbequio Legato* ad portam Ottomannicam, *Acorum Nicomediâ*, verissimum & genuinum; at *Bohemicum Acorum* omni prorsus figurâ, & virtute nihilo inferius esse repertum. Insula, quam *Albis* ad *Reginohradecium* facit, *Acoro* plenissima est, ubicunque tellurem tentaveris fossione. *Meum* quoque & *galganum* (quamvis viribus longè inferius) habemus. *Moschum rubrum* in *Silvis Silesiæ* ad *Zuckmantel* reperisse se ait *Mathiolus* olentissimum.

Mathiol. L. 1. Herbar. C. 2.

Math. l. 1. C. 3. & 4.

Id. C. 15.

Jasminum Pragensem auram non aspernari idem docuit. *Cedrum Lyciam* arborem in Moravia inveniri, utì & *Fraxinum* maximâ copiâ *in Bohemia* crescere, notius est, quàm ut annotare oporteat. *Succinum ad Brunam* effossum præstantissimum habere se testatur *Huberus*; *Ericam Bacciferam* in Bohemicis montibus crescere, *Oxyacantham* passim inveniri, & *Berberim*, & *uvam spinam*.

C. 18.

C. 28.

C. 31. 32. 38. 42. 43. 44.

De Erica Math. in Dioscor. l. 1. C. 100.

Oleam Bohemicam (ita enim vocatur) sive *Elæagnum* arborem, cum suo flore, fructu, & ossiculo, accuratè C. LVII. describit; *Castaneam* etiam, quamvis rariùs, haberi in Bohemia affirmat; sed *Myrtillum* vel *vitem Idæam* fruticem magno numero, itémque *Chamaecerasum*, & *Frangulam*, & *Sorbum* duplicem, & *Pistaciam*, & (quæ alibi rariùs reperitur) *Staphylodendron*, **Klokočkam** Bohemis. *Ficus*, *Mathioli* tempore, magno Majoribus nostris in honore fuit ob raritatem; hodie nullum paulò cultiorem hortum in *Bohemia* reperias, qui non hujus arbusculæ dote commendetur: idem intellige de herba *Phalaride*, quam *Canarienfibus* aviculis obsipamus, ubique magnâ copiâ crescente. *Coronopus* herba, quæ venenis omnibus serpentûm adversatur, lætissimè apud nos provenit; *Sonchum* omnis generis, *cichoreum* hortense, *anguriæ*, *lactucarum* omnis varietas, *crithamum montanum* (quod se in

C. 62. 69. 71.

C. 72. 86. 93. 94.

Math. l. 2. herbarij. C. 5.

C. 52. 53. 54. 62. 67. 107.

l. 3. herb. C. 5. 7. 28. 30. 37. 45. 47.

in *Bohemia* invenisse *Mathiolus* gloriatur) *Persicaria*, *Piper Indicum* (*in hortis*) *Anemones* multæ species, *Gentiana* in montibus Cerconossijs, *Aristolochia* multis in locis, *Carduus Benedictus*, *Origanum*, *Pulegium*, *Calamentum*, *Lotus odorata, Seseli, Coriandrum, Ligusticum*, *Imperatoria*, *Ammi*, *Pyrethrum verum*, *Rosmarinus coronaria & silvestris, Sphondylium*, *Peucedanum utrumque*, *Clinopodium*, *Tevcrium*, *Scordium*, *Lychnis*, *Hemerocallis*, & alia complura liliorum genera, *Marrubium*, *Melissa*, *Phyllitis*, *Nobilis Epatica*, *Tussilago*, *Artemisia*, *Botrys*, *Ambrosia* (quam Sto3rnyčko, id est herbam centum granorum *Bohemi* appellant) *Geranij plurimæ species*, *Filipendula*, *Conyza*, *Leucoion seu Cheyri multiplex*, item *Orchis*, *Nymphaarum* varietas omnis, *Lunaria*, *Camomilla*, *Matricaria*, *Tanacetum*, *Buphthalmus* tam aureo, quàm purpureo flore, *Bellis* major & minor, *Lithospermum*, *Alisma*, & quæ in Hispania nuper esse cœpit in honore, *Scurzonera, ad Podiebradum* maximâ copiâ sponte proveniens, *Hypericum*, *Vetonica*, *Serratula*, *serpentaria* (probatissima in Cerconossijs) *major & minor Scabiosa*, *Tribulus*, *Saxifraga*, *Lysimachia*, *Polygonum omnis generis & sexûs*, *Vinca pervinca* multiplex, *Consolidæ omnes*, *Pilosella*, *Periclymenon*, *Pyrola*, *Lagopus*, *Herba Benedicti*, *Gladiolus*, *Sparganion*, *Xyris*, *Borago*, *Buglossum*, *Gramen Manna*, *Rubus Idæus*, *Numularia*, *Chenoboscum*, *Eupatorium multiplex*, uti & *Quinquefolium*, *Sanicula*, *Tormentilla*, *Fragaria*, *Euphrasia*, *Phœnix*, *radix Rhodia & Carlina*, in Cerconossijs numerosè provenientes, *Coccum* infectorium, seu granum tinctorium (de quo superiori Capite) ad *Podiebradium* in vivario Regio magnâ copiâ (unde color carmasineus vulgò, à quibus etiam granis apud nos *Junius* & *Julius Mensis* nomen accepêre) *Juncus floridus* ad ripas Vultavæ, *Pulmonaria*, *Solanum*, *Halicacabum*, *Aconitum*, *herba Paris*, *Napellus* ceruleus pariter & albus, tum alijs per *Bohemiam* locis, tum in maxima copia nascitur post oppidum *Hohenelbam* (de quo Bohemico *Napello*, ejúsq; pestilenti efficacia, admiratione digna exempla *Mathiolus* profert) *Cicuta*, arbor *Taxus*, *Fungorum* diversa genera, *Ephemerum* lethale, *Sagitta* parva (herba, cujus copia ad *Chlumecium* ingens) *Sempervivum*, *Cardiaca*, *Androsace*, *Verbascum*, *Perfoliata*, *Fumaria*, *Angelica* duplex, quam se in Cerconossijs nostris *Mathiolus* suâ manu effodisse testatur (*Amos* Chymicus familiaris meus in montibus *Cerconossijs* ab se extractam *Angelicam* habebat, facilè sex cubitorum altitudine, humani brachij crassitie) in ijsdem montibus *Aster Atticus*, *Alchimilla*, *Trichomanes*, *Polypodium*, *Calendula*, *Epithymum*, *Sambucus montana* excrescunt.

L. 3. herb. C. 113. & seq. Capitibus.

l. 4. C 3. & seq.

Vide supra C. 6. §. 5.

Czerwen & Czerwenecz.

Napelli Bohē. vires admirandæ.

l. 4. herb. C. 77

Ad historiam *Scurczoneræ* videtur addendum, quod *Commentarijs* suis in *Dioscoridem* adjecit Clarissimus ille superioris sæculi *Hippocrates Mathiolus*: *Scorczonera ad Ferdinandum Cæsarem in Bohemiam ex Hispania est allata ob rei raritatẽ; caterùm nõ multo pòst tempore, copiosã quoq; in Bohemia nasci compertum est, Clarissimi Doctoris Riberæ Hispani, ejusdem Cæsaris Medici diligentiâ, in Monte quodam silvoso & uliginoso non longè à Podiebradio, dum Cæsarem ad Venationes sequitur, reperta.* Hanc Scurczonerã *Mathiolus* ibidem depingit, & *Scorczoneram Bohemicam* appellat; Bohemis pridem fuit cognita, & à similitudine, Ko3ybrádka vel Ko3ybrada nominabatur, ùt in antiquo, ante annos centum edito *Bohemico Herbario* legimus.

l. 2. Comment. in Dioscorid. C. 137. de Scurczonera.

CA-

CAPUT XLVII.

Bulbus Majalis herba uni Bohemiæ propria; ejus vis admirabilis. Item de Rorella Bohemica ex Mathiolo, & de Ptarmica.

DEscriptio Bulbi Majalis ex *Herbario Bohemico Mathioli* Lib IV. Herbarij C. 157. cujus descriptionem ex Bohemico in Latinum converto:

Bulbus majalis (Bohemis Kritwastec) herbula, ut ego reor, solis Bohemis nota & usitata, nam qui de ea scripserint, nullum ex Latinis, aut Germanis reperio. In *Herbario Bohemico* vetere latè describitur, quam neque me præterire decet: herbula modica est, crescit in pratis, aut propter silvas; Vere emittit virgulam digiti altitudine, viridem, teretem tamen *Croci* instar, & paulò majorem. Radicem habet ad modum crinis, & circum eam sub capitello tria granula, subrubra, quæ maturata nigrescunt. Natura virgulæ hæc est: humi totâ nocte silenter jacere, ad *orientem Solem* paulatim erigi, donec meridie rigidè sursum erecta existat. A *Meridie* paulatim herbula deponitur ad *Occasum*, quo tempore tota jacet, dum iterum ad *orientem* Solem assurgat, idque quotidie facit. Appellari posset *Herba Solaris*, cùm uno Sole regatur, ac fortè ab eo vim illam medicam & virtutem assumit, quâ puerorum phrenesi, & caducis morbis resistit. Optimè quæritur *Meridie*, cùm virgâ suâ proditur; foditur *Mense Majo*, ad Diem Sanctorum *Philippi & Jacobi*; nam deinde vanescit. Herba est naturæ calidæ, sed temperati caloris. Pergit deinde *Mathiolus* usum ejus in Medicinis describere; narrat pulvere ejus Bulbi in cerevisia poto, hominem carbone nigriorem reddi, post horam *inalbescere*, & viride virus effundere, mox inalbescere, neque morbum redire postea. Id fieri infantibus, maculosósque reddi viridibus, luteis, & albis maculis, ac liberari.

Mirabilis narratio de Bulbo Majali.

Sequitur apud eundem *Mathiolum* accurata & diligens de *Rore Solis*, seu *Rorella* tractatio, quæ herba ingenti copiâ ad *Trebonam*, & *Sudomericium*, & ad *Ziampachium* in Bohemia colligitur: hujus tam admirandæ laudes leguntur ex *Joanne Isaacio Hollando*, ut nihil hoc in herbarum genere mirabilius me legisse meminerim.

C. 158. Rorella.

De *Ptarmica* authoritatem habemus Mathioli: *Ptarmica*, ait, *in Bohemia passim in hortis seritur, è montibus, in quibus nascitur, illuc translata.*

Ptarmica. Math. Comment. in Dioscor. L. 2. C. 156.

(+)

CAPUT XLVIII.

De Manna Bohemico, seu Melica. De Myrtillo ex Mathiolo.

CIbus in *Bohemia* perfrequens mediæ, & infimæ conditionis hominum, *Panicum* est (Pohanka/ Heyden) item *Milium* (Proso/ Hirsch) Panico prorsus simile. Aliud, quod, quo appellem nomine, nescio, sed plerique omnes apud nos *Manna* vocant; *Mathiolus* Panici nomine comprehendit utrum-

Panicum.

Math. in Lib. 2. Diosc. C. 91. & in Herbar. L. 2. C. 10.

utrumq; (Ber Bohemis dicitur, Germanis Fenich oder Fuchsschwantz à vulpis caudæ, ùt reor, similitudine) longè tamen à communi Panico differre, certum debet haberi. Hoc mannâ, soli propè potentiores Civium, & Nobilitatis vescuntur. Seritur in certis *Bohemiæ* Regionibus *Manna*, præcipuè ad *Cuttenbergam* in *Czaslaviensi*, tanto proventu, & copiâ, ut cæteri *Bohemiæ* Districtus serendo abstineant, cùm ex *Cuttnensi* levissimo pretio (sextarius 5. 6. vel 7. Cruciferis) peti possit, ac fortasse alio in solo tam fœliciter non proveniret; certum enim telluris modum, & arenosam quandam pingvedinem exposcit. *Arista Mannæ* arundini piscinariæ similem bacillum portat supernè, plenum semine vel granis diversi coloris, rufi, subflavi, & albi maximè; suspicor *Mathioli Melicam* esse, atque ita latinè dici posse, cùm ei tota descriptio, quam *Mathiolus* commentario in *Dioscoridem* attulit, examussim conveniat. *Mannæ* grana pistillis tundendo commolunt *Bohemi*, ut minutissimi pollinis instar habeat, tum aquâ infusâ igni admovent; mirè, dum coquitur, excrescit, & augetur magnitudine, non minùs quàm oryza; reliqua deinde fiunt, quæ solent pro pultibus. Panici hujus usum non commendat *Mathiolus*, sed neque milij, ex quibus homini vix aliquid nutrimenti accedere, constipari, atque viscera indurari tradit; sed *Bohemis* nostris tamen est in honore mensarum, neque ulla ex eo noxa, vel mala merx advertitur. Hoc de *Manna* primi generis; reperitur & alterum, quod *Panicum silvestre Mathiolus* vocat, idque & in herbario, & in commentarijs ad *Dioscoridem* suis depinxit. Hoc silvestre genus ex Montanis in plana & aperta camporum seminando sæpiùs transplantatum, *Bohemi* nostri ex agresti & montano domesticum & mite reddiderunt, sic ut Agri plurimi longè latéque ad *Cuttenbergam* hoc altero etiam *Mannâ* consiti reperiantur; nihil bonitate priori illi concedit, pultésque inde confectas ægre à priore illo distinxeris.

Manna ad Cuttnam.

Math. l. cit.

Math. loc. cit.

Hæc de *Manna*, cujus ego nomenclaturam hoc loco non defendo, cùm alioquin mihi satis nota sit *Manna cœlestis* origo, & in Medicinis *Manna Calabricum*.

Mathioli in Dioscoridem commentarius, ex quo in descriptione *Mannæ* profecisse me ultro profiteor, *Myrtillum* mihi in memoriam revocat, quem in *Bohemia* lætissimè crescentem icone expressit: *In Bohemia*, inquit, *quod legitimâ Myrto careant, aliam in silvis nascentem sibi comparârunt pharmacopolæ, eámq; Myrtillum vocavêre. Provenit hæc in montibus & silvis, frutice cubitali, caudice & ramis viridibus, folijs viret, buxo ferè similibus, sed tenuioribus, & sensim per ambitum serratis, flores illi sunt tintinnabuli figurâ, suis è pediculis dependentes inter folia, colore subpuniceo, rufo intus stamine. Floribus baccæ succedunt, quæ maturæ cùm sunt, colore & magnitudine Juniperinis non absimiles, vinosæ, austeriusculæq;, & in summitate concavæ, umbilicatæq;. Hæ itaq; Germanis, & Bohemis, unà cum universa planta haud inefficaciter Myrti vicem præstant; peculiariter autem ijs utuntur ad inficienda stamina, & chartam cæruleo colore; quin etiam eduntur à Pastoribus, & alijs, nàm gustui placent.* Myrtillus Germanis Heidelbeer, Bohemis Obecné Gahody / čerwené a černé Wranj Oko.

Math. l. 1. in Diosc. C. 128.

Myrtillus noster qualis.

***

CA-

CAPUT XLIX.

Alia mira, & rara Naturæ, quæ in Bohemia reperiuntur: Tuber, seu Fungus Cervinus; Mummia; Terra sigillata; Monocerotum Cornua; saxea ossa Gigantûm; Ollæ fossiles; Vitrum fissile.

Frustra in hisce rebus commemorandis ordo quæritur, cùm ipsa quodammodo *Natura* ordinem excludat raritate, & confusione, rebus alicubi subitò apparentibus, ubi non expectabantur, gratiore vel ob hoc spectaculo, quòd insperato; sic in amœnis locis jucundè erratur, & via ferens contemnitur; quod in suis *Campis Elysijs* describendis *Virgilius* Poëtarum cautissimus observat, idémque de elegantia formarum acutus Poëta cecinit: *Plus error decuit*. Imitatione igitur Naturæ, hoc, & proximis Capitibus errabimus, aut errare videbimur, atque ut aliquid sub acumen styli sese offeret, describemus:

> *Claudianus.*

Incipiamus à *Cervino tubere*, de quo noster *Kircherus*: *Apud Bohemos*, inquit, *enascitur Cervinum Tuber Veteribus ignotum; fungum illum exsculpunt Cervi; est globosus; effodiunt pedibus, idque observant rustici, & illos fungos effodiunt:* narrat deinde originem, ex *Cervis* deciduam & sponte defectá materiam esse; tú quid in humano corpore efficiant; tum quomodo medicè præparentur; quæ omnia, ex *Mathioli* summi apud nos Medici Epistolis, *Kircherus* describit. Ego inferri Procerum nostrorum Mensis, & *Fungorum Cervinorum* appellatione honestari audivi sæpius, & vidi; plurima eorum copia in silvis *Pardubicensibus*, ditione Regiâ, & *Chlumecensibus*, aliisque colligitur à Venatoribus, & silvarum Præfectis, & apportatur ad Dominos. Quid verò tam inusitatum & tá incredibile, quàm *Mummias* veras, & *Ægyptijs* geminas, ac germanissimas in *Bohemia* repertas? probavimus istud testimonijs maximorum Europæ Medicorum in *Boleslaviensi Historia* nuper à nobis edita, qui *mummiam* illam effossam *Cæsaris Rudolphi* jussu, apud nos inspexerunt, examinârunt, & verissimam judicarunt.

> Fungus Cervinus.
> *Kircher. in Mundo subterraneo T. 1 lib. 12. sect. 1.*
> *Vide Math l. 4. herb. C. 81.*
> Mummia.
> *l. 6. Epitomes histor. C. 12.*

Terram sigillatam utramque, albam & rufescentem multis in locis habemus. Memini magnum illum Bohemiæ nostræ Hippocratem *Marcum Marci*, Amicum in paucis charissimũ, cùm mihi magnum iter paranti, dona quædam Chimica sua offerret, inter alia *Terram Sigillatam* obtulisse, quam in *Bohemia* natam esse dicebat; addebátque nè me decipi sinerem: esse illam optimis quibusque (ác ni fallor Sardoam, aut *Corsicanam* disertè nominabat) parem, plerisque etiam bonitate superiorem. Audiamus, Chimicorum ætate Patrum nostrorum Principem, *Osvvaldum Crollium* ea de re scribentem: *Rudolphus II. Imperator* (cui Imperatori *Crollius* Medici nomine serviebat) *Brundusij in suo horto curavit effodi præter bolum, duas Solis & Lunæ, ut Paracelsus vocat, axungias, quas veræ Lemniæ congeneres, ac efficacissimas, nec Terræ Turcicæ cedentes animadverti.* Pergit deinde *Unicornu minerale* quod apud Moravos reperitur, tum stupendum illud antrum ad *Kiriteinam* non itâ *Brunâ* procul (quod ego me quoque intrasse, & aliquot horarum spatio, cùm ex Comitibus meis vicenis quaternis, Major pars seu tædio, seu metu defecisset, obivisse gaudeo) describere; rem miram conficere ex his narrationibus *Crollius* ausus

> Terra sigillata.
> *Croll. præfat. ad Lib. de Signaturis, ad Petrum de Rosis.*
> Unicornu Minerale seu fossile.

Croll. l. cit.

sus est, cùm Medicos Patrios, Patriæ in qua degunt admonet, aitque Medicum, *instar pudibundæ Virginis esse debere, & videre primùm ea quæ sunt ante pedes, nec facilè (cùm DEUS in nostris terris nobis sufficientia medicamenta & cætera rara dederit) ultramarina ambitiosè inquirere: sufficit sua Regionis productum.* ita Crollius. At *Terra sigillata* probatissima ad *Jablonam* in vetustissima *Berkarum* ditione, copiosè effoditur, magnóque proventu quaquaversum, sed potissimùm deorsùm, in inferiorem *Germaniam* deportatur, amphorellis & poculis ex ea gratiosè, opere figlino, confectis. Nuper in *Libesficensi* ditione ad *Levinum*, figulorum patriam (nam quidquid ibi hominum est, opere figlino occupatur) *Terra sigillata* utriusque generis reperta est, optimæ notæ, & jam propè in medicos usus parata, & minimo negotio subigenda, tractanda, conformanda, ùt ipse vidi. *Fodinam* altitudinis immensæ *Terrâ sigillatâ* refertissimam superiore anno ad radices *Montis Sancti* dum quærunt argentum, repertam à *Fossoribus* constat; ac primùm *Calcis* fossam veterem invenisse se crediderant, ideoque domunculam fodinis superstructam eâ oblinere cœperant, tum à *Patribus nostris è S. Monte* admoniti mirabile Naturæ donum venerantes, Telluris pretium & dignitatem ingenti lætitiâ & gratulatione agnovêre. Sed pluribus *Bohemiæ* locis ea fælicitas obtigit: *Jacobus Dobrzensky* vir arte medendi clarus inprimis, in *Elogio Doctoris Marci* nuper abs se vulgato disertè affirmat: uno *Pragâ* milliario, in aperto & propatulo loco, tantâ copiâ *Terram sigillatam* prostare, ùt à Viatore integri currus onerari eâ possint.

Monitum Medicis datum à Crollio.

Terra sigillata ejúsq; apud nos copia.

Præfat. libri posthumi, cui tit. Liturgia Mentis.

Monocerotũ cornua.

Avidè *Monocerotum Cornua*, magis ad ostentationem, quàm ad usum à Pharmacopœis peti, videmus; mira in his rebus fraus sæpe intervenit, ut &, qui emunt, &, qui spectant deludantur hiantes; jam ex Mari ejusmodi *Cornu* pisci ablatum venditari vidimus 50. aureis, longitudine maximâ, quippe ulnas sex facilè superabat.

Cornu fossile.

Ansel. de Boet l. 2. de Gemmis C. 242. Croll. l. antè cit. Sennertus in Epitome scien. nat. L. 5 C. 4.

Cornu fossile in Thuringia, Moravia, Silesia, Saxonia, Misnia, & Bohemia reperitur. Sunt hi (ùt *Sennertus* docet) *Lapides minerales*, & effodiuntur; insignitè enim falluntur, qui à diluvij temporibus talia ad nos venisse, & ex Animalibus defracta fabulantur. Addit idem ille *Sennertus*, in Bohemia non modò *Cornua*, sed aliorum plurium etiam ignotorum animantium, velut ossa in perfossis Montibus inveniri, eandémque de ijs esse rationem, Naturâ etiam in his sensu carentibus, studiosè animantes, vel figuris cùm aliter non datur, imitante, ac ludente. Ejusmodi ossa, *Gigantûm Costas, Coxendices* & plura alia exprimentia, in *Ossecensi Monasterio* (ad arcem vetustam *Risenberg*) pendentia monstrantur, & vulgò *Gigantûm*, qui ea loca incoluerint, ossa creduntur.

Ossa Gigãtûm vera & fossilia.

Hagek in Annal. Boh. ad cit. annum.

In *Brevnoviensi ad Pragam Cænobio*, ante pauculos hosce annos, dum nescio quid ædificatur, & purum solum quæritur, *Caverna* apparuit, in qua *Gigantis* sceletum cum quatuor alijs humanis corporibus jacebat; vidêre & tetigêre *Ossa* (à quibus id accepi) *duo Patres nostri è Collegio Pragensi*, neque saxeum quidquam in Gigante, sed vera, qualia nunc sunt hominum ossa, cranium, articulos, costas compererunt, ut derogare affirmantibus fidem non audeam. *Hagecius* quoque memorat Gigantis maximi corpus A. C. 785. Tetini repertum. Porrò de Arboribus in Saxum conversis actum est à nobis C. 34. quædam etiam Capite sequenti adferemus.

Lippæ in pago, quem paulò antè nominaveram, in Lapicidinis, plurima *saxea cornua* vaccarum, & boum visuntur tantâ arte naturæ (ut sic dicam) perfecta, ut ignari locorum mirentur, cur tot cornua deorsum conjecta sint? quis injecerit? at, cùm elevare nituntur, tum primùm gravitate

tate ponderis sentiunt saxum esse, aut in saxum conversa.

Ollæ fossiles.

Mirû est, & verè Naturæ arcanum, quod circa *Cunaci montem* (Kunėtis cká Hora vulgus appellat) non procul à loco, ubi quondam ditissimum totius Bohemiæ Cœnobium *Ordinis S. Benedicti* steterat (Opatowice) reperitur: *Ollas* Pastorculi, ac pueri ludentes sæpe effodiunt tali opificio perfectas, ex argilla, ut nihil in illis omnino nisi lituram illam, quâ ollas perfundere solent, desiderare possis. Ollas ejusmodi extractas & Sole siccatas, *Rusticæ* per ea loca adhibent coquendis rebus omnibus, præbéntque usum commodissimum in culinis. Ejusmodi quoque ollas in majore *Polonia* reperiri author est *Miechovius*. Existimo argillam ejus generis (quæ Gil nobis dicitur) ad figuram ollarum sponte sese, ac libenter componere, Naturâ ipsâ quid fieri velit, docente. Ejusmodi ollas demortuorum Urnas fuisse *Jonstonus* affirmat; crederem, si ex Tumulis, non in argilla media *Ollas* effoderemus, aut si ex *Ollæ* Urnarum more conformarentur, & vel *Cineres*, aut aliud continerent, ex quo mortuales esse conjiceremus.

Miechov. l. 1. hist. Polon. C. 3

Jonst. in Thaumaturg. Nat. Classe 4. C. 14.

Talcum.

Vitrum fissile, & fossile (Talcum vocant) quod ob raritatem vix in ulla Evropæ Provincia præter unam *Moscoviam* reperiri putant, ideóque *vitrum Moscoviticum* passim appellant, in Bohemia ad *Kaczovv* inveniri, locuples testis est in edito abs se libro noster *Tannerus*. Qui addit ibidem rem miram de Gossypio: *Gossypium*, inquit, *tam rarum Naturæ donum, est etiam in Bohemia deprehensum*. De *Talco* res est certissima. Cùm locum nuper accessissem, vidi humi sparsa, ad longissimum spatium, ejusmodi vitrea folia, quæ si arte scinderentur, & industria accederet, non parvum ex ea re sibi lucrum homines ejus loci parare possent; crescit & ad *Cuttenbergam*; & folia ejusmodi adferre solitos sibi discipulos ut in ijs suffitus fieret in Scholis, à se humi collecta narrat noster *Sacerdos*; ut enim *asbestus* sic & *Talcum* nullo igne, nisi longissimo, consumitur.

Vestig. Boh. Piæ Notis ad C. 10.

Gossypiũ.

CAPUT L.

Succinum in Bohemia repertum. Myrrha item apud Moravos. Ossa animalium fossilia. Lapides instar ossium, & instar limacum. Zinziber in Provincia Podbrdensi. Lapides cavi. Via cum vestigijs saxeis. Pluvia saxea. Lapis Bechinensis.

Sed illud omnem admirationem meam superat, imò & eorum, qui hactenus *Succinum* unicum esse maris donum, & mari originem suam nihil terris debere, ex vulgari narratione, crediderant: ajo igitur *Succinum* probatissimum in *Bohemia*, in Prachensi Regione provenire; admonuit me ea de re Vir perdoctus *Mathias Baltauff* Vir in Senatu Regiæ Urbis Budwicensis, Primarius & Consularis, literis ad me 8. Junij Anno 1678. datis: *Affirmo*, inquit, *Viri boni fide, me ocularem inspectionem habuisse Hardovvicij in Pago à Nobis* (Budwicio) *spatio medij milliaris, spectante ad Dominium Fraunbergense seu Hlubocense, & singulare quiddam observasse, dignum inter reliqua notatu digna recenseri: videlicet Succinum flavum in via* regia

Succinum in Bohem:

regia reperiri in fragmentis varijs & frustis magnis & parvis (quod Succinum aliàs reperiri in mari tantùm, & non in terra, præsertim in Mari Prutenico audieram antè referri) cujus hic Ad. Rev. Paternitati pro proba frustum transmitto; id quidem majus fuit, sed quia in literis includi non poterat, dividi debuit. Reperitur autem, quod notandum maximè, post pluviam, & ab orbitis rotarum transeuntium ejicitur. Hæc ille Vetus amicus meus (qui ipse *Succinum* illud vidit, collegit, manu tractavit; cui Viro integerrimo, & plurimis literis ac scientijs exculto neque fucus fieri, neque error obrepere, videnti & tangenti potuit) affirmat. Neque ego probationi peperci, sed amico alteri obtuli, qui *igne chimico* frustum illud examinans, comperit esse genuinum, & gnisium *Succinum*, neque modò odore, colore, ac tenerâ illâ duritie *Succinum* imitari, sed esse, & omnibus ijsdem elementis ac principijs, quibus marina succina constant, componi, excepto quòd terreo magis humore concretum gravius pondus efficiat.

Succinũ Bohemicũ unde gigni potuerit.

Ego existimo: multa rerum variarum semina ultra quàm hactenus humana gens cogitatione concipere potuit, in fœcundo Telluris utero latere, quæ calore, aliisque modis ingenerandæ fœcunditatis excitata, suos partus producant. Quis oro, *myrrham* aliunde quàm ex arboribus desudantibus defluere, & distillare audivit, aut legit? tamen in Moravia ut oculatus testis & omni exceptione major *Joannes Dubravius, Olomucensis Episcopus*, scribit, corpus hominis integrum ad *Sternbergam* effossum est, quod aliud nihil erat, quàm *Myrrha*, sibique à *Wenceslao Berka* donatam mediam partem lacerti humani myrrhei, quo aliquoties pro suffitu sit usus, idem ille *Dubravius* gloriatur.

Dubrav. l. 4. hist. Bohem.

Myrrha.

De *Equellis*, *Corvulis* ex auro, ære, argento sponte naturæ expressis, videantur quæ scripsi Cap. 16. & in *Historia Boleslaviensi*; item *de Cornu fossili*, de animalium membris, capitibus & rostris saxeis quorundam ignotorum animalium ipse sum oculatus testis, qui plurima ejusmodi in antro *Kiriteinensi in Moravia* hisce manibus effodi, collegi, & *Brunam* ad domicilium nostrum attuli, inter quæ erat *saxeus Draco* imperfectus, cum dentibus quibusdam, rictu longo & horrido, qui ad medium usquè caput dehiscebant.

Ossa fossilia.

Hist. Boleslav. l. 6. C. 12.

Kuttenbergæ, & per eam viciniam sæpenumero *Lapides* reperias, quasi ex *humanorum ossium* congerie, & ex particulis costarum, poplitum, brachiorum & pedum in saxum duratis crevissent; sunt alij qui ex *conchis & limacibus* constare & componi videntur; ejusmodi lapidibus non paucis constat *Sedlecensis*, & altera *S. Barbaræ* apud *Cutnenses Ecclesia*; maximè quod stratum & pavimentum attinet. In Sacro Vestiario seu *Sacristia S. Barbaræ* sepulchralis *Lapis* visitur tam propè ad ossium humanorum similitudinem accedens, ut ad primum ejus aspectum multi cohorrescant. Plura ejusmodi exempla Capite 34. & 49. hujus libri attulimus.

Lapides ossarij, & alij instar limacum.

Zinziber (vel *Zingiber* potius) inter aromata quæ hodierna (ut ita loquar) sæcula Mensis adhibent, non postremum (ob innocentem calorem, quem cibis impertit) obtinet locum; illud ergo quidquid est, quod *Zinziber* appellatur, domi nostræ nasci, & ultro provenire, & effodi in tellure nostra indubitanter affirmare possum, etsi illud neque *Bohemiæ* universæ sufficiat, & vulgò, ubi, & quo loco crescat, non æquè constet omnibus. In ijs qui *Bašstini* dicuntur, montibus, in *Podbrcensi Provincia* effodi & colligi *Zingiber*, deinde etiam in *Teslin* in abditis procul silvis, *herbariæ Vetulæ* per eam viciniam noverunt, quas vidimus plenis corbibus, recens & primi vigoris *Zinziber Beraunam, & Pragam* potissimùm adferentes; at quia in Urbibus mercatus hic, ob copiam *Zinziberis*, quod passim in Offi-

Zingiber.

Officinis levissimò haberi potest, rejicitur, villatim & pagatim inter rusticos hoc aromatis genus *Anicula* divendunt. Post *Beraunam* tribus ab *Urbe Pragâ* milliaribus adverso fluvio (*Beraunka* nomine) lapidum conjeries maximæ hinc atque inde spectantur; Currus onerarios impleri ejusmodi lapidibus, vel temere palâ haustis, impleri posse, qui viderunt, affirmant; rotundi lapides plerique sunt, aut ad illam formam accedere naturâ conantur, coloris nucei; cavos esse nemo diceret, sed solidos, nisi jam cognita res esset; duriori lapide opus est ad hunc globosum frangendum, quem ubi fregeris, & extuderis, en tibi globus excidit alter, quasi lapis nucleum haberet, multò involucro suo globosior & rotundior; globus hic interior in minutissimam farinulam & pollinem redactus innoxiè bibitur ad pondus, & calculos efficacissimè pellit. Alij & diversi prorsus post eandem *Beraunam* uno ampliùs milliari *Lapides* visuntur globosi & ipsi, at non cavi, sed solidi; qui ubi diutiùs in agris jacuerint, cuspides acquirunt lapideas, quibus horrere incipiunt, quasi parvi ericij. Quid illud lapidis sit, nemo potest dicere. In Agris repentè quasi semen lapideum jactum esset, existunt; tum agricolæ agrum purgant, & lapides in viam ejectant; at nihil in futurum, in præsens tantùm proficiunt; quippe anno sequenti post peractam frumenti messem, rursus lapidea seges incipit apparere. Non procul inde, & in eorum agrorum vicinia (v Zmani) apud pagum *Zmani* collis modicè assurgit, ad quem spectandum multus est hominum accursus. Lapideus est *Mons* totus, sed genus lapidis molle, & pumicosum, in ejus Collis calvo vertice, & planitie, vestigia sunt omnis generis, & sexûs hominum, animantium quoque sola, & pedes, ut nullo artificio exprimi possint propinquiùs ad veritatem; apparent vestigia virorum, fæminarum, Equitum ocreatorum, calceatorum, nudipedum, parvorum, magnorum, omnis ætatis, tum caprarum, ovium, vaccarum, equorum; aliud vix esse potest: quàm cùm illâ viâ lutosâ, & humidâ tempestate, viatores, ac jumenta transirent, suo in luto reliquisse vestigia, quæ saxifico semine postea incidente, ac terram (ut ita dicam) fermentante, durata in saxum excreverint, & ob materiæ novam duritiem hodiéque perseverent. Hujus rei indicium esto, quòd nihil aliud quàm vestigia locus servet eorum, qui iter faciunt, & calcant, non aliorum, neque peregrinorum animantium, sed eorum tantùm, quæ apud nos vivunt, ac temere hoc iter sunt ingressi.

Lapides cavi.

Lapides aculeati.

Via saxea.

Dum hæc scribo Amicus in paucis charus, R. D. *Mathæus Boleluczky* ad S. Adalbertum Pragæ Parochus, Vir historiæ cum primis peritus (cujus aliquando nomen cum laude legetur) cùm ad me venisset, & quid scriberem didicisset, continuò quæsivit: utrumne de *Pluvia lapidea* aliquando audîssem? respondi; plenas esse ejusmodi exemplorum historias, *non*, inquit, *communem pluviam, sed gemmeam intelligo*; risi! atque utinam, inquam, etiam aureâ pluviâ & imbribus gemmeis nostri toto Regno sparsi pauperes lapidarentur! tum ille lapillos post aliquos dies misit spectandos, qui cum pluvia cecidissent, affirmante id nobili Matronâ, quæ eos collegerat. Sunt candidi, & adamantibus impolitis persimiles, longitudine ungvis humani, cuspidati, & angulosi; existimo Matronam, quæ collegerat egregiè deceptam esse; solet enim fieri ut post pluviam elutis semitis, lapilli incipiant apparere (sic *crystallos*, aliásque gemmas in montibus Gigantûm post pluviam colligi sæpe audivi) ergo subitò lapillos apparentes, illa cum pluvia cecidisse credebat. Neque tamen ego is sum, qui negem unquam ex aëris regionibus *lapillos* cecidisse. Quid enim si *saxa & lapides* frequenter

Pluvia gemmea an aliquando cadat.

ter ex alto ad terras deciduos in exemplis legimus? quoties *lapidatum de Cælo* tradit *Livius*, cæterique omnes omnium Gentium etiam Christiani Scriptores? an *Semina gemmarum* aliqua, Solis ardor elevare nequeat in auras, quæ deinde ut grando, frigoribus durata, cum pluvia decidant, ut in *Fulminum generatione noster Carolus Stein* demonstrat? rarum tamen hoc de gemmis existimo, & inter naturæ miracula referendum, ut nisi re contestatâ & exploratâ credulum se præbere, superstitioni proximum videatur. Ad *Bechinam* passim per agros sparsum est certum lapidum genus, in quo Naturæ aliquod arcanum latere plusquam suspicio est: lapis inprimis ad rotunditatem accedere velle videtur, munitur saxeo cortice fusci coloris, tuberoso nonnunquam & horrido; sub eo cortice, si frangas, lapis se offert alius, lævior & paulò, ut sic dicam, cultior & gratior oculis; in hoc rursus, velut medulla, instar vitelli, candidissimus clauditur lapis; isque prorsus rotundus; quid istud sit, nemo iterum potest dicere; sed in ignem injectus, brevi tempore exardescit, & cum ingenti sonitu, instar manualis fistulæ sese exonerantis, disrumpitur. Denique Granatam, ut vocant, *si parva licet componere magnis* (quibus pulvere pyrio fartis, domus & mœnia obsessores dejiciunt) & figurâ, & compositione quadam, & deinde sono, & tumultu imitatur, & exprimit.

Bayerlinck tit. Pluvia. Liv. in histor. Rom. Sveton. in Calig. 5. Carolus Stein lib. de fulmine. Valer. Max. &c.

Bechinenses lapides.

CAPUT LI.

De conchis saxeis. Limaces & cochleæ saxeæ. Ctenites lapis. Ossa humana in saxum versa. Antimonium ad Teplam effossum. Plumbago Bohemica. Cos, & Lima ad usus Aurifabrorum ubi eruantur. Cotes ex Alno.

IAm in *Kaurzimensi* Regione, *Pragâ* milliaribus duobus, *Melnicum* versùs, Pagus jacet *Odolka*, quem nuper accessi; rem ibi miram ostenderunt incolæ in saxis, cùm temerè aperiuntur, concharum quoddam genus (Muschel Germani vocant) quasdam imbricatas, quasdam striatas apparere; sunt omnino similes figurâ, & linearum ductu ijs, quas *Peregrini à S. Jacobo, ex Gallæcia* venientes, in veste illa sua circa collare suspendunt; non potest esse fraudi locus, vidi hisce oculis saxa contundi, & intus in saxo medio conchas ejusmodi inveniri, nec unam tantùm aut alteram, sed per totum saxum lineas à concha trahi rectissimas, ut nullâ regulâ rectiores fieri possint; in agris & ponè eos saxa cum conchis, tum etiam in cœmeterio Ecclesiæ, quæ S. *Clementi* dedicata est, visuntur; Narravit mihi Vir peramicus, non procul à pago, *majore Lippâ* dicto, in ditione *Baronum de Pisinger* duobus *Cadanâ* (notâ Bohemiæ Urbe) milliarijs, in *Latomia* plurima saxa ejusmodi conchis esse signata; at longè majorem admirationem merentur saxa & rupes ad *Klomin in Kaurzimensi* Provincia, in quibus tum conchæ tales, tum folia saxea folijs arborum simillima & germanissima, insuper limaces, cochleæ, conchylia, vermésque cæteri, atque etiam serpentes in saxis, & ipsi saxei colliguntur, tanto naturæ artificio, ut etiam viri timeant tangere, Viatores, velut si viverent, exhorrescant; credibile est (quod sæpe monuimus) naturam semine aliquo excitatam, aut sponte cùm turgescit,

Conchæ saxeæ.

Serpentes & limaces saxei.

ſcit, perfectum aliquid conari, & procreare velle, at cùm ſaxis vitam, ſenſúmque dare non poſſit, figuram ſaltem viventium tribuere, velut nuper de foſſilibus hominum membris ex *Sennerto* diximus, & in fodinarum hiſtoria, cùm *Corvos, Equellos aureos, vel argenteos* jam repertos doceremus; videat quæſo Lector, quæ ſuperiore Capite, & pridem Capite XVI. Cap. XXIV. & XLIX. narravimus. Forſitan etiam partes animalium ſaxifico aliquo ſemine, aut ſpiritu contactæ ſaxeſcunt; id videmus in rebus inter ſaxa conjectis, longóque ſitu in ſaxa duratis, ut de arboribus ſaxeis in ſuperioribus Capitibus dixiſſe memini, idque nuper adeò intellectum eſt *Cuttenbergæ*, cùm fundamenta exſtruendo Collegio noſtræ Societatis locarentur, repertis inter ſaxa calvarijs, cæteriſque humani corporis oſſibus longâ quiete in ſaxum prorſus converſis, ut neque dubitari poſſet calvas hominum fuiſſe, nec tamen ambigi poſſet nunc ſaxeas eſſe; Plura ejuſmodi exempla cùm de *Lapide ſtillatitio* in Carolinis balneis, in *Rupe S. Joannis*, aliiſque in locis ageremus, attulimus.

Calvariæ ſaxeæ.

C. 34.

Iterum de conchis ſaxeis.

Poſt hæc ſcripta in *Conradi Geſneri* libro qui eſt IV. de *Aquatilibus*, titulo *de Conchis* hæc lego ex Agricola: *Ctenites lapis ſtriatus eſt, omninóque pectinis effigiem repræſentat. Myites verò, qui ſtriatus non eſt, & Muſcili ſpeciem præfert. Hic colore cinereus reperitur in Chattis &c. ille modò ſubfuſcus, modò ſubflavus* (NB. hujuſmodi eſt noſter Bohemicus) *effoditur ex foſſa mœniorum Hildesheimiæ Urbis.* Hæc *Agricola*, qui Germanicè hunc lapidem interpretatur Muſchelſtein.

Antimonium.

Antimonij acerrimum Venenum, an Veteribus cognitum fuerit, diſputent *Medicorum Principes*, nihil ipſe, quod quæſtionem definiat, certi habeo; in *Bohemia* hactenus credebatur non eſſe, noſtrâ ætate inventum eſt *ad Teplam* celebre Cœnobium, ut nuper dixi; probatum eſt, & prorſus vivaciſſimum repertum, cùm ecce in cavernas illas impetu facto rivus intravit, & merſit fodinas, ſuo rurſus tempore cùm Divis placuerit, emerſuras.

Plumbago.

Plumbago, ejúsque confectio, non eſt terris omnibus communis, ut plumbarias officinas *Bohemiæ* taceam, ad *Dubam* ipſamet Aqua certis in fontibus plumboſum quiddam & pingve evehit, quod artificio *plumbago* evadit, quam in rem oculatos teſtes habeo.

Cos & Lima.

Aurifices & Gemmarij crebrò *Cote* & *Limâ* uti ſolent; tenuiſſima Petra eſt, latitudine acûs crinalis, longitudine articuli in digito humano; res eſt modica, arti tamen eorum tam neceſſaria, támq; utilis, ut dici ſatis non poſſit: Schleiffſtein *Germani* vocant, aurifabrorum *cos* propria, quâ illi langventes gemmas excitare, ut in anulis eædem aptè & decorè ſedeant, perficere, aurum & gemmas perpolire ſolent, ſic ut abſque hac coticulâ nihil rite fiat. Ejuſmodi *Cotaria*, ut ita dicam, officina, non ita procul *Pragâ* ad Arcem *Cunradice* in ditione Illuſtriſſimi Baronis *Czabeliczky* invenitur, & latè in Germaniam, Galliámque ac Belgium venalis deportatur. *Aurifaber Pragenſis*, qui hujus rei indicium fecit, ipſámque coticulam oſtendit, narravit mihi: ſe ejuſmodi jam paratas cotes, dum in Galliam artis diſcendæ gratiâ, peteret, quàm plurimas ex *Bohemia* ſecum attuliſſe, & magno pretio aurifabris & gemmarijs in *Gallia* vendidiſſe, atque ex hac merce totius itineris viaticum ſibi confeciſſe. Habeo dum hæc ſcribo eam coticulám in manu, ſed artis ignorantiâ, in quem uſum illa valeat, explicare nô poſſum; ea modò retuli, quæ aurificem recordor memoraſſe. Inſigne quiddam ad memoriam *Jonſtonus* adijcit: *Cracovecium in Bohemia, arbores habet cum ramis ſaxeſcentes; ex quibus angulatæ cotes fiunt, donum à Colovvratais*

Jonſt. Thau: Nat. Claſſe 4. C. 14.

cotes ſaxeæ & ex alno.

tais Proceribus olim Ferdinando I. oblatum. Hæc ille. Hodie passim ex Arbore *Alno*, quæ paulatim usu saxescit, *Cotes* optimas sibi *Bohemi* nostri parare noverunt.

CAPUT LII.

De Piscibus Bohemiæ. Varietas apud nos piscium mira. De Salmonum à Mari adventu, & itineribus per Fluvios Bohemiæ. De Salmunculis, ubi nascantur. Carpio Nimburgensis laudatissimus. Sturiones, Lampetræ minores, typhlæ. Barbones quando in Bohemiam advenerint. Pisces quidam in Bohemia vocales.

P*Iscibus* delicatissimis, & suavissimis, ob Aquarum nostrarum dulcedinem, abundare *Bohemiam* notius est quàm ut commemorare latiùs oporteat: rariores quondam in fluvijs Bohemicis pisces nominavit noster *Tannerus* in additamentis ad *Vestigium Bohemiæ Piæ*, narrátque in mensa *Francisci Sternbergici*, ex uno Bohemiæ fluvio *Watavva* vicenos duos diversi speciei pisces recentes à Convivis numeratos. In *Albi* præcipuus *Salmonum* piscatus est vernis Mensibus: *Salmo* ex mari, aquâ dulci invitante, per *Albim* adversum usquè in *Bohemiam* eluctatus, occurrentes sibi dextrâ lævâque fluvios fastidit, *Albi* suo usq; *Litomericium* immersus; ad *Doxanam* post *Litomericium, Egram* quoque respuit, ut rarissimum sit, in *Egra Salmonem* capi; inde necessario itinere *Raudnicium & Melnicium* adnavigat; ubi *Muldavam* occurrentem degustarint, dividere agmina solent, & molliores, præcipuè *fæmellæ*, *Muldavam* tenent, fortiores plerumq; in *Albi* perseverant: ij rursus quibus *Muldava* præplacuit, cum gravi periculo, in *Chvvatierub* cataractas superare coguntur; nihil deinde *Praga*, quam mediam transeunt, aut *Pontis* aspectu deterriti, in *Beraunkam & Sazavam* impingunt, sed paucissimi ingrediuntur, denique recto semper cursu per *Muldavam* ascendentes, jam *imminuti numero* (nam à Piscatoribus undique petuntur & circumveniuntur) aut *Tinam Muldavicam* tenent, aut quod frequentiùs agitant, *Watavvam* petunt, tantáque est ejus fluminis gemmei pellacia, ut non modò *Strzelam*, sed penè ad ipsum *Sufficium*, quasi ipsum *Watavæ* fontem exhausturi, pertendant; id peculiare habet *Urbs Piseka* (tantus est aquæ illius amor, alveo commoditatem præbente!) quòd ad eam Urbem parvam prolem suam propagare non dubitent, *Strdliczky* vocant, *Salmunculos* digitali longitudine, quos muriâ conditos, *Pisecenses* amicis per *Bohemiam* muneri mittunt; hosce *Salmunculos* miro aquæ marinæ desiderio teneri *Piscatores* affirmant, neque magnitudinem generi suo debitam implere, nisi mare gustârint; itaque ut Majores eorum, ex Mari in flumina, Aquæ suavitate trahi, ita hos secundis fluminibus in mare parentûm suorum veterem, & magnam patriam properare, ac postea iterum, magnitudinis suæ jam conscios, reverti: cæteri in *Muldava* (nam *Luznice* fluvius illis obvius sordet) remanentes usquè ad caput & fontem *Muldavæ* pervenire contendunt, semper imminuto numero, ad *paucissimos*, veriùs *nullos*

Salmonum Bohemicorum historia.

De Salmunculis.

Jonst. in Thaumat. Nat. in admir. Piscium. C. 19.

nullos, redacti; nam vix ullos redire ad mare, prolibus, ùt modò dixeram, exceptis, constat. Eandem fortunam sentiunt, qui in *Albi* ludere perseverant; hinc fœlix illorum captura in *Albi* (nam *Giseram* quamvis amœnissimum fluvium, tum *Cydlinam*, alióśque fluvios contemnunt) in *Albi*, inquam, ad *Obrzistvvi*, ad *Boleslaviam*, ad *Nimburgum*, ad *Podiebradium*, ad *Reginohradecium* capiuntur; *Reginohradecÿ* occurrente duplici fluvio *Aquilâ*, penè omnes unâ sententiam mutant, & cæteris omnibus fluvijs ipsóque *Albi*, quem tanto tempore biberant, vetere nutritore suo, deserto, dextri feruntur, & *Aquilam* adamare incipiunt tantâ pertinaciâ, ut ad ipsum *fontem Aquilæ* aspirent, post *Kostelecium*, *Wambergam*, altero *Aquilâ* (ubi *Orlice* oppidum est) iterum relicto. Meminimus nostrâ ætate intra anni dimidij non ampliùs spatium, *Kostelecÿ ad Aquilam* septingentos aliquot magnitudine insignes retibus exceptos fuisse. *Salmonibus* pro tempore caro diversa est; nam primo Vere *violarum*, deinde cùm rosæ florere cœperint *rosarum colore* tinguntur; ignavi saporis sunt, neque alijs piscibus præpollent, cùm pallent. In manuscriptis Codicibus ad Annum 1432. *Salmonum* tantam ad *Reginohradecium* copiam subitò apparuisse perhibetur, ut *Albis* alveo quodammodo contineri non posse viderentur, nec alteris ob alteros effugium daretur, sese mutuò velut in turba fit, impedientibus; itaque certatim Cives, aliique fluminis accolæ securibus armati ad capturam decurrebant, & ferro necatos trahebant in ripam. Hæc quæ latè de *Salmonibus* attuli, mihi notissima sunt, ut qui *Czastolovicÿ* magnam pueritiæ partem egerim, ac *Kostelecÿ* postea, dum in Societatis esset ditione, *capturis Salmonum* frequentissimè adfuerim, & præfuerim aliquando. Jam & *Auratas* non omnes nostros fluvios consectari, sed eos tantùm, qui alveum saxosum habent, incolere, omnium Piscatorum confessione, & ipsâ experientiâ testante, constat, quæ supervacaneum videtur prosequi, sed inde luce clariùs patet, vel mutorum Piscium testimonio (quod nuper dicebam) *Aquas* nostras etiam saporum diversitate discerni. Satis jam de *Salmonum* piscatu: *murenæ*, *auratæ*, *capitones*, *percæ*, *mugiles*, aliique fluviales pisces, passim in fluvijs nostris errantes spectantur; *Carpione Albensi ad Nimburgum* præcipuè, nihil est svavius; hic ut *Salmo* colores mutat, modò violaceus, modò roseus. *Sturiones*, quos *Acipenseres* dixerunt antiqui, & summo in honore Mensarum habuêre, mole prægrandes & decumani, in *Albi*, æstate, ad *Litomericium* maximè capi, frequentissimum est, ex quo apparet falsum illud esse, quod protulit Jonstonus: *Sturionem in Albi tabescere*, cùm pingvissimus & ludibundus per tot centena milliaria ad nos perveniat. Ibidem ad pontem *Albis*, alibique passim, magno numero, *minores Lampetræ* capiuntur, quas Germanicâ Lingvâ **Brücken**, Bohemicâ **Ney-noky** dicimus; ludunt adversùs pontem, & palos alveo infixos, digladiantium, & antiquæ Romanorum militiæ, more, ad palum sese exercent, deinde osculo trabibus appresso inhærent tantâ pertinaciâ & firmitate, ut nisi maximo conatu virium avelli, & abstrahi non possint. *Jaromirÿ in Albi* aliud genus est *minimarum Lampetrarum*, **Mihule** dicimus, gratissimi saporis. Memorabile est quod Scriptores vetusti tradiderunt: *Barbones* (**Parmy**) nunquam antè in fluvijs Bohemiæ visos, *Carolo IV.* regnante Anno 1366. repentè apparuisse, & aquas omnes per *Bohemiam* implêsse; eorum hodiéque in fluvijs *Bohemiæ* maximus est numerus, sed in piscinis non vivunt.

Iter Salmonum per Albim.

M. S. Reginohradecense. M. S: Cuttneñ. ft Bartholom: de Prachnian.

Aquæ apud nos diversorum saporum.

Carpio Nymburgensis.

Sturiones.

Jonst. in Thaumat nat. in admirandis Piscium C. 18.

Lampetræ.

Barbones.

Beneff. Caroli IV. Aulicus l. 4. Chronicor. Scriptor ejus temporis.

Austa Urbs est regia, ad quam in *Albi* typhlarum, seu oculatorum Piscium tam fœlix est captura, ut in eo

Q genere

In Rep. Boh. C. 2. §. 15.

genere nihil simile per reliquam *Bohemiam* inveniri affirmet *Stranskius*.

Pisces sibilis vocales. *Not. in Vestig. Boh. Pia.*

Pro Coronide Capitis hujus, de minutis quibusdam Pisciculis mira est narratio (*Piskorze* illos dicimus, quòd in arenis fluminum præcipuè versentur) de quibus hæc *Tannerus* noster: *est*, inquit, *in Bohemia vocale quoddam genus pisciculorum, qui ubi se à Piscatoribus clausos advertunt, sibilis, gemitibúsque sortem suam intra aquam, ac etiam aquâ extracti mirum in modum deplorant.* Vera scribere *Tannerum* certissimum est, vel si manu premantur, sibilant, stridunt, & ægrè id se ferre significant, idque propriâ experientiâ compertum est mihi.

CAPUT LIII.

Piscium, qui in fluvios Bohemiæ majores, vel ex Mari, vel ex minoribus fluvijs ingrediuntur, enumeratio.

Piscium nostratium historiam facilè absolvemus, si eam sequamur rationem, quam *Piscatores* nostri tenent, quos hac de re loquentes sæpius audivimus. Ordo non modo ad claritatem, sed etiam ad brevitatem facit. *Duplex Piscium genus in Bohemiæ* fluvijs reperitur; *primum*: quod ad nos ascendit è mari peregrinum, *alterum* domesticum quod fluvijs ipsis innascitur.

Divisio Piscium nostratium.

Primi generis sunt 1. *Salmo*, Lachs (Losos) si vox tibi *Salmonis* barbara videatur, Æsox. De his multa superiori capite. 2. *Sturio*, Stöer (Geseter) Jovius apud Fabricium Silurum, Curio Attilum, Rondeletius Acipenserem esse putat. 3. *Amia*, Wels (Sum) (Silurus Gelenio, & Gesnero videtur) 4. *Lampreta*, Lamprete (Lamprydа) fictum hoc nomen alij putant, & *mustelam* esse *Ausonij* suspicantur. 5. *Mustela* levis, Neunauge (Neynok/Okatice.) Hæc piscium genera libenter ad nos veniunt, & sæpe capiuntur; at reliqua marinorum, nonnisi rarissimè. videlicet: 6. *Alausa*, Zinge vel Goldfisch (Geſs, Slavis) vetula fluviatilis Fabricio. 7. *Passer*, Galbfisch (Matky Boží Ryba) 8. *Huso*, Hausen (Wizyna / Wyz.) Hæc genera optimè *Albini* Piscatores novêre; sed alia quoque se ingerunt marina, quæ apud nos carent nominibus, ac præsertim ad *Litomericium in Albi* (quod Piscatores narrantes audivi) nullum esse Annum, quo non ignotus aliquis à mari piscis veniens, capiatur.

Secundi generis Pisces, rursus in duas species dividunt Piscatores: 1. species eorum, qui *in Albi, Muldavâ*, aliisque fluvijs nostris majoribus habitant; at alteri ex rivis, & fluviolis montanis, aut piscinis, aut lacubus, præcipuè, ubi sese auxêre, descendunt, & *Albim* aliósque majores subeunt; ab his ducamus initium. 1. *Trutta*, vel si id barbarum est, *Aurata* vel *Variolus*, Forellen (Pstruh) Agricolæ est Salar Ausonij. 2. *Thymallus* Aschen (Lipan) 3. *Mustela Bellonij*, Olrupen (Mník) 4. *Gobio fluviatilis*, Steinpeis (Hřiz) 5. *Turdus*, Smerling (Drozd Morský) 6. *Acus* Stichling (Gezdík) 7. *Angvilla*, Aal (Auhoř) has etiam in piscinis nostris, si quæ magis palustres sunt, invenias. Novi Illustrissimum Virum, *Martinum L. B. de Paradis*, Amicum, dum vita manebat, singularem, qui emtas magno numero *angvillas* per piscinas suas sparserat, tam fælici proventu, ut in piscatu quàm plurimæ caperentur, neque postea quid

Angvillæ seminari per piscinas possunt.

quidquid agerent, ex Piscinis poterant exstirpari. 8. *Citharus*, Mullen / Mladý Plateys / alijs Hlawáč. Notandum de *Citharo* non constare inter Authores, quodnam piscis sit genus, qua de re apud *Gesnerum* multis locis disputatur. 9. *Turdi Saxatiles*, Steinschmerling / Skalnatý Hlawáč. 10. *Bdella*, Eldritz (est Phoxini species, ut putat Gesnerus) hořká Rybička / Střewličky / vel Střewličky. 11. *Mustela varia*, Beißker (Piskoř) 12. *Scorpius*, Gesnero tinca, Schlein / Ljn / Sstwec. 13. Lachsforell / Pstruh Lososowý, *Aurata lacustris*; scio præcipuè ad *Glacium* aliisque montanis per *Bohemiam*, hos pisces tantæ bonitatis, sæpe etiam magnitudinis capi, ut parum *Æsoci*, aut *Salmoni* concedant. Amicus studiorum meorum D. *Fabianus Blovvsky* Vir doctus & in officio regio constitutus, mihi affirmavit: se nescio cui ex Proceribus muneri missas *Auratas* attulisse, quarum singulæ 8. libras ponderârint.

Auratarum mira aliquando magnitudo.

(+)

CAPUT LIV.

Auratarum, & Thymallorum in fluvijs Bohemiæ multitudo. Enumerantur Pisces, qui vivunt in Albi, præcipuæque viginti species.

HActenus semiperegrini, aut potiùs hospitantes in *Albi & Muldava* pisces, qui in fluvijs nostris minoribus, ac rivis, maximo numero & fœcunditate nascuntur, constat homines in Bohemiæ montibus, *Auratis & Thymallis* (exceptis Mensibus quibus illi prolificant *Augusto & Septembri*, quódque ipse cum stupore ostensum à Piscatoribus vidi, quibusdam velut muscis vel araneolis in capite, sub pinnis, & ad caudulam obsidentur, & ad insaniam propè mordentur) *Auratis* inquam, & *Thymallis*, velut justo, & carneo cibo toto anno vesci. Expertus istud ipsum aliquando sum Anno videlicet 1650. cùm Sacerdotio primùm initiatus ad montana post *Richnovium*, deinde rursus Anno 1652. ad montana *Zambergensia*, ut *Cunvvaldum*, *Klasterecium*, aliáque vicina loca, *Piccardorum* (præcipuè sectæ Cunwaldensis) refertissima, missus accessi, ut Christo eos lucrifacerem si possem, quod fæliciter processit, mille 500. capitibus virorum sine omni intentatâ vi, nec minis quidem, sponte & suâ voluntate, Religionem nostram amplexis, & ad pœnitentiam Catholico ritu adductis; sed, ut dicere instituteram, toto illo tempore, etiam solennibus *Pascha* diebus, non alium mihi cibum Incolæ inopes, & montani præbebant, aut præbere poterant, quàm pisces, *Auratas*, quas dixi, *Thymallos*, *fundulos*, aut *mullos*; jam ad rem:

Auratæ à quibusdam muscis vehementer cruciantur.

Albi proprius est piscis *Rap* (Hlawáč Labský) assus jucundissimi saporis; ex genere *Coracinorum*, ut putat Fabricius, *Gesnero fluviatilis Capito*. 2. *Lucius*, Hecht (Sstika) de quorum ortu, cùm in piscinis nunquam relinquantur, & tamen Anno sequenti ingenti magnitudine capiantur, maxima est inter *Piscatores* disputatio; quidam existimant, ut *Angvillas* sic & *Lucios* ex putri solo sponte nasci; alij dicunt *semina luciorum* per anates silvestres devorata per piscinas excerni, atque ita proseminari; alij eadem semina ob tenuitatem suam cum *Aqua* deferri; alij ajunt à *Tincis*, qui sponte & ferè in omni piscinarum luteo solo nascuntur, gigni &

Lucij vel lupi unde subitò in Piscinis appareant.

& seminari. Qua de re vide *Gesnerum* ultimæ huic sententiæ faventem. 3. *Carpio* vel *Cyprinus* de quo Capite superiori, (Kapr) Karpff. 4. Certum *Carpionum genus*, quibus nec lactes, nec ova sunt Leiner vel Mörsling / Kapr galowý. 5. *Perca* Perßken (Wokaun) est armatus, & pinnulis surrectis manum vulnerat. *Bohemi* omne piscium genus echinis horrens, Gezdik appellant. 6. *Mullus*, Ciceroni barbatus, Ausonio *Barbus* vel *Barbo* Parm (Parma) 7. *Fundulus*, Grundel (Mřeň) tanto numero & fælicitate in *Bohemia* provenit, ut in *Bechinensi* regione, atque etiam *Plsnensi*, sextarius fundulorum (nam liquidorum mensuris, velut potus, vendi solent) in quo facilè 100. & plures funduli continentur, duobus nostratibus Cruciferis comparetur. 8. *Alosa* vel *Alausa* Jesen (Mágowá Ryba) 9. *Asellus*, non marinus ille, sed Germanis Hesling, Zagiček wodnj. 10. Ex Gobiorum genere, caret latino nomine: Dibel seu Etten Misniacis (Tlaussk) grandi capite, aliqui *squalum* appellant. 11. *Prasinus*, Brasen vel Bleihe (Ljn / neb Pražma Bohemis) 12. *Rubellus*, Rotengel, Ljn čerwený. 13. *Alburnus*, Weißfisch (Bělice) 14. è Carpionum genere, paulùm tamen capitosior, Karas nobis. 15. è Gobijs, Pulec / Oberkottig. 16. Minutuli pisces (drobné Rybičky / Owesničky) vix magnitudine avenæ granum excedunt. 17. *Mugil*, Prausnik, Hardern, est *Apuarum* species, de quibus *Gesnerus*. 18. *Cobitis* aculeata, Sekawec / Steinbeisser. 19. *Acus aculeatus* (Mihule / Stihling) hoc piscium genus ad *Jaromirium* ingenti copiâ capitur, éstque singularis eo in *Albis* loco bonitatis. 20. *Lampetra minor*, (Neinaug / Neynok / Ostatice) apud nos capitur *Litomericij* (præsertim ad pontem *Albis*) maximo numero.

Sequuntur pisces cum pedibus, scilicet *Cancri* (Krebs) Rak. *Fabricium* risi, qui malè *Cancrum* appellari contendit, & quem nos *Cancrum*, ille *Locustam* mavult appellare; quod etsi verum sit, ut ex *Gesnero* intelligimus, tamen appellationem omnibus gentibus usitatam, servare oportuit. *Cancros* totius *Bohemiæ* laudatissimos gignit Fluvius (penè dixissem Amnis) *Cydlina*, qui supra *Giczinium* nascens ad *Libicium* exoneratur in *Albim*. Jucundam quandam & svavem gustatu carnem *Cydlinenses* offerunt *Cancri*, sic ut facilè internoscantur ab alijs; eam præstantiam conciliat illis *Cydlina* fluvius herbosus, & per prata & herbas *Cancris* amicas, & vescas leniter labens ripâ gramineâ & opacis arboribus undique convestitâ, ad quarum radices in Aquis *Cancer* cavo suo fidens libentissimè habitat. Lepida satis est venatio *Cancrorum* laceratâ Ranâ, & palo in aquis fixo adnatantium, & sponte subeuntium retia; nec minùs habet voluptatis, *Cancros* in pratis velut flores, aut lapillos legere; eam venationem cùm primùm ad *Novamdomum* in *Piscinis* spectâssem, non mediocrem animo percepi voluptatem: Æstate & Autumno, calentibus ad noctem crepusculis, è *Piscinis* ad pastum in prata egrediuntur *Cancri*; quod ubi sentiunt *Piscatores* retia piscinæ cursu prætendunt; *Cancri* strepitu animadverso quàm primùm in familiarem Piscinam recipere sese conantur, at priusquam domum perveniant in sicco deprehensi colliguntur, nec ferè ullus evadit: nam qui etiam ex ijs celerrimi sunt, & in Piscinam properant, retibus implicantur. In ijsdem Piscinis ad *Novamdomum* maximus est *Cancrorum* proventus, ut retibus velut si pisces forent, aquis extracti, certo numero accepto, cæteri *Piscinæ* reddantur, Domino in futurum prospiciente; sed *piscinales Cancri* (quod addendum est) multum fluvialibus bonitate concedunt. Per eam viciniam ad *Novamdomum Piscinæ* quædam parvulæ *Fundulis*, minuto generi pisci-

Carpio.

Cancri.

Cancer Cydlinensis.

Piscinæ fundulorum.

piscium, designantur, levissimo pretio ibi funduli væneunt, plerumque sextarius cruciferis duobus vel tribus. In *Fundulorum Piscinis* alibiq; nascuntur alij *Pisciculi, minimis*, ut ita dicam, minores (Owesnicky nostrum vulgus appellat, quòd *Avenæ* granum vix superent, qui eorum minimi sunt) tanti verò eorum Exercitus apparent, ut eos ad Solem in aquæ superficie apricantes, *Pileis* silentio subjectis, à *Pueris* excipi viderim; eduntur cocti, vel in butyro frixi Cochlearibus, éstque is cibus suavissimus. In viam redeundum est.

Minutuli pisces.

Cochleæ.

Sunt etiam nobis, quæ Latinis *cochleæ*, eǽque duplices: alteræ *bivalves* in fluvijs (aliquando gemmarum, aliquando cancrorum receptacula, & cibus) alteræ *turbinatæ* meliores, quas è terra palustri, & vallibus hortorum, & sub vallis murorum effoderis; *limaces* usitatissimâ voce compellant, vulgò (Ssnečky) Plže/Pilauzy/Zlemeyſſi. Quàm plurima alia *Piscium* nomina qui in fluvijs nostris vivunt, possem adducere; sed in his tot lites, inter Authores excitantur, ut (quod de *Avibus* postea dicam) quid teneas, scire non possis. Inspice, oro, Lector *Gesnerum l. 4. de Piscibus* scribentem; vix tria quatuórve Piscium nomina reperies, quæ certa & indubitata sint, reliqua omnia revocantur in dubium. Porrò *Gesnerus* sæpe citat & laudat *Kentmannum*, qui ad se Catalogum miserit *Piscium*, qui in Albi flumine apud nos orto capiantur. Mihi eum Catalogum videre datum non est; sed *Georgij Fabricij* Catalogo, quem in Analibus Urbis *Misnæ* adduxit, multum me adjutum hoc loco profiteor. Universim tot sunt, in *fluvijs Bohemiæ*, piscium species, ut quidam senex Piscator octoginta ampliùs *Piscium* nostrorum nomina distinctè recitârit, quæ latinè ego, nisi infinito labore, post lectionem plurimorum Authorum, non possim reddere, vel si maximè velim.

Limaces.

CAPUT LV.

De Piscinis Bohemiæ. Vetitum aliquando excitare Piscinas. Quæ amplissimæ in Bohemia. Quid sint, & quâ ratione exstruantur. Quàm utiles Dominis.

Piscinæ in Boh. quales

Piscinas, cùm de piscibus loquimur, prætererire, piaculum foret; tanta profectò in *Bohemia* earum multitudo est, ut aureâ *Rudolphi II.* ætate in Comitijs Regni vetitum fuisse legamus, nè Piscinæ plures per *Bohemiam* sine publica authoritate excitentur, quòd & salubritati Cœli officerent nebulis, & agros coli mallent Majores nostri, quódque almam Tellurem mallent ad partus suos cogere, quam mersam ad perpetuam quandam sterilitatem damnare; nullus apud nos siti moritur, at famem, ut legimus inter exempla, etiam *Bohemia* sæpius sensit. *Trebonenses*, *Crumlovienses*, *Budwicenses*, *Pardubicenses*, *Podiebradienses*, *Chlumecenses*, *Rozdialovicenses*, *Kopydlnenses* ditiones, piscinarum obtinent principatum; in una regia ditione *Pardubicensi* quadringentas præterpropter piscinas numerari, ex rationarijs libris constat; maxima earum, ac fortasse totius Bohemiæ, *Czeperka* cognominatur, duo, eóque ampliùs, milliaria Germanica maxima (qualia apud nos sunt) amplectens & ambiens; altera post hanc Wyplatil dicitur. Ejus æmula *Rosenberg* nomine, post *Trebonam*; cujus funda-

quæ maximæ.

Krczin maximus Piscinarum magister.

fundator, & opifex *Jacobus Krczinius* fuit, *Rosensium* major Œconomus, seu Capitaneus, in quam primùm aqua Anno 1555. 24. Maij, cœpit immitti. Hæc aquis diu destituta, nostrâ iterum ætate cœpit impleri; quâ parte angustatur *Piscina, Pontem ligneum* statuere *Rosenbergici*, habeo idoneum testem, qui eum pontem transiens diligenter passus vulgares suos, (quinque pedum) numeraverat, & ad *mille quadringentos passus Pontem* extendi deprehendit. Cataractas duodecim unde Aqua effluat, habere Piscina dicitur, tantâ omnes altitudine, & amplitudine, ut per eas fæni currus innoxiè transire possint. In procellis & imbribus subitis, summâ & properatâ diligentiâ ad eam accurrunt accolæ, nè aggeres vitium patiantur; nam si rumpi contingeret, damna quæ *Bohemiæ* adferri possent, Dominus præstaturum pro se & futuris Dominis promisit, quod etiam *Tabulis Regni* ad perpetuam hujus obligationis memoriam Majores nostri providè annotârunt; idem est de *grandi Piscina ad Taborium Jordanis* nomine, quæ rupta, *Veterem Pragam* creditur mersura; alia est ad ipsam *Trebonam* appellata *Mundus*, & ad *Podiebradium* alia *Blato* nomine; hæ Piscinæ omnes alias per *Bohemiam* magnitudine superant, piscium svavitate non item; hanc enim sola magnitudo non facit, sed soli seu fundi bonitas pastui piscium opportunâ pingvedine. Piscinarum scientia, & Œconomia pertenuis est, cùm res habetur; at piscinæ aptum locum invenire, statuere, effodere, maximum laborem, diligentiam, ac sumtus requirit, suntque apud nos *Piscinarij*, & piscinarum artifices, qui & novas condere, & veteres obsoletas, situ squalentes, aquâ fugiente vacuas resiccatásque, aut alijs vitijs laborantes, reparare, & reconcinnare noverint, genus hominum, ebrietati & quæ consequi solent, dedititissimum, ac nullius famæ, ideóque maledicto communi *Piscinarium* dicimus, hominem extremæ improbitatis & fortunæ.

Piscina Rosenberg & super eam Pons mille quadringentos passus longitudine.

M. S. Wenceslai Brzezan.

Jordan piscina ad Taborium, aliæquè majores.

Rybnifáč.

Rybnifáčj.

Piscinæ cōfectio.

Natura piscinam non facit, sed *Ars*, quippe totum manufactum est opus: depressa vallis eligitur, vivo & perenni irrigata rivo; advocantur Operæ, piscinæ area designatur, effoditur ad justam profunditatem humus, excitantur firmissimi aggeres, iique saxis & lapidibus piscinam versùs, ut aquæ obsistant, quasi mœnibus muniuntur, sic ut plerúmque unius alicujus majoris piscinæ constructio aliquot aureorum millibus constet, si operarum labores solvendi sint, si aquarum deductiones, ædificationes aggerum, opus cataractæ, ac cœtera spectentur. Postquam speciem *Piscina* accepit, tum cataractæ, tum tubi, & canales in infimo piscinæ loco statuuntur, pérque aggerem infernè ducuntur foras, ut quoties lubet aqua demitti, & in sicco pisces deprehendi possint. Hæc qualisqualis Piscinarum descriptio necessaria visa est; jam enim fuère Œconomiæ nostræ ignari, qui *Piscinas* nostras, *Lacus*, *& Paludes* esse crederent, quod non ita est; cùm *Piscinæ* nostræ manufactæ sint, aquâ novâ semper & vivâ subeunte, priore veteri emissâ, deinde quoties lubet, Aquâ omni spoliari possint, tantâ securitate (nisi ipsorum piscium, *luporum* præcipuè, seu *luciorum* voracitas obstet) ut numeratò pisces injici possint, quos annis vertentibus jam auctiores recipias. Quis primus apud nos *Piscinarum rationem* docuerit, quis *Carpiones* potissimùm alendos (qui & fœcundissimi, & exquisiti saporis habentur) persvaserit, ac cœtera huc spectantia, altum est historicorum silentium; crediderim, ut jam olim dixi, inventionem, aut saltem multiplicationem & quòd ea res artem quandam contineat, ad *Caroli & Ernesti I. Archi-Episcopi Pragensis* felicissima tempora pertinere, idque ipsum *Benessius* videtur innuere. A *Boëmis* factum initium, *Piscinarum* multitu-

Piscinæ, & lacûs differentia.

In vita Arnesti I. Archiepiscopi. Beness. l. 4. Chron. Prag.

Piscinarum origo.

titudo, quâ vicinas omnes Provincias ſuperamus, oſtendit; poſt Annum 1500. Moravis quoque, & Sileſijs Proceribus (ùt erant *Bohemis* conſangvinitatibus, & fœderibus, & Coronæ, ac Regni unius neceſſitudine junctiſſimi) *Piſcinæ* placere cœperunt, maximúsque author illis fuit *Joannes Dubravius* homo Bohemus, poſtea *Olomucenſis Epiſcopus*, vulgato inſigni libro *de Arte Piſcinarum*, quo explicuit omnia, & Œconomiæ partem illam Proceribus Moravis egregiè commendavit. Hoc quodammodo patrimonium ætati poſtfuturæ Majores noſtri reliquêre, quo dormienti Domino millenorum ac millenorum piſcium vitâ, *Nummus* multiplicetur & creſcat, ut quodammodo (ſi parva licet componere magnis) *Timotheo Cononis* filio cubanti, *Fortuna* jactus ſuos donabat, & Urbes in rete ſuum coactas tradebat in manum. Sua quoque præter lucrum opimum Domino, quibusdam apud nos *Carpionibus* ineſt venuſtas, præſertim qui *Regij* appellantur, quod genus vix extra *Bohemiam* (*in Moravia* tamen aliquando, ſed à nobis advectum) inveneris. Duos habent ordines ſquamarum, quæ à capite ad caudam uſquè trahuntur, cœterà nudi ſunt; ſquamæ in aureum colorem deſinunt, jucundiſſimo quodam carnis ſapore præſtant cæteris, ſed ob teneritudinem diu non vivunt, cùm loricâ illâ ſquameâ adverſùs injurias minimè defendantur. Olim aureis Bohemiæ ſæculis *Carpionibus* anniculis annulos aut circulos ære aliquo lucentes ſecundùm os, aut caudam ſuſpendere mos erat, quoties *Illuſtriſſimis Parentibus*, aut diviti Patri familias & piſcinarum Domino filius erat natus, lætitiæ conteſtandæ causâ; eodem anno inſerebant *pyros*, aut *pomos &c.* ut cum puero nato iſti & iſtæ creſcerent. Memini Equeſtri ortum loco Virum (cujus jam filios in *Baronum* ſtatu videmus) qui coram me gloriabatur Anno 1644. quòd adhuc octo *Carpiones* ſibi ſupparis ætatis (jam tamen annum 40. ſuperabat, in piſcinis haberet ex ingenti turba ſuperſtites, quos *Pater* ipſo naſcente ſignari juſſerat, unúmque *Carpionem* ex illis ſignatum afferri juſſit, qui velut effætus, & morbo gravis ſenex ſemper in fundo piſcinæ jacebat, nulli amplius uſui, nec ut menſis tam ignavâ carne poſſet placere.

Carpiones regij cum Annulis.

CAPUT LVI.

De eodem Argumento Piſcinarum: Piſcinæ pro fætu carpionum. Piſces qui Piſcinas amant. Origo Luciorum. De Piſcinis Roſenſium. De Lacubus Bohemiæ. Mirum de Lacu limitaneo ad Bavariam. Foſſæ altitudinis infinitæ, & hiatus ad Mſeno.

Piſcinæ ad fœtus.

Præter majores illas *piſcinas*, in quas *Carpiones* adultiores, & nonnunquam plurima ſexagenarū millia imponuntur, aliæ piſcinæ *Minores* ad prolificandum eliguntur; fætus eorum ſeparatim ad lætiores & fertiliores pabulo piſcinas portantur, dum juſtum ſuæ magnitudinis incrementum *Carpiones* accipiant. Præter *Carpiones*, non raró angvillas, *Percas* autem, & albulas (Bělice vocamus) aliósque non ignobiles piſces, in Piſcinis invenias, ſponte ferè naſcentes, aquis devehentibus ſemina; unde ſupervacanea

Luciorum seu Luporũ aquaticorũ origo.

canea videri possit disputatio, quæ *Piscatores* exercet, ùt antè dixi: *unde Lucij in piscinis nascantur*? non opus est, ùt reor, ad silvestres anates, aliásque aquaticas aves confugere, quæ alvo luciorum semina deferant, & amittant, cùm *Aqua* & faciliùs & frequentiùs idem præstare possint, & solum piscinarum, semel tali semine suscepto, fœturam illam *luciorum* lupinam (lætam æquè ac tristem piscantibus) ex sese producere, ùt de ranis olim Ovidius cecinit: *Semina limus habet virides generantia ranas*; adde quod deteriorum fœlicior ubique proventus sit, naturæ mirâ in res noxias fœcunditate, argumento humanæ nequitiæ, cui ultro sine ullâ satione & cultura, spinæ, tribuli, & deterrima quæq; proveniunt. de hac *luciorum* nativitate plura alibi. Ad piscinas redeundum est.

Piscinarum apud Rosẽses summa cura & multitudo.

M.S. hist. Ros. ad An: 1480. 1491. 1483. in Wokone. & in Petro Anno 1510. 1519. 1518.

Netoliczkij pulcherrimum inventum in Aquis recẽtibus per Piscinas ducendis.

Rosenbergici Proceres, piscinarum numero, & utilitate, Regias in Bohemia Ditiones proximè accessère: habeo *in duplici historia Rosensi* manuscripta, consignatas *Piscinas* omnes Rosensium: quóque anno effossæ sint, qui Rusticorum agri, aut villæ illo labore demersæ, quomodo dissoluta, & compensata subditorum damna, aliáque hujusmodi ad Piscinas pertinentia. Dominus *Wok de Rosis* post An: C. 1480. piscinis quàm plurimis de novo excitatis, ditiones suas implevit; patrem filius *D. Petrus* superavit, *Trebonensi* regione piscosâ redditâ. Piscarium & piscinarum egregium artificem & libratorem habebat *Stephanum Netolicky*, dignum profectò, qui hoc loco memoretur, ob artem, quâ per *Bohemiam*, alijs quoque humanæ vitæ commodis inventis inclaruit; hic observatâ priùs telluris illius altitudine, aut contrà declivitate, varijs Mæandris & flexibus, per totam regionem, *Rosensium ditioni* subjectam, mirabili prorsus invento, *aquam fluentem & vivam per aliquot centena passuum millia* usq; ad fundos *Sternbergicorum Procerum Bechinenses* deduxit; multos annos hic labor consumsit, multísque impendijs opus fuit, dum fossæ quædam cææ, & rivi, aquis sibi semper securè succedentibus fierent; ad extremum fœliciter Anno 1518. perfectus est labor; & *Stephanus*, quem jam æmuli irridere cœperant, invidiæ victor, maximis à Domino præmijs est donatus. Ad *Lacus veniamus*.

Lacus Bohemiæ ad Duhcovium.

Lacus & lacustres aquas paucas habet *Bohemia*; si qui *Lacus* sunt, suâ & parvitate, & ignobilitate censum non merentur. In *Litomericensi* regione post *Duhcovium* (Duxs Germanis) spectatur *Lacus* amplitudine insignis, ex quo *Bielam* fluvium oriri certum est; de hoc *Lacu* rarissimis piscibus refertissimo, mira accolæ narrant, quibus piscandi Jus ab antiquo concessum, exclusis omnibus, qui antiquum jus à Majoribus probare non possint, licèt habitent in ripa; accessi nuper locum, ostendère accolæ piscinas procul distantes à *Lacu*, quæ exhauriri nunquam possent; videlicet cùm in terra *Lacum* contingant, subterraneâ viâ *Lacui* conjunguntur, qui novas semper ac novas piscinis illis aquas suppeditat; plura de illo non reperi.

Lacus Pleckenstein.

Wen. Brezan in Vita Wilhelmi de Rosis ad A. 1567.

In Ditione Crumloviensi Lacus est (*Pleckenstein* incolæ vocant) aquis è telluris utero nascentibus. eum, ùt erat rerum naturæ curiosissimus, *Wilhelmus Rosensis* explorandum sibi & dimetiendum sumsit Anno 1567. longitudo patet 240. latitudo 84. profunditas, orgias quinquaginta exsuperat; certis in locis, quasi fundo careret, altitudo satis explorari non potuit; alit noti & ignoti generis pisces, tum *Bruchos* quosdam aquaticos, aliáque *insecta* (Letty vocant *Bohemi*) cancris maximis majora. Ex lacu rivus profluit tanto impetu & aquarum copiâ, ut duas rotas molares facilè propellere posse existimetur.

Insecta.

Piscina Caroli IV. vel lac9 potiùs.

Lacum, manu & arte sub Arce *Bezdiezy* Anno 1366. maximo conatu, adductis perennibus aquis, effecit *Carolus*

rolus IV. Imperator Augustus; multis operarum millibus, multísque pecunijs opus constitit; nec dubitavit ipse *Carolus*, Augustas & laureatas manus huic labori admovere.

Lacus post Sufficium.

Post *Sufficium* (*Siccam* veteribus Bohemis dictam) *Lacus* est amplissimus in regiuncula, quam alterum orbem (na onom Swětě/in jener Welt) ob loci angustias, quæ angulum quendam à Natura abstrusum conficiunt, & ob iter impeditissimum, vocavêre Majores: in eum lacum, si vel lapillum, vel ferrum injicias, turbari subitò *Aquam* videbis, & *Aquæ* fundum cum summo commisceri (tanta est Aquæ illius impatientia, ut se contactu illo violatam putet!) tandem æstuare, & ab imo fervere, donec denique omnibus fluctibus in hostem conspirantibus, lapillum, & quidquid conjectum erat, ad aquæ margines & ripam extrudat. *Res est certissima & contestata*, adjicit *Theobaldus*.

Theobal. in Arcanis Naturæ. sect. 11.

Ad *Lacus* quadantenus referri posse videtur, mirabilis & nulli satis explorabilis terræ hiatus in *Boleslaviensi* Districtu: post *Mšeno & Hlusovv*; medijs in campis, infinitæ quodammodo altitudinis fossæ, & foramina patent, earum fundum frustra vel oculis, vel ullâ bolide, aliâve arte explores; aqua ibi stagnat, & hieme etiam gelatur; *Ventorum* in cavernis illis patria & nativitas est, inde evolant, totámque illam regionem, imò & *Bohemiam* reliquam everrunt; sæpe contingit, ut quo impetu *Venti* se efferunt, eodem secum glaciem rapiant in auras, plurimorum centenariorum pondere, ad mille & plures passus volantem, quandóque hominum, pecudum, & domorum gravi exitio. Hæc à Religiosis & oculatis testibus ex *Mšeno* oriundis accepi. *Lacus*, præter hos, alios nescio. Duo, alter ad *Teplam*, alter ad *Blatnam* ignobiles, *Lacûs* nomen vix cum dignitate sustinere possunt.

Fossæ profundissimæ in Mšeno.

Lacus Montium Gigãteorum.

Omnium in Bohemia *Lacuum* nobilissimi (quorum jam mentio facta est à Nobis) censeri possunt, *Cerconossiorum Montium lacus* aliquot, tum quòd in summa *Montium* altitudine consistant (quæ paucis Montibus est gloria; qui si unum aliquem, vel tenuem fonticulum proferant, commendantur) tum quòd ex ijs *Germaniæ* universæ notissimum flumen, Aquarum apud nos Regnator *Albis*, ac cæteri minores Fluvij nascantur & profluant; qua de re nominatis fluvijs egimus in *Montium* illorum descriptione Cap. 6. §. 2.

CAPUT LVII.

De præcipuis in Bohemia, Aprorum, Cervorum, Capreolarum, Damularum, & minorum gentium, ùt Cuniculorum, Leporúmque vivarijs. Raritas animalium, & studium ea in re Cæsaris Rudolphi II. Leones duodecim in Bohemia nutriebantur. Leo summus Burgravius. Leo ante Rudolphum Cæsarem venabulo occisus.

Vivaria Bohemiæ Procerum & Regis.

BOhemiæ veteris Proceres opulentissimi, bellis hæreticorum tandem ponentibus, cùm domi altissimâ pace, sub *Wladislao*, *Ludovico*, postea sub *Maximiliano ac Rudolpho* Regibus gauderent, ad Palatia, arces, domósque magnificas exstruendas (de quibus alius erit dicendi locus) animos adje-

adjecêre; his ad necessitatem, utilitatem, & commoditatem, pro cujusque facultatibus, & Genio conditis vel aptatis, ad delicias, ùt fit, & voluptates architectandas convertêre sese. Non parva voluptas visa est: ferarum receptacula, quæ *Vivaria* dicimus, excitare, ut quod in silvis aliquando venatione quæritur, id domi & præsens semper, obviâ & parabili voluptate habeatur. Ad id saltus crebri, depressæ convalles, prata, plana, colles, rivi, mirâ in his Bohemiæ telluris & gratâ varietate, facultatem maximam suo loco præbebant; de *Phasianorum*, & *perdicum* ac cæterarum avium per *Bohemiam* nemoribus, aut naturâ, aut manu humanâ adjuvante factis, dicemus suo loco.

In hoc studio ipsi *Reges* exemplis prævivêre sic, ut vix regia ditio in *Bohemia* reperiatur, cui *vivarium* desit: *Pragæ* post Arcem non maximum illud quidem, at fluminis *Muldavæ*, insularum, arborum & aliarum commoditatum, quas amant feræ, merito, tum quòd à Regia Urbe non procul, carissimum *Rudolpho* fuit; in hoc omnis generis fugaces feras, ùt *Cervos*, *Damas*, tum peregrinas, *bubalos*, *oves Asiaticas*, & rara alia, ac mira in animalibus alebat; Domi habebat aliud, angustius illud quidem, sed terrificum, quo *Leones*, *Tigrides*, *Pardos*, *Lynces &c.* suis quodque caveis & domunculis, imò & aves, *Cæsareas Aquilas*, & quidquid peregrinum ac rarum in Avibus reperiri potuit, incluserat. *Mæus* avis est, quæ risum humanum & cachinnum ad miraculum imitatur, (Lachhansel Germani nomen à ridendo imposuêre) tum cachinnabatur maximè, cùm blanditijs, laudibus, vel etiam teneris precibus provocaretur. Duas ejusmodi Aves è Turcia missas *Rudolphus Imperator* alebat, sed altera per hortulani negligentiam avolavit, altera usque ad *Rudolphi* mortem *Pragæ* remansit. Vidi ipse *Rudolphi II.* Psittacum, qui Cæsari illi olim fuit in delicijs, jam senem & fractum ætate, quem mihi videndum obtulit *Julius Henricus Saxo Lavenburgicus* hodierni Principis Pater, clarissimus & militaris heros, cùm ipso invitante & jubente *Sslackverdam* venissem: erat gallinæ urbicæ magnitudine, & quod rarum habetur, nive candidior, ut ne unica pluma quidem alterius coloris, nisi candida inesset; si indignaretur, vel alio affectu moveretur, cristam candidissimam, *Pavonis* coronæ simillimam, in occipitio, ut sic dicam, placidè aliàs jacentem, surrigebat; comis totus, & (quod alijs inusitatum) minimè mordax, Hispanicè loquebatur, puerili præcipuè ætati benevolus, atque amicus. Ex hoc *Psittaco*, quod de diuturna avis hujus vita scriptores tradunt, apertissimè confirmatur. Sed ut ad id, unde discessi redeam: aliud ferarum *Vivarium* sub ipsis Aulæ Regalis fenestris *Pragæ* (quod hodiéque, sed feris penè vacuatum videmus) in fossis & vallis *Regiæ* excitârant Majores: *Cervisq;* illud, & *damulis* referserant. *Leones* & animalia cætera, quæ nunquam mitescunt, certis ex ligno, atque etiam lapide constructis domunculis & casis, ùt modò dicebam, claudebantur. *Leonum* facta mentio, admonet memoriam memorabilis prorsus exempli: quod apud Pontanum l. 5. Bohemiæ Piæ C. 4. legi potest.

Aliud de *Leone* exemplum coram *Rudolpho II.* editum narravit mihi Vir nobilis, ex Equestri *Bechiniorum* familia multæ ætatis, qui sub Imperio *Rudolphi* vixerat: accidisse quodam tempore, ut Imperator animi causâ ad *Theriotrophium* illud suum accederet, *Leones* visurus; inter Proceres Aulæ *Turcicum Legatum* quoque adstitisse, qui à *Cæsare* interrogatus de feris præsentibus, commendârit initio *Leonum*, ac cæterarum belluarum magnitudinem, *Lyncium ac Pantherarum* venustatem, mox tamen adjecerit: apud suos *Turcas* id esse moris, ut quoties-

Rudol: II. theriotrophiũ & ornithotrophion.

Oswald. Crol. in lib. de signaturis præf. Drexel. in Aurifod.

Mæus avis.

Psittacus Rudolphi.

Feræ in vallis Arcis Regiæ Pragensis.

Duellũ extemporale cum Leone in Rudolphi Cæsar: gratiam susceptum.

tiescunque *Cæsari* belluæ aliquæ exhiberentur, statim unum, vel alterum è prioribus petere, ut in *Leonem* sibi liceat pugnare; *Rudolphum* igitur Cæsarem, quia se tangi videbat, Aulicos suos circumspexisse, ac continuò quendam ex familia *Hannibaltiorum* in medium prodijsse, qui à *Cæsare* petierit, copiam dari sibi cum illo *Leone* decertandi: factâ copiâ, descendisse in aream solo venabulo armatum, & cùm *Leo* furens in eum faceret impetum, vitato & eluso agilitate Leonis impetu, latus belluæ venabulo hausisse tam fælici nec minùs certo ictu, ut momentò bellua expiraret; at *Hannibaltium* relictâ in vulnere hastâ petiisse, latus *Leonis* aperiri. quod cùm factum esset, deprehensum transfixum esse venabulo *Leonis* cor; tam certa erat herois manus! quem collaudatú multis verbis *Cæsar*, & aureâ torque, aliisque præmijs donatum, favore perpetuo super alios deinceps extulerit. Nos ad *Vivaria* ferarum redeamus.

Vivaria ferarũ Regia.

Uno à *Pardubitio* milliari Arx est *Kunieticzka hora*, quæ ad plurima milliaria (tanta est altitudo) videri potest; ea arx *Vivarium Cæsareum* ferarum omnis generis plenissimum claudebat olim; at nunc ad ipsum *Pardubicium* amœnissimis in locis, *Vivaria* maxima ferarum (præcipuæ censentur, *Apri*, *Cervi*, *Damulæ*) videbis, in quibus uligines, & piscinæ non paucæ (ad natandum Cervis istæ, illæ ad volutabrum, quæ unica est Apris voluptas) & glandiferæ insuper arbores ad pabulum, & nemora, & dumeta ad umbram capiendam, continentur. Cum Regijs vivarijs Proceres permulti certabant: *Kladnense* Zdiarskiorum, *Teplicense* Chinskiorum, quod ipsam Arcem quondam descriptione & opere Hollandorum permunitam (Daub brawſká Hora Bohemis dictam) complectebatur. *Trczkianorum Welissense ad Giczinium*, in cujus vivarij medio fortissima Arx quondam stetit *Weliß* nomine, à *Wilhelmo Trczka* magno, & fælici in Turcicis bellis Duce (de quo *Mercurius GalloBelgicus* consulatur) Operibus communita, ætate nostrâ dejecta est. *Smirzicense* Theriotrophium à *Smirzicijs* Proceribus excitatum insigni magnitudine, hodiéque Comitum *Galassiorum*, qui eam ditionem obtinent, magnificentiâ sustinetur. *Teinense* Trauttmansdorffiorum, *Brundusiense* Regium primæ magnitudinis, quod omnibus per *Bohemiam* Vivarijs antecellit, aut concertat. In *Hradek* ad S. Procopium Waldsteiniorum est; in *Gaiersperg & Orlik* Witanowskiorum; in *Wlassim* Talmbergicorum perelegans, aquis irriguum & muro cinctum; *Giczinense* Ducem *Waldsteinium* primum conditorem agnoscit, éstque illustre, nec cæteris superioribus quidquam concedit; viam ad *vivarium* ducentem, mille tilijs ac pluribus, in quincuncem dispositis lætissimam (unicum in tota *Bohemia* hujus generis opus) alibi descripsi. Sunt præterea vivaria: *Podiebradÿ* aliud regium; *Pragæ* tria, in *Bubenecz* sub Arce Pragensi, in *Stella* alterum, in Pomœrijs Arcis tertium; ad *Novam domum* Novodomæi Proceres spatiosissimum, & peramœnum exstruxêre ferarum *Vivarium*, éstque hodie in ditione Comitum *Slavatarum*, quorum curâ ad summam elegantiam ascendit; gemino à Kuttenberga lapide *Rabenhauptÿ* perelegans habent vivarium, cui vicinia par non habet; in *Czaslolovicz* Domini ab *Oppersdorff* refertissimum feris, me puero, vivarium excoluerunt; aliqui concidisse illud & non curari narrabant; *Chlumecense* Comitũ *Wchinskiorum* venustate, & amœnitate locorum commendatur; deprædicantur & alia, ut in *Kosmonos* Comitis *Czerninÿ*, & ejusdem in *Sobotka*; item *Blatnense* Comitis *Rozdrazovÿ* altissimis & opacissimis arboribus confertum; laudatur æquè *Cerbonicense Daudlebskÿ* Equitis, Patroni & amici mei. Et quis cætera, tanto numero per *Bohemiam*

Procerum vivaria.

miam sparsa enumerare possit? omnia quæ jam attulimus *vivaria*, seu Græcis usitatâ voce *paradisos*, *Netolicense* Rosensium Procerum amplitudine & circuitu septorum, quæ aream claudunt, superare videtur; nam duo milliaria grandia (qualia nostra sunt omnibus in Europa milliaribus, si Ungarica & Norwegica exceperis, majora) ambitu complectitur; silvas & nemora, arces, montes, valles, *Wilhelmus Rosensis*, qui fieri fecerat, clausit. Pagi quinque integri, duo dimidij, prædia quatuor supra quadraginta hoc vivario periêre; pretium Dominis *Wilhelmus* persolvit, alibíque agros assignavit colendos; *cuniculorum* in eo innumera vis spectatur. Describit hunc *Paradisum Wenceslaus Brzezan* in Magni *Gulielmi vita* ad Annum 1579. quo absolutum est opus, simúlque acerbissimè in *Jacobum Krcinium*, laudatissimum, & Œconomiæ peritissimum hominem invehitur, *Telluris* ipsius *corruptorem* appellans, qui plurimum telluris aquis ad piscinas mergendo, & ad vivaria ferarum usibus humanis subtrahendo absorbuerit, & quodammodo devorârit; sed bonus hic Scriptor nescivit, aut nescire voluit, Dominorum voluntatem, omnibus Œconomiæ legibus esse potiorem, quibus, etsi noxia jubeant, nec quicquam adversante Œconomiâ, parêre denique sit necesse.

Netolicense vivarium magnitudinis visendæ.

Cuniculi.

Wenc. Brzezan M.S. vita Wilhelmi Ros. ad A. 1579.

CAPUT LVIII.

Venationes ferarum in Bohemia usitatæ percensentur: Aprorum, Cervorum, Damularum, Leporum &c. Lupi artificio unum in locum extracti. Monstrosè duo Lepores conjuncti à Natura in unum corpus, capti sunt. Capreolus candidus venatione captus. Lepores cornuti. Corniculum in cruribus Capræ. Vacca tripes nata.

De *Venationibus* nostris aliquid vel obiter restat dicendum: *Apri* (quos *nigras feras* Bohemi venatorio vocabulo) & *Cervi* (quos *rubras feras* appellant) in retia ob magnitudinem, & feritatem, rabiémque suam difficilè coguntur; coguntur tamen, & cinguntur, vigilantibus circa retia, & sclopos in transeuntes exonerantibus, qui venatui intersunt; eadem est cum *lupis* ratio; vidi cùm vulpes ex latibulis fumo exigerentur, & nî fumo perire mallent, in apertum exilirent pedum fiduciâ; *Capreolos silvestres* retibus involvi sæpe vidimus; in *Apros & Cervos* canes immittunt, qui feram latratu, aut etiam morsu detineant, dum advenientibus Dominis, vel venabulo, vel etiam globo ex bombarda emisso conficiatur. *Lupis* fossâ insidiantur, in quam cadaver injecerint; fossæ os, tam tenui, & levi operculo tegitur, ut si *lupus* aut *vulpes* transeat, mox in fossam præcipitetur, quæ stipitibus & sudibus præustis intus horrens paratur. Memini, cùm Luporum multitudine auctâ, ad *Pardubicium* ferarum magna strages fieret, *Venatores* Cadaver vaccinum per illas silvas circumvehi fecisse; sequebantur *lupi* magno numero, visuri ubi cadaver deponeretur; vectum est cadaver ad locum Indagini faciendæ aptissimum, & antè præparatum, cujus jam aliqua pars majoribus retibus cingebatur; deposito cadavere, & ob præ-

Apri.

Cervi.

Vulpes.

Capreoli.

Fossæ ad capiendos lupos.

prædam ex fame rixantibus jam lupis, reliqua silva retibus cincta est; accurrêre *Venatores*, & *Lupi* indagine cincti viginti aliquot capti & trucidati sunt. *Cervorum* optima venatio inter *duo festa B. V.* (*Nata* scilicet & *Assumpta*) putatur; in *Octobri* jaculari *Cervos* inutile habetur, quòd eorum pellis & caro luxuriâ verminet; intempestivè & pari crudelitate in fœmellas ferarum, ac in mares venando qui sævit, eum *non Venatorem*, sed *Carnificem & Laniatorem* appellant. Veteres ab *Annunciationis* festo Virgineo, usquè ad *S. Bartholomaum Lepores* venari probrosum putabant, eò quòd tunc fœturâ occupentur, & propter sata noxium esset; idque olim *Edicto Comitiorum*, cùm bonæ leges vigerent, vetabatur; Nobilius habetur, *Lepores*, & ferè omnes feras cæteras canibus, quàm retibus acquirere. Non semel Votum Nobilitatis audivi, si *per Regem* statui posset omnia retia prohiberi, & exuri! sed istud de voluptate ex venatione quæsitâ, intelligi debet; cæterôqui ijdem probant, si fundi & silvarum & nemorum Dominus, certis & statis temporibus retibus venetur, idque omnibus per *Bohemiam* fundorum Dominis est concessum; in *Regijs silvis* & fundis venari & jaculari, penè capitale legibus censetur.

Cervorum non semper opportuna venatio.

Nec leporum.

Quia de venatione agimus, narrabo hoc loco rem miram & incredibilem prorsus, nisi ab hominibus religiosis & oculatis testibus accepissem: *Clatoviensi Societatis JESU Collegio* attributus est pagus *Sstiepanovicz* nomine; venatio fœlix ibi præcipuè *Leporum* habetur, *Venator* insuper alebatur Collegij sumptibus, qui venaturam ordinaret, & si quid jaculatione obtineret, in Collegium deferret. Fortè ita evênit, ut mane summo in agros leporum gratiâ exiret; excitatus est *Lepus* grandis, qui fugiens nescio quid tergo ferre videbatur; id cùm semel, iterúmque Venator vidisset, rei novæ desiderio, & *Leporis* capiendi, *Canes* secum adduxit, iterum excitari *Leporem* contigit, fugit *Canibus* insequentibus *Lepus*, & cursu fessus in humum sese abjicit, atque ad fugam velut Antæus promptior evadit. Nihil aliud *Venator* esse crediderat, quàm Dæmonum ludibrium; rem postea totam comperit, cùm campi & silvæ retibus sunt clausi, quod certo hiemis tempore fieri consvevit: quippe retibus captus est *Lepus* (*monstrum Leporis*) fratrem in dorso ferens, qui separari & avelli in utero Matris conjunctus, non poterat; ergo & pastum, & potum, corpore in uno colligati fratres, sic dispensabant, ut modò hic, modò ille pasceretur, modò ille, modò iste biberet, cúmque hostes timerentur, quantùm posset fugiebat, qui terram tangebat, postea fessus in tergum resupinus fratri integro fugam tradebat prosequendam. Res, ùt dixi, incredibilis videretur, nisi in eam rem testes religiosos haberem, qui tum *Clatoviæ* in Collegio versabantur. Si sinistros fœtus cogitamus, non omnino incredibile videbitur, cùm in hominum genere monstra ejusmodi, & in eodem corpore ex ventre fratris alterum geminum prodire, ipse ego hisce oculis *Pragæ* viderim, & mecum hominum millia. Nimirum est monstris suus etiam in *Bohemia* locus, ac tale animal monstrosum quadrupes Equi magnitudine in *Bohemiæ* silvis in ditione *Adami de Waldstein* supr: Burgravij captum, & in ejus domo, ubi nunc hortus Virginum *Carmelitani Ordinis* visitur, depictum, in minore *Praga* se vidisse tradit *Tannerus*. *De Avibus monstrosis* dicam suo loco. Sed & mira quandoque in venatu reperiri, quæ in vulgus ignota sunt, pro certissimo debet haberi: In *Benatek* 5. *Pragâ* milliaribus miraculo fuit *Damula*, seu *Capreolus silvestris*, quem *Venator* ante annos duos in silvis incautum occiderat globo, album totâ pelle, quæ

Leporis monstrum.

Animal ignotum venatione captum.

Capreolus silvestris candidissimus.

quæ candore nives anteiret; ipsam pellem candidissimam *Nostri Patres*, à quibus hæc didici, vidêre & tractavêre manibus. *Lepores* fronte cornutâ caprearum instar; *Capreas domesticas*, quibus è crure *Cornu* prodiret; *Vaccam tripedem* ità natam Nos ipsi non semel vidimus, & admirati sumus.

Lepus cornutus.

Vacca tripes.

(+)

CAPUT LIX.

Varietas & multitudo ferarum in nostris silvis.

Quædam enumerantur. De Uro qui est in Clypeo Persteiniorum; de Ursis: narratio de Equite Bohemo, qui cubile Ursæ spoliârat. Ridiculum de Simio, quem Rustici malum esse Dæmonem rati occiderunt. **Cheyna blázniwá**, id est Villa stultorum, quo merito appelletur.

DE varietate Animalium in silvis nostris, illud universim affirmare possumus: vix ullum esse *Germaniæ* notum animal, aut in ea natum, quod *Bohemia* non ferat, aut quod non ferat *Bohemiam*; quódque paucissimis concessum est terris, *Uros* habet *Hercynia*, ùt ostendit *Münsterus*; quod *Origo Pernsteinensis* familiæ demonstrat, de cujus authore, & Originario, hæc legitur in historijs narratio: Vir rusticus in re tenui sua (nam *carbonariam* fecisse tradunt) sed vir intrepidus & fortis, *Urum* in silvis nactus, diu cum bellua luctatus, tandem (ùt sunt quædam belluæ, quæ devictæ statim mansvescunt, vel Elephantorũ exemplo) victo *Uro* Anulum per nares inseruit, & duxit ad *Principem*; unde illi, & posteris, *Urus* in clypeo datus, anulo in nares inserto, & appellatio ab anulo, qué **Prsten** vel **Persten** dicimus; eam vocem postea Germani in **Pernstein/** vel **Bernstein** mutaverunt, & ex *Uro Ursum* reddiderunt, de quo alibi. *Ursorum* aliquot sunt genera, quæ omnia in silvis nostris paulò altioribus, nasci & educari omnibus constat: vidi grandes *Ursos ad Crumlovium* natos, Polonicis longis illis nihil concessuros; vidi item parvos *Canibus Anglicis* paulò majores, cujus unius *Rosenbergæ* post *Crumlovium* capti pelle sum aliquando donatus. Jucundum spectaculum habui ibidem *Crumlovij* Anno 1651. dum *Rhetoricam in Crumloviensi Gymnasio* docerem: Erat in ea vicinia vetustæ Familiæ Eques **Kolchreitter** nomine, quem Natura ad silentium damnaverat, jam ab ortu suo mutum, & nutibus tantùm, quod vellet, explicantem; hic unicè venatui deditus, dum silvas oberrat, ad Cubile *Ursorum* pervênit; mox Equo descendit, duósque *Ursos* dormientes reperit; commodùm aberat Mater: ergo catulos rapit, & subitò Equum conscendit; vix conscenderat, adest illa, & raptam sibi progeniem conspicata in Equitem concitatur; vix *Eques* omni Equi pernicitate *Crumlovium* effugere potuit, *Ursâ* propè ad ipsa mœnia (ùt viatores narrabant) sequente. Vidi ingredientem *Crumlovium Equitem*, *Ursos* in equo tenentem, & cum mutis, ut ità dicam, vocibus, seu clamore, catulos, qui magnitudine vix feles æquabant, omnibus demonstrantem. eos *Ursos* educatos, postea ad portam *Arcis Crumloviensis* ludentes, & histrioniam exercentes spectabamus.

In Cosmograp.

Pernsteinẽsis familiæ origo ab Uro.

In Stemmatograph.

Cubile Ursæ direptũ.

Quan-

Quando de venatu, & feris agimus, aliam narrationem non minùs ridiculam apponam, non dubiâ Annalium notâ, quam *Fundalibus*, ùt vocant, seu fundorum libris cuilibet, si deroget fidem, probare possum: *Horazdiovicium* Civitas ad *Ssvvihovianam* familiam olim spectabat, ùt omnes sciunt, quòd à Sswihovijs, ùt fama fert, condita, ijs etiam agentibus, *Jura Civitatis* à Regibus acceperit, ideóq; *Ssvvihoviorum* gentilitias lineas Urbs gestat in Clypeo. *Puta Ssvvihovius supremus Judex Bohemiæ*, maximus in ea familia *Ædificator*, eóque cognomine appellatus, Urbis Dominus, in vicina *Horazdovicio* Arce *Rabi*, quam æterno quodammodo opere, jam antè stantem, denuo Operibus communiverat, circa Annum D. 1494. *Simium* habebat, eâ ætate rarum & portenti simile animal. Fortè Judiciorum causâ *Pragam* abierat, *Simio* in Arce relicto; is an tædio absentis Domini (cui erat in delicijs) an innatâ generi suo curiositate, Arce furtim elapsus in proximam silvam *Cheinensem* fugit; (*Cheina* pagus est Arci subjectus) colonus ex *Cheina* lignationi suæ intentus, *Simium* in arbore sedentem conspicatus, qui nunquam *Simium* viderat, observatis simij lepidis gestibus, *malum Dæmonem*, qui sibi illuderet, ratus, & sinistrum aliquid ab eo metuens, confestim se dedit in pedes, domúmque cursu contendens, *Dæmonem* in silva apparere vociferatur; commovit ea res *Cheinenses*, secures, dolabras, sudes, stipites, & quidquid rustica ira ad manum habet, rapiunt, & lignatore duce in silvam feruntur; *Simius* ubi armatos in se ire vidit, suspicatus quod erat, altissimæ arboris cacumen conscendit; sub arbore rusticorum Concilium cogitur: *Cacodæmonem* esse omnes consentiunt, magnam igitur apud Dominum gratiam inituros, si *Dæmonem* (quem omnium malorum authorem esse constet) vivum, aut mortuum captivum Domino tradere possint; deliberatio restabat, quomodo, cùm arma ictum procul ferentia deessent, capi posset; arborem secari primùm placuit, sensit *Simius*, & in alteram arborem saltu evasit, hinc cùm securibus peteretur, in aliam atque aliam transilit; sequebantur, nè prædam amitterent *Rustici*, & fustes ac lapides jaciebant, quibus sæpe in caput redeuntibus, non pauci vulnera referebant, quæ velut à Dæmone remissa credebant, donec *Simio* jam & vulneribus & timore debilitato, fortior quidam conscensâ arbore, *Simium* grandi ictu in caput semel, atque iterum enormi fuste percussum dejecit: placuerat quibusdam vitæ parcere, ut gratius munus Domino pararetur, at cùm *Simius* strideret, & tot ictibus irritatus, morsibus, & ungvibus sæviret, nimirum nihil à *Dæmone* tutum sibi fore clamantes, *Simium* vulneribus confecerunt, & ad *Judicem* detulêre mortuum. Interim rumor per viciniam vulgatur: *Dæmonem* in Silvis *Cheinensibus* esse mactatum; venêre spectatum vicini, at nemo admissus, quòd dicerent uni Domino ante omnes id spectaculum servari. Dominum paucis diebus reversum, *Pagi* primores adeunt, aditúque impetrato rem omnem commemorant: fæliciter evenisse, *Dæmonem* mortuum *Cheinæ* servari; in eo jam fuisse, ut evaderet, nisi continenti plurium horarum labore tandem ad terram datus, fuisset; risit hominum stoliditatem; at ubi curru advectum ad Arcem, & ante pedes depositum *Simium* suum agnovit, gravissimè objurgatos è conspectu suo jussit facessere; ac primò verberibus accipi *Legatos* jusserat; postea, ùt erat vir, qui sibi imperare nôsset ac posset, irâ in risum & stupiditatis admirationem versâ, revocatos mulctare obiter statuit: *primum*, inquit, *non alio titulo Pagum vestrum in posterum insigniri volo, quàm stultorum; deinde ut pro Simio, quem ego magnis impensis ex regionibus transmarinis apportari*

Simius pro malo Dæmone stupiditate agrestiū habitus occiditur.

tari feci, damnum præstetis, & certam quotannis pecuniæ summam Ærario meo dependatis. Ex eo jam tempore non aliter tota vicinia, libriq; omnes Fundorum, quàm Błáznivá Cheyna vocant, éstque in Rationum libris (quod ipse hisce oculis legi) annotatum (strenuéque à Præfectis exigitur) quantum pro *Simio* pendatur, eam pensionem *Simialem* (Opicij Plat) hodiéque appellant. Ante sex vel ampliùs annos, cùm Arcem *Rabi* adijssem, eum quoque Pagum accessi, & veráne essent illa de *Simio* timidè quæsivi; vide hominum antiquam simplicitatem! non modò vera esse omnia (ùt jam narravi) affirmârunt, sed plura etiam Majorum suorum stultè dicta & facta recensuère, maximè cùm me illa publicaturum aliquando audissent, hâc viâ futurum, ut Pagus suus inclaresceret, & qui propè omnibus ignotus esset, ad famam noménque perveniret: Esse super pagum in colle vicino *Ecclesiam* (quam monstrabant) *S. Jacobi Apostoli* nomine consecratam, adiri incommodè, præsertim in hieme, & quòd extra pagum staret, videri non esse suam. proinde Majores suos consilium cepisse *Ecclesiam* in pagum ex colle deferendi, & catenas primùm ferreas, ac rudentes quàm plurimos circumdedisse *Templo*, totóque pago ad laborem evocato traxisse omnes; etiam jumentis adjunctis; frustra fuisse omnia; inventum tandem unum ex *Cheinensibus*, & *Cheina* natum, qui promitteret, si templum elevari posset, se trabes ingentes cum rotis, vel involvulos suppositurum, ut sponte ex colle deorsum deveheretur *Ecclesia*; id consilium ab omnibus fuisse rejectum; quis enim scire posset, in quem locum ex monte ædificium sacrum decursurum esset? quid si in volutabrum pecudum, aut aliquem profanum & fœdum locum, aut popinam devolveretur? ità tum ab opere cessatum; at isti svaves homines ajebant: dolere se, quòd hunc opificem artibus suis uti non sivissent Majores, facilè enim rotas sufflaminari potuisse, nè quò ipsi nollent, néve celeriùs quàm vellent, moverentur, aut longiùs procurrerent. Hæc illi seriò, ego tacitè risi ac discessi; sed aliæ plures de *Cheinensibus* fabulæ (an historiæ?) narrantur, quas hîc omitto. Deniq; suam etiam *Salomoniam* (ùt *Bisselius* Urbem quandam in *Palatinatu* sitam appellat) habent *Bohemi*; sed alia celebris *Urbs* est, ab hujusmodi ineptijs nota, quam hoc loco nihil attinet nominare.

Plura Cheinensiũ stoliditatis exempla.

Bissel. in Icaria.

CAPUT LX.

Canis Leporem fugiens. Vulpis astutia.

AD venationes, cùm semel cœperimus, relictis *Simijs*, redeamus: Anni decem sunt, quòd rem novam viderim, *Canem* scilicet *Leporis* metu tantùm non emortuum: *Canis* erat candidus, & juvenis, ex minore Canum genere, quales domi ab otiosis fœminis educantur; hic ad venationem nobiscum Domo excurrerat; nunquam *Leporem* viderat, nunquam venatui interérat; excitato *Lepore*, fit, ùt mos est, adhortantium clamor; caniculus noster clamore terretur, circumspicit, videt magnis saltibus emicantem currere in se *Leporem*; viso tam aurito, & truculento scilicet animali, conjicit se in fugam, & planè ita contigit, ut in eam partem *Vertagi Leporem* quoq; impellerent. Fugit *Canis* quantùm potest, & ante *Leporem*

rem, vix præ timore sui compos, cùm se à *Lepore* peti, & jam jam devorandum esse crederet; tandem *Lepus* vertagos fugiens, canem hunc gregarium assequitur (miserabilis casus!) *Canis* extremo consilio humi sese abjicit, quasi vitæ gratiam à *Lepore* petiturus; at Lepus jacentem transilit tanto Canis metu, ut in illo *Leporis* saltu, gemitu & ejulatu sublato, animam mox editurus videretur; risu, qui aderamus, penè sumus emortui. *Leporem* postea captum, & jam mortuum, velut si viveret, & pugnaturus esset, objecimus; diu *Canis*, memor periculi, recusavit pugnam, donec crebrâ *Leporis* in se, ùt putabat, ruentis jactatione irritatus, collectis animis repugnare cæpit, & ubi semel iterùmq; *Leporem* momordit, omnem metum abjecit, atque imposterum nullum *Leporem* extimuit; quid si tamen *Leporem cornutum* vidisset? proximè visum narravi.

Canis à Lepore vitæ gratiam petit.

Narrabo & aliam, quæ in *Leporum* venatu cum astuta *vulpe* contigit, historiam; cinxeramus magnam silvæ partem ad *Kostelecium* (spectabat tum ea ditio ad *Collegium Societatis JESU Pragense*) ad primam Canum concursitationem *Lepores* in retia coacti hæsêre non pauci, *Vulpem* quoque vidimus excitatam, currentem cum canibus, imò ut solet, etiam latrantem audivimus, neque tamen indagine illâ inventa est, neque quò devenisset ullus dicere potuit; ergo Viritim retiarij, seu retibus custodes appositi monentur, *Vulpem* observarent, cinctam & clausam esse, & necdum evasisse; denuo ad indagandum *Canes* impelluntur, totum quidquid retibus conclusum erat, clamore, verberibus, *Canum* discursu & latratu completur, *Vulpes* nusquam apparet; erat *piscina* modica, quæ eâdem indagine conclusa erat, ego aggerem (si fortè foveam, & latebras haberet) accedo, & ecce aliquid extare ex aquis video (*Anatem silvestrem* credebam) ac *Venatori* per eam viciniam celebri Syssma nomine, ostendo; is statim, ùt eruditos in ijs rebus oculos habebat, mi *Pater*, inquit, *Anas est quadrupes*; simul bombardâ genas limat, & *vulpis* caput globulo trajicit; *Canis* secutus ictum, *vulpem* mortuam è piscina extulit. Nimirum *Vulpes* astuta, ut lateret, *piscinam* ingressa, stabat in vado, & Aquis sese texerat, uno tantùm, ut spirare posset, ore extante.

Vulpis astutia.

CAPUT LXI.

De eodem ferarum argumento. Quibus feris careat Bohemia. De silvestribus hominibus in Hercynia silva captis. Castores, Lutræ, Fibri, Erinacei. Capreoli & feles silvestres. Cervi. Oves. Sues. Boves. Equi. Tragelaphi. Alce & Bonasus an in Hercynijs silvis habitent? Lynces in Bohemia passim. Aliquid de Sciuris & Taxis. De Pantheris & Ibycibus. Quibus Arboribus Silvæ nostræ constent. Strzemcha quid sit.

QVi de *Animalibus quadrupedibus* tractant, eadem animalia in certas classes claritatis gratiâ dividunt, ùt apud *Plinium*, aliósque Scriptores videre est. Mihi in hoc opere subsecivo, & ut ita dicam subventaneo, properanti, video id necessarium non esse, cùm unum illud propositum habeam, dicere, quæ animalia ex quadrupedibus apud nos nascantur; ac

primùm de mansvetis tractandum esset, deinde de feris; ab utrisque statim me expedirem, universim dicendo: *nullum animal quadrupes reperiri in Germania viventium, quod non etiam gignat Bohemia.* At nobis quædam peculiaria Naturæ Pater DEUS concessit, ut nisi indigentem profiteri me velim, necessariò particulatim quædam cogar adferre. *Leonibus, Monocerote, Elephantis, Simys, Crocodilis, Chamæleonte, Leopardis, Pantherâ, Tigride, Camelis, Onagris*, Evropam, aut saltem *Germaniam* carere, constat inter omnes; *Bubalos* Bohemia, nisi fortè inductos, non habet, (habere affirmat *Bartholomæus Anglicus*) an ijs reliqua *Germania* careat, non habeo dicere; carere illis affirmat *Gesnerus*. *Urus* (Zubr Bohemis, Auwerochs Germanis) quale animal sit, latè explicat *Gesnerus*; apud nos, & in silvis nostris, sed in abditis recessibus, inveniri, ac nominatim in *Silva Hercynia*, nuper probavi. Videatur etiam toties laudatus *Gesnerus* agens de quadrupedibus. Sed quid mirum *Uros*, & alia peregrina animantia in tam densis silvis capi? majus certè & mirabilius censeri debet, quod *Georgius Agricola* de Silvis nostris affirmat: *Alberti*, inquit, *cognomento Magni temporibus in Slavorum silvis* (nostram Hercyniam intelligi constat) *comprehensa sunt animantes duæ, mas & fœmina, quarum pedes priores manibus, posteriores item pedibus humanis erant similes, eas verò ipse* (Albertus) *putavit esse ex simiarum genere.*

Quibus feris careat Bohemia.

Bubal⁹ vel Bupalus.

Barth. Anglicus l. 15. de Propriet. rer. C 30.

Gesnerus in Bubalo l. 3.

Vrus.

Gesner. l. 1. in Uro.

l. cit.

Silvestres homines.

De *Puero Lechnicensi* (qui ferarum ritu multo tempore in silvis vixerat, & quem Anno 1650. captum, hisce oculis, jam ut ita loquar, silvescentem spectavi non semel, ex quo multa quærendo rescivi) commodior erit narrandi locus libro tertio.

Ursos, Lynces, Apros, Lupos, Cervos, Platycerotes, Capreas, Vulpes, Lepores, Damas, Taxos, Martes, Mustelas, Putorios, Cuniculos, Castores seu Fibros, tum etiam Lutras, quotidiana nobis ostendit captura; *Fibris* maximæ abundant ripæ *Aqvilæ* fluvij, in Regione, seu *Districtu Reginohradecensi*, quos ferreæ catenæ, & vincula captos tam arctè constringunt, ut prorsus enecent; periculosum est totum hoc negotium: vidi etenim fibrorum loco homines miserabiliter occisos, qui incautè & immemores compedum illorum ad ripas accesserant. De *Castoribus* id mirum dicere possum: geminum *Testiculorum* ordinem sæpe eos habere (quod ipse vidi) sic ut inferiores duo quasi crescentes, novíque appareant, alteri superiores velut effœti marcescant, & macrescant, donec esse desinant; sed in hac re affirmanda, nolo *Mathiolo & Aldrovando & Gesnero* sapientior videri.

Fibri.

Castores.

Math. in Dio sc. Aldrov. & Gesn. l. c.

Erinaceorum utrumque genus apud nos reperitur; Gihlawa Bohemis à Gehla, quod est *acus* appellatur; ob eámque causam (quòd dum Urbis mœnia fundarentur, *Erinaceus* repertus sit) Urbem *Iglaviam*, Bohemis Gihlawam, id est *Ericium* dixerunt, ùt disertè tradit *Hagecius*.

Erinaceus.

Capreas, sive *Capreolos* silvestres silvæ nostræ alunt permultos, sic ut nulla propè celebrior Venatio sit in altioribus silvis, quæ his careat; aut canibus, & clamore impelluntur in retia, aut quia pertinacissimè silvosis Montibus & Vallibus, quibus semel insveverunt, inhærent, ex insidijs à Venatoribus occiduntur.

Capreoli silvestres.

Feles silvestres in silvis nostris morantur insigni cum clade avium, ac cæterarum ferarum.

Feles silvestres.

Cervorum, Cervarum, & Aprorum in plerisq; silvis ingens copia in omnibus *Bohemiæ* regionibus, ut taceam *Cervorum & Damarum* vivaria, de quibus jam dixi; in *Podbrscensi* ad montes *Baßtini* dictos, & ad Arcem *Zbiroh* (quæ, quòd ibi *Cervorum Cornua* colligantur, appellationē habet) pingvissimos totius *Bohemiæ Cervos* esse ferunt.

Cervi, & Apri.

Zbiroh Arx.

Ovium

Oves.

Ovium gregibus ob paſcuorum multitudinem & lætitiam abundamus; exigui pretij prædium eſſe cenſetur, quod 300. oves non numeret; quin adeò prædia plurima mille ovibus alendis ſufficiunt; in multis prædijs (ſed hæc inter ditia & opulenta habentur) duo, & plura ovium millia ali ſolent; complures Dominos *Bohemos* nominare poſſum, qui quinque millia, ſex, ſeptem, octo, imò & duodecim ac plura millia *Ovium* in ditionibus ſuis numerant. Viginti ovium millia in *Libochovvitz* & in *Patek Ludmilla Sternbergica* noſtrâ memoriâ numerabat, eidemque memorabili calamitate tredecim Ovium millia Anno 1654. periiſſe narrantur. Receptum eſt in *OEconomia Bohemiæ*, *Ovem* unam, tum ob agnellum quem ſingulis annis parit, tum ob *Lanam*, tum ob *Caſeum* (ut lætamen agrorum taceam, nam totâ æſtate ſepibus concluſæ in agris degunt, agróſq; lætificant) Domino ſuo minimùm medij aurei pretium adferre.

De ovibus, & cætero pecore manſveto in Bohemia.

Ovium procuratio memoriam excitat cæterarum pecudum, quas humana manus educat, ut *Suum*, *Caprarum*, *Hircorum*, *Vaccarum*, *Boum*, *Equorum*, & ſi quæ alia inter greges, aut armenta cenſentur; verbo expediam: communem & eandem cum *vicina Germania* omnium iſtorum conditionem eſſe, neque ſingulare quidquam offerre ſcribenti.

Sues.

Suillum pecus in Provincia *Plſnenſi ad Clatoviam*, ob magnitudinem corporum, & facilitatem opimationis habetur in pretio, atque in *Bavariam* ipſam petitur. Sed quid ego unum locum nomino; cui reliqui omnes *Diſtrictus* paria facere poſſint, in regione ſilvoſa præſertim, ubi diverſarum glandium ſumma feracitas eſt, atque ùt abeſſent omnia, adeſt ubique copia variorum retrimentorum, ex *polenta*, *farina*, ac cæteris, quod eſt huic pecori gratiſſimum.

Carnes fumatæ, telæ aranearum dictæ.

Pernis fumatis, & carnibus, & piſcibus omnium generum in fumario ſuſpenſis, & duratis ſic abundabat *Vetus Bohemia*, ut *Weſtphaliam* indubiè provocaret; conſtat inter hiſtoricos, hac unâ dape *Exercitus Bohemicos* vixiſſe, idque etiam *Ziſka*, ùt in *Epitome* narravi, præſtitit, qui in direptionibus oppidorum & Urbium, *telas aranearum* (ità fumatas carnes appellabat) uni ſibi ſervari jubebat, his onerabat currus, & Exercitum ſuſtentabat.

Vaccæ & Boves.

Vaccarum armenta apud nos mirabili raritate aut dote aliqua commendari nunquam audivi; jam *Helveticum boum* genus multis in locis induxêre Domini prædiorum, & felici ſucceſſu. Scio prædia, quæ pro delicijs *Illuſtrium Matronarum*, alia ſolis *candidis*, alia *nigris*, alia *rufis*, alia *varijs & multicoloribus* vaccis, inſtruuntur, neque permiſceri eas patiuntur.

Equi.

De *Boum & Equorum* præſtantia apud *Majores* noſtros, dixi aliquid Capite 44. hujus libri; de *Equilibus Regijs*, ac Procerum, dicetur libro tertio.

Equi maculoſi.

Naſci, ùt alijs in terris, in *Bohemia Equos Pantherinos* (Armellin) maculis tam nigris, quàm purpureis, aliisque coloribus gratiſſimè lucentibus, ſæpe vidimus: nuper *Florentino Duci* miſſos Equos maculoſos accepimus ex *Equili Regio*, gratum munus, quos *Bohemia* genuerat. Narravit mihi religioſus Vir: vidiſſe ſe apud Perilluſtrem Dominum *Franciſcum Scheidler ſupremum Regni Bohemiæ Scribam*, auguſtæ ſpeciei (ut ità loqui liceat) *Equum* in ejus ditione natum, maculis diſtinctum pulcherrimis, mille & ducentorum florenorum pretio æſtimatum, qui *Patre* candidiſſimo, *Matre* caſtanei coloris proſeminatus erat. Sed domeſticis cubilibus relictis, ad *ferarum ſæcla* (ut Lucretianè dicam) revertamur.

Tragelaphus.

Tragelaphum, id eſt *Hircocervum* (Brandhirſch / Gelen s Kozy bradau) quem *Plinius* non alibi, quàm juxta *Phaſin* naſci ſcripſerat) in ſilvis limitaneis Miſniæ Bohemiæque inveniri *Georgius Fabricius*, *& Georgius Agricola* demonſtrant; ejus effigiem *Conradus* Geſne-

Gesner. l. 1. in Paralipomenis

Gesnerus in historia Animalium ad vivum expressit: *Hirci* instar *barbatus* est (*Tragelaphus*) sed villi nigri sunt in gutture, & in armis, longi, & nihilominus *Cervi* speciem gerit; est cervo multò crassior & robustior; cervi ipsi color per reliqvum corpus insidet, sed nonnihil tamen nigrescentis, suprema dorsi pars cinerea est, ventris subnigra, non ùt cervi, candida. Aliud item *Cervi* genus habemus, quod ùt cæteri Cervi, cornua non amittit; unde id accidat, *Fabricij* verbis *Gesnerus* rationem reddere conatur. Utrumque hoc cervi genus in nostris degit silvis, *quanquam plures Tragelaphi*, ait Agricola, *in silvis Misnensibus quæ finitima sunt Bohemicis* (*imò & in Bohemicis*) *quàm in alijs reperiantur.*

Gesner. l. 1. in Paralipomen.

Alces.

Alcen in Bohemia nunquam vivam vidimus, *Cæsar* tamen l. 6. Commentar. de bello Gallico: *sunt* inquit, *in Hercynia Silva, quæ appellantur Alces &c.* Los Bohemis nominantur, vide quæ de ijs *Gesnerus* notavit, qui in *Prussia, Ungaria & Illyria* silvis eas reperiri confirmat.

Gesner. de quadruped. lib. 1.

Bonasi.

Bonasos (quos monopes à *Pæonibus* vocari scribit *Ælianus* l. 7.) piloso tauro magnitudine similes, suspicio est in altissimis silvis *Bohemiæ* quondam inventos. Unde enim tam ignoti animalis proprium nomen haberemus? *Bohemi*, ait *Gesnerus*: *Monopedem* seu *Bonasum* vocant *Loni*. Vide quæ in *Gesnero* seqvuntur. Ego neque *Bonasum* unquam animal vidi, nec illud *Loni*, unquam à *Bohemis* audivi.

l. cit.

De Bonaso in Hercynia silva.

Gesnero tamen affirmanti *Bonasos* in nostra Hercynia hospitari, & degere, subscripsit *Bartholomæus Anglicus* lib: 15. c. 30. de rerum proprietatibus: *sunt* inquit, *in Bohemia apri, cervi, capreoli, tragelaphi bubali seu bisontes, & inter has feras est quædam habens magnitudinem bovis. Hæc bestia ferox est, & sæva, & habet magna cornua, & ampla, cum quibus se defendit; sed habet sub mento amplum folliculum, in ipso aquas recolligit, & currendo aquam miro modo in illo folliculo calefacit, quam super venatores seu canes sibi nimis appropinquantes projicit, & quidquid tetigerit, depilat, horribiliter & exurit, & hoc animal linguâ Bohemicâ Bovi nuncupatur.* Bonasum hoc loco ab *Anglico* describi nimis quàm certum est; *duo* tamen observanda venirent: *primum*, corruptè scriptú esse in Anglico *Bovi*, vel *Boni*, *Loni* enim erat scribendum, ùt paulò antè ex *Gesnero* dicebam; *alterum*, folliculum illum sub mento rem fictitiá videri, aliter enim *Bonasum* describens *Aristoteles in Historia animalium* loquitur: *Bonasus, in venatione proluvië alvi vel ad quatuor passus projicit, quo præsidio facilè utitur, & plerumque ità adurit, ut pili insectantium canum adurantur;* ita Aristoteles. Hoc idem facere *Vulpes* in timore, imò & *Lepores* dum capiuntur olidissimos esse ipsemet animadverti, à *vulpibus* verò in fuga *canes* aspergi, & exitialem pilis Canum, quos contigerit, aquam illam esse *Venatores* narrantes audivi; at cur in timore alvi animalium solvantur, & cur etiam exangvia, dum timent, atramentum suum effundant, rationibus ex intima naturæ notitia petitis idem *Aristoteles* multis in locis ingeniosissimè demonstrat. Huic narrationi de *Bonaso timente* ridiculum aliquid subjiciamus ex *Plinio*, cujus hæc sunt verba: *tradunt in Pæonia feram, quæ Bonasus vocatur, equinâ jubâ, cætera tauro similem, fugâ sibi auxiliari, reddentem fimum interdum trium jugerum longitudine, cujus contactus sequentes, ùt ignis, aliquis adurat.* Hem mendacium trium jugerum longitudine! quâ vi causticum illum fimum tam procul jaciat ad 120. passus? quæ ballista, aut catapulta cum tam ignivoma fistula comparari posset? hîc profectò qui *perpetuo risu pulmonē agitare solebat Democritus risu emoreretur.* Optimè igitur censet M. Ant: Muretus, aut *Plinium* palmariter erràsse, aut *librarios* loco trium orgiarum, *trium jugerum* legisse,

Aristoteles Tomo IV. l. 9. de historia Animal. C. 45.

Aristot. l. 4. de hist. Animal. C. 1. & in Problemat. sect. 27. de metu. probl. 1. & maximè prob. 10.

Plin. l. 8. hist. Natur. C. 15.

M. Ant. Muret. l. 14. Variar. lect. init.

se. Ego aliter Plinium excusari posse video, si dicamus. Bonasum fimum illum ad tria jugera non ejaculari, sed tantùm reddere (ùt ait Plinius) seu per humum spargere ad tria jugera, quod longè diversum est, cujus contactu Canes sequentes lædantur, & adurantur.

Lynx. *Lynces* nuper nominaveram, quas in silvis suis alat *Bohemia*, ea res tam certa est, ut in dubium vocari non possit: vidi *Lyncem* captam in silvis ad *Lipnik* truculentam bestiam, quæ etsi catenis illigata in spectatores suos insilire tentaret; non aliâ ratione, quàm fame edomari potuit, noverat enim nutritorem, cui se facilem præbebat, sic ut etiam manus accedentis lamberet, & quantum is vellet, tractari feritatem suam fineret. Malè agitur cum feris, si quam *Lynx* silvam, præcipuè cum catulis occupârit, non enim lepusculos tantùm, aut vulpes, sed capreolos, imò & cervos venatur, ex arboribus in prædam sese deijciens, & in fuga impeditam collo inhærens strangulat, & occidit; In *Habarticensibus* silvis, quæ Collegio Societatis nostræ *Clatoviensi* attributæ sunt, *Lynx* pepererat; tantam confestim solitudinem ferarum circa se fecerat, ut non lepusculus, non silvestris capreolus, non aper, nè avis quidem, aut attagena, aut urogallus, aut gallina silvestris, conspici posset; solitudo mera & triste ab omnibus minutis, & majusculis avibus silentium aliquot annos tenuit, donec visa *Lynx* à Viatore; tum cognitum *Lynces* in ijs silvis habitare; *Venator* diu indicia secutus senem *Lyncem* capræ incubantem & avido rictu sangvinem sugentem & ob id cæterarum rerum incuriosam glande plumbeâ trajecit; minores partim occisæ, partim industriâ Venatoris dissipatæ sunt; statim quies silvis reddita, feræque & aves redire cæperunt.

Sciurus. De *Sciuris* supervacaneum est scribere, cùm silvæ omnes, nemora, luci, hoc lepidissimo animantium genere graventur: sunt in candido cinerei (sed hoc rarissimum) sunt rutili, sunt nigri, sunt rutili cum cinereo, iique frequentes. Certum est apud nos *Canum* genus, qui sciuros & sentiunt, & latratu produnt, ac dum per arbores saliunt, subtus sequuntur latrantes, dum *Venator* adveniens jaculando dejiciat.

Taxus. *Taxum*, sive is *meles*, sive *Mustellæ* species sit (Gezwec) frequenter capi vidimus, magno cum conatû, ídque mirabile Naturæ donum censeri debet, quòd certi sint *Canes*; qui ad *Taxos* è cavernis extrahendos sponte Naturæ incitentur. Cùm alij canes, qui adstant, neque quid agitur intelligant.

Pantheræ Bohemicę. Pene jurgijs Amicorum adactus, quæ sequuntur, adjicio: scripseram paulò antè Bohemiam: *Pantheram* non gignere; at quidam contra pugnant, méque ipsâ etiam nomenclaturâ refellere conantur: Lyncem esse Wostrowid, quod acutùm tueatur, at *Pantheram* Rys appellari *Bohemis*, eásque feras procul distare, feram verò Rys dictam, etsi rariùs, aliquando tamen in silvis nostris hospitari. Narrant *Ziampachij*: Anno 1667. *Pantheram* (Rys) occisam à Venatore optimo, qui bellè utrumque genus nosset: pellem occisæ belluæ pro vera & germana *Pantherina* agnitam ab omnibus, qui unquam *Pantheram* vidissent. R. P. *Danieli Krupsky* Societatis JESU Provinciali per id tempus Bohemiæ, donatam, atque illum velut rarum & pretiosum munus Illustrissimo Comiti *Francisco de Colovvrat*, supremo Moraviæ Capitaneo obtulisse. Alteram quoque *Pantheram*, sed juvenem ad *Clatoviam* captam in silvis à Venatore ferarum peritissimo & inter feras à prima ætate versato; cui narranti cùm *Sacerdos* noster objiceret, *Lyncem* forsan fuisse, illum indignantem respondisse; *Lynces multas se vidisse*, *Pantheras paucissimas;* magnum esse inter eas discri-

men, magnitudinis, venustatis, sævitiæ & feritatis, longitudinis & virium, quæ omnia in Pantherino genere magis elucerent. Adjecit narrationi: *Pantheram* illam cùm adolevisset, nunquam cicurari potuisse, sed in custodem facto semel impetu insiliisse, & accursu famulorum multis vulneribus esse confectam. Hæc illi. Ego perinde habeo quidquid fuerit; forsitan mixtum aliquod ex feris genus evasit: nam ejusmodi feræ, ùt *Pardi*, *Lynces*, *Tygrides*, & omne *Varium* sæpissimè conjugijs inæqualibus implicatur. Talem quoq; *Pantheram* fuisse contendunt, quæ in silvis *Waldsteiniorum Comitum ad Hradek* occisa sit; quam & capi rarissimè, & captam mali ominis esse *Venatores Patri* nostro, à quo istud accepi, confirmabant. Alterum quod suggerebant adhuc timidiùs scribo; *Ibyces* seu *Rupicapras* (Kamzyky) quales in *Tirolensibus* scopulis, aliquando ad *Tustam* in silvis stantes, fugientes, séque præcipitantes videri; adferunt testimonia *Civium Tustensium*, ac præsertim *R. P. Joannem Molitoris* è Societate nostra *Tustæ* natum, à quo istud audiverint, commemorant. Ego dum certiora adferantur, nihil affirmo. Potuit errore aliquo, vel venaturam fugiens animal, ipso propè vento rapidius, in *Bohemiam* per continentes *Bavariæ*, *Austriæ*, *Styriæq;* silvas ad nos deferri, & *Hercyniæ silvæ* horrorem adamare; potuerunt & observatores illi *Tustenses Capreolorum & Damularum* aspectibus decipi; viderint qui post me ista describent. Postularet hic locus, ut aliquid de *silvis* adferamus: non pauca initio libri de *Hercynia*, déque alijs *Bohemiæ* silvis, & arboribus dicta sunt, item de *Montibus*, quorum paucissimi apud nos calvescunt brevissimè expediam: communè ferè cùm cæteris *Germaniæ* silvis *Nostrarum* esse naturam, neque facilè nominari arbores, quas non gignat *Bohemia*: *Taxi*, *Fraxini* (& hæ tantâ crassitie, ut ex ijs orbes mensarum & pocula conficiantur) *Platani*, *Carpini*, *Populi albæ & nigræ*, *Acer*, aliæque similes spontè proveniunt; *Quercu*, *Abiete*, *Piceâ*, *Pinu*, *Pinastro*, *Fago*, *Orno*, *Alno*, *Larice* (hæc tamen est rarior) *Tilijs &c.* silvæ nostræ constant. Ad silvarum fines in declivi, & propter viam crescit media inter arborem & fructicem (Střemcha dicimus, quo nomine latino, appellem nescio) odore jucundissimo, vi non nihil adstringente prædita, vere adulto plena albis floribus instar botrorum sed paululum longioribus & subtilioribus; negant eam extra *Bohemiam* & vicinam nobis *Moraviam & Silesiam* reperiri; diligentius res examinanda erit, nam mihi non vacabat, cùm ad Typum properaret liber, his diutiùs immorari.

De Ibycibus.

Arbores in silvis nostris.

Strzemcha.

CAPUT LXII.

Canum brevis commendatio; mira in ijs naturæ varietas. Venatici Canes in Bohemia laudatissimi, eorum in Venatione societas & astutia. De canum ingenio. ingeniosa cujusdam Canis furacitas.

Canes.

TAxi & Sciuri, quos modò nominaveram, & certum *Canum* genus inimicum habere dixerá, historia, animalis (quanta inter feras esse potest) prudentissimi & solertissimi (*Canis* videlicet) mentionem aliquam cogit injicere, nè laude suâ & commendatione debitâ fraudentur.

Conti-

Continua illa cum hominibus *Canum* familiaritas, penes nos educatio, nostri amor, disciplina, affectus, & quædam virtutes canino illi generi innatæ (ut invidia in æmulos, fides in heros, memoria, vigilantia, obsequij studium singulare, aliquis humanæ voluntatis intellectus, stimulante præsertim fame, & inimici præsentiâ, & quòd sine nobis esse non possunt) ingenium illis exacuunt: ut meritò *Aristoteles* omnium animalium quadrupedum ingeniosissimum esse *Canem*, in divinis suis de *Historia Animalium libris* posuerit, nè elephanto quidem excepto; sola fortasse *Simia* dubiam ingenij, memoriæ, & prudentiæ palmam, ùt ego existimo, facere posset. Sed mihi in hac tractatione laudationem *Canum* persequi otium non est; quod ad rem nostram facit, aio: nullam esse *Canum* speciem, quam *Bohemia* desideret. Vidi *Anglicanos Molossos* à Nostris canibus grandibus apud nos natis (qui laniones comitantur) superatos; ijdem *Tauros, & Boves, & Apros* retinent, si auriculam (Auſſko) patriâ voce Lanio inclamârit; apprehensum enim Aure *Bovem*, aut *Aprum* mordicus, deducunt in terram. Vidi *Canis* cum *Urso* certamen utroque pereunte, cùm *Canis Ursum* naribus prehensum quodammodo strangularet, & *Ursus* extremo in periculo ventrem *Canis* compressisset; priùs tamen Ursus in Canis solatium expiravit. Sunt ex *Canum* genere, qui se mulceri nullâ manu patiantur, & si quis attentet pro summa injuria accipiant, & insiliant in mulcentes implacabiliter irati. Nascuntur apud nos *Canes* ad *Sciuros*, ad *Taxos* (ut antè dixi) ad *Aves*, ùt *Alaudas*, *Perdices* &c. cujus rei in *Canibus* ingenium ex oculis petitur, qui *perdicum*, aut aliarum volucrum, ad quas nascuntur, simillimi sunt. qui ad *Taxos* maximè idonei sunt, vix ullâ aliâ dote commendantur, obesi, informes, ventre pigri, sed ijdem ungvibus primorum pedum validi; fossionibus scilicet â natura destinati. Docilitas omnibus in suo genere summa: in paterna domo habuisse nos *Canem* recordor, qui *Perdices* in milio sedentes in retia impelleret, cui fasciculum clavium inserebamus in os, quas ille identidem concutiebat, per milij agrum incedens lenissimè, nè obturbaret aliquid, & tamen currentes temere *Perdices* retibus illigaret. *Venatici Canes*, me puero, *in Reginohradecensi Provincia* commendabantur, maximè qui ex *Trczkarum Canibus* genus ducebant (*Lipnicio*, *Smirzicio*, *Svvietlâ &c.*) ante paucos annos audivi sese jactantem Illustrissimum ex Bohemiæ Proceribus, qui suorum *Vertagorum* genus ex *Trczkianis* descendere gloriabatur; idem ille *Viennam* misisse ex Canibus suis mihi narrabat, qui summam ibi commendationem ex pernicitate in leporum venatione retulerint. *Chlumecij*, ubi venaticorum ingens ob ferarum multitudinem numerus alitur, bini semper (hujus & illius sexûs) *Vertagi* loris illigantur, qui excitato *lepore* dimissi (quod ipse non semel observavi jucundissimo spectaculo) sibi mutuò, sociali quadam charitate, prædam impellunt: alter enim rectâ in *leporem*, aut *vulpem* fertur; alter qui *Leporem* in fuga declinaturum suspicatur, summâ pernicitate contendit, nè *Lepus*, maximè in silvas, receptum habere possit. Satis de venaticis. Domesticos canes ad aspectum viles aliquot novi apud nos, qui *Equestrem Scholam* totam, id est Equorum gyros, & artificia omnia memoriter didicerant, & terminis (ut sic dicam) & vocabulis artis Equestris admoniti, repræsentabant strenuè. Pauci anni sunt, *Pragæ* insignis Equorum agitator, & totâ Urbe veteri notissimus, *Caniculum* habebat, *Equos* qui in scholæ pulvere exercebantur quotidie sequentem, & cùm *Equi* modò in gyrum flecterentur, modò quadrupedante pedum sonitu terram quaterent, modò elatis ante-

Canis inter quadrupedia ingeniosissimus.

Ursi & Canis certamen.

Canis natura plerumque ex oculis noscitur.

Canis ad perdices.

Canes venatici optimi unde petebantur.

Canes de Schola.

anterioribus pedibus saltuatim ire juberentur, modò excussis ultimis pedibus, vel toto corpore in auras sublato incitarentur, aliásque docerentur artes, sequebatur, ùt dixi, *Caniculus*, eadémque omnia, quæ ante se ab *Equis* fieri videbat, præstabat fæliciter, neque sibi minùs quàm *Equis* monita & imperia dari credebat, toto Spectatorum choro laudante & plaudente. Sed jucundiùs erat fessum *Canem* aspicere: tum enim peragebat ille quidem quod monebatur, at caudâ sub clunes dejectâ, velut ad laborem *Rustici*, tristi vultu, nonnunquam subclaudicando, trahebatur invitus. Novi Canem *Santuram* nomine, qui cùm in obsequium cujusdam Sacerdotis venisset, præter alia ingenij sui documenta, omnes Amicos heri sui in communitate maxima sagacissimè internoscebat, & quos Domino suo adversari (nescio unde) collegerat, allatrabat, mordebat, alios amicos Domini salutabat, allambebat, & dum aliquid jacerent, referebat, cùm alteros nec dignaretur audire. *In Collegio Crumloviensi* Anno 1650. Canes duos habebat *Culina*, qui rotis quibusdam inclusi carnes assandas versabant. difficile id opus illis calor vicinus faciebat; dici non potest, quas illi latebras, & diverticula post meridiem quærerent, quàm furtivè eo tempore ex Collegio evaderent, maximè *die Dominico* post esuriales duos dies; cùm tamen extra periculum, pedibus omnibus extensis jacêrent in via. Sed nihil istorum astutia ad nequitiam alterius Canis, quem in eodem *Collegio Crumloviensi* postea Anno 1663. cum summa admiratione mea & omnium Nostrorum spectavi, & furtis sese & artibus alentem sæpius deprehendi. Coloris erat (quod in Canibus perrarum) grisei, maculosus tamen, rufis maculis quasi à Natura ipsa signatus, pilo vix ullo, præsertim in capite notabili calvitie (unde & *Poëtæ fraudes calvorum* meritò insectantur) vultus ad quandam gravitatem compositus, nulla cum cæteris canibus familiaritas, hominum oculos intueri solebat plerumque, voracitatis nomen maximè vitabat, adeò ut etiam quæ offerebat *Cocus*, quasi cum quodam fastidio gustaret; interim aliud ipse quærebat nihil, quàm *Coci* à culina absentiam, ut in ollas, & vascula carnium dominari posset; quod sæpissime fæliciter est adeptus. Sed (ùt furibus nonnunquam contingit) malè ipsi negotium memini processisse: nam aliquando cùm *Cocus* abiisset, & *Canis* properans in focum insiliisset, gustatis quibusdam quæ jacebant obvia, ad ollam angustam & longo collo, jure ferventi plenissimam caput immisit. At ecce subitò *Cocus* adest: *Canis* timore, qui rationem etiam humanam pervertit, oblitus caput rectâ ex olla extrahere, ollam ipsam elevat, totúmque sibi caput, & pectus, & primos pedes jure fervidissimo perfundit. Quid *Cocus* ageret? rapto, quod temere jacebat, ligni fragmento, *Canem* probè dedolat, & depectit, atque illam in capite *Canis ollam* confringit. Tum iste deprehensus, capto in area consilio, ex foco desilit in solum, & quantum potuit terræ sese affigit, & quasi pœnam ultro deposceret, mirabili & Spartanâ patientiâ, omnia irati *Coci* verbera æquissimè, exiguo tantùm subinde edito gemitu, toleravit, donec ipsemet *Cocus*, viso tam raro tolerantiæ exemplo, finem faceret verberandi; tum *Canis* consurgens, manus *Coci* lingere, blandiri, & miris gestibus quodammodo Misericordiam, & pacem orare, ut denique exoratus, demulso capite, & deterso ferventi jusculo, pacem dederit. Nec tamen *Canis* postea desijt furari, sed cautiùs agebat, maximè nè in ollam ferventem unquam caput insereret, cavebat. Quod sequitur prorsus ridiculum est, & à me & à millibus hominum visum: solebat idem *Canis*, jam à furtis toto *Crumlovio* notissimus, observare tempora,

Canes rotâ in culinam versantes.

Canis singulari nequitiâ.

pora, ac præcipuè diebus Dominicis, & festis, cùm Cives & domestici relictâ domi fortassis unâ aliquâ ancillulâ, ad audienda Sacra & Conciones ad *Ecclesias* se conferrent, domos Civium semiclausas obire, & pertentare, si quod furtum ligurire posset. Ergò die quadam *SS. Corporis Christi*, quâ Populus omnis in fora & compita effusus solennem supplicationem celebrat, in domo Judicis (Sporcigl nomine) solitudine animadversâ, *cocô* tantulo intervallo abeunte, *Culinam* ingreditur; & quia assam carnem veru transfixam & ad ignem applicatam invenerat, desperans tantum se otij habiturum, ut securè vesci posset, & quod *assum* erat detruncare, nihil cunctatus, ipso *Veru* cum carne affixa rapto, furtum suum ferens, domo effugit, & *Processioni*, quæ ducebatur, in foro occurrit. risus, indignatio, clamor in Populo; *Canis* nihil conterritus, & veru mordicus apprehensum post se trahens, rectà in *Collegium* properans, velut ad asylum effugit, & assariâ dape refectus, opiparè pransus, *veru* humi jacens reliquit. Hæc de *Cane Crumloviensi*, qui sæpe domi malè multatus, modò ferventi aquâ perfusus, modò pede claudus, modò vulnerato capite redibat; donec plurimis accusantibus, & furtorum plurimorum convictus, *Carnifici* ad supplicium omnibus sententijs (cùm nullam emendationem malefica natura promitteret) dederetur. Plura de *Canum* ingenijs adducere possem, si id ageretur; hæc paucula adduxi, nè memoria facti tam nobilis interiret.

Aliud perditissimæ nequitiæ exemplum.

.

CAPUT LXIII.

De Lassicio, & Mure Pontico. Mures nucilegi. Mus araneus quid sit. Mustelarum varia genera. De Marte vel Martalo; Martali ingenio quàm benè sciverit uti quidam OEconomus.

Mures.

M*Urium* genera enumerare piget; omnia apud nos inveniri, ex *Agricola de animantibus subterraneis* scribente, facile datur intelligi. *Murem*, quem ille vocat *Lassicium* (sed *Mustelæ* species est, Lasycka nobis) sæpe in domibus fugientem vidi. Vidi & aliud animal *Giczinij* sub fenestris cubiculi mei, *sciuri* magnitudine, quod nivis instar candebat, exceptâ caudulâ digitum longâ; cujus inferior pars erat nigerrima; hoc animalculum sæpe vidi, dum & hortum subiret, & in horto avibus, ùt reor, insidiaretur; crederem *Murem Ponticum*, quem vocant *Hermelam*, fuisse, cùm ei omnis *Hermelæ* descriptio, quam adducit *Agricola*, conveniat.

Lassicij.

Hermelæ.

Mus silvestris, & *Sorex* mure isto longior, res est omnibus nota; magno puerorum villaticorum studio cubilia *Soricum* & *Murium* in Autumno quæruntur; omnes nidi avellanis nucibus referti sunt, & quidem nulla cassa nux est, ut liquidò jurare quodammodo possis, probas esse omnes.

Mus silvestris.

Sorex.

Memini, dum in *Missionibus Apostolicis* per *Bohemiam*, ante annos propè tricenos, huc atque illuc commearem, oblatos mihi à pueris grandes *Nucum* hujusmodi saccos, oppido ponderosos, quos illi periti rerum hujusmodi ex nidis *Sciurorum*, *murium*, *soricúmque* collegerant; eam nucum mul-

Nuces probatissimæ in Sciurorũ Murium, & Soricum cavis.

multitudinem sæpe pueris reddidi, sæpe præsente pretio emi, sæpe ad Amicos & vicina Societatis nostræ *Collegia* misi, gratum utique munus.

Mus araneus.

De Mure araneo Nostri Scriptores disputant: *Weleslavinus* existimat esse *Lassicium*, aut *Mustelam* (Rolčawa/ Lasyce) *Agricola* ait esse murem domesticum (Spitzmaus) muri æqualem, sed colore mustelino, id est, in fusco subrusso, excepto ventre, qui ex cinereo albicet; *rostellum* habere longiusculum, in utraque maxilla *dentes*, qui in bifidos mucrones desinant, unde animantes ab eo morsas quadrifida vulnera accipere; ocellos habere minutulos, & nigros; caudam brevem; ejus morsum in calidis regionibus plerumque esse pestiferum, in frigidis non esse. Infinitus forem, si describere velim omnia; legatur *Plinius*, legatur *Agricola*, *&c.* utut sit, utrumque in *Bohemia Muris* hujusce genus reperitur.

Agricola l. de subterraneis animantibus. Idem sentit Mathiolus in Dioscoridem.

Mustelæ, & earum genera.

Mustelarum genera aliquot nobis sunt: domesticum (Rolčawa, Wisel) silvestre (Thor Bohemis, Iltiß Germanis, Latinis Ictis, viverra, aut putorius, quanquam *Agricola* Putorios à Viverris distingvit) olidum animal, sic ut fœtentem instar Ictidis fœtere dicamus. Tertium genus, *Martes* vel *Martalus* (à Germanis Marder nominatur, Kuna Bohemis) hujus totum corpus pilis in fulvo subnigris vestitur, excepto gutture quod candidum est. Si *martes* cicuratur, nihil illâ jucundius esse potest: saccum, & sinum subit, per capita sedentium salit, & super mensas vitrorum plenissimas innoxiè ludit; in *Novodomensi & Crumloviensi Collegio* Martes alebamus, quibus nihil astutius, ac simul lætius vidisses: condus promus noster in *Collegio Crumloviensi*, quoties ova emeret (quod hisce oculis vidi) *Marti* singula ovorum paria offerebat, primo aspectu quæ proba essent, aut quæ vetera & malè olentia, deprehendebat *Martes*, rejiciebat antiqua, proba servabat; rursus œconomus aliud par ovorum objiciebat; quæ *Martes* accumulabat suis, omnia plena erant, & recentia, sic ut nè in uno quidem falleretur; omnibus objectis, & examinatis, *Ova proba* emebat, altera, quæ reprobârat, reddebat venditori. Aliud quoque spectaculum mihi videre contigit: in *Collegio S. JESU Pragensi*, medio Autumno, vespere, & Sole cadente, quinq; *Martes* per summum *Ecclesiæ S. Clementis* tectum procedebant, quarum singulæ ovum ore tenebant; mirificè nos omnes exhilaravit hic *Martium*, ova tam innoxiè ore prementium aspectus. id circa Annum 1644. contigisse reor, si bene memini.

Martes.

CAPUT LXIV.

De Salamandra, & quibusdam insectis. Scorpiones in Bohemia reperiri; item Serpentes coronatos. Aliquando & Draconem apud nos repertum. Cicindelæ.

Salamādra.

SAlamandram animal quadrupes lacertæ figurâ, quod propter frigus, ignem non aliter, ac glacies extingvit (quomodo etjam ova serpentum in ignem camini injecta, flammam solent extingvere) in fodinis ad *Vallem Joachimicam* reperiri, testatur *Agricola, & Schneberga* maximā *Salamandrarum* vim agglomeratā repertā narrat A. 1556. ac nè quid fabulosi in *Salamandra* suspicêre, totam ejus effigiē diligenter, accuratéq; describit.

Agric: lib. de subterraneis animalibus.

Inse-

Insecta.

Insectorum inter animantia ultima mentio fieri solet; estque memorabile satis, *Bohemis* propè omnia, quæ in *Europa* nominari solent (*Tarantulis* aliisque hujusmodi insectis, quæ propriæ Regionum sunt, ùt illæ *Apuliæ*) nota esse: *Scorpiones* etsi neque tanto numero, neque præstantiâ veneni pares, habemus, ùt affirmant Scriptores; in magnis tamen æstatis ardoribus *Pragæ* A. 1644. memini me vidisse *Scorpiones* modò natos *Pragæ*, & ad *Collegium* allatos, quos maximus Medicus Marcus pro legitimis & venenatissimis me præsente probavit.

Serpentes.

Serpentes, etiam coronatos, & diadematos in *Bohemia* vidêre permulti; cristam ejusmodi vel diadema de serpente apud se esse gloriatur *Tannerus*. *Brunæ* in primo Curiæ aditu sub fornice suspensus *Draco* monstratur, horridus squammis, maculis tristè lucentibus, longus (si post tot annos meminisse possum) facilè senos cubitos; eum ex *Bohemia* allatum, & civitati donatum raro munere, vetera monimenta testantur; ac nominatim in *Jaromirensi Curia* servatur liber vetustissimo scripturæ genere, qui *Schatzleriana* Arcis historiam continet, ubi illud disertè legitur, anno, locisque signatis, ubi is *Draco*, ad Arcem *Schatzler*, ùt dicebam, eductus, ubi & à quibus necatus sit, ut derogare fidem, nisi quis quid fides humana sit nesciat, nemo possit.

In Not. Vestig. Boh. Pie.

Draco Brunensis ex Bohemia.

An sit Crocodilus.

Sunt tamen, qui *Draconem* hunc *Brunensem* ex proximo contemplati, *Crocodilum* esse existiment, quòd caudatus, & cataphractus tergore videatur. Ego crediderim in hujusmodi venenatis, quæ plerumque ex putri nascuntur, naturam varietate ludere, neque semper gignendo tenêre constantiam. Quàm multa *Serpentum & Draconum* discrimina videmus depicta ad vivum, vel descripta legimus! consule quæ in *Mundo subterraneo de Serpentibus accipitrino vel Aquilino capite* disputat *Kircherus*. Potuit igitur *Draco* ille *Brunensis* tergore loricato nasci, potuit antiquitate tot sæculorum, ab Anno 1100. perire; cui postea *Brunenses Crocodilum* aliunde acceptum substituerint.

Cicindelæ.

Cicindela muscarum genus est, *Noctilucas* possemus dicere; nocte lucent, in silvis circumvolitant, modò conquiescunt, semper hilari voce. Credo eas in plerisque silvosis Regionibus reperiri, ideòque descriptione supersedendum est.

Insectū Carlsteinense.

Rarum istud, & nulli satis cognitum, quod Vir Religiosus testis oculatus, atque omni exceptione major, P. *Joannes Tanner* è Societate nostra mihi nuper adeò narravit: *Cenchrides*, quæ magno numero in turribus Arcis *Carlsteinensis* nidificant, & congerunt, ex vicinis montibus & cavernis ad nidos adferre sibi ac suis quoddam grande *Insectorum* genus, nunquam alibi locorum visum ab ullo (incolæ gravi errore, & inscitiâ (Stjr) *Scorpionem* appellant) *Caput* habet testudinis instar, nudum, reliqvum *corpus* oblongum, nullâ crustâ, nullâ cochleâ contectum; flavescit lurido colore totum hujus Insecti vel animalis corpus; *pedes* sunt quaterni; cauda non qualis testudini, sed ingens porrigitur, ad latitudinem facilè trium digitorum, crassa & informis; totius corporis à capite usque ad extremam caudam longitudo *mediam ulnam Pragensem* & ampliùs æquat. Optarem videre eos, qui hæc intelligunt, ut aliquid certi de natura hujus *Insecti* posset constitui; mihi testudineum hoc genus peregrinum & suâ domo carens, videre nunquam contigit.

(+)

CAPUT LXV.

Ingressus in historiam Avium. Aquilarum captura in Monte Zrzit; quâ ratione peragatur. Falcones Bohemici generosi. Trappi seu Otides in Bohemia capiuntur.

Maximæ inter Ornithologos quæstiones de Nominibus Avium moventur.

Video quàm difficilem Provinciam ingredior, & quàm in lubrico & periculoso gradu Historia mea consistit; tantæ enim in *Avibus* percensendis controversiæ à scriptoribus excitantur, ut media earum pars dubijs nominibus appelletur, ac fortè cùm *Graculum* vocavero, *Monedulam* mihi quispiam supponet, pro *Tinunculo Galgulum*, pro *Garrulo Ampelidem*. Facilè his Avium curis prævertí, & in ipso dissertationis principio finem facere possem, si Lectorem meum frustrari, & aliò mittere vellem: *Georgius Gallus* Poëta Bohemus, Anno 1614. libello edito, quasdam Aves, quæ aëre nostro vivunt, & volaticâ illâ voluptate motantur, & pendent, versibus oppidò elegantibus vario insuper carminum & Poëseos genere celebravit; eum igitur sibi comparent, qui *Aves* nostras scire, & nosse voluerint. At neque *Gallus* complexus est omnes, neque ego deserere Legentes honestum mihi fore crederem: mâlo, ut me minus peritum & cum multis errantem, quàm infidum & prævaricatorem *Lector* existimet. jacta est alea.

Aquilarum captura.

Ab *Aquilis* regium capiatur auspicium: Est *Mons*, ut ita dicam, Mediterraneus ad *Raudnicium* (quem jam sæpius nominavi, & quia memoranda quædam continet, sæpius nominabo) *Zrzit* aut *Zrzip*, vulgus ob Sacellum, quod in vertice Montis sedet, *S. Georgij montem* appellant; circum eum Montem plana omnia ad milliaria non pauca, agri consiti hortulorum & pulvillorum hortensium instar ex monte spectantur, mons æmulus nullus, denique aptissimus avibus prædatricibus, omni generi *Accipitrum & Aquilis*, quæ ibi in dorsis saxorum considentes, & ex alto speculantes, in prædam sese dejiciunt; & quia silvæ absunt & nemora, quibus se aves timidæ contegant, impunè & securè grassantur in minores. Accedit, quòd calvis *Montibus*, & rupibus, & incultis locis *Aquilæ* oblectari ferantur; tandem, cùm per *Bohemicum* Cœlum sæpe illis iter sit, & quietem aliquando capere oporteat, in hoc monte saxeo nullis arbitris, qui interturbarent, sedentes conquiescunt.

Descriptio Aucupii Aquilini in Monte Zrzip.

Audieram pridem in eo *Monte Burgundum* quendam Casam sibi struxisse capiendis majorum gentium *Avibus*, itaque nullo comite (nè quid turbarum in aucupio darem) ex villa *Ctinovves*, quam tum *Collegium Pragense* ditione tenebat, montem conscendo; ubi ad meridionalem plagam verti iter, etsi labyrinthus fuisset, errare non poteram; tot fila per terram, & per dorsa saxorum hinc inde repentia ad *Aucupem* me duxêre; ille casâ egreditur; appello hominem comiter, & humanissimam refero salutem; jubet continuò subire latebras, esse spem maximam fœlicis aucupij; vix casam intraveram, jam illecebræ, & aves illices, quas in diversis scopulis disposuerat, stridorem tollunt, nunciántque *Aucupi* prædam adesse. Erat *Aquila* medij generis, quæ cùm subjectas Aves vescentes videret, & ipsa fameret, eripere cibum *Avi* illigatæ statuerat; itaque post multos orbes & rotatus in aëre confectos (quod me ut spectarem, *Burgundus* digitorum silentio monebat) repentè summo impe-

impetu in minimum Accipitris genus (Woßtrißel nostri vocant) cadens ex alto devehitur; vidit hoc *Auceps*, & momentò, tracto fune, *Aquilam*, cùm jam propter impetum, arbitrium sui non haberet, retibus involvit. Læti uterque excurrimus, ego ob novitatem spectaculi, ille ob prædam: apparuit *Aquila*, quam evolutam retibus, rursúsque aptatis ad insidias rebus omnibus, quòd esse nimis senem diceret, *Auceps* infixâ in caput plumulâ mactavit; aperto deinde pectore, & extractis interaneis, in partes tribuit, alióque in loco *Cor*, alio *Stomachum*, alio alia, & quod pingve foret, seposuit, singula cui bono servata forent explicans latissimè. Tum commodum tempus mihi visum est quærendi; quæro unde esset, quid venisset? respondit se *Burgundum* esse, *Patrem* quoque suum hîc loci *Aucupium* habuisse; fratrem sibi esse, qui itidem in *Bohemia* ad *Launam* Civitatem in alto monte, similem huic exerceret capturam; jam sexdecim & pluribus annis omni vere & æstate aucupamur, autumno adulto in *Burgundiam* redimus, hiemem domi exigimus, rursúsque vere *Bohemiam* repetimus; ego diebus totis in monte hoc versor, vespere & nocte in vicino pago (quem digito indicabat) quiesco. Quæro iterum: quid *Aucupium* illud utilitatis haberet, cui Aquilas servaret? mihi respondet: nec *Accipiter*, nec *Aquila*, nec *milvi* cari sunt, sed necessario consilio capere cogor, propterea quòd *aves* meas tundunt, & mactant; votum unicum mihi, & fratri sunt, *Falcones cæruleis pedibus*, maximè juvenculi, quos erudimus, & jam eruditos *Regibus* ac summis *Principibus* vendimus: plerique, inquit, meliores *Falcones*, quos nunc habet *Rex Galliæ*, *Rex Hispaniæ*, & *Imperator*, *tum Italiæ Principes*, ex nostra disciplina prodierunt; *Falco Bohemicus*, maximè docilis est, summus amator hominum, generosus & audax, qui neque morte absterreatur, & æmulas etiam maximas aves aggredi non timeat. At frater meus ad *Launam* non tantùm prædatrices (Blaufisch ille generali nomine semper appellabat) capit, sed etiam *Trappen* Aves omnium maximas, unde etiam ad eas capiendas socios alit. Hîc ego interfatus, negavi me scire quid *Trappen* sint; reposuit: Aves esse omni *Urogallo*, *Ciconiâ*, *Aquilâ*, & *Ansere* majores; fine æstatis aut primo autumno, ex Barbaria in *Bohemiam* advolare, cùm reliqua sata demessa sunt, & *Avena* maturuit; plumis esse versicoloribus (describebat avim totam, nec omnium meminisse possum) parvos habere pedes, & ventre, & pingvi omaso propè humum verrere, contrà alas habere longissimas: ergo inquit, cùm in agro consederint, inter dumeta propinqua latemus, dum pascendo pigriores & graviores fiant, tum quisque sibi unam hujusmodi *Avim* designamus, & unà omnes exilimus, & cursu quàm rapido possumus, quisque ad suam, & sibi destinatam *Avim* contendimus; illæ, re animadversâ, statim tentant volatum, sed quia graviores pastu sunt redditæ, & longioribus alis præditæ, timore ipsas alas quasi implicante, quædam librare se tam citò in auras non possunt, & hæ à nobis capiuntur; quæ citiùs expedire volatum potuerint, evadunt. Caro ad esû optimi saporis; at plumæ quibus avis gratiosissimè depingitur, decerptæ, maximè in uropygio & alis, pretium aucupi grande parant; siquidem eæ sunt, quas in pileis & mitris *Poloni*, *Ungari*, tum *Asiæ* populi universi imponunt, & sæpe gemmâ aliquâ lucidâ coërcent. Rem ipsam ego intellexi, sed latinum nomen *Avis*, antè quàm *Aldrovandum* inspicerem, invenire non potui. De his *Trappis* (quas Illyricè *Drofas* ait vocari) latè agit *Aldrovandus* l. 13. c. 12. & *tardas otides* appellat. Dum ergo in hunc modum sermones cædimus, & de *Avibus* primùm, mox de rebus *Burgundicis*

Falconum captura.

Falcones Bohemici præstantes.

Quid sint Trappen, quæ ad nos advolant.

In Ornithologia.

dicis confabulamur, rursus *Aves* indicium faciunt, hospites adesse; ad casulæ fenestram ramis undique contectam *Burgundus* accurrit, mihique insibilat. *Falco* circinabat aërem solitis ambagibus, sed cùm unam avium scopulo affixam impetit, elevatis ùt antè retibus excipitur; *Falconem* viventem, integrum, vividum, juvenem, virium robustarum (quod *Burgundus* ex laterum firmitate, & alis mihi probabat) cepimus, quem ille statim obnupto capite in caveam ad hoc paratam viventem inseruit; tum capturæ modum explicare aggressus scopulos & aves ostendit. Est autem hæc ratio, quam brevissimè exponam: In multis montis illius scopulis & rupibus quæ humo extant, parte orientali, & Meridionali, *Aves* imposuerat minimi accipitris genus, ùt antè dixi Wostřjšek/ quod alaudis maximè imminet, tum etiam *Picos* parvulos (Strakoſs/ Strakopaud *Bohemi* dicimus) ante singulos carnes crudas, aut avim, aliámve escam alligat saxo; avis ipsa pedibus furculæ illigatur, quam auceps ex casa per funem, quoties lubet, movere potest sic, ut elevetur avis, atque iterum in eundem locum decidat in rupem; nam ex omnibus illis scopulis ad casam usquè suam deductos funes traxerat binos: alterú, quo furca cum avi elevabatur; alterum, quo retia tollebat, totúmque scopulum retibus integebat. Igitur cùm *Aquila* aut *Falco* supernè conspicitur, cùm appeti timeant qui sedent in rupe parvi accipitres & pici, aut stridore, aut jactatione hostem adesse significant; hostis cùm illos habet sub ictu, & vesci ac ungvibus tenere putat (quod invidiæ maximum supplicium) ut ei prædam eripiat, descendit; at descendentem *Auceps* altero elato fune contegit retibus, implicátque, ita miser *suo sibi jumento malum*, ùt ait Plautus, *arcessit*, & dum capere se putat, capitur. Hæc cùm ab *Aucupe Burgundo* audivissem, ac tempus prandij instaret, bene homini precatus, discessi, ac in villam ad socios reverti.

CAPUT LXVI.

De Ligurinorum seu Luteolarum migrationibus per Bohemiam. De Ficedulis ac Turdis, & de quodam alio avicularum genere, quod intra triennium, & septennium Bohemiam invisit. De Migrationibus nostrarum Avium generatim & universè.

Alteri quoque spectaculo gratissimo mea me admovit fœlicitas, an curiositas? *Chlumecij* Excellentissimi Comitis *Francisci Udalrici Khinsky* ad pacem procurandam Ablegati ditione. Multiplex ibi Aucupium in silvis densissimis aperitur; elegantissimum & amœnissimum, quà in *Wlkov* (villam) iter est, dextro silvæ latere; accessi locum primo mane non semel, & innocentissimâ illâ voluptate delinitus damnabam vota Urbium, & mutam illam solitudinem velut humanam quandam beatitudinem exosculabar; multa ibi jucunda vidi, & risi, quæ referre nullum est operæ pretium. Ut veniam ad id quod volo: invitat me *Auceps* ad alteram hebdomadam, visurum me tantam multitudinem avium, quantam nunquam simul vidissem; venturos enim cum hoc vento *Ligurinos*. *Ligurinus* avicula est passere minor (Bohemi à cantu czi czi Cžjžek dicunt) viridi & flavo colore

Ligurinorū cantus, migratio, simplicitas.

lore tinctas habet pennulas, tenera & simplicis ingenij, acanthidi familiaris, cum qua cantando mirificè concordat; & quia superare acanthin nititur, qui in caveis volucres alunt cantantes, uni acanthidi, utpote fortiori, duos *Ligurinos* opponunt, unus alioqui solus si foret, ùt constat exemplis, cantandi certamine & conatu vincendi indubiè rumperetur. Ergo ubi illi dies, quibus *Ligurini* ab oriente in occidentem transeunt (quod fit in autumno, certis, & Aucupibus notis, & notatis diebus) advenêre, tantus repentè in silvis eorum numerus apparuit, ut crederem, toto orbe congregatas unum in locum advenisse. Gravabant minorum arborum ramos, & numero (religiosâ fide scribo) folia arborum superabant, pleræq; omnes in occidentem, quod illis propositum est iter, obversæ, osculis hiabant, nihilque tum aliud ex cantibus, quàm illud czy-zy ingeminabant. *Auceps* interea aream suam obsipabat seminibus, quibus libenter vescuntur. ac vide simplicitatem aviculæ! videbant aucupem, observabant spargentem, & insidias apparantem, nihil tamen movebantur; ùt primùm caveam ad me intravit *Auceps*, statim illæ turmatim arboribus proximis devolabant, quas ille retibus operiebat, egressique omni rursus celeritate mactatas evolvebamus retibus; & rursus retia parabamus. Spectabant hæc ex vicinis arboribus *Ligurini*, quasi ad eas nihil apparatus ille pertineret; nobis abeuntibus, novi succedebant, complebant aream, atque iterum novis ac novis sibi succedentibus irretiabantur, sic ut per eos dies *Luteolarum* millia millia caperentur. Solenne hoc, & anniversarium illis iter est, teritúrque quotannis via illa & aëris regio, nec unquam *Aucupes* falluntur, sed silvas omnes, quà iter illis futurum est, pedicis, laqueis, visco, retibus, aliisque fraudibus impediunt.

Eadem propè est in autumno & prima hieme ratio *ficedularum*, *turdorum*, *&c.* suáque habent & ipsi migrandi tempora, sed longiora, magisque aberrant, ac sæpe à septentrione (inde enim plerumque turdos, & ficedulas advenire ex Moscovitarum silvis, quas æstate coluerant, traditum est) ad Orientem, mox ad Occidentem, non paucæ etiam in meridiem deflectunt, & à nobis in *Austriam* feruntur; quædam locorum amœnitate & silvarum calore captæ, per hiemem (cùm autumno advenerint) remanent, maximè ubi juniperorum suppetit copia, quorum granis ingurgitant sese, àc sorbis minoribus infarciunt, quod stomachi illorum pleni granis illis ostendunt. Migrationes illæ avium noctu maximè peraguntur, die quiescunt in silvis, & vescuntur, sempérque eandem viam quotannis tenent (paucis qui aberrant, uti antè dixi, exceptis) ab oriente in occidentem, quod ut mihi *Auceps* probaret, ad Cœlum nocturnum Lunâ lucente spectandum adduxit: tantam volitantium volucrum à terra usquè ad summam aëris regionem multitudinem vidi, ut myriades myriadum superarent. Hæc ab illo aucupe & aucupio id temporis didici; illud etiam notandum, *Aviculas* quasdam ad nos, non nisi tertio & septimo anno advenire, quales **Czeczetky** dicuntur, magnitudine *merulis* propè suppares. Sed ubi semel per *Bohemiæ* Districtus ire cœperint, tantâ eunt copiâ, ut ijs capiendis omnes Aucupes occupentur. Porrò ut redeam ad caput, de *Ligurinis* magnâ fabulositate quædam narrari audivi: si quis eorum *nidum* (quem tamen negant nisi à fortunatissimo inveniri, imò neque videri posse) circumferat, & anteriorem partem obvertat corpori, eum ùt olim *Gygem* invisibilem reddi, aliáq; similia plenissima vanitatis, quæ tamen magnorũ Principũ exemplis confirmant. Apud me fides, perinde ac pecunia, nunquam temere, & gratìs exponitur. Vide-

Ficedulæ, & turdi per Boh: migrantes.

Innumera vis Avium ad Lunæ lumen migrãtium.

De Avium migrationibus ad hiemem.

Videretur hoc loco operæ pretium, *Avium hibernarum & æstivarum* ad nos, & à nobis *commigrationes* describere, ipsásque aves commeantes nominare. sed quia id nobis cum tota *Germania* commune est, neque diversum quidquam continet, ad *Ornithologos Lectorem* remitto; sufficiat dicere: *si passeres, Emberizas seu luteas, loxias, picas, cornices, corvos, perdices*, tum quædam *turdorum* genera, & pauculas alias, ac denique *aves nocturnas* exceperis, omnes cæteras, aut abire prorsus, aut sese in altissimas abdere silvas; *Alaudas* non procul à regione aperta hieme hospitari, illud satis ostendit: quòd si vel *Januario*, aut *Februario* minimùm intepuerit aër, & pauculis continuis diebus Ver assimulet, statim advolent, & cantus ordiantur; malo utique suo, nam hieme ventorum rursus præcipitante, procellis & gelidis nivibus obrutæ pereunt, & frigore enectæ reperiuntur in agris, ùt Anno 1674. factum vidimus. In quas verò regiones ingruente hieme *Aves æstivæ* à nobis, & ex universa *Germania* discedant, pridem *Ornithologi* docuêre: nota sunt per mare *Ciconiarum, Hirundinum, Apodum, Coturnicum*, & si quæ aliæ sunt, itinera; audiamus Aristotelem: *Hieme multæ aves latent. Hirundines multæ visæ sunt in angustiis convallium, nudæ, atq; omnino deplumes. Ciconia latet, merula, turtur, alauda; nemo per hiemem Turturem vidit; latet præpinguis, & pennas in latebra dimittit, non tamen pinguedinem. Turdus etiam latet & sturnus.* Hæc ille. Sed de *Turdo* certum est apud nos capi vel hieme nòn raro. Novum est illud, quod habet Sennertus: *Hirundines post finem æstatis, ex Germania & Gallia, ad oras Maris Balthici avolant, & sub altissimis rupibus mari imminentibus mutuis complexibus hærentes, ad Æquinoctium vernum usque delitescunt, ac ventis aviarijs* (res observatione digna) *flare incipientibus suam quæque Patriam repetunt. Anates* nostras, (quas *silvestres* dicimus) ultra *Italiam* non contendere, & omnes *Italiæ lacus*, qui non congelantur, implere hieme, constans omnium sententia est. In lacu *Vulsinio* (vulgò *Lago di Bolsena*) quà *Senis* ad *Montem Faliscum* iter est, hieme *Anatum* tanta multitudo colligitur, ut omnis ille locus nigrescat, & myriades exsuperet numerus. Existimant accolæ ex *Germania* illas venire, & disertè *Bohemiæ* piscinas periti nominant, unde advolent; itaque utuntur tempore, & plurimas sclopis occidunt, alijs vix sese commoventibus. Ab oculato teste Viro religioso, qui illac iter habebat, accepi: unâ hebdomade *trecentas anates* occisas esse abs se, gloriatum ex accolis quendam; à quo cùm quæreret, quid cum ijs faceret? respondit: se *vento*, vel *fumo* duratas ad *aulas Principum* venales ferre, imò adeò in ipsam *Germaniam*, unde primùm venissent, remittere. Jam redeamus in viam.

Alaudæ nõ procul hieme latent.

Aristot. l. 8. de histor. animal. C. 16.

Sennert. in Epitome scientiæ naturalis l. 7. C. 10.

Anates silvestres quorsum hieme avolent.

CAPUT LXVII.

De Alaudarum apud nos captura. Octingentas & nongentas etiam Alaudas capi posse uno tractu & indagine. Eadem de Perdicibus ratio.

Alaudarũ variæ captiones.

IAm ad *Alaudas* veniamus: eas nocte capi usitatum est omnibus, tum enim saginæ indormiunt; sic ut noctu captæ, ab ijs quæ die capiuntur, ipsâ saporis suavitate dignosci possint; diurnæ macriores, nocturnæ pingviores

res

res & prorsus cereæ. Qui nocte capiunt, per agros ubi illæ composuêre sese, ambulant, & amplum rete tendunt; illæ è primo somno excitatæ, in altum evolare conantur, sed in rete impingunt, quo demisso intricantur, & capiuntur. Qui die capiunt, minimum *Accipitris* genus, Woſtrijſet, in manu tenent, aut fictum & pictum in pertica ex fune pendentem rotant, ut volare videatur. Res mira, quid timor possit! statim *Alaudæ* palpitantes viso illo hoste armato eunte in se, humi extensis timore alis porriguntur, & mortem expectant; quas puer alter, qui retia tenet, jacentes retibus contegit, & capit. Sed *Alaudarum* hæc, quam subjicio, captura, etsi rarior, pretiosior, laboriosior, lætior tamen, multóque jucundior, ac copiosior est, quam in *S. Cruce* in ditione Patroni amantissimi *Maximiliani Baronis de Lammingen* non semel jucundè spectavi. Ante omnia, finitis jam messibus, latissima aliqua camporum planities quæritur ex agris plurimis constans, maximè si nuper in ijs triticum, aut siligo steterat, multa enim necessariò decidunt grana, quæ *alaudis* cedant in cibum; in his agris *alaudæ* jam cantuum immemores, uni saginæ deditæ, gregatim ferè spatiantur, vento semper obversæ (nam vento elevari plumas ferunt ægerrimè) vespere igitur paulò ante crepusculum, dum quiescere cœperint, & pastæ in dulcem declinant somnum; in agro ultimo, ubi planities illa agrorum sese aperit, sine strepitu duo pali (quorum utrique vertebra inest cum funium ingenti glomere) humi figuntur; pali à se longitudine unius jugeri distant, in palorum æquore medio ordines retium quàm plurimi, in latum magis quàm longum disponuntur, in filis & furcis pendentes, ut aciei cujusdam retiariæ speciem ex propinquo referre videantur; retia ipsa terram minimè verrunt, sed duobus facilè cubitis à terra ultra altitudinem procerissimi hominis elata fluctuantur; sunt verò retia Veneti coloris pertenui filo confecta, ut, nisi summâ luce, perspici non possint; dum nos inter retia suspendenda versamur occupati, pueri, cæteríque famuli, ultra sexagenos, alij in occidentem, alij in orientem funem ducunt, & per terram quantum possunt repere sinunt, donec vertebras funium exhauserint; exhaustis funibus, orientales pueri ad Occidentem, occidentales ad orientem leni passu procedunt, séque conjungunt; rursus igitur funiculi per vertebras suas retrahuntur, & area seu campus in medio paulatim arctatur; eò fit, ut *Alaudæ* funiculis lentissimè per terram euntibus silentio admonitæ, paulatim aggregentur, donec denique, sine omni violentia, unum in agrum (post quem collocata retia diximus) compellantur; ubi id factum est, & nox jam est in foribus, urgentur strepitu, clamoribus, & ipsis puerorum passibus; & quò aliò, nisi præ se volent, cibo somnóque sopitæ? post hæc nihil nisi cædes & mortes; in altū ex millenis vix sex quatuórve evadunt, cæteræ omnes, ut saginâ & somno impediuntur, in retia, quæ ob tenuitatem vix videri possunt, impingunt, ipsum impingere mors est; illud enim sæpe miratus sum, atque etiamnum miror, si vel uno ungviculo hæreant, esse hoc illis mortale, calent adhuc & non spirant; an hoc timor facit? an somnus sorori morti tam facilè sociatur? religiosâ fide scribo: unâ illâ, ut sic dicam, indagine, hisce oculis vidi, septingentas, octingentas, aliquando nongentas *alaudas* captas esse, & coram me numeratas. Oblectabant me præcipuè innocentium mortes: alia rostello videbatur mortem arcere voluisse; alia pedunculo, alia pedunculi extremo filo, alia plumulâ ultimâ quam extenderat, illigata pendebat, omnes aliâ aliâque morte totius anni furta luebant. Sed & illud mirum: in eodem rursus campo die

Cur Aves ad ventum obvertant sese.

Unâ indagine octingentas & plures Alaudas capi contigit.

die sequenti, tertio, & quarto (quamdiu aspiravit aura) capturam nos fecisse, neque unquam multò pauciores retulisse.

Non absimile in perdicibus, quæ gregatim volant, spectaculū in alia *Bohemiæ* regione prope *Reginohradecium* in *Kratonoh* ditione Generosi Equitis de Brissel, mihi olim exhibuit generosâ & ipse editus stirpe *Rudolphus de Wrnorze* fraterno mihi semper amore conjunctus, *Collegij nostri Reginohradecensis* divite legato summus, & beneficus amator: primùm ipse *venationis Præses* omnium in vicinia illa perdicum stationes nocturnas exploravit, habent enim alia loca ad pastum, alia ad capiendam quietem, & ex illis pascuis nocte imminente semper eodem itinere revolant ad dormiendum. His rebus satis exploratis, in declivi quodam prato, quâ quotidianum perdicibus iter erat, furcas statuimus & retia extendimus infernè duplicata: nam cùm in retia *Perdices* impegerint, deorsum devectæ, ubi duplicata retia esse dixi, devehuntur, nec jam ampliùs (sponte sese retibus claudentibus, quæ jam serò vespere visum fugiunt) possunt eniti. Ita grex universus momentò captus est: sex, septémve gallinulæ cum uno gallo rursus emittebantur, galli cæteri, seu perdices masculæ mensis destinabantur. Altero die ad alterum capiendum gregem evectis rursus retibus ibatur, nec unquam *Venationis* nostræ *Principem* spes fefellit. Hieme imminente unum gallulum cum famellis duabus relinquebat: monebat enim (quod sæpius ab alijs quoque primæ notæ *Aucupibus* audieram) Tyrannicum esse, & neque satis *Aucupi* honestum, gentem universam excindere, sed in futurum servari oportere, & posteritati providendum esse; quod etiam Majores nostri in Leporibus observabant, ùt suo loco monuisse me recordor.

Perdicum captura.

(✠)

CAPUT LXVIII.

Albi Passeres, Alaudæ, Hirundines, Monedulæ. De Avibus quibusdam peregrinis. Pumila Ciconia visa apud nos. Corvi aquatici.

QVarundam *Avium* quæ in silvis degunt, & nunquam mitescunt, tam certa est, támque sibi semper constans generatio, ut pro miraculo habeatur, si vel unam plumulam differentem, aut alio coloris punctulo, aut lineolâ pictam & maculatam reperreris. Vidisse tamen memini *albos passeres* in grege cæterorum; inter *Alaudas* quoque octingentas retibus captas ad S. *Crucem*, duas trésve candidas totas, quasdam medias tantùm albentes deprehendi; *Hirundines albis* pennis non semel conspexi. Nuper & *monedulam* capite albo mihi monstravit *Illustrissimus Comes Henricus Guttensteinius*. Illud rarius, & majori admiratione semper exceptum, cùm nova avium species apparuerit. *Liticzkŷ*, Equestris apud nos familia, *Avim*, aut Avis miraculum gestat in Clypeo: est *Avis* graculo, ùt apparet, non minor, virgineâ hominis facie, prorsus ut etiam capillos in nodum ligatos in occipitio gerat, cætera omnia sunt avium, pectus plumis argenteis collucet, dorsum cinerei, aut potiùs murini est coloris, alæ ejusdem coloris, sed interstinctæ auro, uropygium quoque murinum, sed tractu

Albi passeres & hirūdines.

Avis Equitum Liticzkiorum.

ctu argenteo signatum, pedes quercino trunco insistunt. illud mirum: sinistrum avis pedem nolam gerere affixam, ùt *Falcones* vel *Accipitres Aucupum* solent. Hæc Avis ad *Regem*, aut vetustum aliquem *Bohemiæ Principem* allata (ùt habet vetusta stirpis traditio) tantum placuit, ut hominem Nobilium numero adscriptum, hanc *Avim* depictam Clypeo deferre jusserit, ùt hodiéque videmus, & apud se retinuerit; qui postea alijs militiæ factis illustribus, bene in se collocatam *Principis* sui gratiam fuisse monstravit. *Donikiorum de Danitz* generosa stirps, quæ à nobis orta, nunc in *Comitatu Bohemiæ Glacensi* considet (ex qua ortus est *Maximilianus Wilhelmus Donik* discipulus in Rhetoricis meus) *peregrinam avim* gestat, vetustæ Nobilitatis insigne: *Gallus montanus* capite niger esse videtur; at duplex uropygium, & duplex caudulæ suggestus, exoticum aliquid esse demonstrat. Ejusmodi *Avium* monstra, aut novas etiam species, ex alijs terrarum partibus in alias aliásque terras per errorem advolâsse in historijs legimus, ídque etiam in *Bohemia*, ùt modò dicebam, potuit accidisse. *Litomericij* allata est nobis ad *Collegium* ante aliquot annos *Avis*, *Ciconiæ* persimilis, sed magnitudine gallinam non æquabat, rostrum prorsus *Ciconiæ* simile, sed nigrum, pedes quoque nigri, plumæ candidæ, alarum extrema nigro & cæruleo sed lucido, quem *cælestem* dicunt, colore pingebantur; *avim rapacem* fuisse, & ungves paulùm adunci, & rostrum intus serratum arguebat; pisces prædari solitam odor gravis piscium & piscinarum, & *stomachus* (in quo *pisciculi* reperti sunt) & ipsa *Avis* hujus caro (qualis avium in piscinis degentium) ac denique piscina, in qua eam prædantem *Venator* occiderat, confirmabat; nisi, ùt dicebam, color aliud svasisset, *nanam* aliquam & *pumilam Ciconiam* quisque dixisset. Aliud in *Ciconiarum* genere miràculum, aut veriùs *monstrum* vidimus apud Illustrissimam Comitem Slavatinam *Franciscam*, quæ *Ciconiam* alebat inverso prorsus colorum ordine: nam ubi alijs albus inest in pennis color, nigrum ista habebat, & album contrà, ubi aliæ nigrescunt, in cæteris à communi sorte differebat nihil. *Litomericij* (quos antè nunquam videram) *Corvos aquaticos* in *Albi* flumine natantes, crebróque ad minimum hominis motum sese mergentes, emergentésque spectavi. Genus avium est, ut cum *Catone* loquar, *noxiosissimum*: pisces maximâ ingluvie vorat, & fugientes celeritate mirabili in aqua consequitur. Sunt in conspectu *Litomericensis* Urbis prono *Albi* Insulæ quædam parvæ, pone quas *Corvi* illi quotannis advenientes hospitantur, ac modò in *Aquis* capturam piscium exercent, & lavant, modò, ut sese etiam terrenum genus esse monstrent, in altissimis Arboribus residentes exsiccant pennas & reparant. Nihil astutius avibus illis; & per æstatem & autumnum, si duæ trésve occidantur, habetur pro miraculo. Vidi tamen occisas duas pingvissimas, sed à piscibus voratis olidissimas, prorsus *Corvis* simillimas (quorum etiam vocem imitantur in *Aquis*) peculiare habent rostrũ & pedes: hos ad natatum cute, ùt cæteræ natantes aves, superinductos; rostrum aduncum, non quidem, ùt est Corvorum cæterorum, sed velut *Accipitris*, incurvum, ut acutissimè, quidquid placuerit, arripere & vellere possint; oculi gemmarum instar lucentes & perspicui; Color omnibus unus, niger, tam plenus, ut ad minimam solis lucem cærulei potiùs, quàm nigri viderentur. *Litomericensium* Civium filij, cùm jaculandi voluptas subit, arbores illas grandes conscendunt, ac multis horis occultati ramis consident, dum mane corvorum aquatilium grex advenerit, & prædari cæperit, tum natantes in aqua & prædæ suæ intentos occupant, bom-

Et Donikiorum in Comitatu Glacensi.

Pumila Ciconia.

Ciconiæ monstrum.

Corvi aquatiles.

bombardæ globis appetunt, ac neque tum satis ictu certo, siquidem (tanta est in mergendo sese celeritas!) si ignem emicantem bombardâ viderint, jam nusquam sunt, irrito venatoris conatu; facileque mihi persvadeo (quod & ipsi jaculatores confirmant) eos globi celeritatem superare, & spatium ac punctum, quod inter pulveris pyrij accensionem, & globum est, antevenire posse. Hæc de *Corvis Albensibus, aut Aquaticis*; de quibus in alia *Bohemiæ* parte nunquam audivi, nec quò nocte recipiant sese, aut unde adveniant, Lectoribus possum dicere.

CAPUT LXIX.

Avium quæ apud nos nascuntur, aut vivunt, enumeratio. Pavo candidus. Urogalli. Psittacus. Attagena. Turdus. Sturnus. Cygnus. Anser. Alcyone. Avis caprina. Loxia, &c.

AVium genera quàm plurima in *Bohemia* reperiri pro confesso habetur; referam eo ordine, quem *Ulyssis Aldrovandi* nobilissimi & clarissimi in literis Viri *Ornithologia* suppeditat. De *Aquilis* jam dictum est, omnis generis *Aquilas, & fulvas, & nigras* habemus; *Vulturum* varia genera, etiam *Leporarios Vultures* ipse vidi, leporibus à se captis insidentes; *Accipitrum* (Gestráß) ùt in cætera *Germania* (quod observat idem *Ulysses*) ex omni genere, maximus est apud nos numerus: *Astures, Falcones* omnes, etiam illi cæruleis pedibus (quos Blaufüß appellat *Germania*) *Tinunculi, Milvi, Cuculi*, tum nocturnæ aves omnes, deinde *Corvi* (de quorum ingenio mira possent adferri, sed hoc loco, nè actum agamus, omittuntur) *Graculi, Monedulæ, Picæ, Pici, Galbulæ, Chloriones, Jynges*, seu *Torquillæ, Certhiæ, Meropes, Loxiæ* seu *Curvirostriæ* (Křiwoſnoſty) *Pavones* passim in villis nostris reperias, non modò varios, sed etiam prorsus toto corpore candidos. In *Cœnobio Ossecensi* spectaculum nobis præbuit *Pavo* candidissimus, nè unicâ plumulâ alterius coloris usq; ad uropygium extante; at syrmate nihil à cæteris differebat pavonibus: unde cùm opes suas & oculos ad Solem expanderet, in illo corporis candore pulcerrimè efflorescebat. *Gallo-pavones*, seu *Gallos Indicos* in omni villa reperias; *Urogalli* seu *Tetraones* trium generum: *Maximi* Gallis Indicis suppares, tum medij, & minimi *Corvis* paulò minores, in silvis montanis ubique per *Bohemiam* capiuntur; multis in locis, ùt postea dicam, agmina *Phasianorum* ab ijsdem ducuntur. *Psittaco*, avibúsq; cæteris, quibus *Europa* caret, destituitur; alias omnes, quæ in cætera *Germania* reperiuntur, habere se *Bohemia* gratulatur; illatos ad nos *Psittacos* patrum memoriâ plurimos videbamus. Vidi *Rudolphi Cæsaris Psittacum* apud seniorem Ducem *Lavenburgicum*, sanè elegantem, *Gallinæ* magnitudine, album totum, quem jam antè Capite LVII. descripsi; prorsus geminus illi erat toto corporis habitu, qualem *Aldrovandus* C. 4. l. 11. *Ornithologiæ* depinxit; multa mihi cum eo & cum cæteris *Psittacis*, quos *Hispanus Comes Verdugo* alebat, olim familiaritas intercessit, multísque documentis amorem illi suum comprobârunt, quibus hîc recensendis

Aldrovand. l. 4. Ornitholog.

Pavo candidissimus.

Urogalli triplices.

Psittaci validè amicitias appetunt.

dis locus non est; hoc unicum dicam: cùm alius quidam me lusitantem, & supinum *Psittacum* mulcentem videret, ratus id etiam sibi licere, tantum in digito indice, quem admoverat, ab irato vulnus accepit, ut in ipsum os acumen rostri infixisse videretur, ac dimittere nolebat, nisi ego blandè allocutus demulsissem, illo (tantus est humanitatis in Ave illa & amoris sensus!) continuò digitum dimittente, & effusissimè cachinnante. *Hoc habet*, qui ignotæ fidei se committit! Idem ille *Psittacus viridis*, si quam injuriam perpessus fuisset, mihi amicè queri solebat, atque ut famulos hostes suos verberarem, rogare videbatur; id cùm fictis verberibus agerem, plaudebat, subsultabat, famulos verberatos irridebat, tum mihi advenienti totum se dabat, supino etiam corpore componebat sese, quòdque rarum in avibus, pedunculis micans captabat. Sed hæc quia de peregrina *Avi*, si ad hunc locum non facere quispiam dixerit, ego me *Aldrovandi* authoritate defendam, ostendámque etiam ad *Bohemiam* quadantenus *Psittacos* pertinere. nam ultimo Capite Libri undecimi de Psittacis agens, hæc adjicit: *Bohemicum Psittacum in Germania appellant eum, qui viridi, luteo, roseóque coloribus in cinereo depictus est.* Sequitur deinde apud *Aldrovandum*, aviculæ incognitæ in *Hispania* captæ, quæ *cristâ Garrulum Bohemicum* referret, narratio. Non igitur, cùm de *avibus Bohemiæ* tractamus, otiosa & supervacua *Psittaci* mentio debet existimari. Porrò, cur *Bohemicus* ille *Psittacus* appelletur, cùm apud nos, quod sciam, nihil *Psittaci* simile reperiatur, viderint curiosi. *Attagenas in Bohemia* tantâ abundantiâ, & copiâ reperias, ut olim Nobiles familiæ, non se *Paschatis festum* rite celebrâsse autumarent, nisi attagenam *primo Paschatis die* gustâssent. In *Perdicum* historia iniquior nobis visus est *Aldrovandus*, cùm ait, *Bohemiæ* illatas *Perdices* rufas rigidioris cœli impatientiâ durare non potuisse; ubi enim amabò, latiùs *Perdices* etiam rufæ proveniunt? aut quod unquam apud nostros Proceres dives convivium sine perdicibus celebratur? *Coturnices*, *Ortygometræ*, *Columbarum*, *Palumborúmq;* varia genera, uti & *Passerum*, ac præcipuè *Turdorum* (sic ut unum eorum genus *Turdulos Bohemicos* appellent, quòd ex *Bohemia* initio hiemis per quatuordecim ferè dies ante alios Turdos advolent, atque etiam circa Pascha accedant) *Merularum*, *Sturnorum*, passim apud nos pasci, nidificare, & capi videbis. *Sturnis* in arboribus ante domos suas *Rustici* vascula quædam lignea suspendunt, in quibus illi nidificant; unus aut duo pulli relinqvuntur, cæteri in cibum cedunt; alioqui *Sturnus*, si amittat omnes, non ampliùs nidificabit. In Cœnobio *Svvietsensi ad Bilinam Sturni* miraculum ante quadraginta annos vidi: liber volabat per hypocaustum *Sturnus*, ac si vel fenestræ paterent, evolabat nunquam; latinè doctus cum summa gravitate & vocis claritate, humi, aut super mensam incedens, pronunciabat illud *Salomonis*: *Vanitas Vanitatum & omnia vanitas!* sed mirabilius, quòd strepitus omnes, qui in cubiculo fierent, scientissimè posset exprimere: Domini & Dominæ screatus, canis ejulatus, calami qui scribendo editur sonum, januæ & cistarum apertionem, & obserationes, ambulationem Domini & Dominæ, nullo docente, meditando, tam propè ad verum assimulabat, ut à re ipsa non posses distingvere. Satis de sturno. Quid *Luscinias* commemorem? quid *Cardueles? & Acanthides*? quid *Fringillas*? *Linarias* multorum generum? quid *Alaudarum* species? quid *Chlorides*? *Luteolas*? *Motacillas?*

Cygnos passim apud nos non nasci certum est, in Regia tamen ditione *Pardubicensi* illatos prolificâsse sæpius vidimus. Advolant etiam vere, & abeunt

Psittacus Bohemicus apud Aldrovandum.

Attagenæ Bohemicæ.

l. 13. de Perdicibus.

Turdi Bohemici.

Sturni cujusdam docilitas.

Cygni.

eunt hieme, in quasdam Piscinas *Districtus Bechinensis*, suntque mihi ante multos annos ostensa eorum complura paria. *Anserum, & anatum Silvestrium* variæ, variæque species in piscinis nostris vivunt, tanto numero, præcipuè ad *Pardubicium*, ut cùm die sequenti messem avenæ Paterfamilias indixisset suis, noctu adveniente *Anserum* grege, & omnia depasto, nihil postea esset quod meteretur.

Anseres silvest: quàm noxij.

Inter formosiores aves, & quas *Natura* artificiosiore penicillo colorârit, *Alcyones* habentur: Avis est non multò major passere; in ripis fluminum & lacuum nidos fingunt; nec *Aristotelem* latuit, ùt advertit *Agricola*, eos in fluvios ascendere, sed hieme non occultantur. Cùm autem marinæ *Alcyones* corpus totum coloribus, cæruleo, viridi, subpurpureo, sed mixtis, insigne sit, adeò ut neque collum, neque alæ aliquo ex eis careant, & rostrum habeant subviride, longum, tenue: nostræ tamen *Alcyones fluviatilis* seu ripariæ, pectus purpureum est, collum & dorsum in viridi cæruleum, alæ fuscæ, rostrum, ùt etiam pedes, cinereum. Vescitur pisciculis & vermibus. Viridis color in ea ave regnat, nec aliter pueri quàm *avem viridem* appellant; passim fluvios circumvolitantem, cum tremore quodam alarum dùm volitat, spectamus.

Alcyone parvula.

Agricola lib. de animantib: subterraneis.

Rarissimum in Bohemia, ac potissimùm *Boleslaviæ Avium* reperitur genus, quod appellant Kozlíky, quasi dicas *capreoli*, æstate tantùm, aut primo autumno apparens: Avis est, quantum ipsemet per noctem animadvertere potui, picâ non major, quæ cùm noctu per aërem volitat, caprinam illam & tremulam vocem (Mee Mee) emittit, ac simul incondito se saltu, & prorsus caprino ejaculatur. Spectavi ipse avim, & vocem illam caprinam non semel audivi.

Aves caprinæ.

Est avicula innumero apud nos numero, magnitudine passeris, eodémque colore, nisi quòd alicubi pennulæ evirescunt, rostro superiore incurvo (unde illi nomen Křiwonoſka, curvirostriam diceres) hanc *Gallus*, quem antè laudavi, *Loxiam* vocat; rostrum superius inferiori non congruit, istud enim rectum est, illud, ùt dixi, curvatur, & incurvum in sinistra parte inferioris rostri jacet; sunt tamen (sed inter mille vix unicam reperias) quæ rostrum superius in dextram partem incurvatum gestent. Asperrimâ hieme prolificat, nidúmq; ex pice componit, fovendis & tuendis adversùs omnem injuriam prolibus; carne est svavissimâ; quóque magis Naturæ providentiam mirêre, tum maximo numero in *Bohemia*, præcipuè ad *Prachaticium*, *Lehnicium*, *& Netolicium*, capitur, cùm aliæ fœtibus alendis occupatæ Aves, *Aucupes* fallunt.

Loxia.

Præter *Aves* quas antè nominavimus, sunt quas per Indicem nominabo apud nos: *Ardeæ* plurium Generum, suis discretæ nominibus (Wolawka / Čepe / Wolawka ſſerá / Pereſta) *Galgulus* vel *Galbulus*, *Mergi* multiplices, *Mergulus* (Lyſka) *Anates* diversæ, *Gavia seu Capella* (Čzeyka) *Fulicæ* albæ & cinereæ, *Onocrotalus* (Bukač) *Ceyx* (Seyč) *Alcedon* seu *Alcyon* (de quibus jam dixi) *Motacilla*, *Querquedula*, *Gallinago*, earúmq; plura genera, & hæ aquaticæ. tum aliæ rursus majores Avium, ùt *Aquilæ* (quarum genus quoddam, quod pisces capit, cur *Bohemicum* appelletur (Orel Cžeſký) nondum scire potui; *Accipitres*, *Asalones*, *Buteones*, *Fringillarij*, *stellares*, *Palumbarij*, *Qualearij*, *Rimarij*, *Nidarij*, & quis omnes enumeret? nascuntur apud nos, & sua in sermone vulgari habent nomina; tum *Musceti*, *Falcones* (Sokol) *Gyrofalcones*, gibbosi, montani, nigri, *albi* (quos Bělozor dicimus) *cærulei* (Karoh / Blaufuß / de quibus aliquid nuper diximus) *Arborarij &c.* *Otydes* tardæ, de quarum captura ad *Launam* paulò antè egimus (Drappen Germanis, Droff Bohemis) *Vultures*, *Milvi*, *Tinunculi*,

Grues

Grues & Vipiones (Kranich/ Geřáb/ Horaw) *Cornices* variæ, ùt etiam *Corvi, Graculi, Monedulæ, Garruli* (Sogka) *Tetraones* (Tetřew menssý) *Urogallus* (Tetřew hlahý) *Picæ, Palumbes, Liviæ* (Daupnáček) *Turtures, Attagenes, Perdices, Meropes* (Zlnwa) *Coturnices, Cenchrami* (Kalaus) *Turdi* (Kwjčala) *Pici* ferè quadruplices, (Strakopaud) *Verticillæ, Torquillæ, Sturni, Cuculi, Upupæ, Turdi viscivori & montani, Turdulæ*, & omnes Aves quæ regnant in nocte: *Bubones, Noctuæ &c.* Jam *Aves Musicæ, Lusciniæ, Hirundines, Alaudæ*, & certum earum genus *Cassitæ, Culicilegæ* (Konopášek) *Cincli, Fringillæ, Parices* trium generum, *Pari*, & ingentes ubique passerum exercitus, *Certhÿ, Calidres, Trochili seu Reguli, Rubeculæ, Atricapillæ, Rubicellæ, Curruca.* Sed hæc pauca sunt: inveniuntur apud nos aves, quæ Latinis nominibus carent, ùt Cžečetka, aliæque complures, ùt postremo de *Avibus* capite dicemus. Perillustris *Eques Georgius Franciscus Daudlebsky* Patronus præcipuus studiorum meorum, in sua ditione Cerhonicensi *Avem* mihi rarissimam dedit in manus, quam antè nunquam videram, *Pisklavvkam* ibi appellari dicebat; paricis ordinariæ magnitudine, coloris cinerei nigrioris, albis undique punctulis distincta, præter ventrem, qui paulò erat candidior, capitellum parvulum, sed rostrum longius, quale *Picorum* genus habere solet, non tamen robustum, neque ad feriendum, sed ad intrudendum comparatum. Unde vermiculis in carie latentibus eam vesci suspicio est.

Aves quædam latinis nominibus exprimi nõ possunt.

CAPUT LXX.

Aliqua de Phasianis, & Phasianotrophijs per Bohemiam. Phasianorum insignis stupor, & Tetrai, & Urogalli, à quibus Phasiani sæpe ducuntur. De Canibus ad Perdices & Phasianos. Canes qui sponte venantur.

PHasiani, genus avium stolidum illud quidem, sed oculis gratissimum, ob plumarum, colli, oculorum, cristarum, & caudæ varietates formosissimum, ob jucunditatem saporis in omnibus majorum gentium convivijs expetitum, peculiarem tractationem postulare videntur. In certis Bohemiæ Regionibus, præsertim in *Reginobradecensi*, passim in nemoribus ac lucis ludentes, & de ramis pendentes spectantur tanto numero, ut jam, quod voluptati primùm dabatur, in nundinationem verterit. Scio ex *Bohemia Viennam ad Proceres & Cæsaris Aulam* portatos, luculentè & magno operæ pretio venisse, vilissimè uno aureo, sæpius tribus, atque etiam non rarò sex aureis constitisse. Vidi ipse, & intravi quædam *Phasianotrophia* per Bohemiam, trecentis & pluribus phasianis avibus per hiemem referta, quas vere ineunte dimittunt liberas, & amare & prolificare sinunt; augent sese ipsi incredibili copiâ, non secus ac omne gallinacei generis, ováque in pratis irriguis, aut sub arbore aliqua insigni, ad radices, inter fruteta deponunt, condunt ac fovent, & legitimo tempore exacto educunt. Incidi aliquando in ejusmodi parvam Phasianorum cohortem, qui nondum per ætatem volare sciebant, & alijs quà poterant per terram fugientibus, tres ex illo numero cepi; Matre supra arborem vidente & gemente. Dispersos illa,

Domus Phasianorum.

illa, certâ quadam voce (cùm hostes abierint) ad aliam arborem vocare & congregare solet, atque iterum filios, filiásque recenset. *Phasianis* adhuc in ovo latentibus nullus major hostis quàm *Pica*, quæ innatâ generi suo curiositate nidos indagant, & si vel minimo tempore abeat *Mater* (nam eâ præsente nihil possunt) ova rostro perfodiunt, & exsugunt; unde ijs in locis, ubi *Phasiani* degunt, pretium *Venatori*, qui *Picam* occiderit, statutum est, quale si *perdiculam* aut *attagenam* globo dejecisset. Autumno exeunte, cùm jam annona durior, & dapes vescæ difficiles fieri cœperint, ignem medijs in nemoribus excitant *Venatores*, & thus, certásque herbas urunt, quarum dulci & grato odore (maximè polentæ) *Phasiani* attrahuntur; ibi sub recto obsipatur cibus, & cùm involârint, retibus subitò clausi, & artificio, certo nidore diffuso, consopiti excipiuntur, & ad *phasianotrophium* deferuntur per hiemem alendi; iterum insidiæ alijs, alijsque struuntur, donec omnes aut plerique capiantur; *masculi* separantur à *fœminis* (alioquin rixantes inter se nullum facerent finem pugnarum) & *masculi* quoties Domino placuerit, vel ad pretium, vel ad donum, vel ad Culinam damnati extrahuntur, *fæmellis* nisi senes sint, propagationi vernæ reservatis; eâ semper lege, ut pro octonis, aut etiam pluribus fæmellis, unum marem relinquant, ídque sufficere compertum est. Ejusmodi *Phasianorum* cortes, quæ *Phasianeta* vulgus appellat, sepibus ligneis, & supernè spinis, nè vulpes, aliáque noxia animalia ascendere tentent, muniuntur: nemus intùs esse oportet, & umbras, quò si æstus ingrûat, recipere sese, & defendere possint; tum alicubi *pulverulentam tellurem* (nam *Aves* istæ inter *pulverarias*, ùt ornithologi vocant, censentur, & libenter ungviculis scalpunt) rivulum præterea illimem, & salubrem *Phasiani* desiderant; nam & sæpe bibunt, & gaudent lavare. Illud permirum: cùm bibere volunt, non ad ipsum rivum advolare, sed (quod ipsemet sæpius observavi) decem vel etiam viginti passibus ante rivum deponere volatum; tum primùm pedetentim, & pedibus ad rivulum accedunt & potant; éstque id tam certum, ut semitam alicubi tritam phasianorum pedibus notaverim, quâ illis solenne ad aquas iter fuit. Qui *Phasianis* delicias parant, & bene ijs esse volunt, *agrum* etiam, aut agri aliquam partem cum ijs includere solent, conserúntq; diversis frumentorum generibus, quibus libenter illi vescuntur, ut domi habeant quod optant, neque alibi cum periculo quærant. Jam *Phasianotrophia per Bohemiam* celebrata enumerabo: *Trebonæ* antiquissimum, illúdque lætissimum est, & omnibus phasianorum commoditatibus distinctum, à *Wilhelmo Rosensi* Anno 1565. excitatum, quod *Wenceslaus Brzezan* accuratè descripsit; *Teplicense*, *Horssovio-Tinense*, *Libessicense*, *in Wobrzistwi*, *Brundusiense* regium, item aliud in *Regia Curia post Beraunam*, rursúsq; aliud Regium *Pragæ* in arcis conspectu, ad hortum sub mathematica Domo, ùt vocant; ad *Benatek* præterlabente *Iserâ* fluvio argenteis undis, spatiosum, elegans, in Arcis quæ super stat conspectu; In *Ratage Talmbergicorum*; *in Pisseli* Comitis ab Halleweil; tum *Mikovicense*, *Libiechoviense*, *Zuolenewsiense*, commendantur; sed ea *Phasianotrophia*, quæ in *Boleslaviensi*, *Reginohradecensi*, *& Chrudimensi* Districtibus censentur, ferè meliora sunt: nescio enim quâ fœlicitate, tres isti *Districtus* à feris & avibus maximè adamantur, ut cæteri Bohemiæ Districtus, his tribus, in *Aucupijs*, *piscationibus*, *& venationibus*, vix pares esse possint. Sed ad *Phasianos* redeamus: *Chlumecium*, *Smirzicium*, *Nachodium*, *Opoczna*, *Krzinecium*, *Dimokurium*, *Giczinium*, *Czaslovicium*, *Gajersperga*, *Pardubicium*, *Reginohradecium*, *Zampachi-*

Pica Phasianorum ovis insidians.

Quæ præcipua apud nos phasianotrophia. *M. S. Vita Wilhelmi de Rosis.*

pachium, *Aurzinovesium*, *Novodvvorium Sslickiorum*, *Jaromirium*, *&c.* *Phasianorum* refertissima habent vivaria, totidémque domos hisce avibus destinatas.

In Reginobradecensi Provincia Phasiani (etiam ubi eos humana non alit industria) passim per nemora & silvas vagantur, & vigilanciam insidiantium Venatorum exercent. Tam formosæ avi (mirabile!) nullus propè est nisi in extremo periculo, insidiarum intellectus, ut eidem ingenij loco, venustatem, & colorem Natura dedisse videatur, habeátq; foris *ingenium* & in *facie*, uti de adolescentulo formoso sed hebete, olim Epigrammate lusimus, aut quod nescio quis philosophus acutè dixit: *Pavonem propter caudam esse creatum.* Multa, & varia omni ætate meâ, tam puerili & juvenili, quàm postea virili & senectâ, *Venationum & Aucupiorum* genera spectavi, illusásque humanis artibus feras, & aves & pisces irrisi; at *Phasiano* nihil unquam stultius vidisse me puto. Puer etiamnum educabar apud Illustrissimum *Baronem Ottonem ab Oppersdorff*, Virú, cui post pietatem & virtutes maximas & Deo dignas (ut omnibus, qui unâ vivebant ætate, constabat) cui, inquam, post pietatem & virtutem nihil erat unquam carius, quàm *venari*, *piscari*, *aucupari*; hæc erat ejus Vita, in his studijs tota dies, sæpe etiam nox exigebatur, me, quem charissimum habebat, & ferebat in oculis, sæpenumero comitante.. Memini puer, humeros meos pueriles (quos Illustrissimus Heros *felices* appellare solitus est) id est, bombardâ humeris meis dum jacularetur impositâ, aliàs *Cervos* pascentes, aliàs *hinnulos* silvestrium caprarum, rerum cæterarum omnium immemores, & solam Matrem capite elato quærentes, tum alias quoque feras, sed *aves* potissimùm, *perdiculas*, *phasianos*, ac cæteras, per humeros meos, ùt dixi, quàm plurimas globis esse mactatas. Ut perveniam ad id quod volo: Vidi non semel *Phasianorum* greges, nobis inter fruteta vicina latentibus, in agris gallinarum more scalpentes & pabulantes: ijs *Tetraus* grandior (Tetřew hluchý) vel potiùs *Urogallus*, velut Præceptor erecto collo oculos vigiles quaquaversum circumferens, præsidebat; *Tetrai* enim id sibi magnificum ducunt, *Phasianos* comitari, ducere, & adversùs vim omnem tueri; qua in re duplex apparet stultitia: *tetrai*, quòd cùm surdus, & insuper stupidus, & hebes sit, tutelam sine omni lucro suo, imò & famis pretio, *avium* non sui generis (etsi non procùl color pennarum *tetrai à Phasianis* abludat) tutelam, inquam, gerere, talis stipes præsumat: tum & *Phasianorum*, qui tam *stupidum*, *& surdum* ducem sequantur, & sub eo se tutos fore existiment, cùm plurimis exemplis constet, nihil in illo esse præsidij, & *ficulnea*, ut ita dicam, auxilia & consilia præstare. Cùm igitur eam universi gregis *phasianorum* securitatem videt *Venator*, non continuò bombardam solvit, sed expectat, dum tetraus, aut *Phasianus*, ductor gregis, cucurire cœperit; id fit, vel prætervolante aliâ avi, cui indignatur *Tetraus*, vel legitimo tempore canendi (omne quippe hoc genus, velut *gallinaceus* cantum habet) veniente; tum enim superbè inflato gutture ex imo, magno cum apparatu, térque quatérque, ac sæpius cucùrit; id verò jam tempus est in *phasianos* jaculandi, *tetrao* ob cucuritionem, cùm alioqui propè surdus sit, minùs audiente; at *phasiani* ictum audiunt, & colla levant in unum *tetraum* omnes intenti, qui cùm se nihil commoveat, etiamsi unum, alterúmve funus suorum ante se videant, paulatim ex terrore componuntur, rursúsque se pascunt. Ibi *Venator* inter vepres latens, retractam summo silentio bombardam rursus globis onerat, ac, quod antè dixi, novum jaculandi tempus expectat. Vidi ipse in eundem gregem phasianorum in eodem

Phasianorum hebetudo & stoliditas.

Tetraus stolidissimus phasianorũ ductor.

eodem agro pascentem (tantus eorum stupor est!) *Illustrissimum*, quem dixi, virum ter exonerâsse bombardam, & tribus illis ictibus quinque occidisse. ac forsitan stetissent adhuc, nisi tertio ictu globus, aut segmenta quædam plumbi, in glebas & terram incidissent, cujus glebæ particulis conspergi, & verberari contigit cæteros, qui contactu illo exterriti unà omnes avolârunt, cadaveribus cæsorum relictis. Fortè Venationum inexperti, hanc narrationem pro fabulis accipient, sed ego meos oculos testes, & quidquid est per eam viciniam *Venatorum*, maximè senum, contestor; id enim & sæpius ipse vidi, & sæpius contingere à fide dignis accepi, licèt id arti Magicæ, & venatorijs artificijs ignari quidam attribuant, sed res est naturalis, & certa. Aliam quoq; stuporis & dementiæ satis claram significationem *Phasianus* ostendit: est certum genus *Canum* (albi & in albo maculosâ pelle laudantur, oculis venustulis, & *Perdicum* oculis simillimis præditi, ut facilè ea dos *Canum* ex oculis possit agnosci) hoc, inquam, Canum genus, à Natura *Perdicibus* decipiendis comparatum est, accedente modicâ Venatoris instructione, ut cùm ad *perdicum gregem* accesserit, blandè & cum silentio eas aspiciat, & significationem præbeat Venatori: quò enim rigidiùs, & immobiliùs *Canis* jacet, eò securiùs Venator accedit; si *Canis* movetur aliquantùm, aut caudam surrigit, signum est *Aves* non diu staturas in loco, adeóque properandum. *Illustrissimus Baro Nicolaus senior de Schönfeldt*, Patronus meus singularis (cum quo autumnales studiorum ferias non semel in Aucupijs, & venatu consumsi) ejusmodi canem habebat Laranzze dictum, quem curru vehebamus; is tam sagaces nares habebat, ut ab uno facilè jugero *perdicum* odorem sentiret; itaque confestim præcipitabat se de curru, Domino aliâ parte eunte, donec *Canis* (quæ candidissima, & miræ venustatis fuit) consisteret, & Domino *perdices* ostenderet; mirè enim usquè ad perditionem suam *formosi canis* spectaculo capiuntur *perdices*, & cùm (ùt ipse spectavi) modò *Canis* caput, modò candorem & pellis maculas, & alia quæ insunt, contemplantur in *Cane*, quid à latere geratur incuriosæ, spatium præbent *Venatori*, ut tres ex ijs, aut etiam aliquando plures, æneâ fistulâ, quam segmentis plumbeis impleverat, exoneratâ perimantur. Hæc igitur *Canum* species, quæ ad *Perdices* adhibetur, etiam ad *Phasianos* adhiberi solet, idque eò faciliùs, quòd *Phasianus* in arboris ramo sedens, inde *Canem* despicit, & miratur, deinde (quæ jam summa dementia est) etiam *Canem latrantem* (modò nè horridior latratus sit) tolerat, atque interim *Venator* incautum dejicit. Sed hæc simplicitas, *perdicibus* etiam communis; illud excusari, nisi stupiditate non potest: Vidi, cùm *Canis* instructus ad *Phasianum* sub arbore pascentem accessisset; hunc territum, cùm avolare & *canem* frustrari posset, pedibus fugere cœpisse; cúmque circa frutetum fugeret, *Canem* celeritate assecutum, caudam extremam *phasiano* amordisse; tum primùm ille, relictâ in Canis ore caudâ, vix salvo reliquo corpore avolavit. Aliud quoque stuporis exemplum spectavi (quod sæpissime fieri *Venatores* affirmant) videlicet, cùm circa dumeta *Canem* fugiunt *Phasiani*, ut jam nihil nisi capi restet, subitò perturbatos, & obcæcatos periculo, tollere se in altum, nec videre, quò aut quà evadant; itaque plerumque accidere, ut in ramos impingant tanto impetu, ut sibi ipsis illatâ per imprudentiam & stultitiam morte, rursus decidant in solum, & præda fiant. Hæc de *Phasiani* tam formosæ volucris hebetudine, & stupore; quâ quidem in re nihil illi concedit *tetraus* seu *urogallus*: sed quia & rarior est avis, licèt multa eorum sint genera, & quia vix un-

Canis formositas Perdicum grege decipit.

Phasianus canis formâ admirans præbetur Venatori.

Nova exempla stuporis in avibus phasianis.

unquam gregatim volat, ideo multa stuporis sui latent documenta. Duas de *Tetrais*, seu de *Urogallis* parœmias habet sermo *Bohemus*: alteram, quâ surdiores *Urogallo* vocamus eos, qui verba nostra non audiunt; alteram, quâ *stupidum*, *grandem* aliquem *tetraûm* esse dicere solemus; utraque parœmia profectò parum continet laudis. Circumfertur & alia apud *Bohemos* historia de errore cujusdam nuncij, per quem Vir nobilis *Urogallum Abbati* miserat, qui oblitus verborum, *Domine*, inquit, *Urogalle*, *mittit vobis Dominus meus Abbatem*; res est omnibus nota, quam ob certas causas hoc loco commemorare nolo. Illud in historia *phasianorum* pro coronide narrabo: Illustrissimum Baronem quem dixi, *Ottonem ab Oppersdorff, Czastolovicij* inter multa & diversa *Canum* genera (nam alij ad *perdices*, alij ad explorandas feras, alij ad tenendos *lepores*, alij ad *sciuros*, alij ad *apros*, alij ad silvestres *hinnulos*, alij ad natatum, & ad Aves occisas è piscinis efferendas, alij ad *Putorios* & cœtera subterranea animantia effodienda, alij ad erinaceos servabantur) tres *Canes* habuisse; duo erant *venatici*, sed *hybridæ*, ij duo (quòd non placebant Domino, ideóque conclusos jubebat servari) quotiescunque licebat, mane vel vespere, unà in campos & silvas properabant, & venationem in lepores exercebant; redibant plerumque domum cum præda, sed ipsi cruenti, quòd aliquos (minores præsertim lepusculos) devorâssent, & quem ferebant plerumque integer non esset, cùm dentes avidos continere non possent, quin aliquid degustarent; tertius *Canis*, & ipse proprijs auspicijs in nemora, & silvas abdebat sese, ac si decipere phasianum, attagenam, aut perdicem venari posset, domum innoxiè deferebat: hoc enim *Canum* genus, quod ad *Aves* destinavit Natura, feris & avibus abstinet, neque induci ad avium carnes gustandas potest. Sed hos *Canes* oderant *Venatores*, quòd & turbarent in silvis, & nullam neque ipsis utilitatem, neque Domino voluptatem adferrent.

Proverbia de Urogallis duo.

welký Tetřew.

Canis sponte venaturã faciens.

Boni Canis prima nota est: aves & ferinam nõ gustare.

Unum adhuc succurrit, quod negligi non debet: *Phasianum* marem supervenire aliquando *Urogallinæ*, & vicissim *Phasianam* iniri ab *Urogallo* minimi generis, hinc gignitur (quo nomine appellem nescio) tertia species phasianorum, quæ & Patris & Matris nequitiam, salacitatem & audaciam longè exsuperat, etiam saporis exquisitâ bonitate. Idem accidit in cæteris Avium amoribus extraordinarijs, & in errore, ut alios taceam, in *Canaria & Carduele*: firmius enim evadit compositum & commixtum hoc genus, lateribus, voce, constantiâ, & assiduitate canendi, *bastardos* Italicâ voce appellant, idémque est in *Villaticis & Vertagis Canibus*; nec absunt majora & certiora exempla, quæ non decet adducere.

Aves hybridæ, & generis mixti.

CAPUT LXXI.

De Avi Bohemica, quam Germani Behemle, vel Behmrle, Gesnerus Garrulum Bohemicum, Nos Brkoslaw appellamus; Aldrovandus novum ei nomen imposuit Ampelidis.

Peculiare, & soli propè *Bohemiæ* nativitate & educatione notũ, licèt aliquando, sed rariùs, apud *Moravos* etiam videatur, & nonnunquam multitudine prævalente magni instar Exercitûs, vicinas, & remotas longè Regiones inundet) peculiare, inquam, genus Avium adducemus

Avis Bohemicæ venustas insignis.

mus hoc loco. Est avis Merulâ non major, quamvis ùt puto, carnosior: tanta in hac ave colorum gratia, & mixtura, tanta alarum & caudæ dum expanditur, elegantia, ut de principatu formæ cum alia quacunque ave possit contendere, nè *Psittacum* quidem exceperim; illud tamen singulare *Psittacus* habet in genere, quòd non uno pennarum colore induitur, nostra verò Avis easdem semper vestes induatur, nec commutare habitum, séque aliter adornare possit. Ob hanc alarum & sterni venustatem à *Bohemis* Brkoslaw, vel à casside Chocholaufs appellatur; *Germani* apud nos nati Seidenschwantz vocaverunt; reliqui *Avim Bohemicàm* appellant, ùt dixi. Quidquid de hac Ave dici quodammodo potuit, *Aldrovandus* summâ diligentiâ tractavit, admiratione pulchritudinis captus, multis in locis Avim pulcherrimam appellans, quem ad verbum exscribi jussi; quid ipse sentiam, dicam in *Notis*.

De Garrulo Bohemico. Ex Ulysse Aldrovando. Tomo 1. Ornithologiæ lib. 12. C. 13.

Historiam hujusce Avis ante aliquot annos, cùm, velut pestilentiæ quoddam præsagium, in Italiam maximâ copiâ advolâsset, copiosè conscripsi. Quam, cum seorsim in lucem aliquando edere constituissem, sed nunquam mihi data esset satis commoda occasio, itaque non abs re me facturũ arbitratus sum, si hìc & nunc illam, velut in compendium redactam, loco insererem, licèt tamen cum *Picarum* genere nihil præter nomen commune obtineat, secùs atque *Ornithologus* existimat, qui tertium earum genus eam constituit. *Pulcherrima* ergo hujus *avis*, à tam varijs mihi Viris, iisque doctissimis, atque ex totius ferme *Italiæ* partibus sub varijs nomenclaturis missæ Amphibologiam explicaturus, singulorum primùm de illa judicium, ac opinionem adducam, deinde quid ego sentiam breviter adferam.

Ornithologi error.

Variorum de hac Avicula sententiæ.

Fabricius Paduanus Foroliviensis clarissimus Medicus, magni illius *Elidei* filius, qui inter alia naturæ dona, quibus Musæum nostrum quàm plurıes locupletavit, hanc quoque volucrem mihi transmisit, *galeritam variam, & Microphænicem*, propter cristatum capitis verticem, & totius corporis colorum eximiam venustatem appellabat. *Cæsar Odonus* magni nominis pariter Medicus, simpliciúmque, nec non Medicinæ practicæ in almo Bononiensium Archi-gymnasio publicus professor, *Meropem Aristotelis* esse ex pinnulis illis, quas in alis habet, judicabat. Alij *novam Avem Plinio* dictam credebant, de qua hunc in modum ille scripsit: *Venêre in Italiam Bebriacensibus bellis civilibus trans Padum & novæ aves (ità nunc vocantur) Turdorum specie, paulò infra columbas magnitudine, sapore gratæ.* Alij rursus, quoniam conspectu insolens esset, ac ex *Germania* ad nos transvolâsset, *aves Hercyniæ* sylvæ nuncupabant, cujus item *Plinius* his verbis meminit: *in Hercynia, Germaniæ tractu, inusitata genera Alitum accepimus, quarum plumæ ignium modo colluceant.* Et *Solinus*, etsi à *Plinio* tamen, ùt solet, mutuatus videatur, non luxisse tantùm noctu scripsit, verùm homines etiam illius loci (mirum dictu) nocturnos plerumque excursus harum avium operâ destinâsse, & ad itineris dirigendi præsidium usos fuisse. Meminit earundem Albertus, & à tali luce, *Lucidias* nuncupabat. *Alphonsus* Panza Ferrariensis, Philosophus ac Medicus Eximius, & naturalium rerum insignis indagator, nec non & in

Galerita. Microphœnix.

Merops.

Plin. l. 10. C. 49. hist. Nat.

Novæ aves.

Lucidiæ.

cele-

celeberrimo Ferrarienſium gymnaſio publicus Profeſſor, in Epiſtola ſua, quam ſuper hac ave mihi ſcripſit, *incendiariam Plinij* eſſe exiſtimabat. A *Saxoli* (pagus eſt in agro Mutinenſi ſatis inſignis) incolis, ubi maxima erat copia, vulgò *Beccofriſone* dicebatur, quoniam quodammodo Coccothrauſto, quem *Friſone* vocant, ſimilis eſſet: Alij *Galletto del boſco*, quaſi gallulum ſylveſtrem, propter capitis criſtam: noſtri aucupes *Uccello del mondo novo*, hoc eſt, avem ex novo orbe indigitabant: Flandri, ùt audio, *Incinerariam*, quam vocem pro incendiaria corruptam crediderim, atque eò maximè, cùm & alij incendiariam, ùt dixi, vocarent. Ornithologus *garrulum Bohemicum* appellat; verùm quo jure, non video, cùm picarum more nequaquam garriat: quare genericâ voce *Bohemicam avem* potiùs vocare debuiſſet. Iconem ejus ab Argentoratenſi quodam pictore, qui nomen ignorabat, ſibi transmiſſam ſcribit, ſe verò pòſt ab alijs didiciſſe, hac ſpecie avem circa Norinbergam dici *Behemle*, id eſt, *Bohemicā*, fortè quia *Bohemiæ* peculiaris ſit. Germani quidam alij per Onomatopœiam *Zinzirelle* dicunt. Iſthæc itaque, quæ adduxi, nomina à diverſis impoſita, non vulgarem, qui de illis judicet, Philoſophum requirunt, cui ubi nomina deſunt, nova fingere *Ariſtoteles* concedit. Quare cùm huic avi nullum illorum convenire viderem, placuit ex potiori avis victu *Ampelidem* appellare. Inter cæteros enim fructus, quibus veſcitur, uvis potiſſimùm delectatur, quod Ampelidi ſuæ olim etiam *Callimachus* Poëta tribuit, quæ, cùm nullam ille aliam, quâ agnoſcatur, notam addat, cùm noſtra fortè eadem ſtatui poſſit. Quod ſi verò ea de re quiſpiam mecum cavilletur, & aliam Avem *Callimacho Ampelidem* dici pertinaciùs contendat, non negaverit ſaltem *Ampelidem* poſſe vocari, non verò quòd duntaxat ſolas uvas edat, ùt quas autumno tantùm naniſci poteſt, ſed quòd eas alijs fructibus præferat; ſic enim & *ficedula* Latinis, & vulgò *Beccafico* dicitur, non quoniam ſemper ficubus veſcatur, neque enim & illæ toto anno reperiuntur, ſed quia ex earum eſu plurimùm pingveſcat. Cui verò avium generi hanc avem congenerem facere debeam, necdum ſatis compertum habeo. Haud me latet tamen, ex illarum genere eſſe, quæ fructibus vivunt, *Carpophagæ* dictæ, avémque eſſe migratoriam: nam ad vicinas *Bohemiæ* regiones, ùt audio, quotannis evolat. *Ornithologus* pro tertio *Picarum* genere, ſed cum maximo errore eam nobis obtrudit, cùm tamen nec magnitudine (eſt enim multò minor) neque moribus, neque demum ratione victûs, quicquam cum illis commune habeat. Adde etiam, quòd *Plinius*, cæteríque Authores, Picis lingvam articulatim ſermoni hominum efformando idoneam, latam nempe tribuant, qualem in *Bohemica Ave* nemo rectè dixerit. Neque incendiaria *Plinij* etiam fuerit, cujus de illa hæc verba ſunt: *Inauſpicata eſt & Incendiaria avis, propter quam ſæpe luſtratam urbem in annalibus invenimus, ſicut L. Caſſio & C. Mario Coſſ: quo anno & Bubone viſo luſtrata eſt. Quæ ſit avis ea, nec reperitur, nec traditur. Quidam ita interpretantur, incendiariam eſſe, quæcunque apparuit carbonem ferens ex aris, vel altaribus. Alij Spinturnicem eam vocant, ſed quæ hæc ipſa eſſet inter aves, quì diceret ſe ſcire, non inveni.* Cùm itaque *Plinius* nec ſibi, nec alijs viſam talem avem aſſerat, non video, quâ ratione iſthæc volucris ſatis obvia in *Bohemia*, cum incendiaria ejus eadem ſtatui queat. Inſuper incendiaria quibuſdam dicta eſt, quòd in incendijs naſci crederent. Quis obſecro hoc de Ampelide noſtra ſomniet? Quare meo judicio Phœnix avis fabuloſa, quæ ubi proli incumbit, ſeipſam exurere perhibetur, *incendiaria* dici rectè poſſit, niſi ea vox quam-

Incendiaria

Behemle.

Zinzirelle.

Ampelis, & cur ita poſſit vocari.

Cui avium generi adſcribenda.

Ampelis migrat.

l. 10. C. 13.

Spinturnix.

quamcunque volucrem, quæ carbones ex aris eripit, significet, ùt ex *Plinio* paulò antè dictum est. Hallucinantur itidem, qui *avem Hercyniæ sylvæ Plinio* dictam putârunt: Pennæ enim nostræ *Ampelidis* in tenebris ignium modo minimè collucent, quod de Hercyniæ sylvæ Ave *Plinium & Solinum* referre diximus. Quod si verò maculas illas alarum, & caudæ extremitatem, luteas, egregium splendorem edere quispiam curiosus objiciat; is tamen noctu lucere minimè dixerit, ut proprio periculo domi meæ sæpius expertus fui; ubi tribus ferè mensibus vivam alui, & vel quavis noctis horâ contemplatus sum. *Ornithologus* verò ejusmodi rerum etiam diligentissimus investigator, Germanum quendam, cùm hujus avis historiam conscriberet, sibi narrâsse refert, in patriæ suæ *Voitlandiæ*, Bohemis vicinæ silvis, avem quandam vidisse Turdi minoris magnitudine, colore partim cæruleo, partim aureo, partim croceo, quam noctu lucere fama esset; se tamen neque lucentem vidisse, neque nomen nôsse: quod si verum est, ea *Hercyniæ sylvæ avis* dici poterit. Præterea nostræ *Ampelidi* nulla ferè quoque cum *nova ave Plinij* similitudo est, quam scilicet ille Turdorum specie describit, quibus isthæc omnino dissimilis est; & magnitudinè illius columbis comparat, hæc vel quadruplo minor est. *Novam avem*, sive *externam*, suo loco *Perdicem* minorem esse probabimus. Neque etiam Clarissimi *Odoni* opinio placet, *Meropem* Aristotelis existimantis, nam nullo pacto descriptioni respondet. *Merops* enim, teste Philosopho, terræ cavernas subit, cunabulàque facit, ibique ob corporis gravitatem altum volare nequiens nidum construit; *Ampelis* contrà in arboribus continuò vitam ducit, tantùm abest, ut cavernas subeat: neque apibus (quod de Merope, qui Apiaster inde dicitur, *Aristoteles* prodidit) insidiatur, nec vermibus vescitur, sed fructibus tantùm; *Merops* pennas inferiores habet pallidas, superiores cæruleas, ùt in Alcyone; *Ampelidi* nihil in toto corpore cærulei est. Ille postremas pinnulas rubras habet, ist hæc nequaquam: pinnularum autem nomine πτερύγια intelligo, sive parvas pennas, quamvis id nomen (quod obiter dictum est) multa significet, excrescentiã nimirum carnis, quæ ungues operit, tum in pedis, tum in manûs pollicibus potissimùm eminens, sed in pedibus ex offensione, interdum in manibus ex paronichijs nascitur: quamvis autem *Ampelis* in extremo, ut infrà dicam, alarum quasdam rubras appendices habeat, eæ tamen pinnularum nomine indignæ sunt, quoniam quædam excrescentiæ tantummodo sunt, quæ à calamo, seu pennæ cauliculo exoriuntur; Cæterùm vox etiam utrique diversa, diversas etiam aves constituit. Quare omnino concludendum videtur, *Ampelidem* nostram nemini eorum cognitam fuisse.

Non esse avem Hercyniæ silvæ.

Non esse Meropem.

Arist. l. 6. hist. Animal. C. 1.

Arist. l. 9. hist. C. 40.

πτερύγια quid.

FORMA; DESCRIPTIO.

CUm *Merulis* ferè ei par est magnitudo; major verò *Coccothrausto*: longitudo à rostro ad caudæ extremitatem dodrantalis: Latitudo, expansis alis videlicet, quatuor palmorum; Unde hallucinari *Ornithologum* constat, cùm corporis formâ, ac coloribus ad *garrulum* communem accedere scribat. *Rostrum* nigerrimum est, magnitudine domestici passeris. Id nimis longum nimìsque recurvum Ornithologi icon exprimit. *Nares pili* ejusdem coloris circumambiunt, & velut maculam nigram quandam efformant transversalem, in qua *oculi* superiùs includuntur, rotundi, coloris pulcherrimi, cinnabarini nempe, & carbunculum carchedonicum, quem *granatam* vulgò dicunt, mentientis, qui fortè noctu lucere credendi nonnullis ansam dederint.

Magnitudo

Longitudo

Latitudo.

Nota: minores palmos intelligi 16. digitorum.

Rostrum.

Nares.

Oculi.

Ca-

Caput. *Caput* quodammodo compressum, & nimis rotundum ab Ornithologo delineatum, coloris castanei, seu ferruginei, more *Alaudæ cristatæ* apice retro vergente insignitum. Color apicis rostrum versùs subcastaneus dilutus, retro verò subcinereus ad fuscum inclinans, umbræ terræ haud dissimilis. Collum. *Collum* breviusculum in antica & postica parte nigrum, ad latera rufum, prope rostrum candidum. Pectus. *Pectus* castaneum, seu ferrugineum, sed dilutum, & ad roseum vergens. Venter. *Venter* subcinereus totus, nisi prope podicem, ubi pennæ quædam albicant, quarum radices tamen, hoc est, à medio ad carnem usquè etiam nigræ sunt, & superiori parte molliores. Dorsum. *Dorsum* subcastaneum est, sed prope uropygium leucophæum. Alæ. *Exteriores alarum pennæ* nigræ sunt, interiores subcinereæ, ad nigredinem tamen declinantes. Insigniuntur verò exteriores maculis spectatu jucundissimis, quarum aliæ nempe primæ albæ sunt, *septem* numero, quarum appendices cinnabari instar rubescunt. Pennas has corneas esse, haud verè nescio quis Ornithologo retulit: sunt tamen solidæ, & duriusculæ, longæ, atq; quodammodo cartilagineæ. Has aliæ pennæ subseqvuntur, maculis pariter, sed luteis perornatæ, figurâ suâ literam L quodammodo exprimentes, quæ sic dispositæ sunt, ut in quibusdam *septem*, in quibusdam *sex*, in quibusdam *quinque* tantummodo appareant. Rursus, quæ ultimæ sunt, maculas albas habent, quæ quò magis ad exteriora sitæ sunt, eò minùs conspicuæ evadunt, adeò ut postremarum quandoque tres, quandoque duæ, & quandoque una duntaxat ità maculatæ sint. Vestitrices albis etiam maculis in extremitatibus insigniuntur. Illud verò in luteis maculis annotandum est, quòd in fæmellis albescant, & è regione earum alias maculas albas reperire sit. Cauda. *Caudam* maris decem, fæmellæ duodecim pennis constare αὐτοψίᾳ didici, quæ in radice leucophææ sunt, seu coloris murini, id est, muris domestici minoris, superiùs verò nigricant; tota caudæ extremitas lutea est, magis tamen in mare quàm in fæmella resplendens. Prope podicem aliæ quædam plumulæ coloris castanei, aliam quodammodo, sed longè minorem caudam efformant. Crura. *Crurum* color fuscus est ad cæruleum inclinans. Pedes. *Pedum* forma, & magnitudo, Coccothaustro respondet, colore tamen differunt, qui in *Ampelide* niger, in illo verò carneus, sive roseus est. Ungves. *Ungves* habet nigros etiam, & satis recurvos.

ANATOME.

EXteriores pulcherrimæ hujusce avis partes delineâsse, & quàm potui exactè descripsisse nedum contentus, internas etiam rimari placuit; quas sanè non paucas cum reliquo avium genere dissimiles habere eam, ex instituta Anatome contemplatus, earum notione lectores minimè privare volui. Secuerunt hanc avem clarissimi Viri, *Constantius Varola & Flamminius Rota*, ambo in celeberrimo nostro Gymnasio Anatomiæ Professores publici, & Viri celeberrimi, mihíque amicissimi.

Intestina. *Intestina* duos dodrantes, in tam exiguo corpusculo, longa erant; & ubi aperta essent, notabilis latitudinis, quæque sine revolutionibus, & anfractibus ullis. Natura procul dubio ad celeriorem fæcum excretionem fabricavit; cùm exiguo admodum tempore, imò verò post pauca momenta, Avis ingestum cibum digerat, alteret, atque unà cum baccarum ossibus, alisque fructuum nucleis, quos in nutrimentum convertere nequit, exsucto videlicet duntaxat eorum succo, rejiciat. Excrementa. *Excrementa* etiam pro diversi coloris cibarijs variabant. Ventriculus. *Ventriculus* in medio hepatis velut reconditus, exiguus, carnosus, & duro admodum callo obductus, intùs tunicam

cam quandam, uvæ in oculis quò ad colorem non dissimilem, alioquin satis membranosam, quinimò durissimam, & quasi cartilagineam, & ad utrumque orificium perforatam obtinebat. Substantia verò hujus membranæ adeò à ventriculi substantia erat diversa, ut absque ulla sectionis opera à tota ventriculi cavitate divelleretur. Externa contrà ejus tunica nervosa erat, crassa, & utrimque callosa, fibris quibusdam crassis, & oblongis, quales in humani cordis ventriculis conspiciuntur, in intima parte instructa. *Gulam* habebat insigniter latam, & quæ prope ventriculum, majorem adhuc latitudinem acquirebat, qualis scilicet acinos uvarum, aliósq; fructus integros recepturam decebat. Erat autem à faucibus ad mediam cervicis regionem usquè, digitum lata, dein arctabatur usquè ad primum thoracis ingressum, ubi rursum dilatata, rotundi quid, velut pilulam quandam effingit; pòst iterum constringitur, tandémque latior, & carnosior facta, ad ventriculum usq; ità progreditur. *Pulmones*, qui in omni avium genere ad medias usquè costas protenduntur, in hac ave colli & dorsi vertebris, & nisi costarum superiorum principijs adhærent. *Jecur* pro avis magnitudine maximum erat, quale helluones ac voraces obtinere in Vulturis historia diximus; nam & *Ampelis* insigniter vorax est: erat autem in duas partes æquè divisum, quarum major in dextram, minor in sinistram inclinabat. Vesicula *fellis* in jecore & ventriculo conjungebatur. *Lien* exiguus quidem, sed oblongiusculus, linguæ humanæ figurâ, superius os ventriculi ex dimidia parte veluti amplectitur. *Pericardium* erat duplicatum, & veluti pingvedini immersum. Raram *Arteria aspera* formam obtinebat, ut quæ in principio latior & ovalis, dein angustior, mox iterum latior appareret. *Lingva* substantia admodum dura, & ossea erat, & in extremo, ubi velut alas quasdam habere, & sagittam præ se ferre videtur, bifida, ac quasi in duas aciculas divisa. *Os Hyoidis*, quod reliquis animantibus pro lingvæ implantatione datum est, in hac ave ab osse occipitis ad latera foraminis, per quod spinalis medulla à capite ad dorsum transmittitur, originem suam deducere vidimus; & ubi ad radicem lingvæ conjungitur, acutissimum angulum efformare: secùs atque in homine, ubi non tantùm per angulum obtusum, sed per lineam transversalem etiam annectitur; hujus verò ossis medio caput asperæ arteriæ inseritur. *Os sterni* valdè acutum, & altum erat, quod sagacissima rerum natura ad celeriorem volatum ei elargita videri potest. *Musculos*, quibus alæ ad pectus protrahuntur, insignes habebat, & admodum robustos; horum præcipuus à toto osse juguli & sterni exoritur. *Oculi* intus adeò magni erant, ut cerebri ipsius magnitudinem superare viderentur. *Nervi* optici satis evidentes, eos ab ipso cerebello oriri observavimus, secùs ac in cæteris animantibus fieri assolet. Superiores cerebri ventriculi ad mediam capitis regionem collocabantur. *Cerebrum* verò oblongâ, & variâ eâ figurâ, qualis in hominibus conspicitur, carebat, & sphæricam potiùs referre videbatur. Atque hæc sunt, quæ in hacce ave memoratu digna observavimus: nunc ad reliqua properamus.

Gula. Pulmones. Jecur. Fel. Lien. Pericardiũ. Trachia. Arteria. Lingva. Os hyoidis. Os Sterni. Alarũ musculi. Oculi. Nervi optici. Ventriculi cerebri.

LOCUS.

Ampelis nostra, *Bohemiæ* peculiaris est, quamvis alioqui viciniora etjam petat loca. Cùm verò in Italia erat, *in Placentino & Mutinensi* agro maximè abundabat, adeò ut triginta, & quadraginta quoq; simul sæpe caperentur. *Ferrariæ* contrà nec visa fuit quidem, nedum capta, utpote quæ brevi ibi futurum præsentiret terræ motum, quo arbores cæteræque plantæ, quarum fructibus illi erat viven-

Ampelis cur Ferrariç nõ sit visa.

vendum, concutiuntur, atque extirpantur. Quare etiam reliquæ volucres loca illa deseruerunt. Vnde *Anaximenem* Philosophum, olim terræ motum ex avium recessu prædixisse legimus: & non illas duntaxat, sed cætera etiam animantia aëris mutationem ex naturali instinctu præcognoscere palam videmus.

VOLATUS.

GRegatim & centum simul quandóque in agro nostro *Ampelides* volare visæ sunt; volant autem pernicissimè, sternum atque alas ad id perquem apta à natura obtinentes.

MORES; VOX.

Ampelidis amor reciprocus.

AVes gregariæ sunt, ac benignæ, mutuóq; se se amóre prosequuntur, cibum sibi invicem offerentes, mas nempe fæmellæ, fæmella mari, imò verò & mas mari, & fæmella fæmellæ. Facilè cicurantur, adeóq; domesticæ evadunt, ut fugantiũ, ac insidiantium hominũ minas, eásq; ex globulis etiam quandoq; petentiũ nõ pertimescerent, tantùm abest, ut puerorum manibus contrectari sese non permitterent. Vox earum, quantum observare licuit, erat Zinziri, unde fortè *Zinzirellæ* quibusdam dictæ fuerint.

Vox Ziziri Zinzirellæ.

VICTUS.

Etymon.

AMpelis nostra fructibus vescitur, uvis inprimis, maximè inhians, quare non abs re eo nomine mihi dicta videri potest. Post uvas, baccas ligustri cæteris fructibus præfert. Cynorhodi, Juniperi, Laurique baccas, & pineæ nucleos, avidè etiam devorabat. Contrà baccas hederæ nisi famelica, non attingebat. Vescitur denique & uvis passis, pomis & amygdalis. Panem verò caveæ inclusam, ùt gratum cibum comedisse observavi, & carnem crudam respuere, sed in magna fame tamen attingere. Frumentum tanquam *non granivora*, oblatum nè degustabat quidem, ficubus verò maximè gaudebat. Ex oblato cáseo mortem illi illatam quidam mihi retulerunt, in summa, fructibus inhiabat, iisque potissimùm qui copioso intus succo scaterent. Quare cùm ex cibo, tum ex potu, quem octies, deciésque fermè momento repetebat, avem calidissimam esse quispiam non ineptè judicet.

USUS IN CIBO.

CAro *Ampelidis* sapore erat gratissimo, ut quam assam *Turdis* multi præferrent, quamvis dicat ille: *Nil melius Turdo, &c.*

PRÆSAGIA.

VUlgus *Ampelidem* pro mali ominis ave habebat, & pestem ubi turmatim apparebat, prænunciare credebatur. Quo enim anno in *Italiam ex Bohemia* migraverat, Anno nempe salutis nostræ 1571. mense Decembri, *Ferrariæ* insignis terræ motus factus est, & fluvij inundârunt: unde de futura hominibus pestilentia timor incessit: quoniam terræ motum, & diluvia, pestis aliquoties subsecuta legeretur. Eodem anno paulò ante candé inundationem, eadem avis Belgis non minùs quàm nobis admirationi fuit. Et *Ornithologus* Anno post partum salutiferum 1552. in superiori Germania inter Moguntiam & Bingam juxta Rhenum, maximis examinibus apparuisse refert in tanta copia, ut quà transvolarent, ex umbra earũ veluti nox induceretur, ídque incolas pro prodigio annotâsse, & excusâ icone absq; nomine tanquã avium incognitarum, à Typographis publicatum fuisse. Verumtamen ut ingenuè dicam quid super hac re sentiam, non video quâ ratione ex earum migratione in Italiam pestilentia præsagiri potuerit, cùm & eo tempore, quo *Invictissimus Carolus Quintus Bononiæ* coronabatur, sinè ulla superveniente peste, non minùs copiosè apparuerint.

Terræ motus Ferrariæ.

Ampelidẽ non præsagire pestẽ.

Neque etiam rationi est consentaneum, aves ad loca, in quibus futura pestis est, advolare; imò verò contra fugituras illas potiùs crediderim: aves enim, si quod aliud animal, facillimè peste afficiuntur; unde quodam naturæ ductu tali tempore saluti suæ consulentes, nidos suos, ova, ac carissima etiam sua pignora, pullos inquam, deserunt, & ad alienas regiones sese recipiunt. Quare populi omnes, ad quos peculiaris alicujus regionis avis, ut *Bohemia* hæc est, cum magno agmine advolat, laudabilem aëris sui temperiem potiùs, quàm contagium præsagire debent. Quod verò aves, ac jumenta priùs quàm homines peste afficiantur, præter Philosophos *Ovidius* etiam locupletissimus testis est, dicens:

Aves peste corripiuntur.

Ovid. 7. Metamorph:

Lethiferis calidi spirarunt æstibus Austri,
Constat & in fontes vitium venisse, lacúsque,
Milliáq; incultos serpentûm multa per agros
Errasse, atq; suis fluvios temerâsse venenis,
Strage canum primò, volucrúmq;, aviúmque, boúmq;,
Inq; feris subiti deprensa potentia morbi est.

Notæ in Historiam Avis Bohemicæ, quam V. Cl. Ulysses Aldrovandus vulgavit, & in Ornithologiam suam inseruit.

P*Ulcerrima hujus Avis sub varijs nomenclaturis Amphiboliam &c. Avis* hujus nomina quàm plurima adducit *Aldrovandus*, optiméque ostendit: eam neque *Galeritam* (id enim pluribus avibus convenit) neque *Meropem*, neque *novam Avim*, neque *Lucidiam*, neque *Incendiariam* dici posse. Refellitur ab eodem *Aldrovandro Gesnerus*, qui eam *Garrulum Bohemicum* appellârat; quid enim habet cum *Garrulis* vel *Picis* commune? neque enim garrit, sed suum illud *ziziri ziziri* innocentissimo ore & rostello ingeminat; mavult igitur ipse *Aldrovandus*, non *Garrulum Bohemicum*, sed *Avim Bohemicam* appellare, postea tamen novum ei Nomen imponit *Ampelidis* à vite, & uvis quibus perlibenter vescatur. Ego existimo, bonâ tanti viri gratiâ, prorsus incongruè *Ampelidem* aviculam hanc nuncupari; primùm: nullum in ea tam ardens desiderium uvarum notatur; deinde *Avis* hæc nostra in ijs potissimùm *Districtibus* nascitur apud nos, & educatur, qui vitibus, & vitiferis collibus carent, ut est *Reginohradecensis, & Boleslaviensis Districtus*; nam etsi in *Litomericensi* quoq; *Districtu*, qui vineis abundat, capiatur, non tamen unquam vim ullam inferre vineis, aut in vineis capi contigit; tandem amat illa silvas, & nemora, & cùm granis, & omni sorborum & fructuum genere vescatur, in marginibus silvarum (ubi hæc proveniunt) habitare consvevit. Unde non video, cur præ *Picis*, *Monedulis*, *Sturnis* (qui avidissimè botros consectantur, & ingenti vinearum damno gregatim advolant) *Avis* nostra innocens, *Ampelidis* nomine debeat insigniri. at in *Italia* Uvis porrectis vescebatur. Quid nî capta vesceretur? idem omnes aves carpophagæ, & quæ fructibus vivunt, facerent, idem ageret *passerculus*, idem *Sturnus*, idem aliæ; at non continuò ob eam caussam *Ampelides* vocantur, præsertim cùm aves nostræ in Patria sua, & nativitatis loco, ad vinum & uvas non educentur, nec ducantur à Matribus. Quod igitur *avi* huic nomen imponemus? *Avis Bohemica* appellatur ab omnibus; at id non sufficit, cùm etiam *Psittacum Bohemicum*, *Aqui-*

Avicula nostra Brkoslaw non potest Ampelis nuncupari.

Aquilam Bohemicam, *Falconem Bohemicum*, *Turdum Bohemicum* (Behmer= ziemer) ut sequenti capite dicam, habeamus, & *Avis Bohemica* nomenclatio, circumscriptio potiùs, quàm nomen esse videatur. A voce ziziri *Zizirella* dici posset; ab insigni venustate pennarum *Microphœnix* (parva phœnix) ut eam appellavit *Fabricius Paduanus*. Si Bohemicam appellationem (Brkoslaw) traducere in Græcum velimus, *Pterocliam* appellabimus, id est alis & pinnulis gloriosam; si à Germanis nomen mutuemur, qui eam à serico appellant, *Sericatam* dicemus. Eligat ex his nominibus *Lector*, quod aptius judicârit; ego certè *Ampelidis* nomen ferre non possum, cùm illi videam minimè convenire.

Pteroclia avis hæc aptissimè dici potest.

Ad vicinas Bohemiæ Regiones, ut audio, quotannis evolat, &c. Timeo nè narratione alicujus deceptus sit *Aldrovandus*: nam toto anni tempore *Pteroclia* manet in Patria, & hieme ad profundiores tantùm & calidiores silvas sese recipit; unde etiam hieme captam sæpius vidi, & hac ipsâ hieme gustavi. Fateor aliquando, cùm earum numerus excreverit, in vicinas Regiones, præsertim in *Moraviam*, & *Palatinatum* evolare, imò etiam ut ex *Aldrovando* discimus, in *Italiam* usq; & *Hispaniam* migrare, sed ea migratio annua non est, & rarum, ac ferè prodigiosum, ut ipsemet *Aldrovandus* observat, habetur. De hujus *Avis* migrationibus virum peritissimum Aucupiorum nostrorum consului, qui in hunc modum respondit: Czecatka/ inquit, *seu* Brkoslaw / *est apud nos duplex, major & minor. Minor quovis anno tertio ita multiplicatur, ut ijs omnes Districtus Bohemiæ impleantur (ac tum fortasse etiam in alias regiones à nobis avolat) Major autem* Czecetka / *seu major* Brkoslaw *septimo quoq; Anno tanto apud nos numero compâret, ut omnia Aucupia impleantur. Idq; non ita intelligendum est, quasi alio tempore ijs careamus; quia omni anno habemus aliquas, sed pauciores, & in certis tantum Districtibus Bohemiæ, ubi escæ idoneæ copia illis suppetit.* Hæc ille. Unde tria colligimus: primùm duplicem esse istarum *Zizirellarum* species (quod plurimæ *Aves* habent, quæ solâ magnitudine differunt) *majorem* scilicet & *minorem*: deinde statis temporibus ita multiplicari, ut *Bohemiâ* contineri non possint; tandem Brkoslaw & *Czeczetkam* prorsus eandem, hujus Aucupis judicio, Avem esse. duo priora de *Czeczetka* admittunt etiam *Aucupes* alij, sed negant eandem esse Avim: *Czeczetkam* enim instar parvi *Sturni* maculosam, nihil singulare & gratiosum in pennis habere; Brkoslaw verò formosissimam Aviculam esse (de qua scilicet ex *Aldrovando* nunc agimus) fuitque Aucupum non nemo, qui mihi, & *Brkoslaum* & *Czeczatkam* attulit, Aves duas toto Cœlo differentes.

Migrationes Pterocliæ.

Sequitur apud *Aldrovandum* Avis hujus elegantissimæ forma & descriptio tam accurata, ut à me nihil adijci possit.

Oculi granatam gemmam mentientes, &c. Mirum hoc est, quòd eam gemmam *Pteroclia* nostra exprimat, quæ omnium nostrarum, seu *Bohemicarum Gemmarum* (ut in tractatione de *Gemmis* docuimus) obtinet principatum; sed cùm hæc *Avis Bohemiæ* peculiaris sit, meritò Naturæ author DEUS, bohemico *granato* Bohemicam *Avem* concolorem, & oculis ejus gemmæ colorem indidit, ut in ipsis oculis Patriæ suæ symbolum circumferret.

Cur granatæ gemmæ speciem ferat in oculis Pteroclia.

Figurâ sua literam L *exprimentes pennæ &c.* Id verissimum est. omnes enim pennulæ in alis, vel quinque, vel sex, vel etiam septem L clarissimè depicta gestant, quasi *Augustissimo Cæsari*, *Regique nostro LEOPOLDO I.* & futuræ ejus (quam vovemus) posteritati, cum universa *Bohemia* se subditas profitentes, & *Jubilæa* in Annos 350. ferentes.

Aves Bohemicæ septē L. in alis depicta gerūt.

Aves gregariæ ſunt ac benignæ, &c. apud nos gregales non ſunt, niſi quis etiam apodes, & hirundines antè quàm migrent, gregales exiſtimet, quòd raro una ſola reperiatur. At frigus ingruens, cogit, & gregales facit: tum enim ſeſe circumſpicere incipiunt, & inopiâ conſilij, & ſocietate naturæ, quaſi in communi periculo congregantur. quòd verò in *Italia* gregatim & cumulatim volârint, non mirum eſt: Unà omnes emigrârant; unà in Regionem novam advenerant; commune omnibus in ignota regione periculum inſtabat; communis volatus & eſca communis erat volantibus, & quod ederent, unà quærentibus. De benignitate Naturæ, quod addit, eſt certiſſimum, hominum enim præſentiam expetunt maximè; ante aliquot annos cùm *Oppaviam* per *Chlumecium & Pardubicium* iter haberem, unius milliaris itinere has *Aves Pterodlias*, Comites itineris habui duas: prævolabant ſemper, ac deinde in palo aliquo, aut ſepe, ſedebant, donec in curru advenirem; ubi advêni, tum illæ, ſuum illud ziziri ziziri repetentes prævolabant, dum iterum advenirem, rurſus prævolabant, me & ſocio meo admirante, ſic iter duarum & ampliùs horarum nobiſcum conſecerunt, donec neſcio quis obvius nobis familiaritatem hanc totam turbaret, atque illæ ablatæ vento, etiamtum ziziri ingeminantes, amiſſæ ſunt ex oculis.

Avis Bohemica humaniſſima.

CAPUT LXXII.

Enumerantur ſingulari diligentiâ Aves Bohemiæ.

TOtam hanc de Avibus tractationé concludere parabam, cùm ecce amiciſſimus Vir fraterno mihi amore conjunctus, è Societate noſtra *P. Joannes Victorinus* in Aucupijs celeberrimis *Bohemiæ* à prima ætate verſatus, & quas *Bohemia* Aves ferat, optimè conſcius, ab ipſo *Erfurto* (ubi nunc apud pedeſtrem legionem *Kaiſerſteinianam* in præſidio ejus Urbis ſtantem ſacra procurat, & animas Chriſto lucrandas aucupatur) *Indiculum avium Bohemicarum* quaſcunque ipſe viderit uſquam & noverit, ſubmittit. Non poſſum huic in me tam inſigni benevolentiæ aliud mutuæ charitatis pignus reddere, quàm ſempiternam memoriam in animo, & aliquantulam ex hiſce meis brevibus, fugientibus, & in diem victuris literarum elementis nominis claritatem promittere; indiculus boni Patris Bohemicam avium Nomenclaturam exhibet, & bohemicè conſcriptus eſt, tum quòd neceſſarijs ille deſtituatur libris, tum quòd non neſciat, de Avium Nomenclatione multas & contrarias eſſe inter Scriptores, eáſque malè conciliatas ſententias, tum denique quòd Latina nobis nomina deſint, cùm multas Latio ignotas & peregrinas Aves (ut modò in *Bohemica* avicula *Ampelide ex Aldrovando* vidimus) *Bohemia* noſtra progignat, & educet. Ego tentabo Avium nomina latinè, ùt potero, reddere; ſin autem, dicam carere nos latino nomine; in *Notis* (quas Capiti ſubnectam) adjiciam pluſcula; citationes quoq; *Aldrovandi, & Weleslavini* ſunt meæ, uti & cætera omnia, bohemicâ nomenclatione (quam Pater ſubmiſit) exceptâ.

Indi-

Indiculus Avium quas nôvi, incipiendo à minimis.

§. I. *De Avibus parvis usq; ad Alaudas.*

Zlatohlawek, omnium Avium nostrarum, meo judicio minima. Caret latino nomine; est avis rarissima, digiti indicis primum articulum magnitudine non excedit; vide *Notas*, quas huic Capiti subjiciam.

Strziziček. *Trochilus seu Regulus*; nota avis.

Hwizdek. Latinum nomen ignoratur, fortassis hic erit *Passer Troglodytes.*

Species Paricum apud nos quinque sunt præcipuæ.

Sykora. *Parix.*

Pyskora.

Chocholatá Sykora. *Parus cristatus.*

Babka.

Kozissek / vel Mlinářiček / vel Sjjdlo / vel Aupolnik. *Parus major. Fringillago.*

Czjžek. *Ligurinus, Spinus.* Aldrov. l. 18. C. 4.

Canaria. Avis hæc etiam apud nos nascitur, sed prosapiam ex Canarijs Insulis ducit.

Horni Stehlik. *Carduelis montana.*

Stehlik. *Carduelis.*

Giřice vel Konopka. *Linaria.*

Czečetka vel Cječatka. Latinum nomen ignoramus.

Currucarum species duæ præcipuæ.

Pěnice hlucha. id est, *Curruca surda.*

Pěnice welká. id est, *Curruca major.*

Motacillarum species duæ præcipuæ.

Třasořitka / Konopásek vel Konipásek. quod inter *Equos* libenter pascatur: altera est flava tota, altera variegata, ex albo & nigro colore. Weleslavino *Culicilega.*

Vhelnjček. à carbone, quasi carbonarius. Suspicor esse *Parum carbonarium*, seu *Atricapillum*, de quo agit Aldrovandus l. 17. Ornithologiæ C. 17.

Czermák. *Rubicilla seu Phænicurus.*

Czerwenka. *Erithacus seu Rubecula.*

Třasák. nomen latinum non habeo.

Slawjk. *Luscinia* nobis duplex: prior notissima, altera spuria ad eam tamen proximè accedens, quæ corruptissimè cantat.

Křiwonoska. *Loxia*, (Krumschnabel)

Brhel. Latinum nomen nescitur.

Pěnkawa. *Fringilla.*

Gikawec. Avis Bohemis notissima, delicati saporis cum grata quadam amaritie.

Skalnik / vel Kamenik. suspicor esse *Montifringillam Aldrovandi*, de qua agit L. 18. Ornith. C. 7.

Est etiam inter *Fringillas* **Zlatohlawek** (Goldfinck) *Aurivittis*, cum aureo capitello; *Weleslavinus* eam cum *Pyrrhula* seu *Rubicilla* confundit. Est diversa ab illa minima, quam primo loco posui.

Zwoneček. A Nola quasi *Nolaria*, quòd nolulam, aut tintinnabulum imitetur voce.

Hejl. N. L.

Rybářik / vel Alexander / fortassis ob Regiam plumarum venustatem, quo Latino appellem nomine nescio.

Emberizarum species apud nos duæ. *Vide Aldrov. l. 17. C. 53.*

Strnad. *Lutea* seu *Cirlus.*

Pissek / Strnad wětssý / est ejusdem prorsus coloris & naturæ, sed major.

Species passerum præcipua:

Wrabec. *Passer domesticus.*

Sswihlik / vel Ssteček. *Passer silvestris.*

Rakosnik. *Passer arundinarius.*

Dlask. *Pyrrhula* seu *Rubicilla.* Aldrovan. l. 17. C. 31.

Picorum parvulorum aliquot genera.

Strakoss / Strakopaud / Maesogzsdek / vel minor Strakoss; quæ quomodo Latinè exprimi possint, non invê-

invêni. Fortaſſe ſunt illi *Pici*, fringillæ magnitudine, de quibus *Aldrovandus* l. 16. Cap. 8. in fine. Vide *Notas*.

§ II.
Ab Alaudis usquè ad Corvos.

ALaudarum apud nos præcipuæ differentiæ quatuor.

Skřiwan. *Alauda.*

Trpělka/ alijs **Skřiwáček**/ vel **Chocholauſſek**/ Alauda *criſtata*, *galeritus* vel *galerita*.

Lindusſka vel **Leptuſſka.** Caret Latino nomine. vide Aldrovan. l. 18. Cap. 10.

Alaudis accenſeri poteſt avis rariſſima (cujus etiá nomen ignoramus, ſed *Alaudam* dicimus) Alaudæ magnitudine & formâ, non tamen colore; nam ſupernè caſtanei coloris plumulas, ſub ventre candidas habet; humi ambulat, Alaudam crederes, granis veſcitur, ſed caret ungve illo alaudarum oblongo in pollice, quem hæc avis nigrùm & recurvum geſtat. **Sſpička** Bohemis, avicula eſt alaudæ, & turdo ſimilis, ſed parvula; convenientiùs alaùdis annumeratur.

Differentiæ Hirundinum præcipuæ apud nos ſunt.

Laſſtowice. *Hirundo.*

Sſtiřiček domowý. *Hirundo* domeſtica.

Sſtiřiček břehowý neb zemnj. *Hirundo riparia.*

Koregk. *Apus.*

Notandum: *Germanos & Bohemos* (cauſſam ignorare me fateor) *Hirundines marinas*, **Meerſchwalben**/ **Mořſké Laſſtowice** appellare, *Aves* illas albas, aut cinereas, magnitudine minoris monedulæ, quæ cum incondito clamore piſcinas circumvolitant, & in aquis ipſis inter arundineta nidum natantem conſtruunt, & dum piſciculos captant, ſeſe in aquas immergunt, alioquin natare neſciunt. Ejuſmodi *Aves* ſunt parvæ, majores, maximæ, & quædam colore differunt, alteræ ſunt candidæ, eǽq; majores, alteræ Leucophææ.

Turdorum apud nos differentia multa.

Genera Turdorum magnitudine potiſſimùm differunt. Vide *Aldrov*: l. 16. C. 1.

Kwjčala/ *Turdus* (**Kranwet-Vogel**)

Brawnk/ vel **Přſkawec**/ vel **Truſkawec**, *Turdus viſcivorus*. de quo *Aldrov*. l. cit. C. 2.

Cwrčala/ quibusdam **Crl**/ à ſono cr vel zr; quem etiam volans edit.

Drozd. *Turdus maximus* viſcivorus, ſeu *Turdela*.

Notandum: omiſſum eſſe hoc loco *Turdulum Bohemicum* (**Behmerziemer** Germanis) qui in *Bohemia* ùt loquitur *Aldrovandus*, nidificare dicitur. Vide apud eum lepidam de Turdo *Bohemico* hiſtoriam l. 16. C. 4.

Turdus Bohemicus.

Kos. *Merula.*

Chocholauſs/ alijs **Brkoſlaw.** *Avim Bohemicam* appellant *Geſnerus & Aldrovandus*, de qua ſingulari Capite, quòd Bohemiæ propria ſit, egimus. *Ampelidem* ei nomen dedit *Aldrovandus*, ſed quam non aptè, jam diximus; eſt duplex, major & minor; *Cziczirella* vel *Pteroclia* aptiſſimè dicetur.

Sſpaček. *Sturnus.*

Sogka. *Nucifragam Aldrovandi* eſſe dicerem, vel *Merulam ſaxatilem*. ſed deſcriptio noſtræ huic Avi non ſatis congruit, quæ longè venuſtiùs & non ferrugineis tantum albíſque maculis veſtitur, ſed etiam pennis lucet cærulei, vel indici coloris. Certum eſt ex *Picorum* genere eſſe. *Weleslavinus* putat eſſe *Garrulum*, *Spermologum & Frugilegam*.

Aldrov. l. 16. C. 18.

Straka. *Pica*, eſt nobis duplex: alba & varia, vide *Aldrovandum* lib. 12. Cap. 11.

Mandeljček. *A Manipulis frumenti*, quaſi *Manipularis* dicta, propterea, quòd

quòd demessis manipulis insideat, & in ijs sese recondat. Avis est, ut qui tractavâre narrant, miræ venustatis. Vide *Notas*.

Picorum differentias plurimas habemus.

Datelíček malý gako Myš. *parvus Picus* instar musculi, *Certhius* vel *Certhia*, ut existimo.

Datek prostředný. *Picus* mediocris.

Datek weliký. *Picus* maximus.

Omnes hi rostrum habent durum, rectum, & robustum àd perforandas arbores; *Picorum* differentiæ petuntur ex magnitudine. Vide *Aldrov.* l. 12. C: 30. 31. 32. 33.

Strakopaud. *Picus Martius.*

Strakopaud zelený. *Picus viridis.*

Strakopaud popelatý. *Sitta* vel *Picus cinereus.*

Žlůwa žlutá. *Meropem flavam Weleslavinus* esse putat. Ego suspicor esse *Galbulum*.

Žlůwa černá. Latinum vocabulum nescio.

Wlha. *Merops*, ùt puto, vel ejus species.

Křiwohlawek. quòd curvè caput gestet. latinum nomen nescitur.

Wiohlaw. *Torquilla*, vel *Iynx*.

Žežulka / vel Kukačka / vel Kukawka. *Cuculus.*

Wranostejl vel Wranowřesk. caret Latino nomine.

Dudek / vel Dedek / alijs Kohcd. *Upupa.* *Aldrov.* l. 17. C. 17.

Lelek. quæ hiante ore culices excipit, & dum sunt multi, glutit. est magis nocturna quàm diurna. Hanc avim apud *Aldrovandum*, *Aluconem Gelenius* (*Weleslavinus Corvum nocturnum*) appellat.

Aldrov. l. 8. Ornith. C. 5.

Kawka. *Monedula.*

Wrána. *Cornix.* est multorum generum.

§. III.

Indiculus Avium cæterarum.

Corvorum apud nos quatuor præcipuæ sunt differentiæ:

Krkawec. *Corvus* propriè dictus.

Hawran. *Gracculus* vulgò. *Weleslavinus* hanc avim *Cornicem*, quam verò *Bohemi* **Wrána**, ipse *Cornicem cineream* appellat, & *Gracculum* cum *Monedula* confundit.

Krkawec horný. *Corvus montanus.*

Wodnj / neb nočnj Krkawec. *Nycticorax.*

Scolopaces, sive *Gallinagines* multas apud nos habent differentias, sed præcipuæ sunt quinque; **Sluky & Kulisský** dicuntur, his adde **Sluka lesnj** / id est *Rusticulam silvestrem*. Sunt etiam **Sluky** / seu *Scolopaces* ad Uligines piscinarum (**Wasserschneppen**) quædam tam magnæ, ut propè columbas æquent, aliæ rursus tam parvæ, ut Apodem non superent; mediæ inter has plurimæ.

Jeřábek. *Attagen, seu Gallina corylorũ.*

Tetřjwek. *Tetraon.* **Jeřáb weliký** / *Grus* juxta *Weleslav.*

Tetřew hluchý. *Urogallus.*

Bažant. *Phasianus.*

Koroptwa. *Perdix.*

Křepelka. *Coturnix.*

Chřástek vel Sekáč. latinum nomen ignoratur.

Aves domesticæ omittuntur hoc loco: ùt *Gallinæ*, *Pavones*, *Anseres*, *Anates*, *&c.*

Columbarum sunt plurimæ differentiæ:

Holub. *Columba.*

Hřiwnák. *Palumbes magnus.*

Dubňák. *Palumbus & Columbus* silvestris minor, à quercu, cui insidet; dictus.

Hrdlička. *Turtur.*

Seyc. *Ceyx.*

Cžegka. *Weleslavinus* putat esse *Gaviam* vel *Capellam* (**Gyfitz** Germanicè) *Vanellus*. Ita *Aldrovandus* l. 20. C. 63.

Accipitrum species plurimæ sunt nobis:

Wostřj

Wostřjžek. Minimum accipitris genus. *Weleslavino Tinunculus*, vel *Miliaria*.

Postolka. *Tinnunculus. Weleslavinus* adversus alios omnes putat esse *Galgulum*, vel *Galbulum. Cenchris.*

Krahulecek. *Accipiter fringillarius.*

Krahulec. *Nisus.*

Sokol. *Falco.* horum multa sunt genera, *Aldrov.* l. 6. Toto.

Pochop. Crudelissimus & Tyrannicus in aves *Accipiter*: latinum nomen ignoramus.

Gestřáb. *Accipiter.* ejúsq; plurimæ species.

Káně. *Vultur grandis.*

Luňák. *Milvus.*

Orlik. medium quoddam inter *Aquilam*, *& Accipitrem* genus.

Orel. *Aquila* est apud nos multiplex.

Sup. à stertendo. deest nomen latinum.

Aldrov. l. 7. c. 13.

Karoh. *Accipiter stellaris. Falconem Cyanopodem* nominat *Aldrovandus.*

Aquaticæ Aves plurimæ sunt cum suis differentijs.

Nesyt. Quasi dicas *insatiabilis.* quomodo latinè appelletur, nondum inveni.

Labut. *Cygnus.*

Hus diwoká. *Anser silvestris.*

Kachna. *Anas*, sed harum sunt species novem, vel decem, imò etiam plures.

Aldrov. l. 20. c. 16.

Bukač. *Ocnus*, *seu Ardea stellaris* minor.

Wolawka. *Ardea* (Reiger) est multiplex: *pulla, stellaris, &c.*

Czáp. *Ciconia.*

Czáp Bjlý. *Ciconia* alba tota; est avis rarissima.

Kohác. duplex, albus & niger. *Mergus, vel Cataractes*, magnus & parvus.

Potapka. suspicor esse *Urinatricem.*

Lyska. *Mergulus vel Fulica.*

Tandem aliæ quàm plurimæ.

Nocturnæ Aves.

Netopeyr. *Vespertilio.*

Seyček.

Kalaus. *Otus. Aurita noctua.*

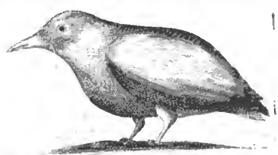
Kalausek. *Cenchramus*, juxta *Weleslavinum.*

Sowa. *Noctua.*

Weyr. *Bubo.*

NOTÆ IN PRÆSENS CAPUT.

Zlatohlávek / latinum hujus Aviculæ nomen nescio; nam *Aurivittis, Rubicilla* (Germanicè Goldfinck) est ex *fringillarum* genere, ac proinde major, quàm hæc, de qua nunc nobis est sermo. Aucupes nostri mira de hujus avis venustate narrare solent; mihi illam nunquam contigit videre; unde nominare contentus, cætera ijs relinquam, quibus eas capere, & manibus tractare silvarum Fortuna concesserit. Gregatim has aviculas aliquando volare ex eo conjicio, quòd *Auceps* quidam affirmârit mihi: vidisse se gratissimum spectaculum, cùm hujuscemodi *aviculæ* arborem quandam cumulatim insedissent, capite aureolo, plumis cæteris versicoloribus, atque ita arbor tota, sole præsertim colores illos pulcerrimos radijs tingente, & accendente, aurea & gemmea quodammodo videretur, quot enim erant aviculæ, tot gemmæ: *Chrysolithi, Carbunculi, Smaragdi &c.* De eadem Avicula hæc ad me quem toties nominavi Amicus *Erfurto* (22. Junij Anno 1678.) scribit: *quærit Rev: Vestra de avicula* **Zlatohlá wek** (*quâ minorem non inveni hactenus*) *quanta sit & qualis? appingo illius iconem, & transmitto* (hæc est vera & genuina Auricapillæ sive latitudinê, sive longitudinê spectes, magnitudo)



Est autem revera tam exilis, ut si eam plu-

Auricapitellæ descriptio.

plumis suis exuas, corpusculum illius primum pollicis humani articulum longitudine non superet, crassitie verò vix medium articulum æquet. hac de parvitate. Colore prædita est quasi flavo-viridi, sed magis obscuro, quàm in Luteola (Čžižek) *quæ etiam est flavo-viridis. In pectusculo non nihil cinerei coloris aspersum est, uti & circa malas; in fronte seu summitate capitelli Masculus habet aliquot plumulas pulcerrimi, altéq; crocei, & quasi aurei coloris* (unde illi nomen Zlatohlávek, *Auricapitella*) *femella verò plumulas ejusmodi obscuriores habet, & pauciores. Pedunculos habet quasi ad carneum colorem* (*uti & passer*) *accedentes, rostrum ejusdem coloris, nisi quòd in acumine nonnihil nigrescat. Capiuntur Auricapitellæ maximè inter Juniperos, ubi inhærentes araneolos & culices deglubunt. Habui in manibus sæpe Spinulas* (Střižiček regulorum genus) *sed reguli meo & aucupum judicio, magnitudine Auricapitellas longè superant.* Hæc ille.

J. Lup.

Consului & alium Patrem nostrum in Avibus cognoscendis percuriosum, qui in hanc sententiam respondit: Zlatohlávek *Aviculam sæpe videre cupiebam; negabant Aucupes vivam se capere posse, propterea quod teneritudo aviculæ non pateretur, nam simul attigeris, necatur; tandem Giczinij inter T.l.as me præsente argillaceo globulo à puero dejecta est; suspicabar impactu folij, aut terrore cecidisse: nam nihil apparebat ictu concussum. Bruchum Majalem dum volat, non excedit; deplumis avellanam nucem, aut amygdali Nucleum æquat; caput plumulis aureis cristatum habet, quale aurum in nigrorum Gallorum syrmate aliquando videmus micare, vel in cauda pavonum; cæteræ pennæ ex viridi flavescunt, rostrum est tam exile, ut vix præter Culicem, & minimum aliquod Muscarum genus excipere possit.* Satis de Auricapitella, quam ego credideriim *Peruanis* illis minutissimis Aviculis, quas *Bisselius in Argonauticis* describit, tertiam accedere posse: earum *prior gryllum*, *altera vespam*, tabanúmve silvestrem, Nostra, corpusculi mensurâ *Bruchum* adæquat. Ex illis *Peruana* gens operis plumarij scientissima pennas colligit, & vel mortuis detrahit, quarum contextu exprimunt quidquid jusseris, eòque ingenioso labore Phrygiones omnes, & acûs Babylonicæ gloriam extingvunt. Non vanè existimo, *nostras* quoque *Aviculas*, si *Barbari* Artifices adessent, usum aliquem ex venustulis suis pennulis & pinnulis præbituras, ut sunt Aves, quas modò nominavi, *Auricapitella*, *Aurivittes*, *Carduelis*, *Phasiani*, *Manipulares*, & quos Bohemi Rybáři appellant, tum *aves Bohemicæ*, seu *Pteroclia vel Zizirellæ*, *Vanelli*, aliæque plures.

Chraust.

Peruanæ Aviculæ minimæ.

Bissel l. 14 Argonaut. C. 6. & 8.

Hwjždek. Hæc Avicula est ex *Regulorum* genere, ex eo scilicet, quod fistulet, unde illi nomen inditum videtur. Vide *Aldrovandum de Passere Troglodyte*, *& de Tyranno*, *& Asilo* scribentem.

l. 17. Ornitholog. C. 4. 5.

Paricum genera quinq; &c. Auceps senex, artis suæ peritissimus, non *quinque*, sed *septemdecim* esse *Paricum genera* affirmabat, singulas appellationibus suis bohemicè enumerans: earum alias *magnitudine*, alias *capitellis vel rostellis*, alias *colore* pennarum in pectusculo, in alis & dorso, & collo, alias *ungviculis*, quasdam earum *ocellulis*, *& maculis*, alísque notis distingvebat, atque ex his Nomenclationes lepidissimas recitabat memoriter.

Passer domesticus &c. Non possum hoc loco *passerinæ* docilitatis & ingenij documenta (quorum ipse oculatus sum testis) reticere: diu credideram cicurari *passeres*, & mansvefieri (ut Scriptorum aliqui docuerant) vix ac nè vix quidem posse; at postea exemplis comperi, sic ad humanitatem eos educari, ut nihil sit homini familiarius, nihil blandius. *Litomericij in Collegio* unus ex Nostris parvum & adhuc à matre calentem, flavirostrium

Z ex

ex nido raptum *passerculum* sic assvefecerat sibi, ut jam etiam adultior, & depositâ ut ita loquar, prætextâ, in cubiculo perdius, & pernox habitaret. Dici non potest, quales ille nobis de se ludos præbuerit, & quantas domino delicias fecerit! ab unius illius ore pendebat, & si digitum aut vocem tolleret, advolabat frigutiens, & pro cibo & potu supplicans. Tandem sponsam adduxit domum, & quinque passerculos exclusit, *Matre* semper pavidâ, respectante, & intractabili. Perijt postea foris Pater, ut fit, & pupilli quinque, quasi â patre commendati forent, in cubiculo remanserunt mirè & ipsi cicures. At *Curator & Tutor* singulis imposuit nomina, ut vocati responderent, & advolarent. Nihil hoc in genere vidi jucundius: Eundem *Nostrum Litomericio* ad aliud *Collegium* missum comitabar: clausit in strophiolo *Passeres*, & in cista super quoddam molle tomentum servabat. Vidi ipse & audivi: quoties apertâ cistâ quempiam nominaret, ad suum nomen pipilare; ergo exemtos in itinere pascebat, potabat, atque iterum strophiolo claudebat, donec ad viæ terminum tridui itinere perveniremus. Nec illud minùs lepidum: religiosus ex *Cœnobio Bistricensi Paulanus* per *Novam domum Pragam* proficiscens *Passerem* habebat, qui in ejus caputio velut in nido hospitabatur. Per iter, si quid vellet, curiositate aut libertate motus evolabat, & in vicina arbore considebat; si procul jam abiîsset *Currus*, *Passer* sequebatur volatu, séque in caputium recipiebat, ita *Pragam* tot milliaribus est perventum. *In Collegio Pragensi Passerem* habebamus cicurem, qui in hortense *Refectorium* involabat; ibi velut assecla mensarum assentabatur, & panis micas oblatas legebat, vini summè appetens fuit, & accidit aliquando, ut cùm sibi intemperantius indulsisset, turbato capite sopiretur, totúsque ebrius ex *Refectorio* debuerit exportari. Hujusmodi spectacula & ludos dederant *Passeres* cicurati; ornabantur interim cristis pavonum aureolis, auróque strepero certis locis delicatè investiebantur, & ad pompam, & spectaculum emittebantur; utique ita ornati si se in suorum gregem immisissent, attoniti *Passeres cæteri* velut ad miraculum convolabant. Illud permirum: quacunque diligentiâ nunquam hosce *Passeres* Anno uno ampliùs servari potuisse, omnes alijs aliisque mortibus perierunt.

Masožjdek *vel minor* Strakoss / *&c.* Nomenclatio Bohemica Masožjdek *Carnivorum*, aut diminutè ob Avis parvitatem, *Carnivorulum* latinè significat. Est ex *Picorum* minimo genere, sed carnis appetentissimus, cùmque ad prædam faciendam minimè â Natura sit instructus, (neque enim ungves aduncos, aut rostrum aliquod durum & corneum habet) non potest nisi fatigatione prædâ potiri; itaque cùm paulò major est avis, aut æqualis, insectatur, & rostro caput verberat, donec conficiat; at in aves minores arte utitur, ut si *Ligurinus vel Parix* objiciatur: tam enim dextrè rostello suo collum supernè tundit, ut vertebra colli cum sonitu dividatur, quod cuique Avi est lethale; sed longè illud majorem admirationem meretur, quod Perillustri *Equite Georgio Francisco Daudlebsky* referente didici: *Piculum* hunc, postquam aviculam insectando, & tundendo fatigavit, tantâ cupiditate prædæ inhiare, ut si ea illi ab homine eripiatur, vel subducatur, in phrenesim incidat, impatientiâ doloris, & per humum volvatur; quod se expertum idem ille vir Illustris testatur. Porrò jucundissimum est spectaculum *Carnivorum* hunc cum passere in hypocausto claudere, & venantem aspicere. Placet recitare, quæ de hoc genere *Picorum* Vir peramicus nuper ad me dedit: Strakoš paud / *quem aliter appello* Strakoss / *est revera Avis mira, quæ Aves minores capit,*

Pici minimi, sed carnivori tamē mirabilis historia.

capit, & dum esurit, subinde per pedes de ramo deorsum pendula, quasi ab aliquo capta teneretur, vociferatur inconditè; non posset, si vel excoriaretur, miserabiliorem vocem fingere, Aves autem minores territæ ad has vociferationes, visuræ quid sit, advolant; ex quibus si quæ incautiùs accedit, fit præda. Pergit idem: *hæc avis profectò sæpissimè decepit meipsum, ob admirabiles vocis varietates, ut putaverim esse hominem, aliàs bestiam, tam variè garrit, & animalia, & aves cæteras imitando. Est autem hæc* Stračopaud *major, quia minorem vocavi* Maßsogjdek. Huc usque vir peramicus. Ast alij *Aucupes*, quos consului, hæc omnia *Minori Pico* (quem & ipsi Stračoß appellabant) attribuunt. Conciliari forsitan utrumque potest, si quod major facit, minor etiam imitatur, cùm sint naturâ, vitâ, pennis, moribus, & omni alio genere victûs similes omnino, & solâ magnitudine differentes.

Aldrov. l. 16. Ornith. C. 40.

Lepidam de Turdo Bohemico historiam. Placet *Aldrovandi* verbis ex *Gesnera* historiam hanc referre: *Coccothraustes*, inquit (est hæc Avis ex genere *Picorum* qui Nucleos aperiunt) *Coccothraustes Cerasorum ossa rostro confringit, quorum nucleis inhiat maximè; igitur Auceps quidam nuper, ut rem ridiculam ostentaret, Turdi genus Bohemicum (ut Germani appellant) in cavea inclusit, idque cerasis aridis pasci assvefecit. Cùm verò Turdus integra devoraret ossicula cerasorum, quæ subinde excernebat, in subjectam caveam, cui inclusus erat Coccothraustes, delapsa illum alebant.* Hæc Aldrovandus.

Descriptio Avis pulcerrimæ in Bohemia, quæ Mandelićek dicitur.

Mandelićek &c. Dum hæc ad typum parantur, en tibi Perillustris & Generosus Dominus *Franciscus Daudlebsky* Eques vetustissimæ in Bohemia stirpis, avem ipsam, quam Mandelićek quasi *Manipularem* vocari diximus, magno honore verborum mihi transmittit: est avis *Pico Martio* paululum major, *alas* habet ingentes, & quàm corpusculum requirat, longiores; *capitellum* magnitudine columbinum adæquat, imò exsuperat; *rostrum* duriusculum & penè corneum; quod superius est rostri in fine paululum aduncatur; *collum* columbino collo turgenti non absimile, justæ etiam pro corporis magnitudine longitudinis, crassius tamen, quàm longius dici meretur; *pectusculum* non ut columbæ differtum, sed ut pici Martij, & cæterarum silvestrium oblongum, & (ut ita dicam) ovale; dorsum est ejusdem *Pici*; ex Uropygio deinde syrma plumarum perelegans effloreſcit, numero decem sunt, æqualis omnes longitudinis, licèt, ut mox dicam, diversis perfundantur coloribus. *Pedunculi* citrini sunt coloris, flexibiles & longi, qui supra cruscula plumulis suis conteguntur; *digituli pedum* ejusdem coloris & longiores, ad aliquid comprehendendum & insistendum ramis firmiùs, qui in extremitatibus ungviculos habent corneos, & recurvos. *Longitudo* Avis dum extenditur à rostri cuspide usquè ad ultimas caudæ pennas, *Ulnam Bohemicam* cum latitudine unius digiti adæquat; *latitudo* verò ab extremitate alterius alæ ad alteram, *ulnam Bohemicam* sine digiti unius latitudine examussim explet; atque ita *latitudo longitudini* respondet, ut propè tam *lata* sit quàm *longa* (dum volat) si modò latitudini alarum duûm digitorum latitudinem adjeceris. Jam ad colores quibus hæc avis Regia pingitur, veniamus: *Caput* (in quo *ocelli* duo velut grana nigricant) viret virore lucido & Psittacis persimili; quà ad rostrum plumulæ ab oculis tendunt, viror ille cuidam candori miscetur; ad *colli finem* super humeros ut ità dicam, color incipit gilvus potiùs, quàm fulvus (qualis est in pelle Damularum vel Cervorum) hæc fulvedo magnam dorsi partem usquè ad Uropygium & aliquid etiam de alis occupat; *pectusculum* totum est viride, & ejusdem cum capite coloris; viror tamen ille

Colores hujus Avis.

interiùs ad ipsum corpusculum si plumulæ elevantur, candore & nigrore diluitur, nam plumulæ illæ virides, dum è corpore exeunt, ab origine nigrant. Sed in *alis* maxima huic volucri colorum venustas: primùm in remigio alarum *foras* spectante, triplici colorum varietate distingvitur: *alarum & Sterni* principia amethystino, & cælesti colore lucidissimo, tum plumæ mediæ per alas viridi colore tinguntur, extrema alarum prorsus nigricant; ubi cæruleus & viridis color committuntur sub sterno, punctulum quoddam ex niveis plumulis apparet. Hæc plumarum in exterioribus alis effigies est; at *alæ interiores* (scilicet in remigio interiore, quod corpori obvertitur, & cùm avis sedet, ad latera plicatur) gemino colore tantùm relucent: nam dimidium alæ viret, reliquæ pennæ cæruleo colore terminantur. Jam & *Uropygium* eodem cœli colore, non tamen æquè lucido, neque ùt loquimur tam *elevato*, tingitur, ex quo, ùt antè monueram, decem pennæ longiores trahuntur: quinque primæ pennæ ex cæruleo colore desinunt in virides, amabili transitu; sexta & septima ex cæruleo desinunt in nigrum; tres postremæ ut primores quinque adornantur. Vescitur hæc Avis pervenusta frumenti granis, éstque hoc velut ejus regnum Manipulis post messem insidere, quam ob caussam, ùt toties dixi, apud *Bohemos* nomen invênit; sed breve illi regnum *Manipulorum* in horrea convectio facit. Hinc cùm ampliùs nihil de *Messe* videt, in profundissimas Silvas abrepta, aliud consectatur pabulum & latet, dum iterum *Messibus* stantibus extrahatur in campos.

Falco, horum multa sunt genera, &c. Gyrofalco, Palumbarius, Falco montanus, gibbosus, Falco albus, Falco niger, Falco cæruleus (Germanicè Blaufüß, Weleslavino Karoh) Falco arborarius &c.

Hactenus de Avibus nostris; de quarum tractatione diligenter Lectores meos annotare velim. I. tam esse incerta *Avium* nomina, ut eorum media pœnè pars, aut ignoretur, aut controversa sit.

Qui mihi hæc dicenti fidem non habet, sumat in manus, rogo, vel *Bellonium*, vel *Gesnerum*, vel qui ex his aliisque omnibus *Ornithologiæ* suæ tria grandia volumina confecit *Ulyssem Aldrovandum*; vix ullam inveniet *Avem*, cui de nomine ab aliquo Scriptorum controversia non moveatur. Itaque si quis me tam suspenso gradu in hoc Capite incedentem, & toties dubitantem animadverterit, sciat id consultò fecisse; non enim tantum mihi arrogo, ut eos, qui in *Avibus* cognoscendis ætatem contriverunt suam, aut corrigere, aut in re incerta, quid tenendum sit, pronuntiare ipse possim vel audeam; mihi satis est ad diligentiæ laudem, attulisse quæ comperi; at, quæ ab alijs didici, examinare anxiè, nomina, naturam investigare, Anatomiam singulorum inspicere, religioso & Sacerdoti inter aras & sacra occupato, otium non erat, neque aliud ego promittere, aut alius à me exigere potuit. II. Noverit Lector (quod ex primo sequitur) hanc de Avibus tractationem, præsertim hoc extremo capite, accuratissimam & absolutissimam non esse. Facilè id cuique apparebit, cùm plurimæ *Aves* in his postremis *Indiculis* sint præteritæ; ergo sese adjuvent scientiæ, ut ita dicam, & quod in hoc ultimo desiderabitur ex prioribus Capitibus suppleatur. Ego ut me gratum & officiosum Amico præstarem, nihil quod is annotârat, præterij. Alteris post hæc literis idem ille *omnibus è meis Amicis Antistes mihi millibus trecentis*, ut cum Catullo loquar, *duas Aves* quas nuper omiserat indicavit, neutrius tamen latinum nomen ego dicere possum. Altera avis est, *Bohemis* dicta **Mandjček** (Amicus hic meus appellat **Mudiwčček**) passere paulò minor, quæ mirabi-

Avis cujusdam mira solertia in Nido construendo.

rabilem ſibi prorſus nidum componit texto ſed invicto opere *Marſupij* ad inſtar, tam anguſto supernè introitu, ut ſola ipſa intrare poſſit, major autem quæcunque alia excludatur; *Avis* ipſa cinerei eſt coloris; zelotypiâ hanc avem laborare compertum eſt: fœmellâ in nido intus incluſâ, mas ſupra nidum ſedet, & pro nido, próq; amore ſuo adverſùs rivales aſſiduè pervigilat; nidus verò pendet, ac plerumq; ſuper rivum conjunctis duobus tenuiſſimis ramis ſuſpenditur, ut aquæ timore, ac tenuitate ramorum, animalia, quæ nocere poſſent, arceantur. *Avicula eſt parva, & planè illi ſimilis, quam inter ſpecies Paricum quintam poſui, & vocavi* Rožiſſek, Mlinářjček, *&c. Eſtq́, etiam ejuſdem magnitudinis, & concertare poſſunt de portiuncula Corporis, cum tertia ordine, quam vocavi* Hwizdek. *Hanc ego ex proximo ad quoddam arundinetum advolantem diu contemplatus ſum, vidique eſſe aviculam per omnia illi (quam appellavi* Rožiſſek*) ſimilem, etiam quoad longitudinem monſtroſam caudæ; in hoc uno differentem: quòd tota ſit mirè & amabiliter candida, præter duas lineas nigras, quæ illi à roſtro permodum barbæ turcicæ hinc & inde depictæ dependent. Dicuntur textores artem tibialia texendi ab hac Ave didiciſſe: ſiquidem inſtar tibialis nidulum ſuum mirâ arte contexit, ex materia lanuginoſa alba (quæ fortè vocatur Mudi, & hinc fortaſſe* Mudiwáček*) non relicto, niſi exiguo foramine ad ingrediendum & egrediendum; atq; ita hoc Tibiale ſuſpendit; nidoś aliquot hujus aviculæ vidi.* Hæc *P. Joannes Victorinus.*

Avis altera inter arbuſta ſtridens.

De altera Avi idem ille Amicus ſcribit in hunc modum: *unicam adhuc Avim indicabo, cui ego multum diúque inſidias ſtruxi, ut vel eam poſſem conſpicere quam audiebam; at nunquam eam felicitatem ſum aſſecutus. Videtur eſſe avis parva, ut gracilis vox ſignificat, ſed ita ſine intermiſſione continuum quendam ſtridorē per longiſſimum temporis intervallum emittit, ut ſæpe miratus fuerim, quomodo cum neceſſaria reſpiratione, perpetuus ille, neque ullâ vel minimâ morulâ interciſus ſtridor componi poſſit. In pratis humidis & arbuſtoſis eam ſæpius audivi inter denſa arbuſtorum ſtridentem.* Hactenus Amici literæ. Jam verò Avibus, ut ſolent, aliò commigrantibus, immigrationes, migrationes, emigrationes Populorum in *Bohemia* & ex *Bohemia*, Libro ſequenti proſequamur.

IN-

INDEX HISTORIÆ NATURALIS BOHEMIÆ,

Summâ diligentiâ ab ipso confectus Authore, quo uno perlecto totius Libri notitia poterit comparari.

Numerus pagellam, a columnam primam, b secundam significat.

A

Aquam

B

C

D

E

H

I

K

N

O

S

Wen-

ERRATA QVÆDAM TYPOGRAPHICA.

Pagina,	*Columna,*	*Locus,*	*Error,*		*Correctio.*
2.	b.	post medium	*Collis*	Lege:	*Callis.*
9.	b.	initio	*Lucretinè*	L.	*Lucretianè.*
26.	a.	initio	*Rottenberg*	L.	*Zottenberg.*
41.	a.	ante finem	*longi*	L.	*longa.*
54.	b.	post init:	*quiq;*	L.	*quinq;.*
66.	a.	ante fin:	*natos*	L.	*notos.*
Ib.	b.	ante fin:	*sagatiorum*	L.	*sagaciorum.*
68.	b.	ante med:	*vicinias*	L.	*vicinas.*
Ib.		post med:	*nascetur*	L.	*nasceretur.*
69.	b.	ante med:	*leve*	L.	*leve.*
Ib.		post med:	*Struckius*	L.	*Stuckius.*
72.	b.	post init:	*vitriolum se*	L.	*sed.*
73.	a.	initio:	*Aëtices*	L.	*Aëtites.*
74.	b.	ante fin:	*Laureatæ*	L.	*Lauretanæ.*
76.		in margine	*Chrysographus*	L.	*Chrysoprasus.*
77.	a.	post medium	*opere*	L.	*opera.*
80.	b.	initio	*artificas*	L.	*artifices.*
Ibid:	b.	in fine	*Dichanek*	L.	*Duchanek.*
80.	b.	initio	*vitium*	L.	*vitrum.*
82.	a.	in fine	*proprior*	L.	*propior.*
85.	b.	initio	*habere*	L.	*haberi.*
Ibid:		ad finem	*exædificat*	L.	*exædificârat.*
89.	a.	ante finem	*Turres ille*	L.	*illæ.*
138.	a.	initio	*indigentem*	L.	*indiligentem.*
139.	a.	ante finem	*cui*	L.	*cum.*
141.	b.	initio	*venirent*	L.	*veniunt.*
144.	b.	post medium	*in area*	L.	*in arena.*
147.	b.	post initium	*hilari voce*	L.	*luce.*
189.	b.	initio	Blaufüsch	L.	Blawfüß.

Errata reliqua pro sua prudentia & facilitate benignus & impetrabili humanitate Lector corriget, ignoscetq;.

LECTORI BENEVOLO S.

NImium profectò credulus, & præfractè ac perfrictè confidens forē, LECTOR BENEVOLE, si existimarem præsenti Opere, ómnia me, quæ de *Bohemicæ Telluris* Natura adferri poterant, complexum esse, aut tam diligenter in hoc argumento versatum, tam certo & fixo gradu ubique processisse, ut nunquam falli, nunquam labi, nè titubare quidem contigerit. Etsi enim semper idoneos authores secutus, in plurimis meam ipsius, qui in rem præsentem vêni, conscientiam, & oculos allegârim, nihilq; memorabile sciens præterierim, ipsa tamen multitudo, & rerum *Naturæ* varietas, obliviosum me, & (ut Terentianè dicam) *omissiorem*, obscuritas verò *errantem* potuit efficere. Nimirum: *plura sunt quæ nescimus, quàm quæ sciamus*, & quod aptissimè in rem meam sapientissimus Imperator (Justinianus l. 2. C. de vet. Jure enucleando) protulit: *Omnium habere memoriam, & penitùs in nullo peccare, divinitatis magis, quàm mortalitatis est.* Utrique huic malo, Tua, BENEVOLE LECTOR, humanitas mederi potest: alterum, si ignoveris, jam sublatum est; omissio verò, per teipsum compensabitur, si (quod ut facias, unicè rogo) quæ addi possent, & memoratu digna videbuntur, benignè mecum communicâris, & submiseris; erit tertio abhinc Libro supplendi, & omissa addendi locus, ídque cum honore Nominis tui: *pulchrum est enim fateri*, ait ille, *per quem profeceris.* Videórne jam impetrâsse quod pulchre peto? si videor, *Vale & Fave!*

A. M. D. G.

LIBER II.